

**AYDIN İLİ VE İLÇELERİ HALKEVLERİ
FAALİYETLERİ**

ATİKE İPEK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ATATÜRK İLKE VE İNKİLÂP TARİHİ ANABİLİM
DALI**

TEZ YÖNETİCİSİ

Prof. Dr. S. Esin DERİNSU DAYI

ERZURUM

Her Hakkı Saklıdır.

**T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKE VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ**

ATİKE İPEK

AYDIN İLİ VE İLÇELERİ HALKEVLERİ FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. S. Esin DERİNSUYU DAYI**

ERZURUM - 2020

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ
ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof.Dr.S.Esin DAYI danışmanlığında, Atike İPEK tarafından hazırlanan “Aydın İli ve İlçelerinde Halkevleri ve Faaliyetleri” adlı bu çalışma 07/02/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr.İsmail EYYUPOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Prof.Dr.S.Esin DAYI

İmza:

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Recep Murat GEÇİKLİ

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 07/02/2020

Prof. Dr. S.Esin DAYI
Enstitü Müdürü V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum Aydın İli ve İlçelerindeki Halkevi Faaliyetleri adlı çalışmanın, tarafından bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek herhangi bir yönteme başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Atike İPEK

İmza:

05.03.2020

ÖZET

Halkevleri, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen inkılapların halka öğretilmesinde öncülük eden kurumlarından biridir. Halkevleri öncesinde, kültürel alanda faaliyet yürüten Türk Ocakları vardı. Türk Ocakları inkılapları desteklemesine karşılık, yeni rejim ile fikirsel ayrılık yaşamaktadır. 1930 yılına gelindiğinde, Mustafa Kemal Atatürk yeni kurulan rejime tehlikeye sebep olacak olan bütün kurumları ve fikirleri kendi ortadan kaldırmaktadır. Türk Ocaklarını da 1931 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası kültür koluna bağladı.

Türk Ocaklarından sonra yeni rejimin ideolojisine sahip kurumların kurulabilmesi yoluna gidildi. Dönemi itibariyle dünyadaki halk eğitimine dayalı eğitim kurumları incelendi. Yapılan çalışmalar sonucunda Halkevlerinin kurulmasına karar verildi. Halkevlerin kurumsal olarak teşkilatlanabilmesi için talimatname hazırlandı. İlk evrede 19 Şubat 1932'de 14 ilde çalışmalarını tamamlayan illerde açılışı yapıldı. Bu 14 il arasında Aydın Halkevi de bulunmaktadır. Aydın Halkevi, 1932'den 1951 yılına kadar faaliyet yürütmektedir. 1933 yılında Aydın'ın ilçesi Nazilli'de Halkevi açılıyor, 1935 yılında Söke'de, 1938 yılında Çine ve Nazilli Sumer, 1939 yılında ise, 9 ilçesinde Halkevi açılmaktadır. 1951 yılına kadar 15 Halkevi açılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Halkevi, Eğitim, Cumhuriyet Halk Partisi

ABSTRACT

People's Houses, the reforms carried out during the Republican period is one of the pioneering institutions in teaching the public. Before the People's Houses, there were Türk Ocakları operating the cultural field. Türk Ocakları in support of revolutions, it is experiencing intellectual separation with the new regime. By 1930, Mustafa Kemal Atatürk, all institutions that would endanger the newly established regime and self-eliminating ideas. Türk Ocakları, in 1931, the Republican People's Party was connected to the cultural branch.

Türk Ocaklarından, then, it was decided to establish institutions with the ideology of the new regime. As of period, educational institutions based on public education in the World were examined. As a result of the studies People's Houses decided to establish. People's Houses to be an organizational organization for created. In the first phase, 19 February 1932, 14 with the completion of the work was opened in the provinces. Among these 14 provinces Aydın People's Houses is also located. Aydın People's Houses it has been operating from 1932 to 1951. People's Houses opens in 1933 in Nazilli, Aydın. Söke in 1935, Çine and Nazilli Sumer in 1938, in 1939, People's Houses opens in 9 districts. Until 1951, 15 People's Houses were opened.

Key Words: Aydın, People's Houses, Education, Cumhuriyet Halk Partisi

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL TUTANAĞI.....	I
YEMİN METNİ.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	VIII
KISALTMALAR	X
KAYNAKÇA.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE'DEN CUMHURİYETE AYDIN İLİ

A- MİLLİ MÜCADELEDE DÖNEMİNDE AYDIN.....	5
B- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE AYDIN	12
I- Kuruluşundan Milli Mücadele Dönemine Kadar Aydın Türk Ocakları	15
1- Cumhuriyet Döneminde Aydın Türk Ocakları.....	19
a) Aydın Türk Ocakları ve Türk İnkılabına Katkıları	20
II- Türk Ocaklarının Kapatılması	20

İKİNCİ BÖLÜM

HALKEVLERİ

A- ATATÜRK İNKILÂPLARINDA HALKÇILIK İLKESİ.....	25
I- Halkçılık İlkesi.....	25
II- Halkçılık İlkesinin Eğitime Ve İnkılâplara Yansıması.....	26
B- HALKEVLERİNİN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ	28
I- Halkevlerinin Kuruluşu	31
1- Halkevlerinin Kurumsal Örgütlenmesi	33
II- Halkevi Şubeleri	38
1- Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi	40
2- Güzel Sanatlar Şubesi.....	42
3- Temsil Şubesi	44
4- Spor Şubesi.....	45
5- Sosyal Yardım Şubesi	47

6- Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi	48
7- Kütüphane ve Neşriyat Şubesi	49
8- Köycülük Şubesi	52
9- Müze ve Sergi Şubesi	53
III- Halkodaları	54
IV- Halkevlerinin Kapatılması	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN HALKEVİ

A- AYDIN HALKEVİNİN AÇILIŞI VE TEŞKİLATLANMASI.....	64
I- Aydın Halkevinin Açılışı.....	64
II- Aydın Halkevinin İdare Teşkilatlanması.....	66
B- AYDIN HALKEVİNİN ŞUBE FAALİYETLERİ	71
I- Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi.....	71
II- Güzel Sanatlar Şubesi.....	82
III- Temsil Şubesi	86
IV- Spor Şubesi	92
V- Sosyal Yardım Şubesi	96
VI- Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	100
VII- Kütüphane ve Yayın Şubesi	103
VIII- Köycülük Şubesi	109
IX- Müze ve Sergi Şubesi	115

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN İLÇELERİNDE AÇILAN HALKEVLERİ

A- AYDIN İLÇELERİNDE AÇILAN HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ	120
I- Nazilli Halkevi.....	120
1- Sümer Halkevi	128
2- Sultanhisar Halkevi	130
3- Atça Halkevi.....	132
4- Kuyucak Halkevi.....	134
II- Söke Halkevi	134
III- Çine Halkevi	140
IV- Bozdoğan Halkevi.....	143

1- Yenipazar Halkevi.....	146
V- Germencik Halkevi	147
VI- Karacasu Halkevi	149
VII- İncirliova (Karapınar) Halkevi	151
VIII- Umurlu Halkevi.....	152
SONUÇ	156
EKLER	161

ÖNSÖZ

Toplum içerisinde bir bireyin sosyal anlamda var olabilmesi için kişisel eğitimini tamamlayabilmesi gerekmektedir. Bireyin bu eğitim sürecini tamamlamada mevcut eğitim kurumları onu desteklemektedir. Ancak insanoğlu yaşamı boyunca öğrenmeye uygun bir yapıda olması, belirli bir dönem verilen eğitim ile sınırlandırılmaz. Bireyin eğitiminde; sosyal ve kültürel alanda kendini geliştirebileceği, iş becerileri kazanabileceği, tamamlayıcı ve yönlendirici konumunda olan kurumlara ihtiyaç vardır.

23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti kurulmasıyla başlayan süreçte çağdaşlaşma yolunda bir dizi inkılaplar gerçekleştirildi. 29 Ekim 1923’de Cumhuriyet rejiminin kabulü ile siyasi alandaki inkılapların tamamlanarak sosyal ve kültürel alanlara yön verilmeye girişildi. 1923 ve 1930 yılları arasında birçok alanda inkılaplar gerçekleştirildi. Ancak 7 yıllık süre içerisinde atılan adımların yetersiz kaldığı ifade edilmektedir. Bu yetersizliğin sebeplerinden birisi, uzun yıllar süren savaşların sonucunda istenilen birikimin elde edilememesidir. Bu eksikliğin giderilmesi yeniliklerin her yaşta vatandaşa ulaşabilmesi, aynı zamanda yetişmekte de olan genç neslin kalkınabilmesi için aracı bir kuruma ihtiyaç vardı. 1930’lu yıllarda Halkevleri ise bu ihtiyacın sonucunda oluşmuştur.

Bu çalışma ile Aydın İlinde halkevlerinin etkinlik alanları ele alınmaktadır. Çalışma Giriş ve dört bölümden oluşturuldu. Giriş Bölümü’nde; Aydın İli olarak adlandırılan yerleşim yerinin oluşmasından, tarihsel süreç olarak Milli Mücadele dönemine kadar değinilmektedir. Birinci Bölüm’de, Aydın’ın Milli Mücadele’de üstlendiği görev ile Türkiye Cumhuriyetine geçişte kurumsal yapılanması ele alınmakta, bu yapılanma içerisinde Halkevlerin öncesinde, kültürel bir kurum olarak faaliyet yürüten Türk Ocaklarına değinilmektedir.

İkinci Bölüm’de, Halkevlerinin temelini oluşturacak olan Halkçılık ilkesi incelenmektedir. Bu bölümde aynı zamanda Halkevlerinin kuruluş sürecinden itibaren kurumsal olarak teşkilatlanması anlatılmaktadır.

Üçüncü Bölüm’de, Aydın Halkevi’nin kurumsal yapılanması ve etkinlik alanları şubelere ayrılarak incelenmektedir.

Dördüncü Bölüm’de, Aydın’a bağlı ilçelerde ve nahiyelerde kurulan halkevlerinin buldukları yörelerde sağladıkları katkıları değinilmektedir.

Aydın Halkevi ve ilçelerindeki halkevlerine dair yapılan bu çalışmada; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Ankara Milli Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphanesi, Aydın İl kütüphanesi, Adnan Menderes Üniversitesi bünyesindeki merkez ve fakültelerdeki

kütüphanelerden ve Atatürk Üniversitesi bünyesindeki kütüphanelerden yararlanıldı. Adı geçen kütüphanelerden resmi yayınlardan, süreli yayınlardan, kitap ve makalelerden yararlanıldı.

Aydın İli ve İlçeleri Halkevi Faaliyetleri, adlı tez çalışması sırasında yapılan araştırmalarda Aydın Halkevi'nde, 9 şubenin de faaliyette olduğu anlaşılmaktadır. İlçelerindeki halkevlerine ait bilgilere bakıldığında; edinilen bilgilerin yetersiz olduğu ve açılmış olan halkevlerinde 9 şubenin faaliyette olmadığı, kurulmuş olan şubelerin ise faaliyetlerinin kısıtlı kaldığı çalışma defterlerinden anlaşılmaktadır.

Yapılan çalışmada yer adları, şahıslar ve bilgiler kronolojik olarak ele alınarak değerlendirilmiştir.

Bu konuyu hakkında çalışma yapmamı sağlayan, her türlü desteği veren ve yol gösteren kıymetli Danışman Hocam Prof. S. Esin DERİNSU DAYI'ya şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Bu çalışmam sırasında her türlü desteğini esirgemeyen Sevgili Aileme teşekkürlerimi sunarım.

Atike İPEK

Erzurum- 2020

KISALTMALAR

CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
Genbaşkurun	: Genel Başkanlık Kurumu.
Genyönkurulu	: Genel Yönetim Kurulu.
Haz.	: Hazırlayan
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
Ord.	: Ordinaryus
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
THK	: Türk Hava Kurumu
TİH	: Türk İstiklâl Harbi
TKP	: Türkiye Sosyalist Partisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu

KAYNAKÇA

A- ARŞİVLER

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

B- RESMİ YAYINLAR VE TUTANAKLAR

1935 Halkevleri, Ankara, 1935.

Aydın Halkevi Broşürü, İzmir, 1933.

C.H.F. 3. Büyük Kongre (10-18. Mayıs 1931) Zabıtlar, İstanbul, 1931.

C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, Ankara, 1932.

C.H.F. Nizamnamesi ve Programı, 10 Mayıs 1931, Ankara, 1931.

C.H.P. 18. İnci Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1950.

C.H.P. 1939'da Halkevleri, Ankara, 1939.

C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1946.

C.H.P. 1946 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1947.

C.H.P. Beşinci Büyük Kurultay Zabıtları 29 Mayıs 1939- 3 Haziran 1939, Ankara, 1939.

C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası 9- 16 Mayıs 1935, Ankara, 1935.

C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayında Genel Başkan Kemâl Atatürk'ün Söylevi, Ankara, 1935.

C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilât Talimatnamesi, Ankara, 1940.

C.H.P. Halkevleri Öğreneği, Ankara, 1938.

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942, Ankara, (Basım Yılı Yok).

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara, 1944.

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, Ankara, 1945.

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları'nın 1940 Çalışmaları, Ankara 1941.

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları'nın 1942 Çalışmaları, Ankara, 1943.

C.H.P. Nizamnamesi Beşinci Büyük Kurultayı 1 Haziran 1939, Ankara, 1939.

C.H.P. Teftiş Talimatnamesi, Ankara, 1939.

C.H.P. Tüzüğü 26- 12- 1938, Ankara, 1938.

C.H.P. VI. İnci Büyük Kurultayın Nizamname Projesi, Ankara, 1943.

C.H.P. Yedinci Büyük Kurultay, Ankara, 1947.

Cumhuriyet Halk Fırkası Büyük Kongresi, Ankara, 1927.

Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi Umumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebliğatı Halkevlerini Alâkadar Eden Kısım, Ağustos 1931'den Kânunuevvel 1932'ye kadar, I, Ankara, 1933.

Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliği'nin 1/3/ 932 tarihli tamim.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizâmnâmesi 1927, Ankara, 1928.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği 1135/ Ankara / 3. 3. 1938 gönderdiği tamim.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi (İkinci kânun 1938 den 30 Haziran 1938 tarihine kadar), XII, Ankara, 1938.

Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Ankara, 1940.

Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, Ankara, 1934.

Resmi Gazete 27 Nisan 1933.

Resmi Gazete 9 Temmuz 1948.

Resmi Gazete, 11 Ağustos 1951.

Resmî Gazete, 16. VII. 1938.

TBMM Albümü 1920- 1950, I, Ankara, 2010.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Zabıt Ceridesi (TBMMGZC), I/1, Ankara, (1336) 1920.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), I/5, Ankara, (1336) 1920.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IV/9, Ankara, 1932.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/3, Ankara, 1950.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/4, Ankara, 1951.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/9, Ankara, 1951.

XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1947.

XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1948.

C- SÜRELİ YAYINLAR

1- Gazeteler

Ant

Aydın

Cumhuriyet

Hâkimiyeti Milliye

Ses

Ulus

Yeni İnci

2- Dergiler

Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi

Akış Aylık Kültür Mecmuası

Amme İdaresi Dergisi

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi

Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi

Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Belleten

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi

Doğu Anadolu Araştırmaları Dergisi

Kebikeç

Kültür Aylık Mecmua

Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce- Kemalizm

Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik

Mülkiye Dergisi

Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

Tarih ve Toplum

Toplumsal Tarih

Türk Ocakları Yüzyıllığı

Türk Yurdu

Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi

Türkler

Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi

Ülkü Halkevi Mecmuası

D-SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİLER

1- Sözlükler

PARLATIR İsmail, **Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük**, Ankara 1998.

2- Ansiklopediler

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi

İslam Ansiklopedisi

Yurt Ansiklopedisi

E- KİTAPLAR

1- Araştırma Eserler

AKÇURA Yusuf, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri (1928 Yılı Yazarları)**, Ankara, 2001.

_____, **Üç Tarz- ı Siyaset**, Ankara, 2018.

AKDOĞAN Hüsnü, **Aydın**, İzmir, 2004.

AKŞİN Sina, **Kısa Türkiye Tarihi**, İstanbul, 2016.

ALBAYRAK Mustafa, **Milli Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919- 2 Ağustos 1920)**, Ankara, 1998.

_____, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946- 1960)**, Ankara, 2004.

ARMAOĞLU Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, İstanbul, 2015.

ATATÜRK Mustafa Kemal, **Nutuk (1919- 1927)**, Ankara, 2013.

ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri (1918- 1937), III, Ankara, 1997.

AYBARS Ergün, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, İzmir, 1984.

_____, **Ulusal, Laik, Sosyal Hukuk Devleti Atatürkçülük ve Modernleşme**, İzmir, 2000.

AYDIN İL YILLIĞI, 1967, İzmir, 1967.

AYDINEL Sıtkı, **Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, Ankara, 1990.

AZAZİ Sabahattin, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Sekseninci Yılı Her Yönü ile Aydın**, Aydın, 2003.

BALTACIOĞLU İsmayıl Hakkı, **Halkın Evi**, Ankara, 1950.

BAŞBUĞ ESRA Dicle, **Resmi İdeoloji Sahnede (Kemalist İdeolojinin İnşasında Halkevleri Dönemi Tiyatro Oyunlarının Etkisi)**, İstanbul, 2013.

BAŞGÖZ İlhan, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Ankara, 1995.

BAYUR Yusuf Hikmet, **Türk İnkılâbı Tarihi**, IV/ II, Ankara, 1991.

_____, **Türk İnkılâp Tarihi**, I/ I, Ankara, 1991.

CUMHURİYETİN 15. YILINDA AYDIN, Aydın, 1938.

- CUMHURİYETİN 50. YILINDA AYDIN 1973 İL YILLIĞI, 1973.
- ÇEÇEN Anıl, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, İstanbul, 1920.
- ÇİZMELİ Şevket, **Menderes Demokrasi Yıldızı?**, Ankara, 2007.
- COŞKUN Alev, **Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu En Uzun 15 Gün/ Ödemiş Direnişi**, 1997.
- DAYI S. Esin, **Nazilli Kongreleri (1919)**, Erzurum, 1998.
- EZHERLİ İhsan, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920- 1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877- 1920)**, (Basım Yeri Yok), (Basım Yılı Yok)
- EROĞLU Hamza, **Atatürk ve Milli Egemenlik**, Ankara, 1998.
- GEDİKOĞLU Şevket, **Kemalist Eğitim İlkeleri Uygulamalar**, İstanbul, 1978.
- GEORGEON François, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)**, çev. Alev Er, İstanbul, 1999.
- GÖKALP Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, Haz: M. Ünlü-Y. Çotuksöken, İstanbul, 2004.
- GÖKBEL Asaf, **Milli Mücadelede Aydın**, Aydın, 1964.
- GÖKBEL Asaf, ŞÖLEN Hikmet, **Aydın İli Tarihi (Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar)**, I, Aydın, 1936.
- GÜNEŞ Günver, **Atatürk ve Aydın**, Aydın, 2006.
- İĞDEMİR Uluğ, **Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber**, İstanbul, 1939.
- JAESCHKE Gotthard, **Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara, 1971.
- KARADAĞ Nurhan, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932- 1951)**, Ankara, 1988.
- KOCATÜRK Utkan, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918- 1938)**, Ankara, 2000.
- LEWIS Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara, 2004.
- ÇUFALI Mustafa, **Türk Parlamento Tarihi TBMM- VIII. Dönem (1946- 1950)**, II, Ankara, 2012.
- OKAY Cüneyd, **Halkevleri Üzerine Kısa Notlar Dergiler- Belgeler**, İstanbul, 2019.
- ORUÇ Yener, **Atatürk'ün "Fikir Fedaisi" Dr. Reşit Galip (Günümüz Gözüyle)**, İstanbul, 2008.
- ÖNDER Mehmet, **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, Ankara, 1998.
- ÖZTÜRK Adil Adnan, **Cumhuriyet Mektebinden Adnan Menderes Üniversitesine Türkiye'de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli**, Aydın, 1998.

- SAĞDIÇ Ozan, **Aydın**, Ankara, 1988.
- SANDER Oral, **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, Ankara, 2003.
- SARIHAN Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, I, Ankara, 1993.
- SARINAY Yusuf, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912- 1931**, İstanbul, 1994.
- SELEK Sabahattin, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, I, İstanbul, 1982.
- SELEK Sabahattin, **Anadolu İhtilali**, İstanbul, 1981.
- SOFUOĞLU Adnan, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921**, Ankara, 1994.
- SONYEL Salâhir R., **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, Ankara, 2013.
- SÜRGEVİL Sabri, Ortaç Hilal, Yapucu Olcay P., Özgün Cihan, **Değişim Sürecinde Aydın XIX. Yüzyıldan Günümüze Sosyal ve Ekonomik Hayatın Dönüşümü**, Aydın, 2010.
- ŞENOL Mustafa Kemal, **Atatürk Aydın'da**, İzmir, 1981.
- ŞİMŞEK Sefa, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932- 1951**, İstanbul, 2002.
- TANRIÖVER Hamdullah Suphi, **Dağ Yolu 1**, haz. Fethi Tevetoğlu, Ankara, 1987.
- TANSEL Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Ankara, 1991.
- TEKELİ İlhan, İLKİN Selim, **Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkezîyesin ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey**, Ankara, 1989.
- TEVETOĞLU Fethi, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Ankara, 1986.
- TOKSOY Nurcan, **Halkevleri (Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak)**, Ankara, 2007.
- TUNAYA Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler (II. Meşrutiyet Dönemi)**, I, İstanbul, 1988.
- _____ , **Türkiye'de Siyasi Partiler (Mütareke Dönemi)**, II, İstanbul, 2003.
- TURAN Mustafa, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)**, Ankara, 2014.
- TURAN Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, 1971.
- TURAN Osman, **Selçuklu ve İslâmiyet**, İstanbul, 2010.
- TURAN Şerafettin, **Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar**, Ankara, 2018.

TURAN Şerafettin, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Ankara, 2003.

TURAN Şerafettin, **Mustafa Kemal Atatürk Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik**, Ankara, 2004.

TÜRK İSTİKLÂL HARBİ, **İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919- 2 Kasım 1923)**, VII, Ankara, 1975.

TÜRK İSTİKLÂL HARBİ, **Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, I, Ankara, 1962.

TÜRSAN Nurettin, **Yunan Sorunu**, Ankara, 1987.

UÇAROL Rıfat, **Siyasi Tarih 1789-1994**, İstanbul, 1995.

UMAR Bilge, **İzmir’de Yunanlıların Son Günleri**, Ankara, 1974.

ÜSTEL Fusun, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul, 1997.

YETKİN Çetin, **Atatürk’ün “ Vatan İhanet”le Suçladığı S. C. F. Olayı (Atatürk’ün CHP’den Sonra Kurduğu İkinci Parti Serbest Cumhuriyet Fırkası)**, İstanbul, 2004.

_____, **Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İstanbul, 1997.

ZEYREK Şerafettin, **Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara, 2006.

2- Lisansüstü Tezler

a) Yüksek Lisans Tezleri

ERDOĞAN Celalettin, **Adana Halkevi (1932- 1951)**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Kalemli) Nevşehir, 2017.

TUNA Ezgi, **Batı Anadolu Türk Ocakları 1923- 1931**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Günver Güneş) Aydın, 2015.

Doktora Tezleri

KARAER İbrahim, **Türk Ocakları ve İnkılâpları (1912- 1931)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi, Danışmanı: Belirtilmemiş), Ankara, Şubat 1989.

F- MAKALELER

AKA Tuğrul, “*Ar: Şubesinin 10 Senelik Faaliyetine Kısa Bir Bakış*”, **Akış Aylık Kültür Mecmuası**, 18, Aydın, (1942), s. 7-8.

_____, “Aydın Halkevi Temsil Komitesinin On Senelik Faaliyetine Bir Bakış”, **Akış Aylık Kültür Mecmuası**, 18, (Aydın), 1942, s. 4-6.

_____, “Sosyal Yardım Şubesinin 10 Senelik Faaliyeti”, **Akış Aylık Kültür Mecmuası**, 18, Aydın, (1942), s. 9-10.

AKTER Ahmet, “Halkevleri Bütçesi İçin Bir Deneme: Gelir-Gider Tablosunun Tespiti”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 63, (Güz- 2018), s. 1- 50.

AKYÜZ Kenan, “*Türk Ocakları*” **Belleten**, L/196, (Nisan- 1986), s. 201- 228.

ARIKAN Mustafa, DENİZ Ahmet, “*Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları Ve Emlâkinin Tasfiyesi*”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 15, Konya, (2004), s. 401- 432.

ARIKAN Zeki, “*Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi*”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, VI/ 23, (Mayıs- 1999), s. 261- 281.

ÇAĞATAY Soner, “*Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil ve Etnisite*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, IV, İstanbul, (2009), s. 245- 262.

ÇANKAYA Erol, “*Türk Ulusçuluğunun Kültürel Araçları*”, **Amme İdaresi Dergisi**, XLIX/ 2, (Haziran- 2016), s. 55- 78.

ÇAVDAR Tefik, “*Halkevleri*” **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, IV, İstanbul, 1983, s. 877- 884.

ÇELİK Bilgin, “*Tek Parti Döneminde Aydın’ın Sosyo- Kültürel Yaşamında Halkevinin Rolü*”, **Toplumsal Tarih**, 66, (Haziran- 1999), s. 39- 48.

ÇELİK Bülent, DEMİR Tanju, “*Osmanlı Döneminde Aydın Güzelhisarı (15- 18 Yüzyıllar)*”, **Aydın İl Tarihi**, Ankara, s. 119- 122.

_____, “*Aydınogulları ve Osmanlı Klâsik Döneminde Aydın*”, **Tarihsel Süreçte Aydın**, Aydın, (Ekim- 2012), s. 147- 158.

EMECE Feridun, “*Aydın*”, **İslam Ansiklopedisi**, IV, Ankara, 1992, s. 235- 237.

GÜMÜŞOĞLU Firdevs, “*Türk Yurdu*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, IV, İstanbul, (2009), s. 269- 274.

GÜNEŞ Günver, “*Taşradan Meşrutiyet’e Bir Bakış II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Sancağı (1908-1918)*”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 11, (Bahar- 2010), Ankara, s. 5- 44.

_____, “*Cumhuriyet İlk Yıllarında Aydın Türk Ocağı*”, **Türk Yurdu**, XXXLL/300, Ankara, (2012), s. 50- 66.

_____, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kentleşme Sürecinde Aydın Belediyesi ve Faaliyetleri”, **Tarihsel Süreçte Aydın**, Aydın, (Ekim- 2012), s. 307- 330.

_____, “Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, III/ 5, (Bahar- 2007), s. 141- 192.

_____, “İzmir’in İşgali ve Aydın’daki Yankaları”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, 9, Ankara, (Şubat- 2007), s. 25- 55.

GÜNEŞ Müslime, “Adnan Menderes ve Halkevleri”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII/25, (Güz- 2012), s. 141- 155.

GÜRBÜZ Ali Kemal, “Osmanlı İmparatorluğunda Demiryollarının Rolü”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, II/ 3, (1999), s. 169- 193.

SARIBEY HAYKIRAN Aysun, BAŞARAN Mehmet, “Modernleşme Sürecinde Aydın’da Yönetim Olgusu”, **Tarihsel Süreçte Aydın**, Aydın, (Ekim- 2012), s. 169- 176.

İNAN M. Rauf, “Gazi’nin (Atatürk’ün) Halkçılık Ülküsü, Halkevleri ve Sonrası”, **Belleten**, LII /204, (Kasım- 1988), s. 869- 912.

KANSU Ceyhan Atuf, “Kemalizm’in Halk Okulları”, **Mülkiye Dergisi**, XXV/ 227, Ankara, (2001), s. 237-242.

KILIÇ Fahri, “Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Ankara, 61, (Güz- 2017), s. 207- 248.

KOÇAK Nazlıcan, TURAN Emine Bal, ŞAHAN Hasan, “Erken Cumhuriyet Dönemi Beden Terbiyesi, Spor ve Militarizm”, **Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi**, XI/ 57, (Haziran- 2018), s. 925- 931.

KODAL Tahir “Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 52, Erzurum, (2014), s. 295- 314.

KÖÇER Mehmet, “Osmanlı’da Türkçülük Akımın Ortaya Çıkması”, **Doğu Anadolu Araştırmaları Dergisi**, I/3, (Haziran- 2003), s. 10-13.

KÖPRÜLÜ Mehmet Fuad “Aydın Halkevi’nde Sosyal Yardım Faaliyetleri”, **Ülkü Halkevi Mecmuası**, XVI/ 89, Ankara, (Temmuz- 1940), s. 447- 448.

_____, “Aydın Halkevi (Ağustos 1939 Çalışma Hülâsasından)”, **Ülkü Halkevi Mecmuası**, XIV/ 80, Ankara, (Eylül- 1939).

MAYAK Faysal, “Adnan Menderes’in Teftiş Raporuna Göre Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Örgütünün Çalışmaları (1935)”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, VI/ 15, (Güz- 2007), s. 191- 219.

MERÇİL Erdoğan, “*Aydınogulları*”, İslam Ansiklopedisi, IV, İstanbul, 1992, s. 239- 241.

METİN Tülay, “*Ortaçağ Akdenizde Menteşe Beyliğinin İktisadî Faaliyetleri ve At Ticareti*”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3, (Aralık- 2013), s. 255- 272.

OLGUN Kenan, “*CHP Müfettiş Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu*”, **Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi**, I, Ankara, (2010), s. 926- 950.

ÖZACUN Orhan, “*Halkevlerinin Dramı*” **Kebikeç**, III, Ankara, (1996), s. 87- 96.

ÖZDAĞ Ümit, “*Türk Milliyetçiliği ve jeopolitik*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, IV, İstanbul, (2009), s. 168- 178.

ÖZDEMİR Yavuz, AKTAŞ Elif, “*Halkevleri (1932’den 1951’e)*”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 45, Erzurum, (2011), s. 235- 262.

ÖZDOĞAN Günay Göksu, “*Dünyada ve Türkiye’de Turancılık*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, IV, İstanbul, (2009), s. 388- 405.

ÖZKAN Kenan, “*Yunanistan’ın İzmir’i İşgali ve ABD*”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXVI, (Aralık- 2015),

ÖZKAYNAK Kemal, “*Aydın Halkevinde Edebiyat Geceleri*”, **Akış Aylık Kültür Mecmuası**, 8, Aydın, (1941), s. 1.

ÖZTÜRK Adil Adnan, “*Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayıma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi*”, **Tarih ve Toplum**, İletişim Yayınları, XXXI/ 182, (Şubat- 1999), s. 42- 50.

PEKER Recep, “*Halkevleri Açılma Nutku*”, **Ülkü Halkevi Mecmuası**, I/ 1, Ankara, (Şubat- 1933), s. 6-8.

SARINAY Yusuf, “*İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi*”, **Türkler**, XLV, Ankara, (2002), s. 819- 834.

_____, “*Türk Ocakları ve Siyaset*”, **Türk Yurdu**, 282, (Şubat- 2011), s. 10- 17.

_____, “*20. Yüzyıl Başlarında Türk Milliyetçiliği, Milliyetçi Teşkilatlanmalar ve Etkileri*” **Türk Ocakları Yüzyıllığı**, Ankara, (Temmuz -2000), s. 33- 57.

ŞAKİROĞLU Mahmut H., “*Halkevi Dergileri Ve Neşriyatı*”, **Kebikeç**, III, Ankara, (1996), s. 131- 142.

ŞÖLEN Hikmet, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, **Kültür Aylık Mecmua**, Aydın, (Şubat- 1942), s. 1- 6.

TUNÇAY Mete, “*Cumhuriyet Halk Partisi (1923- 1950)*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, VIII, İstanbul, 1983, s. 2020- 2035.

TÜRKOĞLU Ömer, “*Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı Ve Bazı Uygulamaları*”, **Kebikeç**, III, Ankara, (1996), s. 97- 106.

TÜRKOĞLU Adil, UÇA Sanem, “*Türkiye’de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*”, **Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, II/2, (Aralık- 2011), s. 48- 62.

UĞUR Abdullah, “*Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri*”, **Tarihsel Süreçte Aydın**, , Aydın, (Ekim- 2012), s. 1- 32.

UZUN Hakan, “*Bir Propaganda Aracı Olarak Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilâtı*”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 11, (Bahar- 2010), s. 85- 112.

YAŞAR Hakan, “*Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi*”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 45, (Bahar- 2010), s. 177- 215.

YEŞİLKAYA Neşe G., “*Halkevleri*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Kemalizm**, II, (2001), s. 113- 118.

G-ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1353.pdf> Erişim Tarihi: 18.10.2019

<http://acikerisim.nevsehir.edu.tr/bitstream/handle/20.500.11787/363/ADANA%20HALKEV%C4%B0%20%281933-1951%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Erişim Tarihi: 3. 02. 2020.

GİRİŞ

Aydın İli merkezi konumu itibariyle eski çağlardan bu yana yerleşim alanı olduğu bilinmektedir. Anadolu coğrafyasının batısında, Ege Bölgesi'nin güneybatı kesiminde kıyı Ege tarafında var olan yerleşim birimidir.¹ Kuzeyinde İzmir ve Manisa, doğusunda Denizli, güneyinde ise Muğla illeri ile komşudur.² Batı kesimi Ege Denizi ile çevrilidir. İl, 37⁰- 44¹ ve 38⁰- 08¹ kuzey enlemleri ile 27⁰- 23¹ ve 28⁰- 52¹ doğu boylamları arasında yer almaktadır. İlin merkezi rakımı 65 metre, kıyı şeridi uzunluğu 150 km yi bulmakta olup topraklarının büyük bölümü dağlık alanlardan oluşmaktadır.³ 8,007 km² (göl bölgesi hariç) saha içerisinde yer alır.⁴

Bugün itibariyle merkez ilçe dâhil olmak üzere 17 ilçe, 54 Belediye, 747 muhtarlıktan oluşmaktadır.⁵ Efeler merkez ilçesidir. Diğer ilçeleri şu şekilde sıralanmaktadır: Bozdoğan, Buharkent, Çine, Didim, Germencik, Incirliova, Karacasu, Karpuzlu, Koçarlı, Köşk, Kuşadası, Kuyucak, Nazilli, Söke, Sultanhisar, Yenipazar'dır. Kent, MÖ. XIII. yüzyılda Batı Anadolu kıyılarını istila eden Traklarca ele geçirilerek inşa edilen Tralles kenti⁶ üzerine kurulmuştur. Aydın ve çevresi eski çağlarda, Hititlerin, Lidyalıların, Karyalıların ve daha birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.⁷ Aynı zamanda Pers, Makedonya, Roma ve Bizans İmparatorluklarının hâkimiyeti altında yönetilmiştir.⁸

Aydın'ın Türk hâkimiyetine geçişi ise şu şekilde açıklanabilir; tarihte ortaçağ olarak atfedilen dönemde Oğuz Türkleri Anadolu'ya akınlar gerçekleştirdi. Büyük Selçuklu Devleti'nin Bizans, karşısında 26 Ağustos 1071'de Malazgirt zaferini kazanmasıyla Türkmenler Anadolu'ya yayılmaya ve yurt kurmaya başladı.⁹ Bu dönemde batı Anadolu kıyılarında Çaka Bey ismiyle bir beyliğin 1081'de kurulduğu

¹ Hüsnü Akdoğan, **Aydın**, İzmir, 2004, s. 13.

² Ozan Sağdıç, **Aydın**, Ankara, 1988, s. 3.

³ Sabahattin Azazi, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Sekseninci Yılı Her Yönü ile Aydın**, Aydın, 2003, s. 16.

⁴ **Aydın İl Yıllığı, 1967**, İzmir, s.88.

⁵ H. Akdoğan, **Aydın**, s. 13.

⁶ **Tralles kenti**: M.Ö. 1200 yıllarında Balkanlarda oluşan Kavimler göçüyle başlamıştır. Balkanlarda yaşayan Traklar, boğazlar yoluyla ya da daha güneyde Ege Denizi'nden geçerek Batı Anadolu'ya ulaşmışlardır. Trak kabileleri göçebe olmalarına rağmen, Büyük Menderes Ovası'nın kenarlarına yerleşmeler kurarak göçebelikten vazgeçmiş ve buradaki tarıma uygun şartların da yardımıyla tarla kültürüne yönelmişlerdir. Aydın'ın temelini oluşturan Tralleis antik şehri de bu yerleşmelerden biri olmuştur. Aydın'ın yaklaşık 1,5 km. kuzeyinde Topyatağı denilen alanda kurulan ve bugüne ulaşan gymnasiumunun kemer kalıntıları nedeniyle halk arasında Üçgözler olarak da bilinen Antik kentin, nekropol alanının günümüzde Kemer, Girne ve Zafer mahallelerine kadar uzandığı ortaya çıkmıştır. (Abdullah Uğur, "*Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri*", **Tarihsel Süreçte Aydın**, Aydın, (Ekim-2012), s. 4.)

⁷ Yurt Ansiklopedisi, **Aydın**, II, İstanbul, 1982, s. 981.

⁸ **Cumhuriyetin 50. Yılında Aydın 1973 İl Yıllığı**, 1973, s.3.

⁹ Osman Turan, **Selçuklu ve İslâmiyet**, İstanbul, 2010, 147.

görülmektedir.¹⁰ Bu beylik İzmir ve çevresinde hüküm sürdü. Muhtemel ki Aydın'ın kıyı bölgelerinde hâkimiyet kurduğu düşünülmektedir. Daha sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetinde 1177'de II. Kılınç Arslan emri ile Menderes kıyıları zapt edildi.¹¹ Bizans İmparatoru Manuel mukavemet göstererek zapt edilen yerleri geri aldı, 1186'da II. Kılınç Arslan'ın kumandanlarından Şemsettin Bey Menderes bölgesini tekrar geri aldı.¹² II. Kılınç Arslan'ın oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev 1193'de hükümdar olunca Menderes havzasındaki kentlere hükmetti.¹³

Anadolu Selçuklu Devleti'nin, 3 Temmuz 1243 Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenilmesi sonucunda Anadolu'da meydana gelen kargaşada Türkmenler Bizans sınırlarında beylikler kurdu.¹⁴ Bu beyliklerden biri 1283'te Kütahya'da kurulan Germiyanogulları Beyliğidir. Germiyanogulları, aynı zamanda Batı Anadolu'da kurulan Aydın ve Saruhan beyliklerinin kuruluşunda öncü oldu.¹⁵ Menteşe Beyliği'nde (1261-1420) aynı şekilde Germiyanogullarının öncülerindendi. XIII. yüzyılın sonlarında siyasî bir oluşum olarak ortaya çıkan Menteşe Beyliği, Batı Anadolu'nun büyük bir kısmını Türk hâkimiyetine dâhil etti.¹⁶ Aydın (Tralles) ve Sultanhisar (Nysa) gibi dönemin korunaklı kentlerini 1280- 1282¹⁷ de Emir Menteşe tarafından Menteşe Beyliği'ne katıldı.¹⁸

Menteşe Beyliği'nden sonra Aydınogulları Aydın'ı (1308) ele geçirdi ve bu bölgede bir beylik kurdu.¹⁹ Aydınogulları'nın kurucusu ise Germiyanogulları ordusunda subaşı olan Mübarizeddin Gazi Mehmed Bey'dir. Aydınogulları İsa Bey zamanında Osmanogulları'nın Anadolu'da bir birlik oluşturma çabaları görüldü. Ancak Anadolu'daki diğer beylikler gibi İsa Bey'de bu duruma karşı çıkmaktaydı. 1389'da, Kosova Savaşı'nda Sultan I. Murat'ın şehit olmasından faydalanıp, Karamanogulları başta olmak üzere, diğer bazı beyliklerle ittifaklara girerek, Osmanlı Devleti aleyhinde faaliyet gösterdiler. Osmanlı Devleti'nde tahta geçen Yıldırım Bayezid, Rumeli'de asayiş sağladıktan sonra, ilk iş olarak Anadolu yakasındaki tehlikeleri ortadan kaldırmak

¹⁰ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, 1971, s. 221.

¹¹ Asaf Gökbel, Hikmet Şölen, **Aydın İli Tarihi (Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar)**, I, Aydın, 1936. s. 78.

¹² **Aydın İl Yıllığı**, 1967, s. 105.

¹³ **Cumhuriyetin 50. Yılında Aydın 1973 İl Yıllığı**, s.3.

¹⁴ O. Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s. 306.

¹⁵ O. Turan, **Selçuklu ve İslâmiyet**, s. 73.

¹⁶ Tülay Metin, “Ortaçağ Akdenizde Menteşe Beyliğinin İktisadî Faaliyetleri ve At Ticareti”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3, (Aralık- 2013), s. 260.

¹⁷ A. Gökbel, H. Şölen, **Aydın İli Tarihi (Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar)**, s. 84.

¹⁸ O. Sağdıç, **Aydın**, s. 17.

¹⁹ Erdoğan Merçil, “Aydınogulları”, **İslam Ansiklopedisi**, IV, İstanbul, 1992, s. 239.

amacıyla Aydınoğulları'nın üzerine yöneldi.²⁰ İsa Bey'in karşılık göstermemesi üzerine Yıldırım Bayezid, İsa Bey'e Tire'de konuklamasına izin verdi. Aydın bölgesi 1390/ 1402 yılları arasında Osmanlı hâkimiyetine girdi, ancak Timur'un 1402'de Anadolu'yu istilası ile yeniden Aydınoğulları'nın eline geçti.²¹

Aydınoğulları, Ankara Savaşı sırasında Timur'un yanında yer aldılar. Timur savaştan sonra Aydın İli'ni Aydınoğullu İsa Bey'in oğullarından Musa ve Umur'a bıraktı.²² Daha sonra Aydınoğullu beyliğine Cüneyd Bey geçti ve Osmanlı Devleti'nin 1402'de başlayan fetret döneminin boşluğundan yararlanarak farklı dönemlerde kendi aralarında mücadele eden şehzadelerin yanında yer aldı. Cüneyd Bey, II. Murat zamanında karışıklık çıkardı, zor durumda kalınca Sisam adası karşısındaki İpsili kalesine sığındı. Karamanoğullarından yardım talep etti ancak istediği yardımı göremeyince, teslim oldu ve daha sonra öldürüldü. Böylece Aydınoğulları toprakları 1425 yılında tamamıyla Osmanlıların hâkimiyeti altına girdi.²³

Osmanlı Devleti, Aydınoğulları topraklarını ele geçirdikten sonra da bu alana “*Aydın Eli*” veya “*Liva-i Aydın*” adını vererek bir sancak olarak yönetimlerine bağladı. Sancağın merkezi Tire olurken, Aydın Güzelhisar, Tire'ye bağlı bir kaza merkezi oldu.²⁴

Güzelhisar-ı Aydın olarak adlandırılan şuan ki Aydın İli XV. yüzyıla ait tahrir defterlerinde yedi mahalleli küçük bir Türk kasabası görünümünde olduğu belirtilmektedir. Ancak kent XV. yüzyılın ikinci yarısında gelişmeye başlayarak nüfusunun bin kişiyi geçti, XVII. yüzyılda 26 mahalleye çıkacak kadar büyük bir gelişme gösterdi, XVIII. yüzyılda ise muhassılların merkezi oldu.²⁵

Aydın, XVII. yüzyıl ortalarında temelde Aydın, Saruhan, Menteşe livalarını kapsayan ve kısmen İzmir, Antalya ve Afyon'a dek uzanan yeni bir idarî birimin merkezi konumuna geldi.²⁶ Aydın bölgesindeki yeni yönetim birimi “*Muhassılü'l Emvâl*” veya “*Muhassıl*” olarak adlandırılan vezir rütbesindeki ve genellikle Rumeli Beylerbeyi payesinde paşalar tarafından yönetilmekteydi.²⁷

²⁰ Bülent Çelik, Tanju Demir, “*Aydınoğulları ve Osmanlı Klâsik Döneminde Aydın*”, **Tarihsel Süreçte Aydın**, Aydın, (Ekim- 2012), s. 150.

²¹ Aysun Sarıbey Haykıran, Mehmet Başaran, “*Modernleşme Sürecinde Aydın'da Yönetim Olgusu*”, **Tarihsel Süreçte Aydın**, Aydın, (Ekim- 2012), s. 170-171.

²² H. Akdoğan, **Aydın**, s. 45.

²³ B. Çelik, T. Demir, “*Aydınoğulları ve Osmanlı Klâsik Döneminde Aydın*”, s. 150-151.

²⁴ A. Uğur, “*Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri*”, s. 9.

²⁵ A. Sarıbey Haykıran, M. Başaran, “*Modernleşme Sürecinde Aydın'da Yönetim Olgusu*”, s. 170-171.

²⁶ B. Çelik, T. Demir, “*Aydınoğulları ve Osmanlı Klâsik Döneminde Aydın*”, s. 155.

²⁷ Bülent Çelik, Tanju Demir, “*Osmanlı Döneminde Aydın Güzelhisarı (15- 18 Yüzyıllar)*”, **Aydın İİ Tarihi**, Ankara, s. 121.

XIX. yüzyılda Anadolu Eyaleti'nde yeni bir idari düzenleme yapıldı. 1811'e doğru bir kısım sancakların ilavesiyle Aydın Eyaleti'nin oluşturulması düşünülmekteydi. Güzelhisar-ı Aydın sancağının merkezi durumuna gelecekti.²⁸ Ancak sancak merkezine atanan idareciler yönetim merkezini İzmir'e taşıdı. 1867'deki yeni yönetim düzenlemesiyle “*Aydın Vilayeti*” oluşturuldu. Aydın Vilayeti; İzmir, Saruhan, Aydın, Denizli ve Menteşe olmak üzere beş sancağa ayrıldı. Aydın Vilâyeti; Nefs-i Aydın (Öz Aydın), Nazilli, Söke, Çine kazalarından oluşmaktaydı. Bu yönetim şekli Yunanlıların Aydın'ı işgal ettikleri 1919 yılına kadar devam etti. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra şuan ki Aydın 1923'de il olarak kabul edildi.²⁹

Aydın'ın Türk hâkimiyetine geçişinden sonra isimlendirilmesi şu şekildedir; Anadolu Selçuklu Devleti'nin uç beyliği olan; Menteşe Beyliği tarafından ele geçirilerek manzarasının güzelliği nedeniyle “*Güzelhisar*” olarak adlandırılmakta, Aydınoğulları yönetimine geçtikten sonra Aydınoğlu Mehmed Bey'in Güzelhisar'a babasının adını vermesiyle “*Aydın Güzelhisar*” olarak anılmaya başlandı.³⁰ Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde ise, XV ve XVI. yüzyıllara ait Osmanlı tahrir defterlerinde Aydın'a “*Kaza-i Güzelhisar der Liva-i Aydın*”, “*Nefs-i Güzelhisar der Liva-i Aydın*” (İlçe merkezi Güzelhisar, Vilayet Aydın) şeklinde geçmekte ve bu defterlerde “*Aydın Eli*” deyimine yer verilmektedir.³¹ Bölge XIX. yüzyılın sonlarında yalnızca “*Aydın*” ismiyle anılmaya başlandı.³²

Aydın İli'nin gelir kaynaklarına bakıldığında zirai ürünler; incir, üzüm, zeytin, bahçe mahsulleri başı çekmektedir. İmalatın ve satışın yapıldığı dükkânlar; terzilik, dokumacılık ve dericilik olduğu görülmektedir. Esnaf ve tüccar kesimini içinde barındıran il, ticaret açısından önemli bir konumundadır. Öyle ki ilk demiryolu 1856'da İngilizlere verilen imtiyazla İzmir-Aydın arasında yapıldı.³³ Mayıs 1857'de “*İzmir'den Aydın'a Osmanlı Demiryolu*” adında bir şirket kuruldu.³⁴ Kurulan şirket sayesinde Cumhuriyet Dönemine kadar demiryolu hattını yabancı şirketler yönetti. Aydın, bulunduğu konum itibarıyla ticarete liman kentlerine ulaşımı sağlamaktaydı.

²⁸ Feridun Emece, “*Aydın*”, **İslam Ansiklopedisi**, IV, İstanbul, 1992, s. 236.

²⁹ H. Akdoğan, **Aydın**, s. 47.

³⁰ A. Uğur, “*Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri*”, s. 9.

³¹ H. Akdoğan, **Aydın**, s. 39.

³² Sabri Sürgevil, H. Ortaç, O. P. Yapucu, C. Özgün, **Değişim Sürecinde Aydın XIX. Yüzyıldan Günümüze Sosyal ve Ekonomik Hayatın Dönüşümü**, Aydın, 2010, s. 2.

³³ Ali Kemal Gürbüz, “*Osmanlı İmparatorluğunda Demiryollarının Rolü*”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, II/ 3, (1999), s. 173.

³⁴ Yurt Ansiklopedisi, **Aydın**, s. 992.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE'DEN CUMHURİYETE AYDIN İLİ

A-MİLLİ MÜCADELEDE DÖNEMİNDE AYDIN

Dünya tarihinde XX. yüzyıla baktığımızda Fransız İhtilali'nin bıraktığı fikri akımların³⁵ sonuçları görülmektedir. Bu dönemde Sanayi İnkılâbı'nın getirdiği ikinci evrenin ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır.³⁶ Dünya siyasetinde sanayi ürünleri için hammadde, yeni üretilen ürünler için açık pazar arayışı birinci önceliği oluşturmaktaydı. Aynı zamanda Almanya ve İtalya gibi milli birliğini geç tamamlamış olan milletler dünya sömürgecilik sahnesinde yerini almak istemekteydi. Tüm bu gelişmeler dünyada bloklaşmayı beraberinde getirdi. Dünya siyasetini ve ekonomisini kontrol edebilmek adına 1800 yıllarda gizli ittifak antlaşmaları yapıldığı da bilinmekteydi. Osmanlı Devleti ise bu dönemde kendi iç problemleri ile meşgul durumdaydı. Fikir akımların bir sonucu olarak Osmanlı Devleti'nin yönetim şeklinde Meşrutiyet sistemine geçildiği görülmekteydi.

Dünyadaki tüm bu gelişmelerin sonucunda, 28 Haziran 1914 günü Avusturya-Macaristan veliahdı Arşidük Francois Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi³⁷ I. Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep oldu.³⁸ Dünyayı etkisine alan savaş 4 yıl sürdü. I. Dünya Savaşı öncesinde imzalanan gizli antlaşmalarda Osmanlı Devleti'nin topraklarının parçalanması planlanmaktaydı. Bu gizli antlaşmalar dâhilinde Ege bölgesini içine alan hükümleri içeren antlaşmayı İtalya ile İtilaf Devletleri arasında imzalandı. 17 Nisan 1917'de St. Jean Maurienne Antlaşmasıyla³⁹ İzmir Vilayeti, Menteşe, Antalya Sancakları ile Konya Vilayeti'nin büyük bir kısmı İtalya'ya verilmekteydi.⁴⁰ İngiltere aynı zamanda Doğu Akdeniz'de kendisine müttefik arayışı içindeydi. Yunanistan ile

³⁵ Bunlar Liberalizm, Milliyetçilik. (Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, İstanbul, 2015, s. 95.)

³⁶ 18. Yüzyıldan 19. Yüzyılın ortalarına kadar olan endüstriyel (Sanayi) gelişmeyi “*makine devrimi*”, 19. Yüzyılın ikinci yarısında başlayana ise “teknoloji devrim” olarak görme eğilimindedirler. (Oral Sander, **Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)**, Ankara, 2003, s. 209.)

³⁷ Bu olay karşısında Avusturya, Sırbistan'a savaş ilan etti. Savaş dâhilinde oluşan İttifak bloğu; Avusturya-Macaristan, Almanya, İtalya ilerleyen zamanda Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğu, İtilaf bloğu; Sırbistan, İngiltere, Fransa, Rusya, Japonya, Yunanistan ilerleyen dönemde İtalya bu bloğa dâhil olurken savaş sonuna doğru Amerika Birleşik Devletleri bu çatı altında savaşa katıldı. (Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih 1789-1994**, İstanbul, 1995, s. 502.)

³⁸ Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, İstanbul, 2016, s. 94.

³⁹ Bu antlaşma Rusya'nın onayı ile kabul edilecekti. Ancak Rusya 1917 Ekim Devrimini yaşadı. (F. Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, s. 91.)

⁴⁰ Sıtkı Aydın, **Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, Ankara, 1990, s.10.

görüşmelerde bulundu ve Batı Anadolu kıyılarını onlara da vaat etti.⁴¹ Osmanlı Devleti ise 2 Kasım 1914'te İttifak bloğunun yanında I. Dünya Savaşı'na katıldı.⁴² I. Dünya Savaşı devam ettiği sırada, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson'un barışın sağlanması amacıyla; 8 Ocak 1918'de "*Wilson İlkeleri*" veya "*Wilson'un 14 Noktası*" olarak geçen prensipleri açıkladı.⁴³ Bu ilkelerin 12. Maddesi Osmanlı Devleti ile ilgiliydi. Maddeye göre; "*Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olan kısımlarının egemenliği sağlanması fakat Türk olmayan milliyetlere muhtar gelişme imkânları verilmesi...*"⁴⁴ şeklinde hâkimiyetini koruması öngörülmekteydi. Bu madde Aydın ve çevresi içinde geçerliydi. Aydın bölgesi için önemli olan konu, Yunanistan'ın bağımsızlığından bu yana Rumların Megala idea⁴⁵ emelleri gerçekleştirmek için gizli propaganda yürütmeleri idi.

I. Dünya Savaşı nihayetinde İtilaf Devletleri adına İngiliz yetkilileri ile Osmanlı Devleti arasında 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandı.⁴⁶ Mondros Mütarekesi sonucunda azınlıklar Wilson İlkelerini öne sürerek Aydın ve çevresinde hak iddia ettiler. Aydın Sancağı'nın nüfus istatistiklerine bakıldığında, şehir içi nüfusu toplam 250.000'den fazlaydı, bu nüfus içinde 55.000 Rum asıllı, 21.000 Musevi asıllı, 10.000 kadar Ermeni asıllı Osmanlı yurttaşı ve 50.000 kadar yabancı devlet uyruklu kişi bulunuyordu.⁴⁷ Bu veriler ışığında Rumların bölgede azınlıkta kaldıkları görülmekteydi. Aydın ve çevresinde için sadece Rumlara bağlı olarak Yunanistan'ın değil aynı zamanda İtalya'nın da emelleri bulunuyordu. Ancak İngiltere; hem Doğu Akdeniz'in hem de Batı Anadolu'nun güçlü bir devletin elinde bulunmasını kendi çıkarları açısından uygun bulmuyordu.

I. Dünya Savaşı sonrasında yenedünya düzeninin oluşturulabilmesi için 18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı toplandı.⁴⁸ Konferansa İttifak Devletleri ile savaşan veya

⁴¹ Kenan Özkan, "*Yunanistan'ın İzmir'i İşgali ve ABD*", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXVI, (Aralık-2015), s. 114- 115.

⁴² S. Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, s. 96.

⁴³ R. Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-1994*, s. 597.

⁴⁴ F. Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, s. 131.

⁴⁵ Megali İdea: Bizans İmparatorluğunu ve Fatih Sultan Mehmet'ten önceki Büyük Hıristiyan, Ortodoks devletini, Karadeniz kıyılarına Pontus ülkesini yeniden kurmak. Ege'deki bütün Adaları ele geçirmek ve Anadolu'nun Ege kıyılarına yerleşmekti. Girit ve Kıbrıs adalarını Yunanistan'a ilhak etmektir. Bu büyük devletin başkentini eski Kostantinopolis yapmak, Ayasofya'yı yeniden büyük kilise yapmak için gizli ve açık örgütlenme, eylem ve uygulamaları yürütülmesidir. (Nurettin Türsan, *Yunan Sorunu*, Ankara, 1987, s. 28.)

⁴⁶ Türk İstiklâl Harbi, *Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, I, Ankara, 1962, s. 38.

⁴⁷ Bilge Umar, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Ankara, 1974, s. 13.

⁴⁸ Mustafa Albayrak, *Milli Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919- 2 Ağustos 1920)*, Ankara, 1998, s. 18.

onlara savaş ilan eden 32 devletten 70'e yakın temsilcisi katıldı.⁴⁹ Konferansın en çok meşgul olduğu konulardan biri de Osmanlı Devleti'nin topraklarından Yunanistan'a verilecek pay meselesiydi.⁵⁰ Yunanistan Başbakanı Venizelos mütarekeden bu yana propaganda faaliyetleri yürütüyordu.⁵¹ Venizelos'un girişimleri sonucunda Yunanistan, Batı Anadolu kıyılarındaki emellerine ulaşma fırsatı elde edecekti.

Aydın'da o dönem itibariyle idari yönetimde, Reşat Bey ve Haydar Bey'in kısa süreli mutasarrıflıklarının ardından Aka Mutasarrıfı Fevzi Bey (Toker) atandı.⁵² Fevzi Bey daha sonra izin alarak İstanbul'a gitti. Fevzi Bey'in yerine Tahrirat Müdürü Fuat Bey Mutasarrıf Vekilliğine getirildi.⁵³ Belediye Başkanlığında İzzet (Apaydın) bulunuyordu ancak kısa süre sonra görevden çekildi yerine Çakmaklı Emin (Büyük) Bey göreve getirildi.⁵⁴

Mondros Mütarekesi'nin Aydın'da uygulanmasına bakılacak olursa; ilk olarak merkezi Aydın'da bulunan 21. Kolordu 13 Kasım 1918'de lağvedildi. Lağvedilen 21. Kolordu'dan 57. Tümen ile 19. Ağır Topçu Alayı da 17. Kolordu'ya bağlandı. Mentеше ve Teke Kıyı Alayları 57. Tümenine dâhil edildi.⁵⁵ 57. Tümen Karargâhı 18 Kasım 1918'de Antalya'dan Aydın'a intikal ettirildi.⁵⁶

Rumların bölgeye ilk girişimleri; 19 Şubat 1919'da Söke Kazasının Akköy (Yorgan) Nahiyesinden, harp sırasında Adalara kaçan, İngiliz ve Yunan askeri elbiseleriyle savaştan, Mütareke'den sonra kayıklarla köylerine dönen Rumların jandarma karakoluna taarruzuydu.⁵⁷ İtalyanlar ise, Arnavutlar vasıtasıyla Aydın ve civarında karışıklık çıkartarak bölgede etkinlik kurmaya çalışmaktaydı.⁵⁸

Rumların bölgedeki taciz saldırılarına rağmen Venizelos tüm yaşanan olayları çarpıtarak 12 Nisan'da Clemancau'ya verdiği bir notada, "*Aydın vilayetinde oturan Rum halkına yapılan delilli, ispatlı Türk vahşetleri...*" yapıldığını ileri sürüyor ve Aydın

⁴⁹ R. Uçarol, **Siyasi Tarih 1789-1994**, s. 598.

⁵⁰ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Ankara, 1991, s. 155.

⁵¹ Venizelos Barış konferansında sunmak üzere 2 Kasım 1918'de muhtıra yayınladı. (Gottohard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara, 1971, s. 61.) 30 Aralık 1918'de de "*Sulh Kongresi huzurunda Yunanistan*" adlı muhtıra yayınladı. Her iki muhtırayı Paris Barış Konferansında 3- 4 Şubat 1919'da "*Onlar Şurası*" nda sundu. (Adnan Sofuoğlu, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919- 1921**, Ankara, 1994, s. 49.)

⁵² Günver Güneş, "*İzmir'in İşgali ve Aydın'daki Yankıları*", **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, 9, Ankara, (Şubat- 2007), s. 38.

⁵³ A. Gökbel, H. Şölen, **Aydın İli Tarihi (Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar)**, s.126.

⁵⁴ G. Güneş, "*İzmir'in İşgali ve Aydın'daki Yankıları*", s. 39.

⁵⁵ TİH, **Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, I, s. 129.

⁵⁶ TİH, **Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, s. 129.

⁵⁷ B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 48.

⁵⁸ A. Sofuoğlu, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919- 1921**, s. 52.

Vilayetini kendilerine bırakılmasını talep ediyordu.⁵⁹ Lord Curzon, bu notaya cevabı; 18 Nisan 1919 tarihli muhtırasında “*Selanik kapılarının beş mil dışından asayışı sağlamayan Yunanistan’ın Aydın vilayetinde barış ve güvenlik sağlamakla nasıl görevlendirileceğini anlamıyorum*” demektedir.⁶⁰

Paris Barış Konferansı’nda Batı Anadolu kıyıları 5 Mayıs 1919 günü Üç Büyükler Konseyi toplantısında görüşüldü.⁶¹ İtalya, ise hızlı bir girişim yaparak 6 Mayıs’ta Batı Anadolu kıyılarını işgale başladı.⁶² 13 Mayıs’ta Kuşadası’nı, 17 Mayıs’ta Söke’yi işgal etti.⁶³ Yunanistan’da 15 Mayıs’ta İzmir’i, işgal etti.⁶⁴

İzmir’in işgalinden hemen sonra Aydın’da yapılan toplantı yapıldı. 57. Tümen Kumandanı Albay M. Şefik (Aker) Bey; “*halkın kendi iradesini kullanarak silahlı bir mukavemette bulunmaya teşvik edilmelidir*” fikrini savundu.⁶⁵ Milli bir direniş ve örgütlenmeyi ikna etmeyi çalışan Şefik Bey’e karşılık olarak toplantıda bulunanlardan bazıları “*Yunanlılara; Fransızlar, İngilizler müttefik olmak itibariyle yardım etmezler mi?*” ya da “*Hükümet milletin kıyamına muhalefet eder, mani olursa*”⁶⁶ gibi söylemlerde bulunanlar oluyordu. Toplantı sonunda Heyet-i Umumiye oluşturulması ve miting yapılması kararlaştırıldı. Miting Kenzülrifan Mektebi civarındaki Musalla denilen bir yerde yapıldı.⁶⁷

15 Mayıs’taki mitingin ardından Aydın’da Hürriyet ve İtilaf Fırkası Erkânı’nın tertibiyle 16 Mayıs akşamı Hürriyet ve İtilaf Kulübünde bir toplantı yapıldı.⁶⁸ Toplantıya şehrin ileri gelenleri, gençler, ihtiyat subayları ve halkın önemli bir kısmı katıldı. İzmir’i işgal eden Yunanlıların işgal sahalarını genişletmeleri ve Aydın’a doğru yürümleri ihtimaline karşı bir savunma hattının kurulması ve silahla karşı konulması hususları üzerinde konuşmalar yapıldı.⁶⁹ Bu toplantıdan bir sonuç elde edilemeyince burada seçilen 3- 5 kişilik heyet İstanbul Otelinde bir toplantı daha yaptı.⁷⁰ Ancak her iki toplantı da

⁵⁹ G. Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri**, s. 69- 70.

⁶⁰ Sabahattin Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, I, İstanbul, 1982, s. 147.

⁶¹ Ergün Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, İzmir, 1984, s. 122.

⁶² Sonyel işgal tarihini 11 Mayıs olarak belirtiyor. (Salâhir R. Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi’nin Türkiye’deki Eylemleri**, Ankara, 2013, s. 13.)

⁶³ Alev Çoşkun, **Kuvayı Milliye’nin Kuruluşu En Uzun 15 Gün/ Ödemiş Direnişi**, Şubat 1997, s. 144.

⁶⁴ Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, I, Ankara, 1993, s. 265.

⁶⁵ G. Güneş, “*İzmir’in İşgali ve Aydın’daki Yankıları*”, s. 48.

⁶⁶ Sinever Esin Dayı, **Nazilli Kongreleri (1919)**, Erzurum, 1998, s. 23.

⁶⁷ S. Aydın, **Güneybatı Anadolu’da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, s. 38.

⁶⁸ Asaf Gökbel, **Milli Mücadelede Aydın**, Aydın, 1964, s. 106.

⁶⁹ G. Güneş, “*İzmir’in İşgali ve Aydın’daki Yankıları*”, s. 50.

⁷⁰ S. Aydın, **Güneybatı Anadolu’da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, s. 39.

milli bir mukavemete hem fikir olunmasına karşılık para meselesi problem olarak görüldü. Zenginlerin yardım etmemeleri nedeniyle sorun çözümlenemedi.

İzmir'in işgalinden sonra Aydın'daki Rumlar, metropolitin reisliği altında bir heyet oluşturdu, bu heyet İzmir'e giderek işgal kumandanını Aydın'a davet ediyordu. Bir başka grup ise İtalyanlara "*buyurun Aydın'a gidelim halk sizin oraya gelmenizi arzu ediyor. Sizi sevgi ve muhabbetle karşılayacaklar ve bir dost gibi selamlayacaklardır*" davetin de bulunuyordu.⁷¹

Paris Barış Konferansı İzmir'in ardından, Aydın ve çevresinden herhangi bir karşılık çıkması durumunda işgal edilebilmesi izni verildi. Venizelos, konferansın ucu açık olarak verdiği kararı, kendi lehinde değerlendirmek için İzmir'deki Tümen Kumandanına 20 Mayıs tarihli bir emir⁷² gönderdi. Venizelos gönderdiği emir uygulamaya konmadan 21 Mayıs'ta yeni bir talimat⁷³ daha gönderildi. Venizelos Paris'ten aynı gün hızlı bir şekilde üçüncü emri⁷⁴ gönderdi. Aslında son emirde diğer emirlerinde verdiği talimatların net bir şekilde açıklanıyordu. Bu talimatlardan Aydın'ın işgal emri verildiği anlaşılıyordu.

Yunan kumandanı Zafiriou, yetkisiz durumdaki İngiliz askeri müşaviri Albay Smith ile yaptığı görüşmede Aydın'ın, Manisa'nın ve Turgutlu'nun işgali için izin aldı.⁷⁵ Aydın'ın işgali için iki koldan birlik çıkardı.⁷⁶ Söke'deki İtalyan komutanı, Yunanlıların

⁷¹ A. Gökbel, **Milli Mücadelede Aydın**, s. 117.

⁷² "8. Girit Alayı takviye olarak emrinize gönderilmiştir. Bu suretle emriniz altında 5 piyade alayınız bulunacaktır. Türk kuvvetlerinin İzmir'den uzaklaşması ve 500 kişilik jandarma kuvvetinin de gelmesi ile civar köylerin işgali için bu alaylardan üçünü tahsis edebilirsiniz. Fevkalade mümessilin mukavemeti ile yerliler de silahlandırabilirsiniz. Aydın'ı işgal etmeyi lüzumlu hissediyorsanız, yapınız. Ancak daha fazla güneyle ilerlemeyiniz. Çünkü İtalyanlarla tartışma çıkarma taraflısı değilim, siz de bundan kaçınınız. Denizli'nin şimdilik işgal mıntikasının dışında kalması lazımdır. Asayişin temini için Aydın, Manisa ve Ayvalık'ın işgal edilmesi gerektir." verdi. (TİH, **Batı Cephesi**, II/ I, s. 65.)

⁷³ "Yüksek Komisyon kararı gereğince, Ayvalık kazası ve İzmir Sancağı dâhilinde bulunan araziye işgal ederek asayişin sağlanmasından sonra, Yunanistan'da bulunan buralı göçmenlerin vatanlarına yerleşmelerinin temini gerektir. Ancak, Selçuk'un güneyinde ilerlemeniz olağanüstü bir lüzum dolayısıyla Aydın'ın güneyine kuvvet göndermek gerekecek olursa, İngiliz amiralinden müsaade istihsal etmeniz lazımdır." (İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkezîyesin ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey**, Ankara, 1989, s.24.)

⁷⁴ "Kuşadası'na çıkan İtalyanların, sizden evvel işgal etmeleri tehlikesinden ötürü, Aydın'ı bir an evvel işgal ediniz. Midilli ve Sakız alaylarını süratle İzmir'e taşımak gerektir. Bu alayların eratına, Türklere karşı iyi muamele etmeleri konusunda, ayrıca uyarmalarda bulunmak lüzumludur. Bunları daima kontrolünüz altında İzmir'de alıkoymak daha uygun olur. Vilayetin durumu ve özellikle ırkdaşlarımızın emniyeti ve selameti hakkında haberlerinizi bekliyorum." (S. Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, I, s. 161.)

⁷⁵ İ. Tekeli, S. İlkin, **Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkezîyesin ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey**, s. 24.

⁷⁶ Gerekeç olarak "Aydın'a kadar olan sahanın işgali için gereken müsaadeyi alan işgal komutanının birliklerine verdiği emirde, güya aldığı istihbarat raporlarına dayanarak 800 Türk askeriyle 4000 kişilik Türk çetesinin, silah depolarını yağma ederek top ve makineli tüfekleriyle Aydın'da toplandıkları, gayri muntazam Türk kuvvetlerinin Manisa civarında katliam yapmak üzere hazırlandıkları" biliniyordu denildi. (TİH, **Batı Cephesi**, II/ I, s. 66.)

Aydın yönünde harekete geçmesi üzerine tüm mukavemeti ile karşı koyacağını belirtti. Yunanlıların ilerlemesi Aydın'da heyecana sebep oldu. 22 Mayıs Perşembe günü Ramazan Paşa Camii'nde son bir toplantı daha yapıldı.⁷⁷ Memleketin eşrafı sayılan kimseler hala mukavemet edilmemesinde ısrar ediyorlar ve mücadele taraftarlarının tekliflerini red cevabıyla karşıladılar. Uzun süren münakaşalardan sonra mücadele edilmemesine ve Aydın'ı işgale gelecek Yunan kuvvetlerinin hiçbir hadiseye meydan vermeden sükûnetle kabulüne karar verildi.⁷⁸

Aydın'daki 57. Tümen tüm çabalara rağmen istediği sonucu elde edemedi. Albay Şefik Bey⁷⁹ bulunduğu durum ve elindeki imkânlar dâhilinde 23 Mayıs'ta çekilme kararı verdi.⁸⁰ Bu sıralarda Yunan kuvvetleri Aydın'ın batısındaki Erbeyli İstasyon bölgesinde toplanmaya başladı.

Aydın'da işgalden önce içerisinde bulunan havayı Asaf Gökbel şu sözlerle aktarmaktaydı; “27 Mayıs 1919 Salı Aydın'ın Yunan kuvvetleri tarafından işgal edildiği kara ve matemli bir gündür. Şehirde dükkân, mağaza, lokanta ne varsa hepsi ve her yer kapalıdır. Rumlar işgal kumandanlığından aldıkları kati emir ve talimata uyararak mahallerinden dışarı çıkmıyorlardı. Esasen hükümetin yayınladığı bir ilana göre saat 14'ten sonra sokaklarda kimse bulunmayacaktır. Göğüslerinde Yunan rozetleri bulunan çarşı bekçilerinin sokaklarda dolaştıkları görülüyor. Saat 3.30'a yakındı, İstasyon Metropolitinin reisliği altında Rumlardan ve Türklerden mürekkep bir istikbal heyeti İzmir'den gelecek treni bekliyor.” Trenin geldiğini ancak Yunanlılar olmadığı bildiriliyordu.⁸¹ İşgal kumandanlığı, Karapınar'a (İncirliova) gelerek orada halk namına şehrin ileri gelenlerinden “hoş geldiniz” demeleri isteniyordu.⁸² Yunan kuvvetleri, akşama doğru biri şehrin güneyinden, bahçeler arasından Tellidede istikametini takip

⁷⁷ G. Güneş, “İzmir'in İşgali ve Aydın'daki Yankıları”, s. 53.)

⁷⁸ A. Gökbel, **Milli Mücadelede Aydın**, s. 119-120.

⁷⁹ 23 Mayıs 1919 günü yayınladığı emirler “ Yunan kuvvetlerinin yaklaşması halinde verilecek emirle şehirde bulunan bütün kıtalar ve karargâhlar komutan ve subay heyetleriyle erler, 175nci Alay karargâhında toplanacaktı. Her subay üzerinde taşıyabileceği kadar cephanesini ve bomba buluncaktı. Diğer cephanesini, sandıklarıyla mekkârelere yüklenecek şekilde hazırlanacaktı. Merkez Komutanı Binbaşı Nuri ve İnzibat subayı ile erleri, tümen karargâhı binasını merkez ittihaz ederek hizmet görecekl ve askerlik şubesi reisi, kendi kadrosuyla resmi vazifesine devam edecekti. Hastane heyeti asla Aydın'dan ayrılmayacak, vazifelerini aksatmayacaklardı. Tümenin eşya ve erzak ambarlarını askerlik şubesi reisliği, mahalli hükümet yardımıyla, muhafaza altına alacak ve tümen levazım heyeti ambar erlerini şube emrine verecekti. Dağ topçu taburu, toplarını mümkün olduğu kadar çok cephanesini bir subay komutasında şimdiden Çine'ye giden şose üzerinde ve Menderes nehri güneyinde bulunan Petraki Çiftliği'ne gönderecekti. Tümen kasesinin ve karargâh dosyalarının gizli olarak Çine'ye naklini bildiren bu emirde subay aileleri içinde gerekli tedbirler alınmış bulunuyordu.”(TİH, **Batı Cephesi**, II/ I, s. 7.)

⁸⁰ E. Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, s.127.

⁸¹ A. Gökbel, **Milli Mücadelede Aydın**, s. 138-139.

⁸² G. Güneş, “İzmir'in İşgali ve Aydın'daki Yankıları”, s. 54.

ederek, diğeri şehrin kuzeyinden Top yatağı istikametine, üçüncüsü de ulu yoldan şehrin merkezine olmak üzere üç koldan Aydın'ı işgal ediyorlardı.⁸³ 27 Mayıs'ta akşam saatlerinde Aydın Yunan kuvvetleri tarafından işgal edildi.⁸⁴ Yunanlılar işgal sırasında ve sonrasında Müslüman Türk halkına katliamlar yaptığı bilinmekteydi. İşgal dolayısıyla kumandan Zafiriou, Venizelos'a "Takviye edilen 4. Piyade Alayı olaysız Aydın'a girmiştir. Şehrin ileri gelenleri askerimizi karşılamışlardır" telgrafını gönderiyordu.⁸⁵

Mustafa Kemal Paşa; İzmir'in ardından Manisa ve Aydın'ın işgal edilmesi sonucunda, Milli mukavemetin tam olarak oraya konulmadığının vurgusunu yaparak 28 Mayıs'ta valilere, bağımsız mutasarrıflıklara, Erzurum'daki 15'nci Kolorduya, Ankara'daki 20'nci Kolorduya ve Diyarbakır'daki 13'üncü Kolordu komutanlıklarına, Konya'daki Ordu Müfettişliği'ne birer genelge⁸⁶ gönderdi.

57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey geri çekilmenin ardından Kuva-yı Milliye⁸⁷ birlikleri oluşturmaya başladı. Bu sayede milli direniş örgütlenerek Yunanlıların haksız işgallerine karşı koyabilecekti. Büyük Menderes Vadisi'nde ilerleyen Yunanlılar 4 Haziran'da Nazilli'yi işgal etti.⁸⁸ 5/6 Haziran'da Albay Şefik Bey, Çine'ye yakın bir köyde oturan Yörük Ali Efe ve arkadaşı Kılıoğlu Hüseyin Efe ile görüştü.⁸⁹ Bu efeler ve arkadaşları oluşturulan Kuva-yı Milliye'nin bünyesine alındılar.

Kuva-yı Milliye'nin ilk olarak saldırı planı Yunan kuvvetlerinin denetiminde olan ve ikmal sağlanan demir yollarının tahribiydi. Yörük Ali Efe'nin topladığı birlikler ile ilk

⁸³ A. Gökbel, **Milli Mücadelede Aydın**, s. 130.

⁸⁴ E. Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, s. 128.

⁸⁵ A. Çoşkun, **Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşu En Uzun 15 Gün/ Ödemiş Direnişi**, s. 184.

⁸⁶ Genelge de "İzmir'in maalesef bunun arkasından da Manisa ve Aydın'ın işgali, gelecekteki tehlikeyi daha açık olarak sezdirmiştir. Yurt bütünlüğümüzün korunması için, milletçe öngörülen tepkinin daha canlı ve sürekli olması gerekir. Yaşayışımızda ve Milli bağımsızlığımızdan gedikler açan işgal ve ilhak gibi olaylar, bütün millete kan ağlatmaktadır. Izdıraplar dindirilemiyor. Sindirilmesi ve katlanması mümkün olmayan bu duruma derhal son verilmesinin bütün medeni milletlerle büyük devletlerin adalet ve nüfuzundan sabırsızlıkla beklenildiği göstermek maksadıyla önümüzdeki hafta içinde ve çeşitli illere göre, Pazartesi başlayıp Çarşamba günü müracaatın arkası alınmak üzere, büyük ve heyecanlı mitingler yapılarak milli gösterilerde bulunulması, bunun bütün kasaba ve köylere kadar yaygınlaştırılması, bütün büyük devletlerin temsilcileriyle Babiali'ye etkili telgraflar çekilmesi, yabancıların bulunduğu yerlerde yabancılar da etki altına alınmakla birlikte, düzenlenen milli gösterilerde terbiye ve ağırbaşlılığın titizlikle korunması, Hristiyan halka karşı saldırı, gösteri ve düşmanlık gibi tavır ve davranışlardan sakınılması zaruridir. Yüksek şahsiyetinizin bu konularda duyarlı ve etkili bulunmaları dolayısıyla işin iyi idare edileceğine ve başarıya ulaşacağına bendenizin tam bir güveni vardır. Sonuçta haberdar buyurulmamı rica ederim." (Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk (1919- 1927)**, çev. Zeynep Korkmaz, Ankara, 2013, s. 16.)

⁸⁷ Kuva-yı Milliye'nin birçok tanımı olmakla birlikte Batı Anadolu için en uygun olanı Ergün Aybars'ın tanımıdır; " halkın, askerinin, efelerin oluşturduğu bir direniş hareketinin ortak noktası vatan savunması ve Türklük duygusu idi. Böylece oluşan bir direniş hareketi, Ayvalık'tan Denizli'ye uzanan geniş bir çizgi üzerinde milli cephenin doğmasına yol açtı. Bu milli cepheyi oluşturan kuvvetlere ve harekete dar anlamda "Kuva-yı Milliye" hareketi denildi" (E. Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, s. 250.)

⁸⁸ E. Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, s. 128.

⁸⁹ Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, İstanbul, 1981, s. 257.

baskın 16 Haziran 1919 gecesini, Aydın'ın doğusunda Sultanhisar'a 10 kilometre kadar bir mesafede Malkoç çayı üzerindeki demiryolu köprüsüne yapıldı. Aynı gün Asteğmen Nihat adında 175. Alayından bir subay ve birlikleri Aydın'ın batısında Karapınar çevresinde bir başka demiryolu köprüsünü tahrip etti.⁹⁰ Tüm bu oluşumlar ve saldırılarda Yunan kuvvetleri Nazilli'de tehlikeye düştü.

Yunan birlikleri oluşan Kuva-yı Milliye'den tedirgin oldu. 20 Haziran'da Nazilli'den Aydın yönünde çekilmeye başladı. Bu hareket sırasında Sarayköy Müfrezesi başta olmak üzere kurulan Kuva-yı Milliye birlikleri tarafından saldırıya uğradı. Aydın üzerinde baskı oluşturmak için Kuva-yı Milliye ve nizami kuvvetler bir dizi saldırılarına devam etmekteydi. 28 Haziran'da tüm kollardan saldırıyorlardı.⁹¹ 30 Haziran'a kadar birçok nokta da muharebeler yapıldı.⁹² İşgal kuvvetlerinin geri çekilmesi sağlandı. Aydın ilk işgalden kurtarıldı. Yunanlılar Aydın'dan geri çekilirken her yeri yakıp yıktı. Türk kuvvetleri şehre girdiğinde her yerden yanık kokuları geliyordu.

Yunanlıların kendilerine izin verilmeden işgal ettiği Aydın'dan çıkarılması Barış Konferansı'nda mevcut durumlarına zarar verebileceğinden, tekrar kuvvet takviyesi ile taarruza geçtiler. 3 Temmuz'da Aydın'ı tekrar işgal ettiler.⁹³ Kuva-yı Milliye birlikleri gönüllülerden oluştuğu için Aydın işgalden kurtulunca dağılmışlardı. Bu durum zafiyet oluşturmuş ve Yunanlılar ikinci işgali gerçekleştirmişlerdi.

Milli Mücadelede Kuva-yı Milliye birlikleri gönüllü olarak oluşmaktaydı. Disiplinden uzak düzensiz şekilde hareket etmeleri elde edilen başarıların kısa soluklu olmalarına neden oluyordu. Tüm bunların sonucunda ihtiyaç olunan düzenli birlikler oluşturuldu. Düzenli ordunun zaferleri I. İnönü Savaşlarıyla başladı ve bir dizi savaşlarla devam etti. Bu savaşların akabinde Büyük Taarruz Zaferi ile taçlandırıldı. Zaferin nihai sonucunda 5 Eylül'de Nazilli, 7 Eylül 1922'de Aydın kurtarıldı.⁹⁴

B- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE AYDIN

Anadolu'nun birçok yerinde düşman işgallerine karşı fikri ve siyasi direnişe, gerekirse silahlı mücadele yapacak müdafaa-i hukuk cemiyetleri kuruldu. Daha sonra tüm müdafaa-i hukuk cemiyetleri birleştirildi. Anadolu'daki haksız işgallere tepki gösterilebilmesi adına milli direnişin lideri Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları İstanbul

⁹⁰ S. Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, I, s.229.

⁹¹ E. Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, s. 128.

⁹² Türk İstiklâl Harbi, **İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919- 2 Kasım 1923)**, VII, Ankara, 1975, s. 20.

⁹³ E. Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, s. 128.

⁹⁴ Z. Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, IV, s. 643.

Hükümeti'ne bir meclis toplanması için baskı yapıyordu. Tüm girişimler sonucunda, Son Osmanlı Mebusan Meclisi⁹⁵ 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da toplandı. Ancak bu meclis İngilizlerin baskısıyla dağıtıldı. Bu tarihten sonra Anadolu'nun yönetimi İstanbul'dan ayrıldı ve milli bir meclis toplanılmasına çalışıldı. 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi açıldı.⁹⁶ Ankara Milli Mücadele'nin merkezi haline geliyordu.

Büyük Millet Meclisi'nin açıldığında Anadolu'nun birçok noktasında olduğu gibi Aydın'da işgal altındaydı. Buna rağmen Aydın'da zor şartlarda yapılan seçimler ile Ankara'ya milletvekili gönderildi. I. BMM'de Aydın'ı 7 milletvekilli temsil etti. Bunlar; Ahmet Şükrü Efendi(Ahmet Yavuzıılmaz)⁹⁷, Cami Bey (Abdülkâdir Cami Baykurt)⁹⁸,

⁹⁵ 4. Dönem Son Osmanlı Mebusan Meclisinde Aydın Mebusları, Cami Bey, Mehmet Emin Efendi, Yunus Nadi Bey'dir. (İhsan Ezherli, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920- 1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877- 1920)**, s. 186, 192, 201.)

⁹⁶ Utkan Kocatürk, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918- 1938)**, Ankara, 2000, s. 154.

⁹⁷ Ahmet Şükrü Efendi (Ahmet Yavuzıılmaz); Denizli Sarayköy'de 1865'de doğdu. İlk eğitimini Şehzade Medresesinde aldı. Arapça bilmektedir. Selanik Karaferye Vaizi, Saray köy Müftüsü, Sarayköy Belediye Reisi, Liva İdare Heyeti Üyesi görevlerinde bulundu. Milli Mücadele sırasında Alaşehir Kongre Üyesi, I. Dönem Aydın Milletvekili (Sarayköy Müftülüğünü tercih etmesi nedeniyle İstifa: 22.11.1920) yaptı. Evli, 7 çocuk babasıdır. Ölüm Tarihi: 15.01.1935. (**TBMM Albümü 1920- 1950**, I, Ankara, 2010, s. 12.)

⁹⁸ Cami Bey (Abdülkâdir Cami Baykurt); 1877'de İstanbul'da doğdu. Harbiye'de askerlik yaptı. Vali Yaveri, İhtiyat Kolağası görevleri aldı. Aynı zamanda yazarlık yapan Cami Bey Millî Meşrutiyet Fırkası Kurucusu, Sulh ve Selamet Millî Ahrâr Fırkaları Kurucu Üyesi, Millî Ahrâr Fırkası Genel Sekreteri, Felah-ı Vatan Grubu Başkanı, Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân I. ve II. Dönem Fizan, IV. Dönem Aydın Mebusu, I. Dönem Aydın Milletvekili (Divân-ı Riyâset kararı ile 21.10.1922'de Genel Kurul'da görüşülerek istifa etmiş sayılmasına karar verildi.) yaptı. Muvakkat İcra Vekilleri Heyeti Üyesi, 1. İcra Vekilleri Heyeti Dâhiliye Umûru Vekili - Ankara Hükümeti Roma Temsilcisi görevlerinde bulundu. Evli, 4 çocuk babasıdır. Ölüm Tarihi: 04.11.1949. (**TBMM Albümü 1920- 1950**, I, s. 13.)

Esat Efendi (Mehmet Esat İleri)⁹⁹, Emin Efendi (Erkut)¹⁰⁰, Dr. Mazhar Bey (Germen)¹⁰¹, Sadık Bey (Sultanoğlu)¹⁰², Tahsin Bey (Hasan Tahsin San)¹⁰³ dir.

Aydın 7 Eylül 1922’de düşman işgalinden kurtarıldı.¹⁰⁴ Ancak şehir enkaz yığını görünümündeydi. Şehir işgal sırasında büyük yıkımlar yaşadı. Bunlardan en etkili olanı “*Aydın Büyük Yangını*” olarak adlandırılan hadiseydi.¹⁰⁵ Dâhiliye Vekili namına Müsteşar Ahmet Münir Bey’in bölgede yaptığı incelemeler sonucunda 19 Ekim 1922 tarihli tezkiresinde belirtildiğine göre, Aydın merkez kazasında 16.462 hanenin yandığını kaydedilmişti.¹⁰⁶ Aydın’ın işgalden kurtuluşundan sonra Müslüman Türk halkı terk ettikleri topraklarına geri dönerlerken, şehirde daha önce var olan yaklaşık 7- 8 bin civarındaki Gayr-i Müslim nüfusta Aydın’dan ayrıldı. Aydın Rumları, Yunan birlikleriyle beraber yakın Ege Adalarına ve Yunanistan’a doğru yola çıkarlarken, işgal sırasında Yunanlılarla ve Rumlar ile iş birliği yapmış olan az sayıdaki Ermeni de Aydın’dan göç

⁹⁹ Esat Efendi (Mehmet Esat İleri); 1882’de Gümülcine’de doğdu. Gümülcine’de medrese eğitimi aldı. Müderris, İdadi Mektebi Muallimi, Büyük Câmii Vaizi, Aydın Sultanisi Ulûmi Diniyye (Din Bilgisi) ve Farsça Öğretmeni, Aydın Müdafaa-i Milliye ve Hilâl-i Ahmet Cemiyetleri Başkanı, Millî Ordu Müftüsü görevlerini yaptı. I. Dönem Aydın Milletvekilliği yaptı. Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası sahibidir. Evli, 4 çocuk babasıdır. Ölüm Tarihi: 15.04.1957. (TBMM Albümü 1920- 1950, I, s. 13.)

¹⁰⁰ Emin Efendi (Erkut), 1873’de Aydın Bozdoğan’da doğdu. Bozdoğan Rüştüyesi, İstanbul Fatih Medresesi okullarında eğitim gördü. Arapça, Farsça bilmektedir. Dere Camii Medresesi Müderrisi, Bozdoğan Müftüsü olarak görev yaptı. Osmanlı Meclis-i Meb’ûsân IV. Dönem Aydın Mebusu, I. Dönem Aydın Milletvekili yaptı. Evli, 3 çocuk babasıdır. Ölüm Tarihi: 30.12.1929. (TBMM Albümü 1920- 1950, I, s. 13.)

¹⁰¹ Dr. Mazhar Bey (Germen); 1884’de Aydın’da doğdu. İstanbul Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane’de eğitim gördü. Fransızca bilmektedir. Tabip, Sağlık Müfettişi, Balıkesir Livası, Fırat Nahiyesi Tabibi, Soma Belediye Tabibi, Soma Redif Taburu Tabibi, Gelibolu Muharebesi Mevki Hudut Taburları Tabibi, 11. Fırka Topçu Alayı ve 1. Ordu Menzili Nokta Tabibi, 5. Ordu Menzil Baştabip Muavini, Sıhhiye Dairesi Müfettişi, Uzunköprü ve Karapınar Nokta Tabibi, Menzil, Nakil, Mecruhiye (Yaralı) Katarları ile Efradı Sıhhiye Deposu Baştabibi, Eskişehir Askerî Hastanesi Baştabibi görevlerini yaptı. Milli Mücadele döneminde Aydın Kuvâ-yı Milliye Teşkilâtı’nın kurucularındandır. I. Dönem Aydın Milletvekili yaptı. Evli, 3 çocuk babasıdır. Ölüm Tarihi: 06.11.1967. (TBMM Albümü 1920- 1950, I, s. 13.)

¹⁰² Sadık Bey (Sultanoğlu); 1874’de Nazilli’de doğdu. İlkokul mezunudur. Ticaret ile uğraştı. İl Genel Meclis Üyesi, Nazilli Belediye Başkanı, I. Dönem Aydın Milletvekili görevlerini üstlendi. Evli, 5 çocuk babasıdır. Ölüm Tarihi: 27.12.1920. (TBMM Albümü 1920- 1950, I, s. 13.)

¹⁰³ Tahsin Bey (Hasan Tahsin San); 1865’de Selanik Katru’da doğdu. Rüştüye mezunudur. Rumca bilmektedir. İdari görevler üstlendi. Mahkeme Başkâtibi, Mukavelât Muharriri (Noter), Polis Komiseri, Götürüyü, Mihail, Bozdoğan, Nif, Kuşadası, Urfa, Bulanık ve Çal Kazaları Kaymakamı, I. Dönem Aydın Milletvekilliği yaptı. Evli’dir. Ölüm Tarihi: 21.11.1951 (TBMM Albümü 1920- 1950, I, s. 13.)

¹⁰⁴ Z. Sarihan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, IV, s. 643.

¹⁰⁵ “29 Haziran 1335 (1919) sabahı Yunanlıların İslam mahallerine verdikleri ateş neticesinde cenubu garbiden şiddetle esmekte bulunan rüzgârların da tesirile Cuma, Tabaklı, Ramazan paşa, Dükkanönü ve Meşrutiyet mahalleleri ki cem’an 7 İslam mahallesi ile Hasan paşa sebze çarşısı, kasaplar çarşısı, Sultaniye ve Hükümet caddeleri manifatura ve kunduracılar çarşuları (Aydın çarşısının takriben yarısından fazlası) yandığı gibi iş bu yangından kurbiyeti dolayısıyla Rum mahallesi dahi yanmış olduğundan Rum ahalişi kuvayı milliye tarafından yangından masum kalan hükümet binasına ve bu binaya mücavir bulunan jandarma dairesile diğer binalara yerleştirildi.” (A. Gökbel, **Milli Mücadelede Aydın**, s. 345)

¹⁰⁶ Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)**, Ankara, 2014, s. 173.

etmek zorunda kaldı.¹⁰⁷ Yangınlar sırasında Yahudilerin dükkânları yandığı için onlar da şehri terk etti.

Kurtuluştan sonra hızlı bir şekilde Aydın'da merkezi idare oluşturulma yoluna gidildi. Ankara Hükümeti tarafından Aydın Valiliği'ne Mehmet Vehbi Demirel atandı.¹⁰⁸ Cumhuriyetin ilanı sırasında Hüsnü Bey Aydın Valiliğinde bulunmaktaydı.¹⁰⁹ İlk Belediye Başkanı Fuat Şahin Erlaçın'dır.¹¹⁰ İdari atamalardan sonra ilk iş olarak şehre imar planı hazırlandı. 3 yıl boyunca işgal altında kalan Aydın halkı, ekonomik olarak yok olmanın eşiğindeydi. Tüm bu ve benzeri sorunların yeni kurulan devlet tarafından çözümlenmesi biraz zaman alacaktı.

I- Kuruluşundan Milli Mücadele Dönemine Kadar Aydın Türk Ocakları

Halkevlerini incelemeden önce onun hamisi olan Türk Ocakları'nın kuruluşu ve çalışmaları üzerinde durması halkevlerini anlaşılmasını sağlayacaktır. Osmanlı Devleti'nde Türkçülük akımı XIX. yüzyıl itibariyle hızlanmaya başlamıştı. Balkan Savaşlarıyla Osmanlıcılık fikri yıkılmış, aynı zamanda Arapların milliyetçilik faaliyetleri için gizli cemiyet kurma çabaları İslamcılık fikrini zedelenmişti. 3 Kasım 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanıyla Türkçülük akımı kendine yayılma alanı buldu. Bu durumda Türk Ocakları ve Türk Yurdu dergisi çevresinde bir araya gelen bir grup öğrenci ve Türk düşünürü, Osmanlı Devleti'nin, son yıllarında Milliyetçi politikalarının oluşmasında önemli bir rol oynadı.¹¹¹

Osmanlı Devleti içindeki Türklerin "*Kültürel, sosyal ve iktisadi seviyelerinin yükselmesine politikaya girmeden hizmet edebilecek büyük ve ciddi bir milliyetçi derneğin kurulması*" fikri önce İstanbul'da Fransızca çıkmakta olan Jeune Turc (Genç Türk) isimli bir gazete tarafından ve Celal Nuri (İleri) nin, yazılarında ortaya atıldı.¹¹² Bu yazılar Türk Ocağı'nın fikri temelini oluşturuyordu. Türk Ocağı'ndan önce kurulan Türk Derneği, Genç Kalemler Hareketleri ve Türk Yurdu Cemiyeti gibi kuruluşlar doğrudan

¹⁰⁷ Günver Güneş, "*Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kentleşme Sürecinde Aydın Belediyesi ve Faaliyetleri*", **Tarihsel Süreçte Aydın**, Aydın, (Ekim- 2012), s. 311.

¹⁰⁸ Mehmet Vehbi Demirel; 1883'de Kurçovada doğdu. 1905'de Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi. 9.1. 1923- 27. 8. 1923 tarihlerinde Aydın'da valilik yaptı. 1941 yılında Başbakanlık Müsteşarı iken Ankara'da ölmüştür. (**Cumhuriyetin 50. Yılında Aydın 1973 İl Yıllığı**, s. 699.)

¹⁰⁹ Hüsnü Bey; 19.9.1923 ile 1. 12. 1923 tarihleri arasında Aydın'da Valilik yapmıştır. (**Cumhuriyetin 50. Yılında Aydın 1973 İl Yıllığı**, s. 699.)

¹¹⁰ Yurt Ansiklopedisi, **Aydın**, s. 1044.

¹¹¹ Firdevs Gümüsoğlu, "*Türk Yurdu*", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, IV, İstanbul, 2009, s. 269.

¹¹² Kenan Akyüz, "*Türk Ocakları*", **Belleten**, L/196, (Nisan- 1986), s. 201.

kültürel ve ilmi çalışan aydınlar topluluğundan oluşturulurken, Türk Ocağı'nın kurulma düşüncesi ise Askeri Tıbbiye öğrencilerinden, yani gençlerden geldiği görülmektedir.¹¹³

Askeri Tıbbiye öğrencileri kendi aralarında teşkilatlanarak istişare ve destek almak için 11 Mayıs 1911'de "190 Tıbbiyeli Türk Evladı" adlı mektubu¹¹⁴ dönemin aydınlarına¹¹⁵ ilettiler. Aydınların katılımıyla bir dizi toplantılar gerçekleştirildi. Türk Ocağı, 3 Temmuz 1911 (20 Haziran 1327) tarihinde fiilen, 25 Mart 1912'de¹¹⁶ resmen kuruldu.¹¹⁷ Kurucuları; Şair Mehmet Emin Bey (Yurdakul), Ahmet Ferid (Tek) Bey, Ahmet (Ağaoğlu) Bey, Doktor Fuad (Sabit) Beyler'di.¹¹⁸ Türk Ocağının amacı; 1912 Nizamnamesi'nin 2. Maddesi'nde "... *Akvam-ı İslâmiye'nin bir rûkn-ü mühimi olan Türklerin millî terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terakki ve ilâsıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktadır*" şeklinde açıkladı.¹¹⁹ Ocağın bu madde adı altında konferanslar, bildirimler, yardım kampanyaları, çeşitli kurslar, spor aktiviteleri vb. alanlarda faaliyetlerde bulunuyordu. Nizamnamesi'nin 4. Maddesi'nde; Ocağın çalışmalarında milli ve sosyal vaziyette kalacak, asla siyasetle uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasi firkalara hizmet etmeyeceğini bildiriyordu. Ancak dönemin etkin gücü İttihat ve Terakki, bu suretle doğmuş olan Türkçülük cereyanına el koymayı ve onu kendi lehine kullanmayı istemekteydi. Bu durum Ocağın aydınları tarafından karşı konulmaya çalışıldıysa da 1913'de İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesiyle kendiliğinden işbirliği gerçekleşti.¹²⁰ Aynı gayedeki Türk Yurdu Derneği'nin yerini alan Türk Ocağı, bu derneğin ilk sayısı 24 Kasım 1911'de çıkan Türk Yurdu adlı dergisini kendi yayın organı olarak da benimseyip devam ettirdi.¹²¹

Türk Ocağı'nın, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonunda faaliyetlerinde yavaşlama görülmektedir. Ancak fikri yönde desteği tüm gücüyle devam etmekteydi.

¹¹³ Yusuf Sarıncay, "20. Yüzyıl Başlarında Türk Milliyetçiliği, Milliyetçi Teşkilatlanmalar ve Etkileri" **Türk Ocakları Yüzyıllığı**, Ankara, (Temmuz- 2000), s. 48.

¹¹⁴ "Efendimiz Türk ırkının maarif ve mekteplerine hizmet ederek, içtimaî geleceğine temin emeliyle toplanmış 190 tıbbiyeli nâmına zât- ı halilerine müracaat ediyoruz. Maksudumuz arzedeceğimiz şeylere dair hakimane ve edibane fikirlerini öğrenmektedir." (Yusuf Akçura, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri (1928 Yılı Yazarları)**, Ankara, 2001, s. 239.)

¹¹⁵ Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura, Rıza Tevfik, Ahmet Ferit Tek gibi isimlerin bulunduğu belirtilmektedir. (Nurcan Toksoy, **Halkevleri (Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak)**, Ankara, 2007, s. 22.)

¹¹⁶ Yusuf Akçura, resmi kuruluşu 12 Mart 1328 (1912) fiilen kuruluşundan 9 ay sonra olarak kaydetmektedir. (Y. Akçura, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri (1928 Yılı Yazarları)**, s. 243.)

¹¹⁷ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler (II. Meşrutiyet Dönemi)**, I, İstanbul, 1988, s. 432.

¹¹⁸ Y. Akçura, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri (1928 Yılı Yazarları)**, s. 242.

¹¹⁹ Yusuf Sarıncay, "İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi", **Türkler**, XIV, Ankara, 2002, s. 825.

¹²⁰ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, IV/ II, Ankara, 1991, s. 406.

¹²¹ K. Akyüz, "Türk Ocakları", s. 204.

Mondros Mütarekesi sonrasında düzenlenen protesto mitinglerinde aktif rol oynadı.¹²² Türk Ocağı'nın girişimlerinden rahatsız olan İtilaf Devletleri İstanbul'daki merkez binasını iki kez işgale etti. Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta Türk Ocağı'nın İngilizler tarafından işgal edildiğinden söz etmektedir.¹²³ Türk Ocağı Başkanı Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya telgraf çekerek durum ve vaziyetin ahvalini bildirmişti. Suphi Bey'in bu telgrafına “*Sefaret nezdinde protesto ve icabında mitingler akdi*” şeklinde cevap vermişti. Mondros Mütarekesi'nin sonucunda yaşanan haksız işgallere karşı ortak tepki verilebilmesi amacıyla meclis toplanmasına karar verildi. Türk Ocakları bu mecliste var olabilmek için Milli Türk Fırkası kurdu.¹²⁴ Fırkanın desteğiyle Hamdullah Suphi Bey, Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne milletvekili olarak girdi.¹²⁵ Ancak Mebusan Meclisi İtilaf kuvvetleri tarafından işgal edilerek dağıtılması üzerine Ocağın yönetim kadrosu başta olmak üzere üyeleri Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele fiili olarak katıldı.¹²⁶

Milli Mücadele devam ederken Ankara'da yeni bir Millet Meclisinin açılmasıyla Hamdullah Suphi Bey Antalya Milletvekili olarak BMM'ne girdi. Kendisi aynı zamanda ilk BMM Hükümeti'nde Maarif Vekili olmuştu.¹²⁷ Tüm bu girişimler Türk Ocakları'nın ve Anadolu'daki milli direnişin aynı fikirde oldukları anlaşılıyordu.

Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının hemen ardından Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde Türk Ocakları tekrar teşkilatlandırılmasına başlandı. 23 Nisan 1923'de Ankara'da resmi açılışı yapıldı.¹²⁸ Hamdullah Suphi Bey, Ankara Türk Ocağı'nın açılış konuşmasında; “*Türk Ocağı Türk Milletinin zaferinde, neşrettiği fikirlerin tesirini, Türk inkılâbında, milliyet inkılâbında milliyet fikrine göre terbiye ettiği*

¹²² İzmir'in işgalinden hemen sonra, Türk Ocakları ve Karakol Cemiyeti tarafından İstanbul Fatih ve Sultanahmet'te bir dizi protesto mitingi düzenlendiğinden, bu bağlamdaki alışmalara devam edilmiş, Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği çerçevesinde bu mitinglerin yapılmasına devam edilmiş, en bilineni ve büyüğü 6 Haziran 1919'da gerçekleştirilmiştir. Diğer milliyetperver kuruluşlarla Türk Ocaklarının ortaklaşa düzenledikleri geniş katımlı ve Türk Ocağı üyesi Halide Edip Adıvar'ın ateşli konuşmalar yaptığı miting önemli bir etki yapmıştır. Hem İstanbul Hükümeti, hem de İtilaf Devletleri bu mitingden rahatsızlık duymuştur. (Tahir Kodal, “*Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları*”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, LII, Erzurum, (2014), s. 300- 301.)

¹²³ M. K. Atatürk, **Nutuk (1919- 1927)**, s. 281.

¹²⁴ Milli Türk Fırkası'nın kuruluş tarihi: 23 Teşrin- i Sani Kasım; 1334 (1918) (Tanık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler (Mütareke Dönemi)**, II, İstanbul, 2003, s. 144.)

¹²⁵ T. Kodal, “*Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları*”, s. 301.

¹²⁶ Hamdullah Suphi, Halide Edip, Müfide Ferit, Ahmet Ferit, Hüseyin Ragıp, Ahmet Agayef, Yusuf Akçura, Mehmet Emin (Yurdakul) gibi Türk Ocaklılar Karadeniz İnebolu-Ankara yoluyla Mustafa Kemal Atatürk'ün yanındaki yerlerini almışlardır. (François Georgeon, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)**, çev. Alev Er, İstanbul, 1999, s. 126- 127.)

¹²⁷ İbrahim Karaer, **Türk Ocakları ve İnkılâpları (1912- 1931)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Belirtilmemiş) Ankara, Şubat 1989, s. 30.

¹²⁸ K. Akyüz, “*Türk Ocakları*”, s. 205.

gençliği rüştünü, görüyor”¹²⁹ diyerek ocağın fikri birliktelik içerisinde desteğini belirtiyordu. 23 Nisan 1341’de (1925) Türk Ocakları’nın İkinci Kurultayı toplandı. Bu kurultayda seçilen yeni Merkezi Heyet üyeleri şu şekildedir; fahri başkanlığa Latife Hanım’ı, başkanlığa aynı zamanda Maarif Vekili olan Hamdullah Suphi’yi, Kâtib- i Umûmiliğe Muhiddin Baha’yi ve muhasipliğe İş Bankası müdürü- ü umumisi Celal Bey (Bayar) seçildi.¹³⁰ Kurultaydaki bu seçim yönetim ile Ocağın sıkı ilişkiler içerisinde olduğunu gösteriyordu.

1925’den itibaren tek parti yönetimi Ocağı kontrol altında tutmak için girişimlerde bulundu. 1925’de Türk Ocakları’nın hükümet politikası ve buna bağlı olarak CHF ile bütünleşmesi sürecinin de başlangıcını oluşturmaktaydı.¹³¹ Bu dönemde ilginç olan bir başka olay, İstanbul Türk Ocağı’nın idari heyeti 10 Ekim’de Ocakların kulüpten daha fazla halkevleri gibi ilmi alana çevrilmesi için bir rapor yayınladı. İstanbul Türk Ocağı’nın, raporundan anlaşılıyor ki Türk Ocakları ilmi faaliyetlerinde halkı eğitmede yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden çözüm önerisi sunulmaktaydı. Türk Ocakları 1927’deki kurultayında yasa değişikliğiyle önce “... Cumhuriyet Halk Fırkası ile devlet siyasetin de beraber”¹³² olduğunu açıkladı, daha sonra CHF Nizamnamesi’nde yer alan 40. Madde¹³³ ile CHF’nin “murakabesi altında bir kuruluş” sayıldı. 1928 Kurultayı’nda seçilecek Merkez Heyeti üyelerinin, CHF Genel Sekreteri, TBMM Başkanı, Türk Ocakları Merkez Heyeti Başkanı ve Başbakan’dan oluşturulan bir heyet tarafından kararlaştırılması, CHF’nin Türk Ocakları’na karşı başlattığı denetleme çabası olarak algılanmaktaydı.¹³⁴

Türk Ocakları’nın bünyesinden önemli bir faaliyeti 1930 Kurultayı’nda gerçekleştirdi. 1930’daki Türk Ocakları Kurultayı’nda Aksaray delegesi Afet İnan’ın sunumuyla; Türk tarihinin incelenmesi fikri ortaya atıldı. Kurultayda kararlaştırılan heyet; Başkanı Yusuf (Akçura), İkinci Başkanı Samih Rıfat’ın (Horozcu) ve Genel Sekreter Dr. Reşat Galip’in yanı sıra Ahmet (Ağaoğlu), Mehmet Fuat (Köprülü) ve Afet (İnan) gibi önemli tarihçiler, aydınlar oluşmaktaydı. 1931’de Türk Milliyetçiliğinin

¹²⁹ Hamdullah Suphi Tanrıöver, **Dağ Yolu 1**, haz. Fethi Tevetoğlu, Ankara, 1987, s. 128- 129.

¹³⁰ Fusun Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul, 1997, s. 175.

¹³¹ Mete Tunçay, “*Cumhuriyet Halk Partisi (1923- 1950)*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, VIII, İstanbul, 1983, s. 2020- 2021.

¹³² F. Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, s. 227.

¹³³ CHF Nizamnamesi 40. Maddesinde; “Siyasi, idari, içtimai, iktisadi, harsi ve bunlara mümasil bil cümle teşekküllerin heyet- i müdirelerine girecekleri namzetlikleri fırka müfettişleri tarafından tasvip olunduktan sonra ilan olunur.” (**Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi 1927**, Ankara, 1928)

¹³⁴ F. Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, s. 286.

yükselişini simgeleyen Türk Tarih Tezi ortaya çıktı. Tezi, ilk olarak Türk Ocakları ve Türk Tarihi Tetkik Heyeti geliştirdi.¹³⁵

Aydın Türk Ocakları ilk olarak II. Meşrutiyet döneminde faaliyete başladı. Aydın Türk Ocağı 20 Kânûn-ı Sâni 1331/ 20 Ocak 1914'de kurularak kültürel ve sosyal faaliyetlerine başladı.¹³⁶ Bu dönemde Aydın'da kültürel faaliyetleri merkezi İttihat ve Terakki'nin de desteğini sağlayan Türk Ocağı oluşturmaktaydı. Aydın Türk Ocağı'nın kurucusu ve ilk reisi Şefik Bey idi.¹³⁷ Aydın Türk Ocağı I. Dünya Savaşı sırasında kültür kurumu olarak varlığını sürdürüyordu. I. Dünya Savaşı sonucunda imzalanan Mondros Mütarekesi'ne dayanılarak 27 Mayıs 1919'da Aydın Yunan kuvvetleri tarafından işgal edildi.¹³⁸ Aydın Türk Ocağı işgal sonucunda faaliyetlerine ara verdi.

1- Cumhuriyet Döneminde Aydın Türk Ocakları

İkinci dönem Türk Ocakları, ilk olarak Kasım 1922'de Söke ve Kuşadası'nda açıldı. Ocak 1923'de Aydın Türk Ocağı faaliyete başladı. Aynı zamanda 1923'den 1931'e kadar Sultanhisar, Bozdoğan, Nazilli, Karacasu'da ocak açıldı. İlerleyen yıllarda Çine, Germencik ve Kuyucak'ta ocak şubeleri açılmaktaydı.¹³⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarında kentteki bütün sosyo-ekonomik olumsuzluklara rağmen Aydınlılar; tiyatroyu, sinemayı, çağdaş müziği, modern sporları, konferansları halkevleri açılmadan önce Türk Ocağı sayesinde tanıyorlardı. Aydın Türk Ocağı'nın girişimleriyle binasının altındaki kahvehane, kütüphane olarak hizmete sunuldu. Bu kütüphane Aydın'ın Cumhuriyet tarihinde ilk kütüphanesiydi. Burada tarih, milli ananeler, kültür ve bilim adına konferanslar yapıldı; Ocak, kapıları esnaflara, spor birliklerine ve muallimlere daima açık durumdaydı.¹⁴⁰ Aydın Türk Ocağı, özellikle köycülük çalışmalarında epey mesafe kat ederek açmış olduğu dispanserle başta köylüler olmak üzere fakir kişilere sağlık hizmeti sağlanmaktaydı.¹⁴¹ Ocak, sosyal yardım faaliyetleri olarak da kendini göstermekteydi. Ocağın kendi çabalarıyla oluşturduğu

¹³⁵ Soner Çağatay, "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil ve Etnisite", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, IV, İstanbul, (2009), s. 245.

¹³⁶ Günver Güneş, "Cumhuriyet İlk Yıllarında Aydın Türk Ocağı", **Türk Yurdu**, XXXII/300, Ankara, 2012, s.58.

¹³⁷ Günver Güneş, "Taşradan Meşrutiyet'e Bir Bakış II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Sancağı (1908-1918)", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, VI/11, (Bahar- 2010), Ankara, s.35.

¹³⁸ S. Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, s. 207.

¹³⁹ Ezgi Tuna, **Batı Anadolu Türk Ocakları 1923- 1931**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Günver Güneş) Aydın, 2015, s. 47.

¹⁴⁰ E. Tuna, **Batı Anadolu Türk Ocakları 1923- 1931**, s. 51; **Aydın İl Yıllığı, 1967**, s.116-118.

¹⁴¹ G. Güneş, "Cumhuriyet İlk Yıllarında Aydın Türk Ocağı", s. 60.

binada Hilâl-i Ahmer, Ziraat ve Ticaret Odalarıyla birlikte yardım faaliyetleri göstermekteydi.¹⁴²

Aydın Türk Ocağı diğer Türk Ocaklarıyla beraber 10 Mayıs 1931’de toplanan CHF 3. Büyük Kongresi’nde tüm mal varlıklarını Cumhuriyet Halk Fırkası’na dâhil edecekti.¹⁴³ Aydın Türk Ocağı, il ve çevresinde uzun yıllar işgaller sonucunda yıkılan şehrin imarında, inkılâpların halka tanıtılmasında ve sosyo- kültürel kalkınma da yardımcı oldu. Aydın Türk Ocağı, sadece şehrin kültürel kalkınmasına katkı sağlamakla kalmadı aynı zamanda yeni kurulan Aydın Halkevi’nin ilk bina ihtiyacını da giderdi.

a) Aydın Türk Ocakları ve Türk İnkılâbına Katkıları

Milli Mücadele’nin nihayete ermesiyle beraber başlayan bir dizi inkılâplar ile halkın çağdaşlaşması adına atılımlar gerçekleştiriliyordu. Türk Ocakları baştan itibaren inkılâplara karşı olumlu bir tavır sergiledi. Ocaklar, inkılâpların desteklenmesi ve bir kültür kurumu olarak halka aktarılması görevini üstlenmişti. Aydın Türk Ocağı, 25 Kasım 1925 tarihinde kabul edilen Şapka Kanunu’na destek verdiğini açıklayarak inkılâplara karşı duruşunu gösterdi ve inkılâpların yerleşmesi adına çalışacaklarını belirtti.¹⁴⁴

1928’de Harf İnkılâbı’nın yapılması üzerine Yeni Türk Harflerinin halka öğretilmesi için çalışmalara başlandı. Yeni Türk Harfleri’ni öğretmek için Ocağın açtığı derslere ilgi her geçen gün artmaktaydı.¹⁴⁵ Ocaklar, Latin harflerinin halkın her tabakasına öğretilmesi için 1 Kasım 1928’de kurulan Millet Mektepleri’nin en büyük destekçisi konumundaydı.

II-Türk Ocaklarının Kapatılması

Türk Ocakları’nın kapatılması dönem itibariyle değerlendirilecek olursa; 1930’lu yıllarda dünyadaki ideolojik yapılara bakıldığında şiddet yanlısı propagandalar yapılmaktaydı. Türk Ocakları bu dönemde vermiş olduğu konferanslarda bu ideolojik fikirleri desteklediği görülmekteydi. Bu durum Türk Ocakları’nda eksen kayması yaşandığı söylemini akla getiriyordu.

Türkiye’de, 1930’un Ağustos ayında muhalefet partisi olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu. Türk Ocakları ise, bu fırka ile yakın ilişkiler içerisine girdi. SCF’nda

¹⁴² E. Tuna, **Batı Anadolu Türk Ocakları 1923- 1931**, s. 53.

¹⁴³ **C.H.F. 3. Büyük Kongre (10-18. Mayıs 1931) Zabıtlar**, İstanbul, 1931, s. 279- 280.

¹⁴⁴ E. Tuna, **Batı Anadolu Türk Ocakları 1923- 1931**, s. 51.

¹⁴⁵ E. Tuna, **Batı Anadolu Türk Ocakları 1923- 1931**, s. 58- 59.

faaliyet yürüten Ahmet (Ağaoğlu), Dr. Reşit Galip ve Mehmet Emin (Yurdakul) Türk Ocakları'nda yöneticilik yapmaktaydı.¹⁴⁶ Türk Ocağı yönetici ve üyelerinin hem ocak nizamnamesine hem de 1927 Kurultayı'nda CHF'nin kültür kolu olduğuna dair beyanatına aykırı bir durumda davrandıkları anlaşılmaktaydı.

Türk Ocaklarıyla ilgili bir başka olay, dönem itibariyle Rusya'nın Ankara Büyükelçisi İ. Z. Suritch (Suriç) Yoldaş, Türk Ocakları'nın Rusya'daki Türklerle fazla ilgilenmesinden duyduğu kuşkuyu Dışişleri Bakanı Tefik Rüşdü (Aras) Bey'e bildirerek bu konuda tedbir alınmasını istemesiydi.¹⁴⁷ Türk Ocakları kurucuları da dâhil olmak üzere ilk kurulduğu zamandan bu yana diğer devletlerin içerisindeki Türklerle ilgilendikleri biliniyordu. Öyle ki Rusya yönetimi altındaki Türklerin, Türkiye'ye geldiklerinde ilk uğradıkları yer Türk Ocaklarıydı. Ancak dönemin tek parti yönetimi, dış Türklerle bu denli ilgilenilmesine dış siyaset açısından temkinli yaklaşıyordu. Tüm gelişmeler tek parti yönetiminin Ocaklara karşı tavrını değiştirdi.

Türk Ocakları'nın kapatılmasına doğru ilerleyen süreç ise şu şekilde cereyan etti. 1930'un sonuna doğru inkılâplara ve rejime karşı olarak gerçekleşen ve tarihe "*Menemen Olayı*" diye geçen hadise vuku buldu. Bu hadisenin ardından Atatürk, 1931'de "*Büyük Batı Anadolu Gezisi*" olarak adlandırılan geziye çıktı. Seyahatleri sırasında Türk Ocakları'na ziyaretlerde bulunarak bir nevi teftiş etmekteydi. Bu ziyaretlerden birisi de 3 Şubat 1931'de Aydın Türk Ocağı'na idi.¹⁴⁸ Ocağı teftiş eden Atatürk Türk Ocakları'nın kapatılma sinyalini burada verdi.¹⁴⁹

Atatürk'ün yurt gezisinden sonra Türk Ocakları'nın durumu ve geleceği hakkında 24 Mart 1931'de Çankaya Köşkü'nde bir toplantı yapıldı. Bu toplantının ardından, "*Ocakların artık yapacak bir işi kalmadığı dair*" bir rapor hazırlandı. Atatürk'ün huzurunda yapılan bu toplantıya, Celal Bayar, Sadri Maksudi (Arsal), Siirt Mebusu

¹⁴⁶ Çetin Yetkin, **Atatürk'ün "Vatan İhanet"le Suçladığı S.C.F. Olayı (Atatürk'ün CHP'den Sonra Kurduğu İkinci Parti Serbest Cumhuriyet Fırkası)**, İstanbul, 2004, s. 156.

¹⁴⁷ Fethi Tevetoğlu, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Ankara, 1986, s. 196.

¹⁴⁸ Günver Güneş, **Atatürk ve Aydın**, Aydın, 2006, s. 36.

¹⁴⁹ Mustafa Kemal Atatürk Türk Ocağı'nda Fevzi (Germen) Bey'in Başkanlığı'ndaki İdare Heyeti'yle tanıştıktan sonra, ilk sorusu: "- Aydın'ın nüfusu ne kadardır? Bunun ne kadarı şehirlerde, ne kadarı köylerde, buralardaki faaliyetiniz hangi sahalardadır? Böyle bir suale muhatap olacağımı tahmin etmeyen Fevzi Bey tahmini ve gelişigüzel birkaç rakam söyler, tabii, tutturamayınca Ata'nın kaşları çatılır. – Sıhî, harsî, içtimâî ve sınaî alanda köyliüyü aydınlatmak için programlanmış çalışmalarınız var mı? – Paşam harcırahımız ve vasıtamız olmadığı için köylere gidermiyoruz. – Siz gidemiyorsunuz ama bir sürü yobaz ayağına çarığı çektiği gibi sırtında torbasıyla karanfil yağı vs. satacağım diye inkılâbı köstekleyen yayınlarla köyleri adım adım dolaşmaktadır. Sizin ise bu uğurda en küçük bir tedbiriniz ve hareketiniz yok." (Mustafa Kemal Şenol, **Atatürk Aydın'da**, İzmir, 1981, s. 51.)

Mahmut (Soydan), Dr. Reşit Galip, Vasıf (Çınar) ve Hamdullah Suphi¹⁵⁰ Beyler katıldı.¹⁵¹ Bu görüşmenin sonunda Türk Ocakları'nın CHF'na katılmasına karar verildi.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Ocakları'nın İlim ve Sanat Kolu üyesi Ruşen Eşref (Ünaydın) aracılığı ile halka hitap olarak şu demeci yayınlattı. “*Milletlerin tarihinde bazı devirler vardır ki, muayyen maksatlarla erişebilmek için maddi ve manevi ne kadar kuvvet varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı istikamete sevk etmek lazımdır. Memleketin ve inkılâbın içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı masumiyeti için, bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması lazımdır. Teessüsü tarihinden beri ilmi sahada halkçılık ve milliyetçilik akidelerini neşir ve tamime sadakatle ve imanla çalışan ve bu yolda memnuniyeti mucip hizmetleri sebkemiş olan Türk Ocakları'nın aynı esasları siyasi ve tatbiki sahada tahakkuk ettiren fırkamla ve bütün manası ile yek vücud olarak çalışmalarını münasip görürüm. Bu kararım ise, milli müessese hakkında duyduğum itimad ve emniyetin ifadesidir. Aynı cinsten olan kuvvetler müşterek gaye yolunda birleşmelidirler*”¹⁵² denilmekteydi. Mustafa Kemal, bu demeci ile kararın kendisine ait olduğunu ve fırka ile ocakların ortak çalışmalarının önemini vurguluyordu.

Türk Ocakları'nın, CHF ile birleştirilmesi ve mallarının devri için 10 Nisan 1931'de Ankara'daki Genel Merkez'de Kurultay toplandı. Bu toplantıda CHF Genel Sekreteri Recep Peker ve birçok partili hazır bulundu. Manisa Milletvekili Mustafa Fevzi, kurultay başkanı seçildi. Türk Ocakları Genel Başkanı Hamdullah Suphi Bey açılış

¹⁵⁰ Hamdullah Suphi o gece olan olayları 1951 yılında TBMM'de şu şekilde aktarır. “*Bir gece, sofranın etrafında hususi bir içtima oldu. O içtimada Devlet Reisi. Büyükelçi merhum Vâsıf Beye şu cümleyi söyledi: Hamdullah Suphi Bey bu akşam aramızdadır. Türk ocaklarının lüzumsuzluğuna dair bir şey söylemişsiniz tekrar eder misiniz? Ayağa kalktı ve dedi ki: Devlet millidir, her şey millidir. Türk ocağı Osmanlılık devrinde vazife sahibi idi, lâzımdı, hizmet gördü, fakat şimdi hiçbir lüzumu kalmamıştır. Bu nutkunu bitirir bitirmez Atatürk bana hitap etti: Hamdullah Suphi Bey, ne diyeceksiniz? Paşam dedim, acaba Türkiye Cumhuriyetinin Maarif Vekâleti teşkilâtı ve hizmetleri Türk halkının maarif ihtiyacına kâfi geliyor mu? Kâfi geliyor demenin imkânı yoktur. Biz sadece bir konferansçı cemiyet olarak yaşasak bizi tutmak teyid etmek lazımdır. Yalnız konferansçılık yapmıyoruz. Lisan dersleri veriyoruz, kütüpaneler teşkil ediyoruz, sergiler açıyoruz, ecdadın yadigârlarını topluyoruz, demokrasi terbiyesi veriyoruz, milli şuuru telkin ediyoruz, civar köylerde doktorlarımız parasız köylülere muayene ediyor, ilâçlarını parasız veriyoruz vekiller seyahatlerinde Türk ocaklarında misafir kalıyorlar, bir kardeşlik yuvası vücuda getirdik, noksanları varsa emrediniz ıslah edelim, ben vazifemi göremiyorsam, emredersiniz Cenubi Amerika'ya konsoloslukla gitmeye hazırım, fakat fevkalâde hayırlı olan bir müesseseyi kaldırmayınız, benimle beraber beş kişi sabahın dördüne kadar müesseseyi müdafaa ettik. Bunlardan biri Sadri Maksudi Beydir, milletvekili olarak aramızda bulunuyor o, bir mülteci ailenin başında, talihi tek bir kelimeye bağlı bir vaziyettedir. Bir karısı var, çocukları var. Böyle olduğu halde Türk Ocaklarını canla, başla müdafaa etti.” Aynı konuşmanın devamında Samih Rifât, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Yusuf Akçura'nında Türk Ocaklarını savunan konuşmalar yaptıklarını aktarır. Görüşmeler sabah 4'e kadar devam ettiğini belirtir. (Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/9, Ankara, 1951, s. 615- 616.)*

¹⁵¹ Yusuf Sarınoy, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912- 1931*, İstanbul, 1994, s. 322.

¹⁵² *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1918- 1937)*, III, Ankara, 1997, s. 130.

konusmasında; “ Kurultayın olağanüstü toplanma sebebinin Gazi ’nin basında da yer alan isteği olduğu, CHP’nin dört yıl önceki genel kongresinde yaptığı konuşmada Gazi’nin vatani ve inkılâpları gençliğe emanet ettiği, bu tutumunun zamanla gelişip uygulama sahasına geldiği, onun son yıllarda gençlik, dernek ve eğitim konularına ağırlık verdiğini...” ifade etti.¹⁵³ Türk Ocakları Kurultayı’nda, raporlar tetkik encümeninin “Türk Ocaklarının feshine, bu cemiyetin haiz olduğu bütün hakların bütün vecibeleriyle birlikte C.H.F.’na devrine” dair teklifini oy birliği ile kabul edildi.¹⁵⁴ 10 Mayıs 1931’de toplanan CHF 3. Büyük Kongresi’nde Genel Sekreter Recep Peker bir dilekçe¹⁵⁵ ile Türk Ocakları’nın kararını bildirdi ve kongre tarafından onaylandı. Böylece Türk Ocakları CHF katılmış oldu.

Türk Ocakları’nın kapatılma sebepleri şu şekilde özetlenebilir;

1. Tek Parti yönetimi devletten halka uzanan kolları kendi kontrolü altında tutma isteğidir. 1925’den itibaren rejim, ocağı kendi denetimi altına almak için faaliyet yürüttü. 1927’de CHF kültür kolu olduğunu kabul edildi. Ancak Türk Ocakları üzerinde tamamen etkin bir yönetim sağlayamadı.
2. CHF’sı, Türk Ocakları’nı siyasi bir rakip olarak görmekteydi.¹⁵⁶ Bu durum şuradan anlaşılıyordu; 1930’da Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmasıyla Ocak içerisindeki muhalif tabaka ortaya çıktı. Hamdullah Suphi Bey, 12 Eylül 1930 tarihinde “Bu Sesi Koruyacaksınız”¹⁵⁷ başlıklı bir makalesinde muhalefeti desteklemekteydi. Belediye seçimlerinde Ocak yöneticileri ve üyelerin faal olarak çalıştı. Kapatılmasıyla Ocağın şube sayıları ve üye sayıları bakıldığında oluşabilecek herhangi bir siyasi oluşumun önü kesiliyordu.
3. İnkılâpların benimsetilmesi ve uygulatılması noktasında Türk Ocakları’nın yeterli gayreti göstermediği ileri sürülmekteydi. Anıl Çeçen; “Türk Ocakları Genel Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Atatürk devrimlerine karşı çıkan tutucu yaklaşımı bu ocakların giderek tutucu yuvasına dönüşmesinde etkili olmuştur” iddiasındadır. Ancak Türk Ocakları Latin harflerinin kabulü

¹⁵³ N. Toksoy, **Halkevleri (Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak)**, s. 26.

¹⁵⁴ Orhan Özacun, “Halkevlerinin Dramı”, **Kebikeç**, III, Ankara, (1996), s. 90.

¹⁵⁵ Sunulan dilekçe şu şekildedir: “ C. H. F. Üçüncü Kongresi Yüksek Reisliğine 10- 4- 931 tarihinde Ankara da toplanan Türk Ocakları kurultayının ocakların fesh ile Firkamıza intikali hakkında vermiş olduğu kararın suretini bağlı olarak takdim ediyorum. Firkamız kongresi tarafından bu mesele üzerinde yapılacak muamelenin tayin ve tesbitini tazimatımla reyî devletlerine arz ederim Efendim. C.H.F. Kâtibi Umumisi Kütayha Meb’usu Recep” (C.H.F. 3. Büyük Kongre (10-18. Mayıs 1931) Zabıtları, s. 279- 280.)

¹⁵⁶ F. Tevetoğlu, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, s. 196.

¹⁵⁷ Yusuf Sarıncay, “ Türk Ocakları ve Siyaset”, **Türk Yurdu**, 282, (Şubat- 2011), s. 17.

ile birlikte ülke de başlayan okuma- yazma seferberliğine kurslar açarak destek vermişti.

4. 1930'lu yıllarda Avrupa'da faşist gençlik örgütleri oluşturulmaktaydı. Türk Ocakları'nın bu örgütlerin düşüncelerinden etkilendikleri görülmekteydi. Türk Ocakları'nda verilen bazı konferanslarda faşist hareketleri öven sözler sarf edilmesi, yanı sıra Türk Ocakları için hazırlanan marşların bazı mısralarında, milli sınırları zorlayan ve dünyaya taşmak isteyen duygular taşımaktaydı.¹⁵⁸
5. Dış Türkler olarak lanse edilen Türkiye dışındaki Türk topluluklarına fazla ilgi duyulması rejim tarafından hoş karşılanmadı. Özellikle “ *Dış Türk*”le ilgilenmek hem Sovyet Birliği ile yapılan anlaşmalar uyarınca dış politika açısından tehlikeliydi hem de yeniden uzlaşılmaya çalışılan Batı dünyasının nezdinde irredentist bir politikaya yönelmek siyasi intihar olurdu.¹⁵⁹

Tüm bu sebeplerden dolayı Türk Ocakları kapatıldı. Türk Ocakları'nın kapatılmasında; ilk başta ekonomide, siyasette, basında ve eğitim alanlarında devleti tek söz sahibi yapma amacı ve isteği de etkiliydi. Bu politika bağlamında; parti-devlet bütünleşmesini ortaya çıkarmak hedeflenmekteydi. Bu süreçte sadece Türk Ocakları değil, aynı zaman da Gazeteciler Cemiyeti, Talebe Birlikleri, İhtiyar Subaylar Cemiyeti, Türk Kadınlar Birliği ve Muallimler Birliği gibi pek çok dernek ya kapatıldı ya da devlet kontrolüne alındığı görülmekteydi.¹⁶⁰ Mustafa Kemal'in hedefi, Türkiye Cumhuriyeti'nin modern bir ulus- devlet olarak örgütlenmesiydi. Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki'nin dış politikasının kültürel temellerini hazırlayıp geliştiren ve Cumhuriyet döneminde bu kültürel ekseninden uzaklaşmayan Türk Ocaklarını kapatarak, parti çizgisini temsil eden Halkevlerini kurdu.¹⁶¹ Böylece bir dönem tarihe hizmet etmiş olan kültür kurumu nihayete erdirildi.

¹⁵⁸ F. Tevetoğlu, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, s. 196.

¹⁵⁹ Günay Göksu Özdoğan, “*Dünyada ve Türkiye’de Turancılık*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, IV, İstanbul, (2009), s. 398.

¹⁶⁰ T. Kodal, “*Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları*”, s. 309.

¹⁶¹ Ümit Özdağ, “*Türk Milliyetçiliği ve jeopolitik*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, IV, İstanbul, (2009), s. 174.

İKİNCİ BÖLÜM

HALKEVLERİ

A-ATATÜRK İNKİLÂPLARINDA HALKÇILIK İLKESİ

Halkevlerini açıklamadan önce kelime kökü olan halk kelimesini ve Atatürk İnkılâplarında halk kelimesinin karşılığı olan “*Halkçılık ilkesi*” ni inceleyebiliriz. Halk kelimesi Arapça bir kelimedir. Halk kelimesine ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Türk Dil Kurumu tarafından “*Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu...*” denilmektedir.¹⁶² Eski dilde “*ahali*” kelimesi de aynı durumu ifade etmektedir.¹⁶³ Bu tanımlara ek olarak ırksal ve bölgesel birliktelikler de halk kelimesini açıklamada kullanılmaktadır.

I- Halkçılık İlkesi

Halk kelimesinden türeyen halkçılık ise “*Bireyler arasında hiçbir hak ayrılığı görmeme, topluluk içinde hiçbir ayrıcalık kabul etmeme görüş ve tutumunu...*” savunmaktadır.¹⁶⁴ Halkçılığın tanımında özellikle vurgulanan iki tarafın var olduğu ve bunlar arasında hiçbir farklılığın gözetilmemesi öne çıkmaktadır. Halk kelimesinin tarihsel olarak halkçılık terimi altında nitelendirilmesi Fransız Devrimiyle ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde halkçılığın gelişimi şu şekilde olmuştur; Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde hem askeri hem de siyasi olumsuzlukların ortadan kaldırılması için aydınlar tarafından bir takım akımlar öne sürüldü.¹⁶⁵ Devletin çok uluslu bir yapıya sahip olması nedeniyle Fransız İhtilali’nden sonra dünya yayılan milliyetçilik akımının etkileri Balkanlarda ortaya çıktı. Sadece Fransız İhtilali değil aynı zamanda komşu Rusya’daki halkçılık hareketleri de Osmanlı Devleti içerisinde kendine yer buldu. Özellikle Rus yönetimi altında olan Türklerin fikri çalışmaları öne çıkmaktaydı. Bunların başında

¹⁶² İsmail Parlatır, **Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük**, Ankara, 1998, s. 933.

¹⁶³ Hamza Eroğlu, **Atatürk ve Milli Egemenlik**, Ankara, 1998, s. 60.

¹⁶⁴ İ. Parlatır, **Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük**, s. 934.

¹⁶⁵ Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülüktür. (E. Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, s. 41-42); Prens Sabahattin ve arkadaşları tarafından Âdem-i Merkeziyetçilik fikri savunulur. 1906’dan itibaren Paris’te “*Terakki*” adında bir gazete çıkarılır. Bu başlangıçta düzensiz olarak çıktığı için tarih taşımaz ve daha sonra tarihli olarak çıkar. İlk nüshada “*Fenn-i içtima ve âdem-i merkeziyet taraftarlarının münevvi-i efkârdır*” kaydını taşır. Bu nüsha tarihsiz olmakla birlikte içinde 1 Nisan 1906 tarihli bir yazı bulunduğundan tarihi o suretle az çok belli olmaktadır. (Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılâp Tarihi**, I/ 1, Ankara, 1991, s. 272.)

İsmail Gaspıralı'nın, Yusuf Akçura¹⁶⁶, Ahmet Ağaoğlu ve Hüseyinzade Ali Bey tarafından Osmanlı Türklerine fikri akımlar aşılarmaktaydı.¹⁶⁷ Bu fikri hareketin önderi Ziya Gökalp'ti. Gökalp; Türklük, dil, kültür, milliyet, İslamiyet vb. birçok konuda görüşlerini tez halinde sundu. Gökalp aynı zamanda Türkiye'de halkçılık fikrinin oluşmasını sağlayanlardandır. Gökalp, "*ictimai halkçılık*" fikrini savunuyordu.¹⁶⁸ Mustafa Kemal'in düşünce yapısının oluşmasında Ziya Gökalp'ten etkilendiği bilinmektedir. Ancak tüm noktalarda aynı düşünceye sahip olunduğu söylenemez.¹⁶⁹

Mustafa Kemal Atatürk; "*Halkçılık, toplumsal düzeni emeğe (sa'ye) dayandıran bir toplumsal öğretilerdir.*" O'nun kendi deyişiyile: "*Halkçılık, nizam içtimaisinin sa'ye istinat ettiren bir mesleki içtimaîdir*"¹⁷⁰ demektedir. Atatürk, halkçılığı toplum düzeninin sağlayan bir fikir olarak görmekteydi. Mustafa Kemal'in, kaleme aldığı "*Halkçılık Programı*"¹⁷¹ 13 Eylül 1920 tarihinde bir broşür halinde yayınladı.¹⁷² Broşürün, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne takdim ve üyelere dağıtımı yapıldı. Bu broşür Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun temelini oluşturdu. Halkçılık, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1927'deki Kongresi'nde "*Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik ve Laiklik*" ilkeleriyle beraber parti programına alındı.¹⁷³ 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'na girdi.

II- Halkçılık İlkesinin Eğitime Ve İnkılâplara Yansıması

Halk eğitimi, denildiğinde "*yetişkin eğitimi*", "*yaygın eğitim*", "*toplum eğitimi*" gibi adlarla da gerçekleştirilen, yetişkinlere ve okul dışındakilere yönelen düzenli ve

¹⁶⁶ Yusuf Akçura, Osmanlılık, İslâmcılık, Türkçülük akımları üzerinde üç tez savunmaktadır. (Yusuf Akçura, *Üç Tarz- ı Siyaset*, Ankara, 2018, 18- 20.)

¹⁶⁷ Mehmet Köçer, "*Osmanlı'da Türkçülük Akımın Ortaya Çıkması*", *Doğu Anadolu Araştırmaları Dergisi*, I/3, (Haziran-2003), s. 12.

¹⁶⁸ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, haz: M. Ünlü-Y. Çotuksöken, İstanbul, 2004, s. 159.

¹⁶⁹ Şerafettin Turan, *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar*, Ankara, 2018, s. 22.

¹⁷⁰ M. Rauf İnan, "*Gazi'nin (Atatürk'ün) Halkçılık Ülküsü, Halkevleri ve Sonrası*", *Belleten*, LII/204, (Kasım 1988), s. 871.

¹⁷¹ Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı "*Halkçılık Programı*" bir broşür şeklinde yüce meclise sunuldu. Ancak bu metnin bazı kaynaklarda 18 Eylül 1920'de Meclis gündemine sunulduğu veya okunduğu bildiriliyordu. (Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, İstanbul, Kasım 1920, s. 62; U. Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918- 1938)*, s. 201); Ergün Aybars ise komisyon oluştuğu belirtilmektedir. (Ergün Aybars, *Ulusal, Laik, Sosyal Hukuk Devleti Atatürkçülük ve Modernleşme*, İzmir, 2000, s. 194); Zabıt cerideleri incelendiğinde 18 Eylül 1920 "*Halkçılık Programı*" ile ilgili bir metin bulunmamaktadır. (*Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Zabıt Ceridesi (TBMMGZC)*, I/1, Ankara, (1336) 1920.); Yine Zabıt Ceridelerin adı geçen programın 18 Kasım 1920'de Meclis gündeminde Teşkilatı Esasiye Kanun'un tasarı için müzakere edildiği tespit edilmiştir. (*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC)*, I/5, Ankara, (1336) 1920, s. 407.)

¹⁷² U. Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918- 1938)*, s. 200.

¹⁷³ *Cumhuriyet Halk Fırkası Büyük Kongresi*, Ankara, 1927, s. 10.

örgütlü bir eğitim çabası olarak nitelendirilmektedir.¹⁷⁴ Halkevlerinden önce halk eğitimi alanında bir takım çalışmalar yapılmaktaydı.

Milli Mücadele döneminde halkı vaaz ve konferanslarla bilgilendirilmesi için Ankara Maarif Vekâleti'nce "*Serbest Âli Dersler Müessesesi-i İlmiyesi*"¹⁷⁵ adı altında oluşum gerçekleştirildi. BMM Hükümeti, 16 Temmuz 1921'de Ankara'da bir Maarif Kongresi topladı.¹⁷⁶ Bu kongre ile Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği sırada dahi eğitime önem verildiği anlaşılıyordu. 17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan İzmir İktisat Kongresinin de eğitime vurgu yapılmaktaydı.¹⁷⁷

Cumhuriyetin ilanından sonra, halkın eğitiminde Maarif Vekâlet'inin faaliyetleri kısıtlı kaldı. Buna karşılık Öğretmen Birlikleri, Türk Ocakları ve Ordu, halk eğitimi alanında dikkate değer çalışmalar yürütmekteydi.¹⁷⁸ Yine de 1923 döneminde Maarif Vekili İsmail Safa illere gönderdiği genelgede "*Milli eğitimi her yaşta ve her sınıftaki halkın gereksinmesi haline*" getirmenin gereğini belirtiyordu.¹⁷⁹ 1924'de ilk defa Maarif Vekâleti tarafından Türkiye'ye davet edilen Columbia Üniversitesi'nden John Dewey'in önerileri doğrultusunda Danimarka'nın uyguladığı yetişkinler eğitimi temel alınarak bir halk eğitiminin yürütülmesi öngörüldü.¹⁸⁰ Bu çalışma dâhilinde bir takım atılımlar yapılmaktaydı. 1926'da İlköğretim Genel Müdürlüğü'nde Talim ve Terbiye Dairesine bağlı "*Halk Eğitim Şubesi*" açıldı.¹⁸¹ 1927'de "*Halk Derslikleri ve Halk Konferansları*" talimatnamesi yayınlandı.¹⁸²

1 Kasım 1928'de 1353 numaralı "*Türk Harflerinin Kabul Ve Tatbiki*"¹⁸³ Kanunu kabul edilmesiyle Latin harfleri kabul edilmiş oldu. Maarif Vekâleti, Millet Mektepleri adı altında kurslar açarak yeni yazıyı okul dışında kalan vatandaşlara öğretme girişiminde bulunuldu.¹⁸⁴ Yurttaşların öğrendiklerini unutmamaları, okuma alışkanlığı ve zevki kazanmaları amacıyla 1930'da "*Halk Okuma Odaları*" açıldı.¹⁸⁵

¹⁷⁴ Adil Türkoğlu, Sanem Uça, "*Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*", **Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, II/2, (Aralık-2011), s. 49.

¹⁷⁵ Fahri Kılıç, "*Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi*", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Ankara, 61, (Güz- 2017), s. 208.

¹⁷⁶ U. Kocatürk, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918- 1938)**, s. 267.

¹⁷⁷ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara, 2004, s. 470.

¹⁷⁸ İlhan Başgöz, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Ankara, 1995, s. 122.

¹⁷⁹ Şevket Gedikoğlu, **Kemalist Eğitim İlkeleri Uygulamalar**, İstanbul, 1978, s. 74.

¹⁸⁰ F. Kılıç, "*Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi*", s. 209.

¹⁸¹ Ş. Gedikoğlu, **Kemalist Eğitim İlkeleri Uygulamalar**, s. 75.

¹⁸² A. Türkoğlu, S. Uça, "*Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*", s. 53

¹⁸³ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1353.pdf> Erişim Tarihi: 18.10. 2019.

¹⁸⁴ İ. Başgöz, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, s. 120- 121.

¹⁸⁵ A. Türkoğlu, S. Uça, "*Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*", s. 54.

Tüm bu eğitim faaliyetlerinin halk tabanında gelişmesi yavaş bir ivme gösteriyordu. Aynı zamanda aydın ve halk kaynaşmasında istenilen düzeye ulaşılamadı. Bunun bir sonucu olarak gerçekleştirilen inkılâpların halk tarafından yeterince benimsenmediği anlaşıyordu. Bunun sebebi uzun yıllar süren savaşların sonucunda halkın eğitimde yetersiz kalmasıydı. Tüm bu problemlere karşılık yeni bir atılım yapılarak 19 Şubat 1932’de Halkevleri açıldı. İlerleyen zamanda dönemin ihtiyaçlarına göre 1940’da Halkodaları, 1942’de Köy Enstitüleri açıldı.¹⁸⁶

B- HALKEVLERİNİN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ

1922’den 1930’lara kadar siyasi, sosyal ve eğitim alanları başta olmak üzere birçok alanda inkılâplara gerçekleştirildi. Bu inkılâplar ile halk, çağdaş ve ileri bir seviyeye getirmesi hedefleniyordu. Ancak 1930’lara gelindiğinde inkılâpların yeterince halka anlatılmadığı anlaşıyordu. Bu gerekçe temel alınarak Halkevleri adıyla kurumlar oluşturuldu.

Halkevlerinin daha iyi anlaşılabilmesi adına kurulduğu dönem ele alınacak olursa; 1930’larda, 1929’da patlak veren ve tüm dünyayı etkisi altına alan “*Büyük Ekonomik Bunalımı*”nın etkileri devam etmekteydi. Bu buhranın ardından özellikle Avrupa’da hızlı bir yükseliş gösteren ırkçı/milliyetçi akımlar ve örgütlenmeler adeta ikinci büyük paylaşım savaşının habercisiydi.¹⁸⁷ O dönemde dünyada gençlik örgütlenmelerinde saldırgan bir ideolojik yapılanma empoze edilmekteydi. Atatürk, Türk milletinin yabancı ideolojilerin baskısı altına girmesini engellemeye çalışıyordu. Atatürkçü düşünce sistemi etrafında milli birlik ve beraberliği sağlamanın en güzel yolu olarak halkevlerini görülmüyordu.¹⁸⁸

Bu döneme kadar devlet eliyle yapılan uygulamalar denetlemeden yoksun durumdaydı. 12 Ağustos 1930’da SCF’nin kurulmasıyla halkın tek parti yönetimine olan tepkisi ortaya çıktı.¹⁸⁹ Öyle ki bu girişimin sonucunda meydana gelen olaylar, CHF ile halk arasındaki kopukluğun bir emaresi olarak değerlendirildi. Bu durumu ortadan kaldırmak amaçla halk ile devleti ve halk ile aydınları bütünleştirmek, inkılâpları ve

¹⁸⁶ Şerafettin Turan, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Ankara, 2003, s. 207.

¹⁸⁷ Ömer Türkoğlu, “*Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı Ve Bazı Uygulamaları*”, **Kebikeç**, III, Ankara, (1996), s. 98.

¹⁸⁸ N. Toksoy, **Halkevleri (Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak)**, s. 9.

¹⁸⁹ Çetin Yetkin, **Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İstanbul, 1997, s. 111.

düşünce sistemini halka götürmek, yeni rejim için halk desteği sağlamak için bir dizi çalışmalar yapıldı.¹⁹⁰ Bunların arasında Halkevleri de vardı.

23 Aralık 1930'da tarihe “*Menemen Olayı*” olarak geçen inkılâp ve rejim karşıtlarının fiili ayaklanması gelebilecek tehlikenin boyutunu göstermekteydi.¹⁹¹ Yine bu olay karşısında halkevlerinin, toplumun inanış ve düşünüş tarzını değiştirerek, ideolojik muhaliflikten kaynaklanan bu tür isyanların sona erdirmesi beklenmekteydi.¹⁹²

İşte bu aşamada gerek Atatürkçü düşünce sisteminin ve gerekse reformların orta ve uzun vadede halka ve geniş tabana benimsetilmesi sorunu gündeme geldi. Bunun için de partiye her anlamda bağlı, partinin emrinde, O'nun bir ünitesi olarak çalışan, aynı zamanda tüm ülke yayılan bir örgütün kurulması gereği ortaya çıktı.¹⁹³ Halkevleri ise bu ideolojinin ürünüydü. Halkevlerinden, beklenen halk- devrim ilişkisini yöntemlerini saptamak, devrimin halksız olamayacağını, halksız gelişemeyeceğini, halk yönetiminin ancak somut, gerçeklere uyanmış, bilinçlenmiş halk kaynağıyla gerçekleşebileceğini göstermek istemekteydi.¹⁹⁴ Halkın eğitilmesinde halkevleri, Cumhuriyet döneminin çok yönlü kültür kolu olarak tasarlanıyordu.

Halkevlerinin kuruluşunda belirleyici olan etkenlerden biri de CHF'nin kimlik arayışıyla yakından ilgili olduğu düşünülmekteydi. Kemalizm olarak adlandırılan ilkeler, Altı Ok olarak son şeklini 10 Mayıs 1931'de CHF 3. Büyük Kongresi'nde almıştı. Bu kongrede Kemalist ideoloji kendisini Altı Ok ile net olarak ifade etmekle yetinmez, aynı zamanda ilkelerle formüle edilen ideolojinin geniş kitlelere yayılmasını sağlayacak mekanizmaları örgütlemek üzere hareket geçmekteydi.¹⁹⁵ Halkevleri de Kemalist düşüncenin yaygınlaştırılması amacıyla kurulmasına rağmen, konunun temelinde yetişkinlerin eğitimi sorunu yatmaktadır. 1930'larda Türkiye'deki okuryazar sayısının % 20'yi geçmediği düşünülürse halkevleri yoluyla yetişkinlerin eğitimi konusunun Türkiye çapındaki önemi daha da iyi anlaşılacaktır.¹⁹⁶

Bu gelişmelerin ışığında halkevlerin kuruluşunda dönemin olaylarının etkisi olduğu düşünülmekteydi. Türkiye'de halkevleri fikrinin ortaya çıkışı şu şekilde oluştu; halk eğitimi adına bir takım incelemelerden bulunuldu. Bunun için Avrupa'ya aydın

¹⁹⁰ Yavuz Özdemir, Elif Aktaş, “*Halkevleri (1932'den 1951'e)*”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 45, Erzurum, (2011), s. 242.

¹⁹¹ U. Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918- 1938)*, s. 513.

¹⁹² Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932- 1951*, İstanbul, 2002, s.63.

¹⁹³ Ö. Türkoğlu, “*Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı Ve Bazı Uygulamaları*”, s. 97.

¹⁹⁴ Ceyhan Atuf Kansu, “*Kemalizm'in Halk Okulları*”, *Mülkiye Dergisi*, XXV/ 227, Ankara, (2001), s. 242.

¹⁹⁵ Neşe G. Yeşilkaya, “*Halkevleri*”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce- Kemalizm*, II, (2001), s. 113.

¹⁹⁶ O. Özacun, “*Halkevlerinin Dramı*”, s. 89.

kişiler gönderildi. Selim Sırrı Tarcan İsveç'e, Vildan Aşir Savaşır da Çekoslovakya gibi Orta Avrupa ülkelerine incelemeler yapmaları için gönderildiler.¹⁹⁷ Aynı zamanda Avrupa'da öğrenim görmüş olan Vildan Aşir Savaşır'ın Çekoslovakya'daki Sokol adlı kuruluşları anlatan bir konferansında, Türkiye'de de "Halkevleri" ya da "Halkın evleri" adıyla onlara benzer örgütlenmeye gidilebileceği üzerinde durması istenilen çözüme kavuşmada yardımcı oldu. Vildan Aşir Savaşır söylevini; "...Bu ev Halkın Evi ve Halk Evi olmalıydı. Halkın Evi bir mektep olmayacaktı. Ama öğretecekti, bilimi, kültürü, sanatı, edebiyatı, müziği sporu ve halkın olan, halktan olan ve bir milleti uygar millet yapan değerleri. Bağınazlığın hiçbir türünün yeri olmayacaktı Halknevinde."¹⁹⁸ sözleriyle sonlandırmaktaydı. Savaşır'ın bu konuşmasını dinleyen Mustafa Kemal kendisiyle irtibata geçerek bu konuda harekete geçilmesini istedi.

Halkevleri sadece Çekoslovakya'daki Sokol teşkilatından değil aynı zamanda uluslararası bir takım örgütlenmelerden de etkilendiği söz edilmekteydi. Örneğin; Sovyet Rusya halk eğitim sistemi bunlardan biridir. Sovyet Rusya'ya giden Nafi Atuf Kansu, orada verdiği bir söylevinde: " Türk Eğitim Bakanlığı yeni reformlara girişmek için diğer memleketlerin geçirdiği deneyleri bilmeyi zorunlu görmektedir. Sovyetler Birliği'nin halk eğitimi örgütü Türk eğitimcilerinin özel ilgisini çekmektedir"¹⁹⁹ diyerek halk eğitimi için saha araştırma yapıldığını ortaya koymaktadır. Sovyet Rusya'dan örnek alınan bir başka hareket halkçılık anlamına gelen Narodnik'dir.²⁰⁰

Halkevlerinin ilk kuruluş talimatnamesindeki yapılan açıklamada; Macaristan'da Macar Milli Kültür Cemiyeti, Uranya Cemiyeti, Amele Jimnazları, çiftçi derneklerinin var olduğu, Çekoslovakya'da Mazarik halk terbiye kurumlarının bulunduğu, İtalya'da faşist bir kurum olan Dopolavoro isimli teşkilatların varlığından, Almanların, sayısız halk kültür teşkilatlarıyla birlikte İngiltere'deki halk terbiye cemiyetinin radyodan halka ders dinletilmesinden bahsedilmekteydi.²⁰¹

¹⁹⁷ A. Çeçen, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, s. 82.

¹⁹⁸ Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, VI/ 23, (Mayıs- 1999), s. 267- 268.

¹⁹⁹ İ. Başgöz, **Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk**, s. 195.

²⁰⁰ Bu harekette gönüllü gençler köy köy dolaşarak halkı bilinçlendirmeye çalışmaktadırlar. İşte bu hareketten doğan Narodni dom (Halkevi) isimli kurumlardan esinlenilerek Türkiye'de de Halkevlerinin kurulduğu ileri sürülmektedir. (Y. Özdemir, E. Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e)", s. 248- 249.)

²⁰¹ **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, s. 4.

I- Halkevlerinin Kuruluşu

Halkevlerinin kuruluş aşamasında meydana gelen olaylar şu şekil cereyan etmekteydi. Vildan Aşır Savaşır'ın öngördüğü Halkevi fikrinin oluşturulabilmesi için Dr. Reşit Galip görevlendirildi. Eski Ankara Türk Ocağı binasında yapılan toplantıya Reşit Galip'in çağrısıyla; Şevket Süreyya Aydemir, Recep Peker, Ali Rana Tarhan, Hasan Cemil Çambel, Ziya Cevheri Etili, Münir Hayri Egeli, Cevdet Nasuhi, İsmail Hüsrev Tökin, İshak Refet, Hamit Zübeyir Koşay, Sadi Irmak, Behçet Kemal Çağlar, Vildan Aşır Savaşır katıldı.²⁰² Toplantı neticesinde bir tüzük hazırlanmasına karar verildi. Ziya Gevher Etili'nin başkanlığında, Dr. Sadi Irmak, Tahsin Banguoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Hamit Zübeyir Koşay, Hüseyin Namık Orkun, Kerim Ömer Çağlar, Namık Katoğlu ve Vildan Aşır Savaşır'dan oluşan bir komisyon kuruldu.²⁰³ Hazırlık çalışmalarına katılan Şevket Süreyya Aydemir'in belirttiğine göre, bu kuruluşların "Ulusal And (Misak- ı Milli) ulusalcılığının ruhu içinde ve CHP ilkelerine uygun birer Halk Eğitim Merkezi" olarak çalışmaları daha yararlı olabileceği düşünülmekteydi.²⁰⁴

Komisyon daha sonra alt komisyonlara bölündü. Komisyon tarafından hazırlanan taslak CHF Genel Sekreteri Recep Peker'e sunuldu. Birçok önemli kararın alındığı CHF'nin 3. Büyük Kongresi'nde "C.H.F. Nizamnamesi ve programı" kapsamında taslak kabul edildi. Nizamnamede; "halk evlerini idare, G) Talimatnamesine göre icap eden yerlerde halk evleri açmak ve idare etmek;" şeklinde yer aldı.²⁰⁵ Halkevi kurma çalışmaları böylece başladı. 1932'nin ilk aylarında halkevlerinin kuruluşuyla ilgili hazırlıklar tamamlandı ve bu gelişme CHF Genel Sekreteri Recep Peker tarafından bütün örgüte duyuruldu.²⁰⁶ Halkevleri, CHF Genel Sekreterliği'nin parti örgütlerine gönderdiği 12. 01. 1932 Tarihli ve 7 Sayılı genelgesinden anlaşıldığı üzere, Parti Genel Yönetim kurulunca hazırlanan ve genel başkanlıkça onaylanan bir talimatname ile kuruldu.²⁰⁷ Hazırlıkları tamamlanan halkevlerinin açılış programı oluşturuldu.²⁰⁸

²⁰² A. Çeçen, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, s. 94.

²⁰³ Bu komisyonda Şevket Süreyya (Aydemir) ve İsmail Hüsrev (Tökin) gibi 1927'de TKP'ye üyelikten dolayı tutuklanmış kişiler vardı. Bunlar "Mazlum Milletler Teorisi" ni ortaya koyan Türkçü Sosyalist Sultan Galiyev'in talebeleri idiler. Nitekim 1932'den itibaren Türk İnkılâbı'nın teorisini yapmak misyonunu yüklenen Kadro Hareketi'nin öncüleri oldular. Zaman içerisinde Halkevleriyle düşünsel olarak bir devamlılık da yakalayabildiler. (Y. Özdemir, E. Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e)", s. 246.)

²⁰⁴ Şerafettin Turan, **Mustafa Kemal Atatürk Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik**, İstanbul, 2004, s. 580.

²⁰⁵ **C.H.F. Nizamnamesi ve Programı**, 10 Mayıs 1931, Ankara, 1931, s. 16.

²⁰⁶ Z. Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", s. 268.

²⁰⁷ **Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi Umumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebliğatı Halkevlerini Alâkadar Eden Kısım, Ağustos 1931'den Kânunuevvel 1932'ye kadar**, I, Ankara, 1933, s. 11.

²⁰⁸ Ankara Halkevinin açılışına ait olan program: İstiklal Marşı, Cumhuriyet Yemini, Canlı Levha, Halkevlerinin Açılma Nutku, Şiir, Halkevi Talimatnamesinin İzahı, Halkevinde Çalışacaklar Namına

Halkevlerinin açılışlarında önce üye kayıtlarına başlandı. Hâkimiyeti Milliye Gazetesi'nin 18 Kasım 1932 tarihli haberinde; “*Halkevi*” başlıklı yazısında “*Her Vatandaş Şubelere Yazılabilir*”²⁰⁹ denilerek 1932 Ocak ayından itibaren gazetelerde haberler yer aldı. Yine basında “*Halkevi Açılıyor*”²¹⁰ denilerek açılış haber verilmekteydi. 19 Şubat 1932’de; Ankara, Afyon, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, İzmir, Konya, Samsun, Malatya, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir ve İstanbul Halkevleri parlak bir törenle açıldı.²¹¹ Ankara Halkevi açılışında CHF Genel Sekreteri Recep Bey’in yaptığı konuşmasında, insanın yetiştirilmesi üzerine “...*halk terbiyesi yapmak ve halkı bir arada ve birlikte çalıştırmak esasının kurulması lazımdır...*”²¹² diyerek halkın eğitiminde birlikte hareket edilmesinden söz etmekteydi.

Halkevlerinin programının oluşması kuruluş talimatnamesinde; “*Fırkamızın program temelleri Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılıktır. Programımızı bu ana ve temel prensiplerin hâkimiyeti ve ebedileşmesi için bu vasıflarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini. Milli seciyenin Türk tarihinin ilham ettiği derecelere çıkmasını, Güzel Sanatların yükseltilmesini, milli kültürün ve ilmi hareket ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesini ehemmiyetli vasıtalar olarak tesbit ve işaret eder...*” denilerek programın oluşması açıklandı.²¹³ Buradan da anlaşılacağı gibi halkevlerinin hangi temel prensipleri kendisine rehber alacağı belirtiliyordu. İsmail Hakkı Baltacıoğlu halkevleri tarafından yerine getirilmesi gereken beş temel amacı tespit etmiştir:

1. “*Türkiye ’nin bütün gençlerine toplu hayat yaşatmak*”
2. *Onlara müşterek mesuliyet duygusunu aşlamak*
3. *Onlara kolektif neşeyi tattırmak*
4. *Onlara Türk rejimi istikametinde bir moral vermek*
5. *Onlara yürüyüş, musiki, tiyatro, edebiyat zevklerini vermek*”²¹⁴

Cumhuriyet Halk Partisi kurultay, program ve tüzüklerinde halkevleri daima yer almaktadır. 9 Mart 1935’te toplanan CHP 4. Büyük Kurultayı’nda Atatürk; halkevlerini “*Partimizin Halkevleri ile yurttaşlara kucağını açması, vatanda sosyal ve kültürel devrim*

Maksada Uygun bir Hitabe, Halkevlerinin Maksadına Uyan bir perdelik küçük piyes (Yetiştirmek Mümkün olursa) (**Hâkimiyeti Milliye**, 16 Şubat 1932.)

²⁰⁹ **Hâkimiyeti Milliye**, 18 İkinci Kânun (Ocak)1932.

²¹⁰ **Hâkimiyeti Milliye**, 18 Şubat 1932.

²¹¹ Nurhan Karadağ, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932- 1951)**, Ankara, 1988, s. 59.

²¹² Recep Peker, “*Halkevleri Açılma Nutku*”, **Ülkü Halkevi Mecmuası**, I/ 1, Ankara, 1933, s. 6.

²¹³ **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, s. 5.

²¹⁴ İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, **Halkın Evi**, Ankara, 1950, s. 30.

yaptı”²¹⁵ sözleriyle değerlendirmekteydi. CHF bağlı olarak kurulan Halkevleri parti program ve tüzüklerinde önemli vurgulanmaktadır. 1935’deki 4. Büyük Kurultayda “Yığına yetiştirme ve Halkevleri” başlığı altında ; “48. Madde: Klasik okul yetiştirmesi dışında, yığına, devamlı ve Türkiye’nin ilerleyiş yollarına uygun bir halk eğitimi vermeği önemli görürüz. Bu hizmet için çalışan Halkevlerini devlet, imkân elverdiği kadar koruyacaktır” denilmekteydi.²¹⁶ 1938 CHP Tüzüğünde Genel Yönetim Kurulu’nun ödevleri başlığı altında 49. Madde içerisinde “...Halkevlerinin açılma, çalışma ve yönetimlerini düzenler...”²¹⁷ şeklinde vurgulanmaktaydı. Türkiye toprakları dışında tek Halkevimiz Londra’da 19 Şubat 1942 tarihinde gerçekleştirilen bir törenle açıldı.²¹⁸

1- Halkevlerinin Kurumsal Örgütlenmesi

Halkevleri, CHF’na, bağlı olarak kurulmasına rağmen dönemin kültür alanında kendi içerisinde kurumsal bir örgütlenmeydi. Bu yapının oluşturulabilmesi ve ilerleyen dönemde geliştirilebilmesi için talimatnameler düzenlendi. Halkevleri adına düzenlenen talimatnameler şu şekilde; “1932 CHF Halkevi Talimatnamesi”, “1935 CHP Halkevi Öğreneği”, 1940 yılında “Halkevleri İdare ve Teşkilâtnamesi”²¹⁹ aynı yıl “CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi”²²⁰ yayınlandı. Talimatnamelerde; Halkevlerinin idari kadrolarından, şubelerine, bütçesine, bina düzenlemelerine, teftiş ve çalışma raporlarına kadar nasıl işleyeceği hakkında bilgilere yer verildi.

1932 Halkevleri Talimatnamesi’nde genel esaslar maddeler halinde belirtilmekteydi. İlk olarak kimlerin halkevlerine üye olabilecekleri 1. Maddede; “Halkevi, kalplerinde ve dimağlarında memleket sevgisini mukaddes ve ileri yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için toplanma ve çalışma yeridir. Bu itibarla halkevinin kapıları fırkaya kayıtlı olan ve olmayan bütün vatandaşlara açıktır. Ancak Halkevi idare heyetiyle şube idare komitelerine aza olabilmek için Halk Fırkasına mensup olmak lazımdır. Memurların bu idare heyetlerine ve şube komitelerine girmelerinde kanuni mahzur yoktur”²²¹ şeklinde açıklandı. İsminde de anlaşılacağı gibi halka ait bir kurum oluşturulmak istenmekteydi.

²¹⁵ C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayında Genel Başkan Kemâl Atatürk’ün Söylevi, Ankara, 1935. s. 6.

²¹⁶ C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası 9- 16 Mayıs 1935, Ankara, 1935, s. 83.

²¹⁷ C.H.P. Tüzüğü 26- 12- 1938, Ankara, 1938, s. 11.

²¹⁸ Hakan Yaşar, “Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 45, (Bahar- 2010), s. 183.

²¹⁹ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilât Talimatnamesi, Ankara, 1940.

²²⁰ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Ankara, 1940.

²²¹ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 5.

Halkevleri açma görevi; “...Halkevleri talimatnamesi ahkâmına göre Vilâyet İdare Heyetlerine”²²² verilmekteydi. Halkevleri 9 şubeden meydana gelmekle birlikte, bir ilde veya beldede halkevinin açılabilmesinin şartlarında;

1. 9 şubenin faaliyetlerini için alan oluşumu, bina teminini, gerekli bütçenin sağlanması şartı getirilmekte,
2. 9 şubenin açılması yeterli gelmiyorsa en az 3 şubenin açılması şart koşulmakta,
3. 200 kişinin faydalanabileceği bir okuma salonu ve kütüphanenin oluşturulması istenmekteydi.²²³

Halkevi başkanları “Vilâyet fırka idare heyetinin kendi azası arasından seçeceği zat halkevi idare heyetine riyaset eder”²²⁴ şeklindeki maddeye istinaden parti içerisinde seçiliyordu. Halkevi başkanının, altında Halkevi İdare Heyeti bulunuyordu. Bu İdare Heyeti, şube komitelerinin kendi aralarından seçmiş oldukları temsilcilerden oluşuyordu. İdare Heyeti’nin vazifeleri talimatnamenin 20. Maddesi’nde şu şekilde açıklanmaktaydı:

1. Milli bayramlara ait umumi halk tezahürleri tertip ve idaresi edilmesi,
2. Halkevi müsamere programlarının tatbiki,
3. Muhtelif şubeler arasında çalışma ahenginin korunması,
4. İhtilaf ve anlaşmazlık hallerinde şubeler arasında hakemlik,
5. Şubelerin kendi faaliyetlerini tanzim için hazırlayacakları husus talimatnameleri tetkik ve tasdik,
6. Halkevi hesaplarının tutumu ile demirbaş eşyanın bakımı,
7. Halkevi bütçesinin tanzim ve tatbiki hususlarıdır.²²⁵

Halkevi İdare Heyeti, idare ve bütçe konularında Parti İl İdare Heyeti ile şubelerinin talimatlarını CHF Genel Sekreterliğiyle görüşmekteydi. Halkavilerinin bütçe temini; “Halkevleri, vilâyeti fırka heyetlerinin temin ve tesbit edeceği varidat ile idare edilir. Vilâyet Fırka idare heyetleri halkevlerinin bütçelerini tasdik ve murakabe ederler” şeklindeydi.²²⁶ Halkevleri; elektrik, su, ısınma, temizlik, memur bulundurma ve etkinlik kalemlerinde giderlere sahipti. Halkevleri, yasalarda tarifli yapılan bir kimliğe sahip olmadıkları için doğrudan doğruya bağış ve ödenti toplayamamışlar ve taşınmaz edinmemekteydi. Tüm yardımlar CHP kanalıyla gelmekte ve taşınmazları da CHP adına

²²² C. H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 5.

²²³ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilât Talimatnamesi, s. 3.

²²⁴ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 8.

²²⁵ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 9.

²²⁶ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 7.

tapuda kaydedilmekteydi.²²⁷ 1940'dan itibaren CHP Genel Sekreterliği halkevlerinin ödeneklerini azalttı. Bunun en önemli sebepleri; memleketin birçok yerinde halkevlerin açılması ödenen miktarın bölünmesine neden oldu, aynı zamanda II. Dünya Savaşı getirdiği ekonomi başta olmak üzere her alanda meydana gelen sıkıntılar halkevlerini de etkiledi.

Halkevleri her türlü vergiden muaf tutulmaktaydı. Bunlardan biri 7 Haziran 1932'de halkevi binalarının vergi muafiyeti konusunda Konya mebusu Kâzım Hüsnü Bey'in, bina vergisi hakkında "1837 numaralı bina vergisi kanununun 3 üncü maddesinin 5 numaralı fıkrası umumî maarife ve menafii umumiyeye hadim cemiyetlere ait binaları kazanç temini gayesi bulunmamak şartile bina vergisinden muaf tutmaktadır"²²⁸ kanun teklifiydi. Yine 2154 numaralı halkevleri için ithal olunacak radyo ve sinema makinelerinin muamele vergisiyle gümrük ve oktruva resimlerinden istisnası hakkında kanun 20 Nisan 1933'de kabul edilmekteydi.²²⁹ 5287 numaralı 1 Temmuz 1948'de kabul edilen Belediye Gelirleri Kanunu'nun 6. Maddesi'nde binalar aydınlatma ve temizlik vergilerinden muaf tutuluyordu. Bu kanun "Resmi Gazete" de "Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı yapıları ile milli saraylar, müzeler, ibadet yerleri, resmî okullar, resmî hastaneler, dispanserler, darülacezeler ve halkevleri, askerî binalardan yalnız kışlalar bu resimden müstesnadır" ilan edildi. Aynı kanunun 27. Maddesi'nde "Orduvepleri, dernek ve sendikalar, spor kulüpleri, okullar, halkevleri..."²³⁰ eğlence vergisinden muaf tutuluyordu. Böylece halkevlerin daha rahat etkinliklerde bulunabilmeleri öngörülmekteydi. Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938'de vefat edince vasiyeti üzerine menkul mallarından bir kısmı da halkevlerine devredildi.²³¹

Halkevlerinin binaları CHF İdare Heyetleri tarafında temin edilmekteydi. Bu binaların çoğunluğu Türk Ocakları'nın devrettiği binalardı.²³² Halkevleri binaları Cumhuriyet döneminin mimarisini yansıtmaya açısında önemliydi. Halkevi binalarında Cumhuriyet dönemi ile ilgili bilgilere ve mesajlara yer verilmekteydi. Binalarda bulunan

²²⁷ O. Özacun, "Halkevlerinin Dramı" s. 88.

²²⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IV/9, Ankara, 1932, s. 1.

²²⁹ Resmi Gazete, 27 Nisan 1933, s. 2402.

²³⁰ Resmi Gazete, 9 Temmuz 1948, s. 14348.

²³¹ Y. Özdemir, E. Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e)", s. 252- 253.

²³² 1931 Kurultayı'ndan sonra CHF Umumi İdare Heyeti tarafından Türk Ocakları için Tasfiye Encümeni oluşturuldu. Tasfiye Encümeni taşra teşkilatlarına bir genelge gönderdi. Genelge de Halkevleri ile ilgili "1) Ocağa ait gayrimenkul emvalin; d) Furka binası, halkevi, spor teşkilâtı yapılmasına elverişli binalar bulunup bulunmadığı; elverişli ise hangi binalar olduğu," hakkında bilgi istemekteydi. Edinilen bilgiye göre uygun görülen yerlerde binalar Halkevleri olarak açıldığı yönündeydi. (Mustafa Arıkan, Ahmet Deniz, "Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları Ve Emlâkinin Tasfiyesi", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 15, Konya, (2004), s. 417.)

parti sloganları, altı oklu bayraklar, Atatürk heykelleri, özdeyişler ve Türk Bayrağı gibi Cumhuriyet dönemine ait semboller bulunuyordu. Binalar genellikle Cumhuriyet Meydanları'nda inşa edilmekteydi.²³³

Halkevleri bünyesinde her şube kendi çalışma defterlerini düzenlemekteydi. Halkevleri çalışmalarının izlenebilmesi için 1 Mart 1931'de gönderilen tamimde; *“Halkevleri toplanmalarının gün ve tarihleri her toplanmanın mevzu ve ruznamesi her içtimada kaç kişinin hazır bulunduğu muayyen bir deftere muntazam bir surette kaydolunur. Bu deftere (vilayet Halkevi çalışma defteri) ismi verilir. Şube komiteleri şube çalışmaları için ayrıca böyle birer defter tutarlar. Halkevlerinde verilen konferansların, temsillerin metinleri ve suretleri konuşulan şeylerin zabıt hülasaları, notalar, fotoğraflar muntazam dosyalar halinde muhafaza olunur. Kıymetli fotoğraflardan albümler yapılır”* şeklinde açıklanmaktaydı.²³⁴ Bu çalışma defterlerine bağlı olarak her şube ayrı ayrı cetvellerde raporları yer almaktaydı. Halkevleri İdare Heyeti her üç ayda bir CHF'sı Genel Sekreterliği'ne muhtelif şubelerin mesai ve faaliyetleri hakkında bir rapor göndermekteydi. Bu raporun bir sureti İl Parti İdare Heyeti'ne verilmekteydi.²³⁵ CHP Genel Sekreterliği 3 Mart 1938'de halkevi başkanlıklarına gönderdiği yazıda *“Halkevleri öğreneğinin 31. Maddesi mucibince evlerimizin çalışmalarına ait Haziran ve İlkânun ayları sonlarında olmak üzere gönderecekleri altı aylık raporlara dair yeni tertip edilen rapor defterinden altı tane kişilik olarak sunulmuştur. Bunlardan üçü Haziran, üçü de İlkânun ayları sonlarında gönderilecek raporlar için olup bir tanesi C.H.P Genel Sekreterliğine, bir tanesi C.H.P. İl yönetim kurulu başkanlığına parti örgütü yoksa Genel gönderilecek bir tanesi de arşivinizde saklanacaktır”*²³⁶ denilmekteydi. Bu yazıda rapor süresi 6 aya çıkarılmaktaydı. Halkevlerinin çalışma yılı, takvim yılı olarak kabul edildi. Bu da Ocak başından Haziran sonuna ve Temmuz ayından Aralık bitimine kadar birinci ve ikinci altı aylık çalışma devrelerine ayrıldı.²³⁷ Çalışma yılı sonunda Halkevi İdare Heyeti, Umumî Heyetin, bütün azalarını içtimaa çağırarak bir yılda yapılan çalışmalar hakkında umumî heyete bilgi vermekteydi. Ayrıca gelecek yıl programını da izah edilmekteydi.²³⁸ Bunun da raporda ayrı bir cetvel olarak doldurulması istenmekteydi.

²³³ Y. Özdemir, E. Aktaş, *“Halkevleri (1932'den 1951'e)”*, s. 251- 252.

²³⁴ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliği'nin 1/3/ 932 tarihli tamiminden, s. 28.

²³⁵ C. H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 9.

²³⁶ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği 1135/ Ankara / 3. 3. 1938 gönderdiği tamim, s. 61; C.H.P. Halkevleri Öğreneği, Ankara, 1938, s.10.

²³⁷ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942, Ankara, (Basım Yılı Yok), s.23.

²³⁸ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942, s. 22.

Halkevleri aynı zamanda CHF'sı teşkilatı içerisinde kişilerin görevlendirilmesiyle teftiş ediliyordu. 1 Haziran 1939'daki 5. Büyük Kurultay'ındaki kararlarla Umumi İdare Heyetine; "*Parti teşkilatının ve Halkevleriyle Halkodalarının ve Partiye bağlı hükmi şahsiyetlerin teftiş, tahkik ve murakabesine umumi idare heyeti azaları memur edilebilecekleri gibi Parti Mebus veya mensupları da bu yolda tavzif edilebilirler. Teftiş vazifeleri ve zamanları lüzumuna göre umumi idare heyetince tayin edilir ve bunun için bir talimatname yapılır*"²³⁹ şeklinde kimlerin teftişlerde görevlendirileceği açıklanmaktaydı. Halkevlerinin durumunu yakından takip etmek ve sorunlarını yerinde tespit etmek amacıyla bu halkevlerinin 20'sinde 19 Ocak-15 Mayıs 1933 tarihleri arasında ilk defa genel teftiş edilmişti.²⁴⁰ Recep Peker hükümeti, 2 Haziran 1935 tarihinde, parti müfettişi olarak görevlendirilen milletvekilleri için "*CHP Teftiş Bölgeleri ve Teftiş İşlerini Yürütme Planı*" hazırlandı. Bu plana göre; Parti Umumi İdare Heyeti ülkeyi, 23 vilayeti içeren 7 teftiş bölgesine ayırdı.²⁴¹ CHP Umumi Teftiş Planı Halkevleri ve Halkodaları; 9. Maddesi: Parti İdare Heyetlerinin ve hükümet amir ve memurlarının:

1. "*Halkevi veya Halkodalarıyla alaka ve nezareti derecesi,*
2. *Halkevleri ve odalarının çalışma, yaşama ve gelişmeleri için lazım olan gelirin temininde alaka ve himayelerinin derecesi,*
3. *Halkevlerine temin edilen gelirlerin vilayet içindeki Halkevlerinin ihtiyaçlarına göre iyi tevzi edilip edilmediği,*
4. *Halkevleri ve Halkodaları idare heyetleri azaları işlerinin ehli olup olmadıkları,*
5. *Halkevi şubelerinin muhitin takat ve ihtiyacına uygun olup olmadığı,*
6. *Halkevi ve halkodasının muhit üzerinde yaptığı tesir ve bıraktığı intibaa ve halk tarafından gösterilen rağbetin derecesi,*
7. *Halkevi veya odasının hesap, demirbaş eşya ve kütüphane defterlerinin muntazam, doğru ve talimata uygun tutulup tutulmadığı,*
8. *Halkevi binasının ihtiyaca kâfi gelip gelmediği şeklindeki soruları içerdiği anlaşılmaktadır*".²⁴²

²³⁹ Beşinci Büyük Kurultayında 55 maddesinde aynen yer alıyor. (C.H.P. Nizamnamesi Beşinci Büyük Kurultayı 1 Haziran 1939, Ankara, 1939, s. 13-14.); Aynı zamanda Altıncı Büyük Kurultayın 49 maddesinde yer alıyor. (C.H.P. VI. İnci Büyük Kurultayın Nizamname Projesi, Ankara, 1943, s. 24.)

²⁴⁰ Kenan Olgun, "*CHP Müfettiş Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu*", **Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi**, I, Ankara, (2010), s. 4. s. 14.

²⁴¹ Faysal Mayak, "*Adnan Menderes'in Teftiş Raporuna Göre Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Örgütünün Çalışmaları (1935)*", **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, VI/15, (Güz- 2007), s. 192.

²⁴² C.H.P. Teftiş Talimatnamesi, Ankara, 1939, s. 10- 11.

Kuruluş yıllarında hukuksal yapısı ve statüsü hakkındaki bazı sorulara Parti Genel İdare Heyeti'nin cevabı; "*Halkevleri Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kültür noktasından istihdaf eylediği gayeleri temin için açılmış birer hars yurdu mahiyetinde olup müstakil birer şahsiyeti hukukiye teşkil etmezler.*" açıklaması yapılmaktaydı.²⁴³ Bu yazıdan anlaşıldığı kadarıyla halkevlerinin hukuki bir hüviyeti bulunmamaktadır. Partiden il, ilçe merkezlerine gönderilen yazılarında ve talimatnamelerinde "*Halkevlerinin genel bir merkezi yoktur*" denilse de halkevleri, devletin ve CHP'nin diğer organları gibi, merkezîyetçi bir anlayışla yönetilmekteydi.²⁴⁴ Bu anlamda halkevlerinde, başkan ve yönetim kurulu seçiminden, yeni halkevlerinin açılış merasiminin ne şekilde ve nasıl olacağına, halkevlerinin çıkardığı dergilerin isminin konulmasından halkevleri salonlarında hangi piyeslerin oynatılacağına ya da hangi konuda konferans verileceğine kadar hemen hemen hiç bir konuda merkezden bağımsız, karar alma ve uygulama söz konusu değildi.²⁴⁵

1932- 1940 yılları arasında halkevlerinin hızlı bir yükseliş yakaladı. 8 yıllık dönemde verimli çalışmalara imza atıldı. Ancak 1940 itibarıyla bu yükseliş yerini durağanlığa bıraktı. Halkevleri faaliyetlerinde eski heyecanını yakalayamadı.

II- Halkevi Şubeleri

Dr. Reşit Galip ilk halkevlerinin açılış günü yapmış olduğu konuşmasında; "*Türklerde eski zamanlardan beri dokuz sayısı kutlu bilinir. Bizim şubelerimizin sayısı da bir tesadüf eseri dokuz oldu*" demektedir.²⁴⁶ Halkevleri için tasarlanan 9 şube ise şu şekilde sıralanmaktadır;

- 1) Dil- Tarih, Edebiyat Şubesi (Dil ve Edebiyat Şubesi)
- 2) Ar Şubesi (Güzel Sanatlar Şubesi),
- 3) Gösterit Şubesi (Temsil Şubesi),
- 4) İspor Şubesi (Spor Şubesi),
- 5) İçtimai Yardım Şubesi (Sosyal Yardım Şubesi),
- 6) Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi,
- 7) Kütüphane ve Neşriyat Şubesi (Kütüphane ve Yayınlar Şubesi),
- 8) Köycüler Şubesi (Köycülük Şubesi),

²⁴³ Ö. Türkoğlu, "*Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı Ve Bazı Uygulamaları*", 99.

²⁴⁴ Adil Adnan Öztürk, **Cumhuriyet Mektebinden Adnan Menderes Üniversitesine Türkiye'de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli**, Aydın, 1998, s. 34.

²⁴⁵ Ö. Türkoğlu, "*Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı Ve Bazı Uygulamaları*", s. 99.

²⁴⁶ R. Peker, "*Halkevleri Açılma Nutku*", s. 6.

9) Müze ve Sergi Şubesi (Tarih ve Müze Şubesi)²⁴⁷

Halkevlerinin bu 9 şubesi basında; “*Halkevi*” başlıklı bir haberde, “*Halkevlerinde edebiyat, tarih, güzel sanatlar, bütün kültür, hayata karışacaktır; hayata vazifeye alacaktır. Halkevleri basit akademi ve mektep taslakları değildir: Fikrin hayatla kaynaştığı ocaklardır*” şeklinde değerlendirilmekteydi.²⁴⁸ 1932 Halkevi Talimatnamesi’nde şubelerin oluşturulması; “*Her şubenin, intisap eden azayı kayda mahsus bir defteri bulunur. Aza sayısı ondan elliye kadar olan şubeler (3), elliden fazla olanlar (5) kişilik şube komitesi intihap ederler. Halkevi idare heyeti şubeler idare komiteleri seçecekleri birer mümessil azadan tereküp eder. Mensuplarının sayısı (10) dan eksik olan şubelerin idare komiteleri bulunmaz; bunların halkevi idare heyetleri için seçecekleri mümessil aynı zamanda o şubenin idaresine ait işleri görür...*”²⁴⁹ şeklinde açıklanmaktaydı. Halkevi üyeleri birden fazla şubeye üye olabilmekteydi. 1 Mart 1932’de gönderilen tamimde; “*Halkevi azası kendi ihtisaslarına, meyillerine ve zevklerine göre en ziyade tercih edecekleri bir şubeye kaydolunurlar ve ancak bu şubede komite azası intihap olunabilir ve rey verebilirler. Bundan başka her aza nihayet diğer iki şubede daha yardımcı aza olarak çalışabilirler. Fakat bu son şubelerde rey veremezler ve intihap olunamazlar*”²⁵⁰ şeklinde belirtilmektedir. Halkevlerinde şube komitelerinin seçiminde şu hususlar takip edilmekteydi;

1. “*İntihabın hangi tarihte, nerede yapılacağına rey kullanacaklara mahallin en münasip vasıtası ile bir hafta evvel ilan edilmesi şarttır,*
2. *Umumiyetle Halkevleri intihapları gizli reyle yapılır,*
3. *Komite azası intihap edilmek için intihaba iştirak eden azanın en az üçte biri kadar rey almak lazımdır. (Komitelerin reisi, halkevlerine aza intihaplarında iştirak edenlerin yarısı kadar rey almak icap eder.) Fazla rey alanlardan en baştakiler komite azası olurlar. Sona kalan aza müsavi rey almışsa kura çekilir,*
4. *Şubelerin komite intihaplarında ve komitelerin reisi ve halkevi idare heyetine aza intihabında namzet gösterilemez. Aza iştirak edenlerin serbest rey ile seçilir*”²⁵¹

Halkevinin seçim usulü çoğunluk esasına dayalıydı. Bu seçim sonuçlarında Halkevi İdare Heyeti de seçilmiş oluyordu. Kişi herhangi bir sebepten dolayı bir şehirdeki halkevi

²⁴⁷ C. H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 6.

²⁴⁸ Hâkimiyeti Milliye, 21 Şubat 1932.

²⁴⁹ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 6.

²⁵⁰ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliği’nin 1/3/ 932 tarihli tamiminden, s. 26.

²⁵¹ Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliği’nin 1/3/ 932 tarihli tamiminden, s. 27.

üyeliğinden şube komitesine tezkere vererek ayrılabilmekteydi. Başka bir şehre taşınması durumunda gittiği şehirdeki halkevine kayıt olması yeterlidir.

Halkevlerinin çalışmalarında yalnızca tanınmış kişilerin yer alması istenmemekteydi. Halkevlerinin, bireyleri toplum olarak kaynaştırması hedeflenmekteydi. Özellikle genç neslin yeni amaçlar uğruna yetiştirilmesine çalışılmaktaydı. Yetenekli kişiler keşfedilerek alanlarında ilerlemelerine destek olunmalıydı. Halkevleri, tarafından toplanmalarının gün ve tarihleri, her toplanmanın konu ve gündemi, her toplantıda kaç kişinin hazır bulunduğu belirli bir deftere düzenli bir surette kaydedilmekteydi. Bu deftere “*Vilayet Halkevi çalışma defteri*” ismi verilmekteydi. Şube komiteleri ve şube çalışmaları için ayrıca böyle birer defter tutmaktaydı. Halkevlerinde verilen konferansların, temsilerin metinleri ve suretleri tutanak özetleri, notalar, fotoğraflar düzenli dosyalar halinde muhafaza edilmekteydi. Kıymetli fotoğraflardan albümler yapılması istenmekteydi.²⁵² 1932- 1940 arasındaki dönem boyunca yurda dağılmış bulunan Halkevlerinin bütününde; 23. 750 konferans, 12. 350 temsil, 9. 050 konser, 7. 850 film gösterisi, 970 sergi düzenlendi.²⁵³

1- Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi

Halkevleri için tasarlanan ilk şube Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesidir. Bu şubenin, önemini 1932’de Dr. Reşit Galip Bey; “*Milli benliği takip eden, milli ruhu şekillendiren ve kudretlendiren kültür unsurları içinde diğerlerinin ehemmiyeti istihfaf edilmeksizin (hafife alınmaksızın) dil, edebiyat ve tarih, şüphesiz ilk sıraya girer*”²⁵⁴ şeklinde ifade etmekteydi. 1932 Halkevleri Talimatnamesi’nde bu şubenin görevleri açıklanmaktaydı.

Talimatnamede, “*Müsamere ve Konferanslar*” başlığı altında; “*Dil, edebiyat ve tarih şubesi muhitin umumi bilgisini yükseltmeğe yarıyacak mevzularda müsamere ve konferanslar tertip eder. Bu müsamereceler Cumhuriyet ve inkılâp prensiplerinin kökleşmesine; memleket sevgisinin, vatandaşlık vazifeleri duygusunun yükselmesine çalışacaktır (halk için ameli surette faydalı olacak bahislere daha fazla hisse ayrılacaktır.)*” denilmekteydi. Halka, özellikle Cumhuriyeti ve inkılâpları konferanslarla öğretilmesi amacının güdüldüğü anlaşıyordu.

Şube faaliyetleri içerisinde milli dil ve geleneklerin araştırılması için “*ana Türk dilinin bugünkü yazı ve edebiyatta kullanılmayan, fakat halk arasında yaşayan kelimeleri,*

²⁵² Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliği’nin 1/3/ 1932 tarihli tamiminden, s. 28.

²⁵³ Tefik Çavdar, “Halkevleri”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, IV, İstanbul, 1983, s. 882.

²⁵⁴ Yener Oruç, Atatürk’ün “Fikir Fedaisi” Dr. Reşit Galip (Günümüz Gözüyle), İstanbul, 2008, s. 125.

istilahları ile kadim milli masalları, atasözlerini araştırıp toplar; milli tarihin mahalli safhalarına, bilhassa- eğer varsa - muhitteki göçebe Türk aşiretleri arasında olmak üzere alelûmum kadim milli an'ane ve adetleri tetkik eder"²⁵⁵ denilmekteydi. Bu alanda yapılacak olan çalışmaların yol haritası çiziliyordu.

Bu şube; “*Buldukları yerlerde Türk Dil Kurumu'nun bir tabii üyesi halinde işleyen güzel ve öz Türkçe'nin yayılmasında, sevilmesinde ve benimsenmesinde başlıca âmil olmuşlardır*”²⁵⁶ denilerek TDK ile koordineli çalışmaları vurgulanmaktaydı. Türkiye genelinde başlatılan söz derlemesi ve anket şeklinde yapılan dil çalışmalarında, valilerin başkanlığında “*söz derleme heyetleri*” kuruldu²⁵⁷. Halkevlerinin Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin Dil kolu bu heyetlerin tabii üyesiydi ve bu alanda çalışmalar yürütmekteydi. Dil çalışmaları çerçevesinde, 26 Eylül günü “*Dil Bayramı*” olarak halkevlerinde kutlanmaktaydı.²⁵⁸

Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin yardımıyla yapılan yayın çalışmalarında “*Şube azaları mecmua çıkaracak veya çıkarılmakta olan mecmua veya gazetelere intisap ederek birinci ve ikinci maddelerde sayılan maksatlar üzerinde neşriyatta bulunurlar*”²⁵⁹ denilmekteydi. Aynı zamanda Halkevlerinde düzenlenen konferanslarında Halkevi dergilerinde yayınlanması amaçlanmaktaydı. Bu şubenin desteğiyle halkevi faaliyetlerine ilişkin haberler, Halkevi broşürü adıyla basılıyordu.

Bu şubenin etkinlik alanlarından biri de ulusal bayramlarda törenlerin düzenlenmesinden sorumlu olmasıydı. Bu görev şu şekilde açıklanmaktaydı: “*Ulusal Bayram günleri ve Büyükleri Anma Törenleri birer Beylik içtima olmaktan kurtulmakta, birer manâlı ve heyecanlı halk toplantısı olmak vasfını hak etmektedirler*”²⁶⁰ buradaki amaç milli bilince sahip olunup onun korunmasıydı. CHP, 17 Şubat 1938'de yayınladığı genelgede de halkevleri ve kültür bürosunun çalışmaları arasında bu görevin halkevlerine verildiğini vurgulanmaktaydı.²⁶¹ Halkevlerinin, ilk defa açıldığı gün 1932 yılının 19 Şubat'ı olması sebebiyle her yıl bu günü takip eden ilk Pazar günü “*Halkevleri Bayramı*” olarak kutlanmaktaydı.²⁶²

²⁵⁵ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 10.

²⁵⁶ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942, s. 4.

²⁵⁷ K. Olgun, “*CHP Müfettiş Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu*”, s. 11.

²⁵⁸ A. Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, s. 128.

²⁵⁹ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 10.

²⁶⁰ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942, s. 4.

²⁶¹ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi (İkinci kânun 1938 den 30 Haziran 1938 tarihine kadar), XII, Ankara, 1938, s. 18.

²⁶² Cüneyd Okay, *Halkevleri Üzerine Kısa Notlar Dergiler- Belgeler*, İstanbul, 2019, s. 10.

Şubenin yöneldiği hedef kitlesi gençlerdi ve bu durumla ilgili talimatnamede, “yeni yetişen gençler arasında ilim ve edebiyat sahalarında hususi bir istidat gösterenleri himaye ve teşvik eder. İstidat ve kabiliyetlerinin inkişafı için yollar ve çareler teminine çalışır”²⁶³ ifadeleri yer almaktadır. Buradaki hedefin amacı yetenekli gençlerin keşfedilmesiydi. Dönemin birçok yazarı halkevlerinde yetişmiş ve ilk yazıları halkevlerinin yayınlarında çıkmıştı.

1940’da hazırlanan yeni Çalışma Talimatnamesi’nde; Dil- Tarih ve Edebiyat Şubeleri’ndeki düzenlenme ile tarih alanını, müze alanıyla birleştirildi ve bu şube “*Tarih ve Müze*” adını aldı.²⁶⁴ CHP Genel Sekreterliği, tarafından 3 Mart 1938’deki gönderilen tamimde tarih çalışmaları hakkında; “*Tarihi gezintiler, nerelere gidildi? Ve ne gibi eserler görüldü? Tarihi eserleri korumak için ne tedbirler alındı? Bu yolda Türk tarih kurumu ile değertlerde bulunuldu mu?*”²⁶⁵ şeklinde sorular yönetilerek bilgi alınmaya çalışıldı. Bu tamimden Tarih Kolunun çalışmalarını ne şekilde gerçekleştirdiği ve TTK ile sıkı bir çalışma içinde olması istenildiği anlaşılıyordu.

Halkevleri, Cumhuriyet rejiminin kültür laboratuvarları işlevini yerine getirirken dil, tarih, konusundaki tezlerle uyumlu olarak, Türk ulusçuluğunun hizmetinde roller üstlendi.²⁶⁶ Gerek Türk Tarih Tetkik Cemiyeti’nin Türk Tarih Tezi savunmalarında ve yapmış olduğu çevresel tarih araştırmalarında, gerekse Türk Dil Tetkik Cemiyeti’nin dil inkılâbı çerçevesinde yürütülen söz derleme çalışmalarında ve Güneş Dil Teorisinin açıklanmasında bir nevi aydın ile halk arasında geçiş bağı kurdu. İnkılâpların tanıtılmasında önemli roller üstlendi. Halkevleri, “*Soyadı Kanunu*”nun çıkmasından sonra da Türkçe soyadları alınması için öncülük ettikleri ve soyadı alma günleri düzenlemesi bu duruma örnek teşkil etmekteydi.²⁶⁷

2- Güzel Sanatlar Şubesi

Güzel Sanatlar Şubesi, ilk olarak “*Ar Şubesi*” şeklinde adlandırıldı.²⁶⁸ 1932 Talimatnamesi’ndeki şube; “*musiki, resim, heykeltıraşlık, mimarlık gibi sahalarla tezyini*

²⁶³ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 10.

²⁶⁴ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 29.

²⁶⁵ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi (İkinci kânun 1938 den 30 Haziran 1938 tarihine kadar), s. 63.

²⁶⁶ Erol Çankaya, “*Türk Ulusçuluğunun Kültürel Araçları*”, *Amme İdaresi Dergisi*, XLIX/ 2, (Haziran-2016), s. 67.

²⁶⁷ Y. Özdemir, E.Aktaş, “*Halkevleri (1932’den 1951’e)*”, s. 256.

²⁶⁸ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s.9.

*sanatlar vesairede sanatkâr veya amatör unsurları bir araya toplar. Genç istidatları himaye ile inkişaflarına çalışır” şeklinde tanımlamaktaydı.*²⁶⁹

Halkevlerinde şubenin çalışmalarında, musiki ve müsamerelerde uluslararası modern musiki ile milli türkülerimiz esas alınarak uluslararası musiki teknik ve aletleri kullanılması isteniyordu. 1932 Talimatnamesi’nde, halkın musiki zevkini arttırmak ve yükseltmek için radyo, gramofon gibi vasıtalarından da istifade edilmesi istenmekteydi.²⁷⁰ Musiki alanının bir diğer çalışması halkevi bando takımı kurulmasıdır. Bando takımları milli bayramlarda ve özel davetlerde görev alması isteniyordu.

Cumhuriyet rejiminin sağlamaştırılabilmesi ve ulus bilincinin oluşabilmesi için şube bütün halka milli marşları ve şarkıları öğretmesi ve bunların milli bayramlarda, halkevlerinin genel müsamerelerinde milletçe bir ağızdan söylenmelerini temine için çalışacaktı. Şube, saha çalışmalarında da bulunuyordu. Bu çalışma çerçevesinde halk arasında, bilhassa köylerde ve aşiretlerde söylenen milli türkülerin notalarını ve sözlerini, milli oyunların tarz ve ahengini tespit etmeye çalışacaktı.

1930’lu yıllarda birçok alanda propaganda faaliyetleri yürütülmekteydi. Halkevleri de mevcut yönetimin propagandası çerçevesinde çalışmaktaydı. Görsel propaganda araçları arasında film gösterimleri önemli bir yere sahipti. Halkevleri de edindikleri sinema makineleri ile bu çalışmalara destek oldu. Halkevlerinde gösterime sunulan filmler, partinin ve hükümetin göndereceği filmler ile Halkevi İdare Heyeti’nin belli özellikleri göz önünde bulundurarak temin edeceği filmlerdi.²⁷¹

Güzel Sanatlar Şubesi, resim ve fotoğraf alanında da çalışmalar yapılmasını sağlıyordu. Buna örnek olarak parti, desteğiyle birlikte ressamı memleket turnesine çıkmasını, önemli sergilerin himaye edilmesini, memleketin her köşesindeki amatör ressamın halkevlerinde çalışma alanları oluşturulmasını ve tüm bu çalışmaların karşılığında sergiler tertip edilmesi sağlanıyordu. Estetik zevki uyandırıp beslemekte büyük rolü olan fotoğrafı da ele alan parti, hemen her halkevinde yılda bir defa olsun fotoğraf sergileri açılmasını teşvik etti. Şubesi, bu sergilerin açılabilmesi için Müze ve Sergi şubesiyle ortak çalışma yürütüyordu. Güzel Sanatlar Şubesi, aynı zamanda kendi alanlarındaki kursların açılabilmesinde görevliydi. 1940 Talimatnamesi’nin 6. Bölümde

²⁶⁹ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 10.

²⁷⁰ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 11.

²⁷¹ Ö. Türkoğlu, “Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı Ve Bazı Uygulamaları”, s. 103.

açılabilir kurslar yayınlanmaktadır. Bu kurslar, “*Müzik, Millî Rakslar, Resim, Heykel, Fotoğrafçılık, Mimarlık, Tezyin vb.*” şeklinde belirtildi.²⁷²

3- Temsil Şubesi

Temsil Şubesi, ilk aşamada “*Gösterit Şubesi*” olarak adlandırıldı.²⁷³ 1932 Talimatnamesi’nde, “*Halkevleri Temsil Şubeleri, temsil sanatına heves ve istidadı olan kadın ve erkekli azadan mürekkep bir temsil grubu teşkil ederler*”²⁷⁴ şeklinde açıklandı. CHF’nin halkevi şubeleri arasında daha çok merkezden yönettiği ve kontrol ettiği Temsil Şubesiydi. Öyle ki piyeslerin telkinleri yönlendirici mahiyetteydi. Bunun için halkevlerine ancak merkezce tespit edilen repertuvara dâhil piyesleri oynamak hakkı verildi.²⁷⁵

Halkevleri, tiyatro kollarının oyun metni gereksinimlerini karşılamak üzere CHP başta olmak üzere, Ulusal Ekonomi ve Araştırma Kurumu, halkevi tiyatro kolu çalışanları, aydınlar ve yazarlar tüm güçlerini seferber edilmekteydi. Halkevleri, bireyin kültür ve sanat alanında kendini geliştirmesini desteklemekteydi. Amatör piyes yazıcılarının da oyunları genel merkez tarafından kontrol edilmesi şartıyla sahnelenebilmesi olanağı verildi. CHP sahne oyunu elde etmek için dört kez büyük yarışma açtı. İlki 1938 Eylül’ünde duyuruldu.²⁷⁶ Halkevleri tiyatro kolları “*Radyofonik temsil*” diye nitelediği “*Okuma tiyatrosu*” türünü de geliştirmekteydi. Kent içine yerleştirilen hoparlörlerle canlı okuma tiyatrosu çalışmaları yapılmıyordu.²⁷⁷ Halkevleri, Temsil Şubesi, yalnız tiyatrodan değil aynı zamanda kukladan, Karagöz’den, orta oyunundan, sinemadan da faydalandı.²⁷⁸ Mustafa Kemal Atatürk, “*Nerede bir halkevi sahnesi varsa orada gerçek Türk tiyatrosu vardır*” diyerek halkevi tiyatro çalışmalarının önemini vurguluyordu.²⁷⁹

Halkevlerinin, genelinde kadın üye sayısı yok denecek kadar azdı. Bu durum özellikle gösterilerde kadın rolünde oynayacak üyelerin bulunamamasından dolayı gösterilerin yapılamamasına neden olmaktaydı. Aile toplantıları ile kadın ve erkeğin bir araya getirilmesine çalışıldığı gibi, danslarda da kadın ve erkeği bir araya getirilmesi

²⁷² Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s.10.

²⁷³ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s.13.

²⁷⁴ C. H. F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 11.

²⁷⁵ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942, s. 6.

²⁷⁶ N. Karadağ, Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932- 1951), s. 109.

²⁷⁷ N. Karadağ, Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932- 1951), s. 104.

²⁷⁸ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s.14- 15.

²⁷⁹ A. Çeçen, Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri, s. 132.

tercih edilmekte, kadının, tiyatro oyunlarında sahneye çıkması desteklenmekte ve kadın roller asla erkeklere verilmekteydi.²⁸⁰

Halkevlerinin Temsil Şubeleri dönem itibariyle diğer şubelere nazaran ön plana çıkmaktaydı. Bunun sebebi memlekette okur- yazarlık oranının düşük olmasıydı.²⁸¹ Çünkü Atatürkçü düşünce sisteminin halka öğretmek istediği fikirleri görsel figürlerle desteklemekteydi.

4- Spor Şubesi

Kuruluş talimatnamesinde Spor Şubesi; “*Spor ve bütün beden hareketleri gençlik terbiyesinin ve milli terbiyenin vazgeçilmeyecek asli ve mühim bir rüknüdür. Bu sebeple Türk gençliğinde ve Türk halkında spor ve beden hareketlerine sevgi ve alaka uyandırmalı bunları bir kütle hareketi, milli bir faaliyet haline getirilmesi...*” amaçlandığı dile getirilmekteydi.²⁸² Her halkevine hususi imkân ve vaziyetine göre aşağıda sıralanan spor hareketlerini teşvik etmeliydi;

1. “... *Sihhi maksatlara hizmet eden, kuvvet sarfiyle yapılan ve bedii kuvveti, bünyeyi inkişaf ettiren spor neveleri (Bunda jimnastiklerin birçoğu dâhildir.) Kürek çekme, yürüme, atletizm,*
2. *Kuvvet ve maharet talep eden ve bunları inkişaf ettiren spor neveleri: Futbol, yüksek jimnastik hareketleri, eskrim, boks, güreş, otomobil, bisiklet, yüzme, adi ata binme, müdafaasız hayvanlar avı, iç sulara olta ve ağ ile balık avlan, silahla atıcılık,*

²⁸⁰ N. G. Yeşilkaya, “*Halkevleri*”, s. 117.

²⁸¹ Halkevlerinin Temsil Şubesinde oyunların belli başlıklar altında ayrıldığını göze çarpmaktadır. Mektep Temsillerinde özellikler Kurtuluş Savaşı, Reformlar, Cumhuriyet, Milli kimlik vb. vurgular yapılmaktadır. 10. Yıl Kutlamaları için yazılan oyunlar 10 yılda gelinen noktada siyasi kültürel alanda verilen savaşlar anlatılmaktadır. Türk Tarih Teziyle ilgili Oyunlar Türk ırkını yücelten çalışmalarlardır. Köy Oyunları köy ve köylü olgusu üzerinde işlemler yapılmaktadır. (Esra Dicle Başbuğ, **Resmi İdeoloji Sahnedeki (Kemalist İdeolojinin İnşasında Halkevleri Dönemi Tiyatro Oyunlarının Etkisi)**, İstanbul, 2013, s. 59, 121, 163, 213); Oyunlara birkaçına baktığımızda; Aka Gündüz’ün *Mavi Yıldırım* adlı oyunu, Atatürk düşünce sistemini yaygınlaştırma amacıyla kaleme alınıyor. Devrimcilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Cumhuriyetçilik ilkeleri ağırlıklı işleniyor. Atatürk’ün “ Türk öğün, çalış, güven” sözünün gereği, oyunun temasını oluşturuyor; Yaşar Nabi’nin *İnkılâp Çocukları* adlı öğretici oyununda, ulusal bilinci sağlamlaştırmak için Devrimci yeni Türkiye’nin Ata’nın önderliğinde uygarlık yolunda hızla ilerlediği veriliyor; Avni Candar’ın *30 Ağustos* adlı milli piyesi de Türk köylüsünün yurt ve ulus bilincinin yaygınlaştırılmasını amaçlıyor. Kurtuluş Savaşı yıllarında köylünün tümünün sevecek isteyerek Ata’nın emrinde savaştığı, savaş sonrası da 15 yıl içinde Atatürk ilkelerinin, özellikle Cumhuriyetçiliğin ışığında köylünün; orman, tarım, su, gelir gibi sorunlarının çözümlendiği, eski yıkık kerpiç evler yerine, iki katlı beyaz badanalı evlere, okuma odalarına kavuştuğu veriliyor. Daha birçok oyunda dönemin ideolojik terimleri vurgulanıyor. (N. Karadağ, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932- 1951)**, s. 125-163.)

²⁸² C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 11.

3. *Kuvvet ve maharet talep eden ve az çok bir tehlike ile bağı olan spor neveleri: Müdafaaalı hayvanlar avı, sürgün avı ve at koşullarında milli cirit oyunu, dağ ve kış sporu, yelkenli sürat hareketi, açık denizde balıkçılık denizde yelken sporu.*²⁸³
4. Jimnastik, beden hareketleri ve milli terbiye, programlı çalışma spor bayramlarında; "... *Serbest beden hareketleri; ritmik jimnastik, sanatlı danslar, toplu veya gezintiler, gülle: trapez, sandov ve saire gibi vasıtalarla yapılan aletli jimnastik*" etkinlikleri gerçekleştirilmekteydi.²⁸⁴

Halkevlerinde bilardo, salon tenisi ve diğer salon jimnastikleri için yer tahsis edilmekte, alkollü içkiler ve başka oyunlara müsaade edilmemekteydi.²⁸⁵ Halkevleri, okullardaki Beden Terbiyesi öğretmenlerinden faydalanıyordu. Halkevleri, yerine ve imkânına göre bir veya iki yılda bir mahalli jimnastik günleri tertip etmekte, ayrıca üç veya dört yılda bir bütün memleketi kapsayan büyük jimnastik bayramları yapılmaktaydı.²⁸⁶

Halkevleri kuruluşunda itibaren "*Spor ve Beden Terbiyesi*"ni millî kültür dâvamız olarak gördü. CHP, Halkevleri aracılığıyla "*Beden Terbiyesi Kanunu*"²⁸⁷nun uygulatılmasını sağlıyordu. Halkevleri, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü'nün²⁸⁸ bölge teşkilâtları ile temas halindeydi. Buralarda çalışan uzman sporcular da halkevleriyle yakından ilgileniyordu.²⁸⁹1932 Halkevleri Talimatnamesi'nde bu amaç doğrultusunda, "*Türkiye idman cemiyetleri ittifakına dâhil bulunan ve bulunmayan spor teşekküllerinin inkişaf, terakki ve tekâmüllerine yardım ederek, memleketimizde teknik spor faaliyetlerinin intişarını terviç etmelidir. Bunun gibi. İttifaka dâhil bulunmayan kulüplerin federasyon nizamnamesinin talep ettiği liyakate çıkararak ittifaka girmelerini ve henüz hiç kulüp bulunmayan yerlerde kulüp tesisini teşvik, ihzar ve temin etmelidir. Yine bunun gibi hariçte kalan gençleri spor kulüplerine girmeğe ve kulüpler dâhilinde*

²⁸³ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 12.

²⁸⁴ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 13.

²⁸⁵ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilât Talimatnamesi, s. 14.

²⁸⁶ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 13.

²⁸⁷ 26 Haziran 1938'de kabul edilen bu kanunun 14 Maddesi Halkevleri ile ilgilidir. (Resmî Gazete, 16. VII. (Temmuz) 1938, s. 1162.)

²⁸⁸ 1936 yılından TİCİ (Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı), Türk Spor Kurumu'na çevrilmiş, böylece özerk bir yapıda olan spor teşkilatlanması merkezileştirilerek Cumhuriyet Halk Fırkası'na bağlanmaktadır. Dolayısıyla bu yıllarda beden terbiyesi ve spor faaliyetleri üzerinde politika ve politikacıların söz sahibi olduğu yıllardır. Ancak Mustafa Kemal, sporda partizanlığın istenilen hedeflerin uygulanmasının önüne geçeceğini düşündüğü için Türk Spor Kurum kaldırıp yerine Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü kurulmuştur. (Nazlıcan Koçak, Emine Bal Turan, Hasan Şahan, "*Erken Cumhuriyet Dönemi Beden Terbiyesi, Spor ve Militarizm*", *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, XI/57, (Haziran- 2018), s. 926.)

²⁸⁹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942, s. 8.

*fenni metotla yetiştirilmiş birer hakiki sporcu olmaya teşvik etmelidir*²⁹⁰ denilerek halkevlerinin buldukları bölgelerdeki spor kurumlarının teşkilata dâhil olmalarında yardımcı olmaları istenmekteydi.

Halkevleri sadece Beden Terbiyesi Direktörlüğü'nün çatısı altına katılıma yardımcı olmakla kalmayıp kendi bünyesinde spor faaliyetleri için gruplar oluşturmaktaydı. Spor müsabakaları ile ilgili olarak 1940 Çalışma Talimatnamesi'nde, *“Halkevleri, yalnız kendi mensupları ve halkevleri arasında spor müsabakaları yaparlar. Diğer teşekküllerle spor müsabakalarına girişemezler. Halkevlerinin kendi çevrelerinde yapacakları spor müsabakalar ile genel sekreterlik yakından ilgilidir. İcap ettikçe, bu müsabakaların tertibi için, genel sekreterlik talimat vermekte ve yardım parası göndermektedir”* denilmekteydi.²⁹¹

5- Sosyal Yardım Şubesi

Sosyal Yardım Şubesi, ilk önce *“İçtimai Yardım Şubesi”* olarak adlandırıldı.²⁹² Şubenin esas vazifesi; *“Halkevinin bulunduğu muntıkada hakiki surette yardıma muhtaç kimsesiz kadınlar, çocuklar, malûller, dermandan düşmüş ihtiyarlar ve hastalar... gibi zavallılar hakkında içtimai heyetin şefkat ve yardım hislerini uyandıracak ve hisleri yavaş yavaş en yüksek derecesine çıkaracak faaliyet ve delaletlerde bulunmaktır”*²⁹³ şeklinde ifade edildi. Şube çalışmalarını gerçekleştiren uygulamış olduğu program şu şekildedir;

1. Memleketteki mevcut bütün hayır cemiyetlerinde faaliyetlerini yardımcı olur,
2. Resmi ve hususi hastaneler, darülaceze, dispanserler, çocuk doğum ve bakım evleri, süt damlaları, kimsesiz işçi kadınların çalıştıkları zaman çocuklarına bakacak kurumlar (kreş) , talebe yurtları, Hıfzıssıhha kanunda yazılı şirketler ve kurumlar tarafından vücuda getirilen işçi tedavi yurtları vb. sosyal yardım kurumlarının çalışmalarına destek olur,
3. Bazı kurumlarda barınanların ihtiyaçlarını daha iyi bir surette temin ettirebilecek edilmesini sağlar. Hapishanelerde bulunan muhtaçları

²⁹⁰ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 12.

²⁹¹ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s.19.

²⁹² Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 20.

²⁹³ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 14.

ihtiyaçları, kimsesiz okul çocuklarının elbise, yemek, ikamet ve bakımları ile bilhassa alâkadar olunurdu.

4. Tedavi kurumlarına yatırılarak tedaviye alınması lazım gelen muhtaç hastaların mahalli hastanelere kabul ve tedavilerine başka mahalde tedavi icap edenleri o mahalle nakli sağlanırdı. Evlerinde yatan kimsesiz hastalara ve evlerinde doğuran kimsesiz muhtaç kadınlara mümkün olan yardımları yapılırdı.
5. Köylerden gelen tedaviye muhtaç çiftçiler ve ailelerinin Şehir ve kasabalarda barındırılması ve tedavileri ettirilirdi. Fakir iŐiler ve aileleri hakkında aynı yardımda bulunması vazife sayılırdı.
6. İŐsizlerin iş bulmalarına yardım edilirdi.
7. Şube bütün bu vazifelerin yapılabilmesi için maddi kaynak arar. Bu amaçla uygun zaman ve fırsatlarda msamereleler düzenlenirdi.²⁹⁴

Sosyal Yardım Şubeleri, birer hayır cemiyeti olarak değil, "*Şefkat ve Yardım Duygularını uyandırmak ve yükseltmek*" suretiyle, yardım hizmetleriyle uėraŐan cemiyetleri kuvvetlendirmek ve kendi Sosyal Yardım Şubeleri vasıtalarıyla da sosyal yardımcı faaliyetleriyle uėraŐmaktı.²⁹⁵

6- Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Halk Dershanesi ve Kurslar Şubesi, için 1932 Talimatnamesi'nde "*Halkın seviyesini yükseltecek her türlü okutma, yazdırma ve yetiştirme hareketlerinin ilerleyip genişlemesini temin ve himaye maksadıyla her Halkevinde bir (Halk Dershanesi ve Kurslar Şubesi) açılacaktır*" Şeklinde yer aldı.²⁹⁶ 1932 Talimatnamesi'nde açılması öngörülen kurslar; vatandaşların fikri seviye ve tahsil derecelerine göre okumak- yazmak, tarih ve yurt bilgileri medeni bilgileri, yabancı lisanı, hesap, muhasebe usulü ve makine yazısı vb. hayatı kazanmak için faydalı olan dersleri metot ve usullerin öğretilmesi amaçlanıyordu.²⁹⁷ Halkevleri alıŐma Talimatnamesi'nde ise Halk Dershane ve Kursları Şubesi 6 bölüm başlığı altında toplanmaktadır.

1. Türkçe okuyup yazma kursları,
2. Fizik, kimya, elektrik gibi müspet ilimlerin ilgili kursları,

²⁹⁴ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 15.

²⁹⁵ Halkevleri alıŐma Talimatnamesi, s.19.

²⁹⁶ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 15.

²⁹⁷ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 16.

3. Pratik hayat sahasına giren meslekler ve küçük sanatlara ait kurslar,
4. Güzel sanatlara ait kurslar,
5. Yabancı dil kursları,
6. Okullarda ikmale kalanları yetiştirme kursları açılması istenmektedir.²⁹⁸

Halkın ideolojik eğitimi ve dolayısıyla inkılâp ideolojisinin propagandası bu kuruluşların çalışmalarıyla da sınırlı kalmamış, CHP, bunu sistematik bir şekilde hemen her zeminde yapmaya çalışmıştı. Bu kapsamda Halkevleri aracılığıyla belli bir plana göre mahkûmların da kitap okumasının sağlanması için bir takım çalışmalar yapıldı.²⁹⁹ Bu çalışmaları Halk Dershaneleri ve Kursları Şubeleri üstlenmiştir.

Kurslar kolu; dikiş, nakış, ütü, kola, şapkacılık, çiçekçilik, mahalli ihtiyaç ve imkânlarla göre muhasebe, bağcılık, arıcılık, motörcülük ve elektrikçilik vs. gibi pratik hayat sahasına giren kursları da açtı.³⁰⁰ Aynı zamanda yurt ve aile bilgisi, zehirli gazlardan korunma, sağlığı koruma, muhtarları, köy kâtiplerini yetiştirme, itfaiye, tercüme usulü, akşam ticaret kursları vb. gibi, millî hayatın ekonomik ve sosyal yapısı ile ilgili kurslar ve dersler gösterilmekle beraber tiyatro ve sporculukla alâkalı temsil ve spor kursları açan halkevleri de vardı. Müzik, millî danslar, resim, heykel, fotoğrafçılık, mimarlık, tezyin, gibi Güzel Sanat Şubesi'nin etkinlik alanları da öğretiliyordu.

İngilizce, Fransızca ve Almanca üzerinde ayrı ayrı dershane açarak çalışan halkevleri olduğu gibi, üçünü bir arada öğreten, yerine göre bunlardan ikisi için ders gösteren halkevleri de vardı. İlk, ortaokullar ve liselerde bütünlemeye kalmış olan öğrencilerin buldukları veya ailelerinin yanlarında tatillerini geçirdiklerinde halkevleri bütünlemeye kaldıkları dersler üzerinde öğretmenlerin bilgi ve nezaretleri altında çalışılmak suretiyle sınavlara hazırlamakta, bu suretle toplu çalışmalarına ve başarılarına yardım edilmekteydi.³⁰¹

7- Kütüphane ve Neşriyat Şubesi

1932'de Kütüphane ve Neşriyat Şubesi olarak isimlendirilirken, 1940'da yeni düzenlenen talimatnamede "*Kütüphane ve Yayın Şubesi*" olarak yer aldı.³⁰² Kütüphaneler halk bilgisinin ilerlemesinde başlıca amillerdir; bu sebeple her halkevinin bulunduğu

²⁹⁸ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s.22, 24.

²⁹⁹ Hakan Uzun, "*Bir Propaganda Aracı Olarak Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Hatipleri Teşkilâtı*", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11, (Bahar- 2010), s. 93.

³⁰⁰ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s.22- 23.

³⁰¹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942, s. 11.

³⁰² Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 24.

yerde bir kütüphane, bir okuma odası bulunması halkevinin ilk açılış şartlarından sayılır ve kendi binası müsait oldukça burada bir kütüphane, bir okuma odası olarak ayrılması istenmekteydi. Binası müsait olmayan yerlerde bir kitap dolabı veya rafı olsun bulundurulması amaçlanmakta, aynı zamanda halkevleri kendi kütüphanelerini, okuma odalarını kendi binalarından ayrı yerlerde de açabilmekteydi.³⁰³

Halkevi kütüphanelerinin zenginleştirilmesi amaçlanıyordu, bunun için şu yollara başvurulması öngörülmekteydi;:

1. *“kitap, gazete, mecmua gibi matbuatları ve fotoğraf koleksiyonlarının, albüm ve haritaların sahipleri muharrir veya naşirleri veya alıp okuduktan sonra kendilerinde saklayanlar tarafından kütüphaneye teberruları teşvik olunur.*
2. *Fırka neşriyatı, Hâkimiyeti Milliye, Vekâletlerin eski ve yeni neşriyatı, Resmi Gazete ve zabıt cerideleri gibi merkezin meccanen veya kararlaştırılacak fiyatıyla temin edeceği eserler alınır.*
3. *Gerek doğrudan doğruya, gerek belediyelerden alınma suretiyle idare heyetleri bütçelerinden yapılacak yardımlarla münasip eserlerden satın alınır, abone yazılır. Hangi eserlerin satın alınması münasip olduğu yolun da umumi idare heyetince de tenvir ve tavsiyede bulunulur.*
4. *Bir kütüphaneye bir eserin aynı nüshası taaddüt ettiği zaman, fazlalarla kütüphane de eksik eserleri muadili temin edilmek şartıyla değiştirilir.*
5. *Şahsi kütüphanelerde bulunup okutulmasında fayda görülen kitaplar iğreti alınabilir veya münasip bedellerle kiralanabilir.”³⁰⁴*

Kütüphane Şubesi daha fazla kitap bağıışı için bazı etkinlikler gerçekleştirildi. Bunlardan biri, çok kitap hediye edenlerin adına açık okuma günleri düzenlemektir. Bir başka etkinlik ise kütüphane okuma odasında, fırka ocaklarında, mahalle ve köylerdeki kahvehanelerde birer okuma günü ayırmaktır.³⁰⁵ Halkevi kütüphanelerinde bulundurulacak kitaplar, TDK ve TTK gibi kurumlardan, temin edilmekteydi.³⁰⁶ Kitap

³⁰³ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 17.

³⁰⁴ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 17-18.

³⁰⁵ Halkevlerinin büyük vazifelerinden birisi de kültür ve inkılâbımızın umdelerini geniş halk tabakaları arasına yaymak, halktan okuma zevkini uyandırmaktır. Bu maksadı temin edecek vasıtalarından birisi de köy ve mahalle kütüphaneleridir. Halk ve köy kütüphaneleri ileri garp memleketlerinde medeniyet ve telkin vasıtası olarak muvaffakiyetle kullanılmaktadır. (Uluğ İğdemir, **Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber**, İstanbul, 1939, s. 62.); Büyük şehirlerdeki Halkevleri köy kütüphaneleri gibi mahalle kütüphaneleri de tesis edilebilirler. Bu kütüphaneler ya mahalledeki ilk mektebin bir odasında veyahut mahalle kahvesinde kurulabilir. (U. İğdemir, **Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber**, s. 66.)

³⁰⁶ Ahmet Akter, “Halkevleri Bütçesi İçin Bir Deneme: Gelir-Gider Tablosunun Tespiti”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 63, (Güz- 2018), s. 29.

temin edilen bir başka kurum ise İstanbul Eminönü Halkeviydi.³⁰⁷ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin geniş çalışma konuları arasına "*Okuma Odaları açılması ve Seyyar Kütüphaneler tertibi*"³⁰⁸ gibi, iki esaslı unsur daha eklendi. Bu okuma odaları zamanla halkodasına dönüştürülebilmekteydi.

Şubenin Yayın kolu, partinin faaliyetlerine halka duyurmak adına basımda görevliydi. Telgraf, telsiz telgraf, radyo vs. muhabere ve tenvir vasıtalarından istifade edilerek, bu vasıtalarla veya hususi tamimlerle halk arasında yayılması iltizam olunan malumata duyurma için çalışmaktaydı.³⁰⁹ Halkevi yayınları 3 öbekte toplanabilir;

1. "*Bölgenin tarihine, coğrafyasına, etnografyasına ve yaşam biçimlerine ilişkin rapor, broşür ve kataloglar,*
2. *Çevrenin tarihini, coğrafyasını, dil özelliklerini, folklorunu inceleyen ya da yörede yetişen ünlü kişileri tanıtan kitaplar,*
3. *Araştırma sonuçlarını yaymak ve etkinlikleri duyurmak amacıyla çıkartılan dergiler*" başı çekmektedir.³¹⁰

Halkevi için dergi çalışmaları önem arz etmektedir. Her halkevi tarafından dergi çıkartılması istenmektedir. Dergi çıkarılmadan önce ilk olarak CHF Genel Sekreterliği'ne başvurulması, dergi isimlerinin aynı olmaması için CHF Genel Sekreterliği tarafından konulması uygun görülmekteydi.³¹¹ Halkevleri tarafından çıkarılan dergiler genellikle yörenin ünlü bir nehrinin, denizinin, dağının adını aldığı tespit edilmekte, aynı zamanda gençlerin bu dergilerde yazılarının çıkması sağlanmakta ve en önemlisi bu dergilerin yöre matbaalarında basılması için dikkat ve özen gösterilmekteydi.³¹² Halkevi dergilerinin yayın kolları için halkevi yöneticileri, özellikle öğretmenler olmak üzere aydın zümreyi faaliyete geçirdi. Bunların, buldukları çevre üzerine kaleme aldıkları muhtelif araştırmaları birbiri ardına yayımladı.³¹³ Halkevlerinin diğer yayınları ise kitap ve

³⁰⁷ **Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi (İkinci kânun 1938 den 30 Haziran 1938 tarihine kadar)**, s. 97.

³⁰⁸ Bilhassa Amerika da revaç bulan bir nevi kütüphane de seyyar kütüphanedir. Bu kütüphaneler araba veya kamyonetler içindedir. Mesela 300 kitaptan mürekkep böyle bir seyyar kütüphane en köşe buçukta olan çiftliklere, köylere kadar giderek halka okumak üzere kitap iare ve birkaç hafta sonra tekrar avdet ederek bu kitapları mübadele eder. (U. İğdemir, **Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber**, s. 67.)

³⁰⁹ **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, s. 19.

³¹⁰ Ş. Turan, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, s. 239- 240.

³¹¹ Ö. Türkoğlu, "*Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı Ve Bazı Uygulamaları*", s. 101.

³¹² O. Özacun, "*Halkevlerinin Dramı*", s. 92.

³¹³ Mahmut H. Şakiroğlu, "*Halkevi Dergileri Ve Neşriyatı*", **Kebikeç**, III, Ankara, (1996), s. 131.

broşürlerdi. Bu yayınlar, edebiyat, folklor, tarih ve halkevlerinde verilen konferansları içermekteydi.³¹⁴

8- Köycülük Şubesi

1932’de “*Köycüler Şubesi*” olarak adlandırılırken, 1940’da yeni düzenlenen talimatnamede “*Köycülük Şubesi*” olarak yer almıştı.³¹⁵ Köycülük Şubesi’nin amacı, “*Köylerin sıhhi, medeni, bedii inkişaf ve tekâmülüne, köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve tesanüt duygularının kuvvetlenmesine çalışmaktır*” şeklinde tanımlanmaktaydı.³¹⁶ Köylülere yönelik çalışmalar; kültürel, sıhhi ve zirai şeklinde 1919’den itibaren başlamıştı. Öyle ki Halkevlerinin hamisi Türk Ocakları’ndan bu yana süre gelmekteydi.³¹⁷

Köycülük Şubesi’nin vazifeleri arasında; malûl ve bilhassa harp malûlü köylülerle, şehit köylülerin aile ve yetimlerini himaye ve bunları kasabada kendileri için takibi müşkül veya imkânsız resmi işlerini kolaylaştırma ve neticelendirmeye çalışılıyordu.³¹⁸ Halkevi bünyesindeki diğer şubelerden destek alarak da çalışma yürütülmekteydi. Bunlarında bazıları Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi ile mümkün olan yerlerde köylüyü okutmaya çalışmaktı. Ziyaret edilenden bazı köylerde 15 günde bir yazı bilmeyen köylülerin mektuplarını yazmak ve Sosyal Yardım Şubelerinin yardımlarıyla hasta köylülerin şehirde tedavilerini yaptırmaktı.³¹⁹ Temsil Şubesiyle ortaklaşa Köycülük Şubesi köylerde temsiller, karagöz, kukla, millî rakslarla köylülerimizin neşe ve zindeliğinin artmasını için çalışılması amaçlanıyordu.³²⁰

Köylerimizin modern bir yapıda yeniden kurulabilmesi için, halkevlerince belli planlar hazırlandı, bu planlarda Cumhuriyet alanı, parti ve halkevi veya odası, posta, telgraf, telefon, konukevleri, jandarma ve polis karakolları, okul binaları ile mezarlık yerleri tayin edildi ve buna göre yapılacak inşaatın plâna uygun olması hususunda köylüye bilgilendirme yapıldı.³²¹

³¹⁴ Y. Özdemir, E. Aktaş, “*Halkevleri (1932’den 1951’e)*”, s. 255.

³¹⁵ **Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s.27.

³¹⁶ **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, s. 19.

³¹⁷ Köycülük faaliyetleri ise, Cumhuriyet öncesi Türk Ocakları’nın konuya yaklaşımını yansıtmakta ve yalnızca köye sağlık hizmetleri götürülmesi bağlamında ele alınmaktadır. (F. Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, s. 181.)

³¹⁸ **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, s. 20.

³¹⁹ **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, s. 19.

³²⁰ 10 yıl içerisinde köy merkezli çalışmalar yapılmaya çalışıldığı tespit edilmektedir. (**C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942**, s. 15.)

³²¹ **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942**, s. 14.

9- Müze ve Sergi Şubesi

1932 Talimatnamesi'nde şube; "Müze ve Sergi" olarak yer aldı. 1940 Çalışma Talimatnamesi'nde sergi kolu Güzel Sanatlar Şubesi'ne dâhil edildi ve Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin Tarih kolu ile Müze şubesi birleştirilerek, "Tarih ve Müze" şeklinde oluşturuldu.³²² 1932'den itibaren ele alınacak olan bu şubenin Müze Kolunun çalışmaları şu şekildeydi:

1. "Mensup olduğu halkevi mıntikasındaki tarihi eser ve abidelerin iyi muhafazası hususunda alâkadar resmi makamları tenvir eder. Bu eserlerin muhafazası maksadıyla teşekkül eden hususi cemiyetlere müzaheret eder.
2. Halkevini bulunduğu yerde resmi müzeler varsa onları zenginleştirmeğe, eksiklerini tamamlamaya, yoksa bunların kurulmasına çalışır. Tarihi abidelerin fotoğraflarını almak, mümkün olan yerlerde alçıdan küçük modellerini yaptırmak, üzerindeki yazuların fotoğraf veya kopyalarını almaktır.
3. Teberru veya maddi imkân varsa satın alma suretiyle tarihi kıymeti haiz eski yazular, ciltler, tezhipler, divanlar, minyatürler, çiniler, halılar ve nakışlar gibi milli kültür vesikalarıyla eski milli kıyafetler, oyalı yazmalar, çevreler, eski kılıçlar, yatağanlar, tüfekler, tabancalar ve alelumum silahlar, sedef, altın, gümüş ve sair kakmalar ve oymalar gibi milli: etnografya vesikalarını toplamaya çalışmak suretiyle mahalli müzelerin tevessü ve teşekkülüne hizmet eder."³²³ şeklinde ifade edilmekteydi.

Sergi kolu 1932 Talimatnamesi'nde faaliyet alanı şu şekilde belirtilmektedir;

1. "Güzel Sanatlar kısmı gerek halkevi mıntikasında, gerek memleketin diğer taraflarında bulunan ressamaların, heykeltıraşların, mimarların, hattatların tezhipçilerin ve emsali sanatkârlarla temasa girerek, bunların gönderilme masrafları kendilerine ait olmak üzere muvakkat veya daimi surette teşhir edilmesini isteyecekleri eserlerin halkevi binası içinde halka tanıtır; muhtelif müesseselerle kulüplerde, gazinolarda, kahvelerde, ticarethanelerde milli bedii zevkimizi yükseltecek eserlerin yer bulmasını ve memlekette hakiki sanatın revaç kazanmasını temine çalışır.
2. Sergi kısmı: Memleketin her tarafındaki alakadarların yine daimi veya muvakkat kaydıyla ve masraflarıyla gönderecekleri milli mamulat ve mahsulat

³²² Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 29.

³²³ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 20.

numunelerini teşhir eder. Alım ve satıma şube namına filen vasıta olmamakla beraber mal sahiplerinin adresleriyle malların satış şartlarını muhite tanıtır.

3. Milli tasarruf ve iktisat şubelerinin bulunduğu ve bu işi bizzat görmek istediği yerler de halkevi sergi kısımlarının vazifesi bu cemiyet şubelerine müzaheretten ibaret kalacaktır.”³²⁴ Genç Sanatçıların desteklenmesini amaç edinmektedir. Bununla birlikte kıymetli eserlerin belli kaidelerle sergilenmesini sağlamayı programlamaktadır.

1940'daki Çalışma Talimatnamesi'nde; “Halkevlerimizin Tarih ve Müze Şubeleri bu suretle bir taraftan muhitlerinin tarihlerini aydınlatacak araştırmalar yaparak millî tarihimiz için faydalı neşriyat yapmak, muhitlerindeki tarihî anıtları korumak, önemli gördükleri höyük vs. tarihî eserleri bu sahada çalışan kurumlara bildirmek; diğer taraftan millî kültür ve etnoloji ile ilgili belgeleri toplamak ve muhafaza etmek, aynı zamanda her halkevi mahallî folklor tetkikleri (Halk arasında yaşıysan masal, türkü, âdet, anane, merasimler, halk sanatı ve eşyaları, kısacası, genel olarak halkın maddî ve manevî tezahürlerini) yapmak ve bunları neşretmek gibi çok önemli vazifeleri üzerlerine almışlardır. Halkevlerimizin bu yöndeki çalışmaları sonunda millî kültür ve tarihimize ait çok kıymetli eserler ve belgeler ortaya çıkmaktadır”³²⁵ denilerek görevleri sıralanmaktaydı.

III- Halkodaları

Halk eğitiminde halkevlerinin kurulamadığı yerlerde halkın ihtiyaçlarını karşılamak adına halkodaları kuruldu. Bunun sebepleri şu şekilde ifade edilebilir; 1939'a gelindiğinde köylerde hala daha kültürel anlamda bir gelişme sağlanamamıştı. Halkevleri köylere sirayet edebilmek için açmış olduğu Köycülük Şubesi çeşitli etkinlikler gerçekleştirmesine rağmen köylerde hala daha inkılâpların bilinmediği ve benimsenmediği anlaşılmaktaydı. Ülke nüfusunun büyük çoğunluğu köylülerden oluştuğu düşünülürse, halkevleri temel felsefesinde aydın- halk kaynaşmasının köy ayağının sekteye uğradığı var sayılmaktaydı.

1 Haziran 1939'daki CHP 5. Büyük Kurultay'ında parti programında halk terbiyesi kapsamında “...Halkevlerimizin meşkûr mesaisinden Halkevi çalışmasına imkân olmayan yerlerinde istifadesini temin etmek üzere Halk odaları teşkilatının yapılması

³²⁴ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s. 21.

³²⁵ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932- 1942, s. 16.

*lüzumlu görülerek programın 51 inci maddesinde bu noktaya işaret edilmiştir”*³²⁶ denilerek halkodalarının kurulmasına karar verildi. 1939’da yirmi maddelik “*Halkodaları Talimatnamesi*” hazırlandı. 19 Şubat 1940’da ise ilk olarak 141 noktada halkodasının açılışını yapıldı.³²⁷ Bir yerde halkevi açılabilmesi için en az üç şubenin teşekkül etmesi şart idi. Halkodalarında bu şartlar geçerli değildi. Şube teşkilatlanması yoktu.

Halkodaları Talimatnamesi’nin 13. Maddesi’nde görevleri açıklamaktaydı:

1. *“Temiz bir toplantı salonu işletmek,*
2. *Partinin göndereceği kitapların okunması amacıyla bir okuma odası ya da köşesi hazırlamak,*
3. *Müziğin dinlediği, şairlerin şiirlerini okuduğu, radyo ve pikabın dinlendiği eğlenceler ve özel günler düzenlemek,*
4. *Halk danslarının icra edilmesini özendirmek,*
5. *Yerli malı sergileri açmak,*
6. *Cirit, güreş gibi oyunlar oynanmasını ve avcılık, binicilik gibi sporlar yapılmasını sağlamak,*
7. *Ulusal bayramları ve öteki önemli günleri coşkuyla kutlamak,*
8. *Yoksullara ve muhtaçlara yardım etmek,”*³²⁸

Halkevleri ve halkodaları arasında hizmet bakımından hiçbir fark yoktu. Halkodalarının yararı gelecekteki halkevlerinin çekirdeğini oluşturmasıydı.³²⁹ Halkodaları, dönemin ekonomik sorunlarına rağmen halkın eğitim ve kültür alanında ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflediği anlaşılmaktaydı. Bir başka önemi ise kuruluş yıllarına bakıldığında II. Dünya Savaşı yıllarına denk gelmekteydi. Dönemin mevcut hükümeti savaş ortamında köylere kadar ulaşan propaganda savaşında halkevleri ve halkodalarıyla tedbirlerini almayı düşünmekteydi.

IV- Halkevlerinin Kapatılması

Halkevlerinin kuruluşunun 18. yıl dönümüne binaen yayınlanan hülasada; “...*inkılâpçı Türkiye’nin ortaya koyduğu başarılı eserleri*”³³⁰ olarak nitelendirilmekteydi. 1940 yılına gelindiğinde memlekettin birçok noktasında halkevleri açılmış, sadece il merkezlerinde değil ilçelerde de faaliyette geçilmişti. Bütçe, eleman ve bina gibi

³²⁶ C.H.P. Beşinci Büyük Kurultay Zabıtları (29 Mayıs 1939- 3 Haziran 1939), Ankara, 1939, s. 29-30.

³²⁷ Şerafettin Zeyrek, *Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları*, Ankara, 2006, s. 33.

³²⁸ S. Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932- 1951*, s. 140- 141.

³²⁹ T. Çavdar, “*Halkevleri*”, s. 882.

³³⁰ C.H.P. 18. İnci Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1950, s. 5.

sorunlardan dolayı 1939’da halkodalarının kurulması kararlaştırılmıştı. Halkevlerinin ve halkodalarının sayılarının artmasına karşılık ülke ve dünya siyasetinde önem arz eden bir takım gelişmeler yaşandı. Bunların birisi 1945’de II. Dünya Savaşı sona erdi. Savaşın sonucunda kazanan taraf demokrasi yanlısı Müttefik Devletler oldu. Tek kişi yönetiminin hâkim olduğu Mihver Devletlerin yapıları dünya kamuoyunda tepkilere sebep olmaktaydı. Türkiye, ise hala tek parti ile yönetiliyordu. 1924 ve 1930 yıllarında çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmasına rağmen başarılı olunamamıştı. II. Dünya Savaşı’nın getirdiği demokrasi yanlısı hava ülke içerisindeki muhalefetin hareketlenmesine ve iktidarın yumuşamasına sebep olmaktaydı. Tüm gelişmelere karşılık 1945’de “*Milli Kalkınma Partisi*” (MKP), 7 Ocak 1946’da ise “*Demokrat Parti*” (DP) kuruldu.³³¹

Bu partilerin içerisinde DP etkin bir siyaset yürütmeye başladı. DP kuruluşundan itibaren Halkevlerinden yararlanmak istemekteydi. Ancak Halkevleri Talimatnamesi’nin 11. Maddesinin; “*Halkevleri salonları firkaımızın prensiplerine muhalif olmayan veya başka siyasi fırkalara mensup bulunmayan bütün milli cemiyetlerin toplanmaları için açıktır*”³³² gerekçesiyle izin verilmemekteydi. CHP ile DP arasında halkevleri üzerinden tartışmalar yaşanmaktaydı. Bu tartışmaların yaşandığı sıralarda Aydın basınında yer alan bir haberde; “*Halkevleri Halkın evleri olmalıdır*” diyen Ses Gazetesi’nden Hilmi Tükel’in kaleme aldığı yazıda halkevlerinin DP’liler tarafından kullandırılmamasını eleştiriyordu.³³³

CHP, yaşanan olaylar karşısında yaklaşık 15 senedir kurumsal bir hüviyete sahip olmayan halkevleri üzerine çalışmalar yapmaya başladı. 1947’de toplanan CHP 7. Büyük Kurultayı’nda halkevlerinin durumu ele alındı. Kurultayın açılış konuşmasında İsmet İnönü;

1. “*Kültür müessesesi olarak çalışmak esastır. Bu çalışmada her partinin mensubu bütün kabiliyetini emniyetle kullanabilmeli, yani idareye makul surette iştirak imkânı olmalı*
2. *Siyasi partiler muayyen zamanlarda toplantılar için istifade edebilmeli*”³³⁴ önerilerini sundu.

³³¹ Ş. Zeyrek, *Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları*, s. 101.

³³² C.H.F. *Halkevleri Talimatnamesi*, s. 7.

³³³ *Ses Gazetesi*, 29 Ekim 1946.

³³⁴ C.H.P. *Yedinci Büyük Kurultay*, Ankara, 1947, s. 20- 21.

Kurultay bünyesinde konunun araştırılabilmesi için Fahrettin Gökay başkanlığında bir komisyon oluşturuldu.³³⁵ Komisyon kendi içerisinde ihtisas komisyonu seçti. Komisyonun kesin değiştirilmesini istemediği kararlar şu şekildeydi:

“...Binaları Cumhuriyet Halk Partisinin mülkiyetinde bulunan ve Partimiz tarafından başarılan kültürel ve sosyal inkılâpları yaymakla ödevlenmiş bulunan Halkevlerinin memleketimizde çok partili rejim teessüs ettikten sonra da tek mil vatandaşların faydalanmalarına açık bulundurulmasını ve başka parti mensuplarının da Halkevi salonlarında kültürel faaliyetlerde bulunabilmelerine cevaz verilmesini muvafık görürüz. Yalnız bütün bu cevazların Partimiz tarafından bunlar üzerinde hâkim kılınması zaruri olan idare ve çalışma esaslarına aykırı düşmemesi hususunun Divanca hazırlanacak talimatnamede göz önünde tutulmasını da uygun görüyoruz...” denilmektedir.³³⁶ Komisyon aynı zamandan halkevlerinin hukuki hüviyetinin “*tesis*” şeklinde düzenlenmesini öneriyordu. Bunun için divana yetki verilecekti. Yeni durum talimatnamelere uygun hale getirilecekti.

Taslağın kurulda görüşülmesi sırasında yapılan konuşmalarda İstanbul delegesi Abdülkadir Karamürsel: *“... Bugün gündemimizde yer almış olan Halkevleri davası Halkevleri mevzuu bana göre yalnız Halkevlerinin mevcudiyetleri ve binalarının mülkiyeti üzerinde konuşmak telâkkilerinin fevkindedir...”*³³⁷ şeklinde komisyonun amacını özetledi. Çünkü CHP halkevlerin mülkiyetinden hiçbir surette vazgeçmek istemediği anlaşılmaktaydı. Hüseyin Köycü (Erzurum Delegesi): *“... Gençlerimiz, zamanı gelince daireden çıkınca, mesaisinden ayrılınca kahveye koşuyor; bir kısım halkımız da zamanında camie gidiyor; fakat Halkevlerine ve Halkodalarına koşan gençlerimiz, münevver kimselerimiz pek azdır...”*³³⁸ denilmekteydi. Komisyonunda dile getirilen bu ifadeye bakılacak olursa, 1947’e gelinmesine rağmen halkevlerinin fiili amaçlarına kısmen de olsa ulaşamadığın ileri sürülmekteydi.

Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’nun anlattıklarına göre, CHP yöneticilerinden Sahir Kurutluoğlu kendisine başvurarak *“...iki sonra seçimde DP iktidara gelirse, bu 5.000’i aşkın kültür yuvasına ve kitaplıklara yazık olacağını*

³³⁵ Önerenin kabul edilmesiyle yirmi beş kişilik iki liste hazırlanmış ve ayrıca komisyona verilen oyları saymak için de Niyazi Çıtakoğlu (Çanakkale), Rıfat Dolunay (Çankırı), Esat Oktay (Kars), Durdu Kale (Maraş) ve Tefik Yıldırım (Seyhan) adlı milletvekillerinden bir kurul oluşturulmuştur. Ertesi günü (18. 11. 1947) F. Kerim Gökay, Kurultay Başkanlığı’na, Ekrem Özden’in (İstanbul Delegesi) sözcülüğe ve Niyazi Aksu’un (Antalya Milletvekili) da Sekreterliğe oy birliğiyle seçildiğini bildirmiştir. (Ş. Zeyrek, **Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları**, s. 104.)

³³⁶ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultay, s. 200.

³³⁷ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultay, s. 210.

³³⁸ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultay, s. 212.

belirterek, başka bir parti tarafından kapatılmayacak bir statüye bir an önce kavuşturulması için fikrini sormuştur. O da en iyi çarenin Vakıf olduğunu” söylemişti. Ancak, CHP üst yönetiminin eski bürokratik alışkanlıkları nedeniyle değişiklik seçimlere kadar gerçekleştirilemedi.³³⁹

1948’e gelindiğinde, DP Afyon Milletvekili Hasan Dinçer, dönemin Başbakanı Hasan Saka’nın sözlü olarak cevaplandırması isteğiyle Halkevleriyle ilgili soru önergesi verdi. Önergede yazılanlara göre “1948 yılı içinde Halkevleri için devlet bütçesinden 1 950 000 lira ödenek ayrıldığı. Bu ödenekten başka özel idareler, belediyeler ve köylerin bütçelerinden ne kadar para ayrılmış ve nerelere harcanmıştı? Ayrıca tek parti sistemine göre kurulan ve tamamen CHP’nin emrinde bulunan Halkevlerinin partili partisiz her vatandaşın kullanımına açık bir milli kültür kurumu haline çevrileceği yolundaki kesin teminatın gecikme nedeni neydi?” sorularını yöneltti. DP iktidarı halkevleri konusunda harekete geçirmek istediği anlaşılıyordu.

Başbakan Hasan Saka bu önergeye 24 Kasım 1948’de, “469 Halkevi ve 4261 Halkodasından oluşan bu kültür ocakları CHP’nin emrinde ve hizmetinde değil, sadece onun yönetimi altındaydı... Bu kurumlara yardım için 1948 yılında il bütçelerine 848.125, belediye bütçelerine 447.046, köy bütçelerine ise 175.462 lira ödenek konmuştu. Bu ödeneğin ne kadarının Halkevlerine fiilen ödendiği ise henüz belli değildi. Bunu öğrenmek için tüm il, belediye ve köylerden bilgi almak gerekiyordu. Halkevleri partili partisiz her sınıf vatandaşa açıktı. Halkevlerinin Dinçer’in sorduğu biçimde bir tesis haline getirilip getirilmeyeceği konusu ise CHP’nin iç düzenini ilgilendirdiği için bu konuda hükümet bir cevap veremezdi, ama konu üzerinde CHP organları tarafından çalışma yapılıyordu”³⁴⁰ cevabını verdi.

Hasan Dinçer ise cevabın karşılığı olarak; “...Halkevleri ve Halkodaları için her yıl 4 milyon lira ayrılıyordu. Savaş yıllarında hastanelerde hastaları yatıracak yatak bulunamazken Halkevlerine ayrılan bu rakamlar gayet büyüktü. Başbakan’ın iddiasının aksine, Halkevleri talimatnamesinin birinci maddesine göre bu kurumlar Cumhuriyet Halk Partisi’nin bir kurumuydu. Bütçesini de Halk Partisi’nin İdare Heyeti düzenler ve hesabını yapardı. Uygulamada da bunun aynısı görülüyordu. Dolayısıyla milletin her yıl 4 milyon lirası Halk Partisi’nin propagandasına gidiyordu”³⁴¹ şeklinde açıklama yaparak

³³⁹ Şevket Çizmeli, **Menderes Demokrasi Yıldızı?**, Ankara, 2007, s. 484.

³⁴⁰ Mustafa Çufalı, **Türk Parlamento Tarihi TBMM- VIII. Dönem (1946- 1950)**, II, Ankara, 2012, s. 121.

³⁴¹ M. Çufalı, **Türk Parlamento Tarihi TBMM- VIII. Dönem (1946- 1950)**, II, s. 122.

halkevlerin kuruluş hüviyetinden dolayı bütçelerin CHP tarafından kontrol edilmesini ve paraların parti propagandası olarak kullanılmasını eleştirmektedir.

14 Mayıs 1950’de DP iktidara geldi. CHP uzun süre bu durumu algılayamadığı ve sürecin geçici olduğunu düşündü. DP ise iktidara gelir gelmez CHP mal varlıklarını gündem getirdi. Özellikle 1932 ile 1950 yılları arasında gerek devlet bütçesinden, gerek özel idare ve İktisadi Devlet Teşekküllerinden halkevlerine yapılan yardımın toplamı 48 milyon lirayı geçmesi, DP iktidarının eleştirisine sebep oldu.³⁴²

İktidarın, halkevlerine yönelik eleştirilere başlaması ile CHP’de ortak çözüm önerileri bulunmasını talep etti. Başbakan Adnan Menderes’te ortak çalışılmasını kabul etti. “*Halkevlerinin yeni durumu*” başlıklı haberde partiler arası bir komisyonun halkevlerinin halk hizmetinde bir kurum olabilmesi için çalışmasına başlanılacağını yazmaktaydı.³⁴³ Halkevleri için CHP’den temsilci olarak Faik Ahmet Barutçu, DP’den Adnan Menderes’ti. 11 Aralık 1950’de başlayan görüşmeler Haziran 1951’e kadar devam etti.³⁴⁴ Halkevleriyle ilgili olarak iki siyasi parti arasındaki en büyük itilaf, devlet hazinesinden ve yerel yönetimlerin bütçelerinden transfer edilen paralar konusunda yaşandı. DP üyeleri, halkevlerine aktarılan paraların CHP üyesi olup olmadıklarına bakılmaksızın bütün Türk vatandaşlarından toplanan vergilerden kesildiğini ileri sürerek, bu kuruluşlardan en az CHP kadar kendi partilerinin de istifade edebilmesi gerektiğini savunuyorlardı.³⁴⁵ İktidar ve muhalefet arasında yapılan görüşmeler sırasında; “*Halkevleri Atatürk’ün bir yadigarı olarak muhafaza edilecek ve bir tesis haline getirilerek gayeleri ve mesaileri çok partili devrin icabına uygun bir şekilde tesbit edilecektir. Halkevi ve Halkodası olarak inşa edilmiş bütün gayrimenkullerde tüzel kişilerden devredilen ve Halkevi olarak kullanılan binalar bu tesise dâhil olacak ve bütün ihtilaflı meseleler de bu şekilde kül halinde halledilmiş olacaktır*” kararına varıldı. Bu karardan sonra CHP’den Ahmet Faik Barutçu, Tahsin Bekir Balta, Yavuz Abadan, Cafer Tüzel, Nihat Erim, Abbas Çetin ve Halil Sezai Erkut’tan oluşan bir komisyon kurarak varılan anlaşma doğrultusunda halkevlerine kazandırılacak yeni hukuki statü ile ilgili olarak proje hazırlanmaya çalışıldı.³⁴⁶ CHP tarafından bir taslak hazırlanarak 31 Ocak 1951’de Menderes’e verildi.³⁴⁷

³⁴² İ. Başgöz, **Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, s. 197.

³⁴³ **Cumhuriyet**, 8 Aralık 1950.

³⁴⁴ Bazı kaynaklarda ilk görüşme tarihini 14 Aralık 1950 olarak kaydediyor. (Ş. Zeyrek, **Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları**, s. 114.)

³⁴⁵ S. Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932- 1951**, s. 206.

³⁴⁶ S. Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932- 1951**, s.211.

³⁴⁷ Ş. Turan, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, s. 242.

DP ile CHP arasında görüşmelerin devam ettiği dönemde iktidar partisinden bir takım girişimler geldi. Erzurum Milletvekili Emrullah Nutku'nun, hususi muhasebe ve belediyelerden Halkevleri namına alınarak CHP hesabına geçirilen paraların geri alınması hakkında kanun teklifini (2/88) İçişleri, Maliye, Adalet ve Bütçe Komisyonlarına sundu.³⁴⁸ Maliye Bakanlığı tarafından oluşturulan komisyonun hazırladığı tasarı "*Cumhuriyet Halk Partisiyle âmme menfaatlerine hadim cemiyetlerin her türlü muamelelerinde tanzim olunacak bütün evrak ve senetlerle ilânlardan, Damga Resmi bu teşekküller tarafından ödenmesi lâzım gelenlerin*"³⁴⁹ muafiyetin kaldırılması kabul edildi.

Halkevlerine yönelik bütçe kısıtlama çalışmalarına karşılık DP içerisinde Samet Ağaoğlu ise bu yapıların bir "*devlet kurumu*" olmasını savundu.³⁵⁰ Aynı zamanda yeniden kurulan Türk Ocakları kendi mal varlıklarını talep etti. CHP ise bu durumu; "*Türk Ocakları- halkevleri*" başlıklı haberde Hüseyin Cahit Yalçın'ın kaleme aldığı; "*Demokrat Parti karşısındaki muhalefeti yani Cumhuriyet Halk Partisini bir taraftan siyasi sahada tasfiye etmeğe çalışırken, diğer taraftan da elindeki bütün mal ve mülkü zapt ve müsadere ederek maddeten çalışamaz bir hale sokmak emeliyle Halk Partisini Hükümete borçlu çıkartmak ve halkevleri ile parti binalarına elkoymak yollarını arıyordu. Türk ocakları bahanesi imdadına yetişti...*" şeklinde yazıda bu durum eleştirilmekteydi.³⁵¹ Türk Ocakları'nın; iktidarın hedefi olarak görülen CHP'sini tasfiye girişimlerine katkı sağladığı düşünülmekteydi.

DP ile CHP arasında altı görüşme gerçekleşti. İktidar bu görüşmelerden nihai bir sonuç elde edilemediğini ileri sürüldü. Ancak Barutçu, Başbakan Menderes ile yapılan görüşmelerde, "*...hiçbir hükümet tarafından bir yasayla bozulmaması koşuluyla, gençliğin kültürüne hizmet edecek amaçlarını ayrıca saptamak üzere Halkevlerini CHP'nin malı olarak, bir kurum durumuna getirme...*"³⁵² konusunda ilke anlaşmasına varıldığını öne sürmekteydi. Basında; "*Halkevlerinin hazineye devri*" konusunda komisyon uzlaşma sağlayamadığı, meselenin 14 Haziran'da Anayasa Komisyonu'nda görüşülecek denildi.³⁵³ Halkevleri ilgili tasarı Anayasa Komisyonu'na verilmesinin

³⁴⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/3, Ankara, 1950, s. 270.

³⁴⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/4, Ankara, 1951, s. 3.

³⁵⁰ Ş. Turan, *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*, s. 242.

³⁵¹ *Ulus*, 27 Kasım 1950.

³⁵² Ş. Çizmeli, *Menderes Demokrasi Yıldızı?*, s. 487.

³⁵³ *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1951.

ardından, DP grubunda da görüşüldüğünü; “*DP Meclis Grubunda Halkevleri İşi görüşüldü*”³⁵⁴ haber manşetiyle veriliyordu.

Halkevlerinin kapatılmasını içeren kanunu, 25 Temmuz 1951’de DP Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve yedi arkadaşı, “*Resmî daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devredemeyeceklerini ve bu daire ve müesseselerle münfesihi derneklere, ait olup siyasi partilere terkedilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve Hazineye iadesine*” dair kanun teklifi (2/284) Anayasa, İçişleri, Maliye, Adalet ve Bütçe komisyonlarına sunuldu.³⁵⁵ Cumhuriyet Gazetesi’nin 27 Temmuz 1951 tarihli haberinde; “*Halkevleri için kanun teklifi Meclise verildi*” manşet olarak atıldı, CHP’nin mallarının yüz milyonlarca lira değerinde olduğu ve bunların devlete iadesi lüzumu belirtilmekteydi.³⁵⁶

CHP’liler ise karşı bir tepki olarak bu tasarıyı kınayarak, 28 Temmuz 1951’de İstanbul’da protesto gösterilerinde bulundu. Gösteride dağıtılan bildirimlerde CHP’nin; “*Milli kültürümüzün inkişafına ve inkılâplarımızın yerleşmesine hizmet gayesiyle Aziz Atatürk tarafından tesis edilmiş bulunan bilcümle Halkevleri ve Halk Odalarını hak ve vecibeleriyle devretmemeye âmade...*”³⁵⁷ olduğu vurgulandı. Bu protesto basına; “*C.H.P. il teşkilatı dün bir protesto toplantısı yaptı*” CHP mallarına dair hazırlanan tasarı ile DP’nin hem davacı, hem hâkim mevkiine geçtiği şeklinde yansıdı.³⁵⁸ Bir başka haberde; “*Halkevleri tasarısının uyandırdığı tepkiler*” İnönü’nün Meclis’te sert bir konuşma yapacağı ve CHP’li milletvekillerinin salonu terk edecekleri söyleniyordu.³⁵⁹

6, 7 ve 8 Ağustos 1951 tarihlerinde TBMM’de tasarının görüşmeleri yapıldı. Görüşmeler sırasında yapılan konuşma ve açıklamalara bakıldığında; İsmet İnönü 6 Ağustos 1951’de yasa tasarısı görüşülmeye başladığı günkü nutkunda “*...Halkevlerinin lağvı yersiz, haksız bir yıkımdır. Halkevlerinin partiler üstünde bir tesis yerine Bakanlar Kurulunun intifa hakkına dağıtılmasına ve kullanılmasına bırakılması haksız tasarruf olduktan başka, bu binaları münhasıran iktidar partisinin siyasi arzusunu kullanmak yolunu açmaktadır...*”³⁶⁰ sözleriyle halkevlerinin kapatılmasının yersiz bir girişim olduğu

³⁵⁴ Cumhuriyet, 25 Temmuz 1951.

³⁵⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/9, s. 301.

³⁵⁶ Cumhuriyet, 27 Temmuz 1951.

³⁵⁷ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946- 1960)*, Ankara, 2004, s. 212.

³⁵⁸ Cumhuriyet, 29 Temmuz 1951.

³⁵⁹ Cumhuriyet, 2 Ağustos 1951.

³⁶⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/9, s. 584.

kurum olarak düzenlenebileceği ve binaların iktidar partisince elde edilmek istendiğini vurgulamaktaydı.

7 Ağustos 1951 günü Halkevleri ile ilgili oturumda Maliye Bakanı Hasan Polatkan, CHP'sinin 1932'den 1950'ye kadar geliri "65 854 665 lira"³⁶¹ olarak belirtmektedir. Aynı konuşmada yaklaşık on sekiz yıldır var olan bu kurumların bütçe kalemlerini listeler halinde açıklamaktaydı..

Başbakan Adnan Menderes ise eleştirilere karşılık; "Halkevlerini fiilen ilga ediyorlar bu tasarı Halkevlerini fiilen ilga eden bir tasarı değildir. Ancak, bir ilga mevzuubahis ise bunun yapılması icap edip etmediği keyfiyeti kanun ve hukuk bakımından da bir mesele teşkil eder..."³⁶² söyleminde bulunarak konuşmasında bu kanun ile halkevlerinin kapatılmadığını ileri sürdü. Ancak konuşmasının devamında zaten Halkevlerinin uzun süredir fiilen bir faaliyet içinde olmadığını vurguladı. Aynı zamanda bir siyasi partinin propaganda amacıyla böyle kurumlarla ilgilenmemesi gerektiğini dile getirdi. Bu kurumların gençlik örgütleri tarafından kurulmasının doğru olacağını savundu.

TBMM'de üç gün süren görüşmeler sonucunda, 5830 numaralı kanun 8 Ağustos 1951 tarihli oturumunda 487 üyenin 339 kabul oyu ile onaylandı.³⁶³ Gazete manşetlerinde, "Meclis Halkevlerine dair kanunu dün kabul etti" şeklinde yer aldı ve ilk olarak gayrimenkullerin ihbardan sonra 3 ayda tahliye edilmesi isteniyordu bu süre çok görüldü, müddet 1 aya indirildi.³⁶⁴ 15 maddeden oluşan kanun 11 Ağustos 1951 tarihli resmi gazete yayınlandı.³⁶⁵ Bu kanun teklifi ile Halkevleri faaliyetleri işlenemez haline getirildi. Bunun sonucunda kapatılma yoluna gidildi.

Türkiye, genelinde 1932 yılından 1950 yılına kadar 478 halkevi açıldı.³⁶⁶ Halkevlerinin en büyük hizmeti, olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti'nin son döneminde ortaya çıkan aydınların denetimi ve gözetiminde, sanata, edebiyata ve araştırmaya eğilimli gençleri Atatürkçü görüş ve düşünce doğrultusunda yetiştirmiş olmasıydı.³⁶⁷ Bu kanuna karşılık ise yapılan uygulamalarda en büyük kayıp, halkevlerinin 19 yıllık, halkodalarının 11 yıllık kitap birikimi, film, fotoğraf, tablo, afiş, plak ve belgelerin nasıl korunacağı hakkında ayrıntılı çalışma yapılmamasıydı. Yılların birikimi

³⁶¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/9, s. 668- 669.

³⁶² Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/9, s. 662.

³⁶³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), IX/9, s. 741.

³⁶⁴ Cumhuriyet, 9 Ağustos 1951.

³⁶⁵ Resmi Gazete, 11 Ağustos 1951, s. 7882.

³⁶⁶ N. G. Yeşilkaya, "Halkevleri", s. 113.

³⁶⁷ O. Özacun, "Halkevlerinin Dramı", s. 91.

yok olmaya bırakıldı. Kapatılma işlemlerinde ise, halkevi bulunan yerlerin ileri gelenlerinden bir kurul oluşturulmuştu; oluşturulan bu kurul, evlerin mallarını saptayıp “*Yedi Emine*” alıyor, sonradan da bunlar, halkevinin bir odasına kilitlenerek mühürleniyordu.³⁶⁸

³⁶⁸ Ş. Zeyrek, **Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları**, s. 132.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN HALKEVİ

A- AYDIN HALKEVİNİN AÇILIŞI VE TEŞKİLATLANMASI

I- Aydın Halkevinin Açılışı

Ülke genelinde bir kültür kurumu olarak kurulması planlanan halkevleri CHF'nin 10 Mayıs 1931'deki 3. Büyük Kurultay'ı ile hayata geçirilmeye başlandı. Partiye bağlı olarak çalışmalar yapması planlanan halkevlerinin kuruluş hazırlıkları, 1932'nin Ocak ayında tamamlandı. İlk aşamada hazırlıklarını tamamlayan 14 ilde 19 Şubat 1932'de halkevlerinin açılması planlandı. Bu 14 il arasında Aydın Halkevi de vardı.³⁶⁹

Halkevlerinin açılış programları CHF Genel Sekreterliği tarafından 17 Ocak 1932'de hazırlıklarını tamamlayan illere, diğer illere örnek teşkil etmesi bakımından Ankara Halkevi'nin açılış programı gönderildi.³⁷⁰ Bir başka tebligatta ise Ankara Halkevi'nin açılış programının illere sadece bir fikir vermek maksadı ile gönderildiği, bulunulan mahalli vaziyetlere göre bir program sunulabileceği bildirildi.³⁷¹ İkinci tebligata karşılık Aydın Halkevinde kendi bünyesinde açılış programı oluşturdu. Oluşturulan açılış programı şu şekildeydi;

“Halkevimizin Açılma Programı

- 1- *İstiklâl Marşı;*
- 2- *Cumhuriyet yemini;*
- 3- *Açılma hakkında birkaç söz; Aydın Meb'usu Adnan Bey tarafından.*
- 4- *Açılırken (Şiir) Orta Mektep talebesinden Tevfik efendi tarafından*
- 5- *Dumlupınar (Şiir) Orta Mektep talebesinden Hulki efendi tarafından*
- 6- *Gençliğe (Şiir) Orta Mektep talebesinden Lütfiye Hanım tarafından*
- 7- *Keman; Orta mektep musiki muallimi Şefik Bey tarafından*
- 8- *Viyolonsel; ilk mektep musiki muallimi Rıza Bey tarafından*
- 9- *Türkün Gaziye, tarihin Türk'e hitabesi (Orta mektep müdürü Refik Yıldırım Bey tarafından)*

³⁶⁹ 19 Şubat 1932'de açılan halkevleri; Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Malatya, Samsun olmuştu. (N. Toksoy, **Halkevleri (Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak)**, s. 42.)

³⁷⁰ Celaleddin Erdoğan, **Adana Halkevi (1932- 1951)**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Kalemlî), Nevşehir, Aralık 2017.

³⁷¹ **Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi Umumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebliğatı Halkevlerini Alâkadar Eden Kısım, Ağustos 1931'den Kânunuevvel 1932'ye kadar**, I, s. 8.

- 10- Gazi söylüyor (Şiir) Orta mektep talebesinden Meliha Hanım
11- Hayda (Şiir) Orta mektep talebesinden Ahmet efendi
12- Geç kaldın (Şiir) Orta mektep talebesinden İhsan Hanım
13- Zeybek oyunu (San'at mektebi talebeleri tarafından)
14- Talimatnamenin izahı (Fırka vilâyet idare heyeti azasından Raif Fevzi Bey)
15- Hitabe; (Orta mektep müdürü Refik Yıldırım Bey tarafından) ”³⁷²

Aydın Halkevi'nin, açılış töreninde ilk olarak Ankara Halkevi'nin tören programı radyo ile halka dinletildi.³⁷³ Ankara Halkevi'nin açılış töreni dinletisinden sonra Aydın Halkevi'nin kendi programının uygulanmasına geçildi. Açılış töreninde Aydın Milletvekili Adnan (Menderes) günün önemine binaen konuşma yaptı. Konuşmanın önemli bölümleri şekildediydi; “... Bugün halkevlerini açmakla atılan bu adım, içtimaî ve milli bünyemizi kuracak ve kuvvetlendirecek bir teşkilatlanma ve uzuvlanma hareketinin başlangıcıdır ve hars hareketinin teşkilatlanmasıdır. Bir millet ve cemiyetin kuvvetlenmesi, fert olarak değil cemiyet halinde çalışmasına mütevakıftır...” diyerek halkevleri ile sosyal ve milli hayatın kuvvetlendirilebilmesi için kültür hareketlerinin teşkilatlanması gerektiğini ve bunun birey olarak değil toplum olarak gerçekleştirilebileceğini söylemektedir. Devamında “...Halkevleri cemiyet ve milleti yükseltmek için cem'i mesainin toplandığı çatı olacaktır. Tehallüf ve teazzi etmeğe başlayan cemiyet hayatımızda Halkevlerinin açılması ve bir merhaledir, bir tarih başlangıcıdır. Bu teşekküle çok büyük ihtiyaç vardır. Çünkü dini ve siyasi Sultanın tahakkümünü yıkmakla terakki mânialarını yok eden inkılâbımız, Halkevleriyle medeniyet ve yükselme yolundaki zaferlerini tamamlayacaktır...” sözleriyle halkevlerini bir toplanma alanı olarak nitelendirdi. Bu kurumlar ile inkılâbımızın medeniyet yolu tamamlanarak daha da yükseleceğini ifade etti. “...fırkanın siyasi bünye ve mevcudiyeti, kanuni icaplar vesair sebeplerle de memleketteki bütün faydalı unsurları, varlığı içinde toplamağa müsait değildir. Onun için fırkanın siyasi mevcudiyetine bitişik olarak ve ana siyasi program ve kanaatlerine muhalif olmamak üzere Halkevleri içtimaî sahalarda bütün müfit unsurları birleştirici bir yuva olacaktır. Milletın maddi ve manevi yükselmesine yardım etmek emel ve arzusunu taşıyan her Türk Halkevlerini, bu emelinin tahakkukuna müsait bir zemin ve vasıta olarak bulacaktır...” demekle partinin çalışma

³⁷² Aydın Halkevi Broşürü, İzmir, 1933, s. 43.

³⁷³ Adil Adnan Öztürk, “Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi”, **Tarih ve Toplum**, XXXI/ 182, (Şubat- 1999), s. 42.

sahasının bütün kültürel faaliyetleri hayata geçirilmesinde uygun olmadığını halkevlerinin ise partinin programları çerçevesinde ona bağlı olarak çalışma yürüteceğini belirtti. Ülkenin kalkınabilmesi için eğitimin yetersiz olduğuna dair, “öteden beri hepimizin dimağında kökleşmiş bir kanaat vardır. (Bizde yetişmiş adam çok azdır) derler. Birçok ümit ve teşebbüsleri kıran bu kanaati terk etmek zamanı artık gelmiştir. Bu memlekette tahmin ettiğimizden çok fazla yetişmiş istidatlar vardır. Ancak arz ettiğim gibi dağınık, unutulmuş, vatanın her köşesinde ve bucağında semere ve fayda vermeden geçip gitmeğe mahkûmdurlar. Bunları teşkilata bağlamak suretiyle ve cem’i mesaiyi yaratmakla tasavvurumuzdan çok yüksek fayda ve semerelerin elde edilebileceğine iman etmiş olmamız lazımdır. Memleketin en uzak köşesindeki bir istidadı merkeze tanıtmak, ilerleme imkânı ve fırsatlarını onun ayağına götürmek vazifemizdir ve bunun Halkevleri yapacaktır...” açıklamasıyla halkevinin vazifelerinden birisinin memleket içerisinde keşfedilmemiş yetenekleri bulunup ortaya çıkartılmasında katkı sağlaması olduğunu ifade etti. Konuşmasını “...Aydınımızda Halkevlerinin açılma merasimini yüksek huzurunuzla yapmaktan derin bir zevk ve bahtiyarlık duymaktayım. Şahidi olduğum şu yüksek alakanızın daima devam edeceğine iman etmiş olmaklığım bu bahtiyarlığımı çoğaltıyor...”³⁷⁴ sözleriyle bitirdi. Açılış programı çerçevesinde hazırlanan diğer etkinliklerde gerçekleştirilerek Aydın Halkevi’nin ilk mesaisi sona erdi.

Ülkede aynı anda 13 il ile beraber Aydın Halkevi de 19 Şubat 1932’de çalışmaya başladı ve yaklaşık 19 yıllık bir çalışma hayatı sürdürdü. Açılışa baktığımızda hazırlanan program CHF Genel Sekreterliği’nin bildirmiş olduğu taslağın kendi mahalli imkânlar dâhilinde genişletilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen etkinlikler halkevlerinde istenilen çalışmaların başlangıcı niteliğindedir.

II- Aydın Halkevinin İdare Teşkilatlanması

19 Şubat’tan 4 Mart 1932’ye kadar Aydın Halkevi’nin işleri dönemin CHF İdare Heyeti Başkanı ve Aydın Milletvekili Adnan (Menderes) Bey tarafından yürütüldü. Aydın Halkevi’nin kuruluşunda Adnan (Menderes)’in önemli katkıları oldu.³⁷⁵ Aydın Halkevi toplam 200.000 bütçe ile çalışmaya başladı.³⁷⁶ Halkevi ilk olarak eski Türk Ocağı’na ait binada faaliyete başladı. Binanın yetersiz olmasına karşılık 1938’de yeni bir

³⁷⁴ Aydın Halkevi Broşürü, s. 7- 9.

³⁷⁵ A. A. Öztürk, “Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi”, s. 44.

³⁷⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01.12.65.5.

bina inşa edildi. 30.000 lira değerindeki binada müzik sahnesi de bulunuyordu.³⁷⁷ Günümüzde bu bina halen daha mevcut olup Aydın İl Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

4 Mart'ta yapılan seçim sonucunda Halkevi Başkanlığı'na CHF'sı İdare Heyeti'nden Dr. Mukadder Bey seçildi.³⁷⁸ Halkevlerinin 1932 tarihli Talimatnamesi'nde ve 1940 tarihli İdare ve Teşkilat Talimatnamesi'nde; bir yerde halkevi açılabilmesinin esas şartlarından biri; "En az 3 şube teşkiline kâfi aza bulunmak diğer şubeler aza bulundukça ileride açılabilir" denilmekteydi.³⁷⁹ Bu maddeye istinaden Aydın Halkevi kuruluşundan itibaren gerekli çalışmaları yürüttü. 11 Mart 1932'de halkevi şubelerinin komite seçimleri yapıldı ve gizli oy açık tasnif usulüyle yapılan seçimler sonrasında sekiz şube oluşturuldu.³⁸⁰ Müze ve Sergi Şubesi üye kaydı tamamlanmadığı için seçimleri daha ileri bir tarihe ertelendi. Şubelerin seçim sonuçları şu şekildedir;

Tarih, Dil ve Edebiyat kolu:	Mesleği	Görevi
İsmi		
Hulusi Erdoğan Bey	Muallim	Reis ve mümessil
Güzel Sanatlar Kolu:		
Şevki Niyazi Bey	Diş tabibi	Reis ve mümessil
Necmiye Hanım	Muallim	Üye
Şefik Bey	Musiki Muallim	Üye
Zeki Bey	Muallim	
İrfan İzzettin Bey	Belediye fen memur	
Temsil Kolu:		
Hüseyin Avni Bey	Muallim	Reis ve mümessil
Tuğrul Bey	Muallim	Kâtip
Orhan Âlim Bey	Muallim	
Spor Kolu:		
Danyal Bey	Muallim	Reis ve mümessil
Şükrü Bey	Merkez memuru	Kâtip

³⁷⁷ BCA, 490.01.1163.788.1.1

³⁷⁸ Bilgin Çelik, "Tek Parti Döneminde Aydın'ın Sosyo- Kültürel Yaşamında Halkevinin Rolü", **Toplumsal Tarih**, 66, (Haziran- 1999), s. 41.

³⁷⁹ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s. 3.

³⁸⁰ Günver Güneş, "Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, III/ 5, (Bahar- 2007), s. 146.

Sinan Bey	Bankacı	
Sosyal Yardım Kolu:		
Nafiz Bey	Doktor	Reis ve mümessil
Mazhar Bey	Ticaret Odası Başkâtibi	Kâtip
Sedat Bey	Bankacı	
Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu:		
Fakir Bey	Maarif Müdürü	Reis ve mümessil
Hayri Bey	Muallim	Kâtip
Muharrem Bey	Muallim	
Kütüphane ve Yayın Kolu:		
Asaf Gökbel Bey	Yazar	Reis ve mümessil
Seyfi Bey	Kadastro Baş Fen memuru	Kâtip
Fuat Bey	Bankacı	
Köçülük Kolu:		
Ethem Ruhi Bey	Hususi Muhasebe Müdürü	Reis ve mümessil
Nüsret Bey	Maliye Memuru	
Hüsamettin Bey	İlk Tedrisat Müfettişi	

Tablo: Aydın Halkevi'nin İlk Şube Komite Seçim Sonuçları

Tablo incelendiğinde şube yönetimlerinde ağırlıklı olarak öğretmenlerin yer aldığı görülmektedir. Bu durum 1932'de il genelinde entelektüel bir çevrenin var olduğunu gösteriyordu. Şube faaliyetleri açısından bilinçli bir kadro oluşturulabilmesi dönem itibarıyla Aydın'a önemli katkıları oldu.

Halkevi Yönetim Kurulu, ise şube komitelerinin kendi aralarında ayrı ayrı seçeceği birer delegelerden oluşmaktaydı. Bu delege komite başkanı da olabilmekteydi.³⁸¹ Aynı tarihte Halkevi Dr. Mukadder Bey'in idaresi altında ilk toplantı gerçekleştirildi. Toplantıya katılan ve Halkevi İdare Heyeti şu isimlerden oluşmaktaydı.

³⁸¹ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s. 8.

HALKEVİ İDARE HEYETİ	
Reis Neşet Bey	Hulusi Erdoğan Bey
İrfan İzzet Bey	Mazhar Nafiz Bey
Şükrü Bey	Asaf Kenan Bey
Salih Bey	Osman Bey ³⁸²

Tablo: Aydın Halkevi İlk İdare Heyeti

Bu toplantıda, her hafta pazartesi günü toplanılmasına, kısa zamanda çalışma planlarının oluşturulmasına ve bütçe tasdikine karar verildi. Müze ve Sergi Şubesi'nin üye kayıt işlemleri 11 Mart'ta yetişmemişti. Mart ayının sonuna kadar çalışan şube 1 Nisan 1932'de toplanarak komite üyelerini seçti. Müze ve Sergi Şubesi'nin seçim sonuçlarına göre;

1. Muallim Namıka Hanım,
2. Bankacı Osman Bey,
3. Bankacı Burhanettin Bey şube komitesine seçildiler.³⁸³

1932'den itibaren Aydın Halkevi 9 şube ile birlikte faaliyete başladı.³⁸⁴ Ant Gazetesi'nin 26 Haziran 1932 tarihli haberinde, “Şehrimizdeki halkevi üç aydır faaliyettedir. Dr. Mukadder B. reisliğini yapmaktadır. Halkevinin birçok şubesi oluşturulduğunu” bildirmekteydi.³⁸⁵ 11 Şubat 1933'de yeni kuruluşundan neredeyse bir yıl sonra Dr. Mukadder Bey Halkevi İdare Başkanlığı'ndan istifa etti. Yerine CHF'sı İdare Heyeti azasından Neşet (Akkor) Bey Aydın Halkevi Başkanlığına getirildi.³⁸⁶ Neşet Bey'in uzun bir dönem Aydın Halkevi Başkanlığı yapacağı dönem böylece başlamış oldu. Aynı zamanda şubelerin üyeleri arasında tekrardan komite seçimleri gerçekleştirildi. Aydın Halkevi'nin yeni seçim sonuçları şu şekildeydi;

³⁸² A. A. Öztürk, “Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi”, s. 45.

³⁸³ Aydın Halkevi Broşürü, s. 12-13.

³⁸⁴ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, Aydın, 1938, s.160.

³⁸⁵ Ant, 26 Haziran 1932.

³⁸⁶ Aydın Halkevi Broşürü, s. 32.

KOMİTELER³⁸⁷	
Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi Hulusi Erdoğan Bey Reis ve mümessil Nevzat Bey Kâtip	İçtimaî Yardım Şubesi Mazhar Nafiz Bey Reis ve mümessil Doktor Ziya Bey Aza Fuat Bey Kâtip
Güzel Sanatlar Şubesi İrfan İzzet Bey Reis ve mümessil Aydın Valisi Fevzi Bey Aza Necmiye hanım Aza Ali Rıza Bey Aza	Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Salih Zeki Bey Reis ve mümessil Sabri Bey Kâtip Nevzat Bey Aza
Temsil Şubesi Avni Bey Reis ve mümessil Refik Yıldırım Bey Aza Gülsün Hanım Kâtip	Kütüphane ve Neşriyat Şubesi Asaf Kenan Bey Reis ve mümessil Seyfi Bey Kâtip Hulusi Bey Aza
Spor Şubesi Şükrü Bey Reis ve mümessil Celâl Bey Aza Nadir Bey Aza Salih Bey Aza Nesimi Bey Kâtip	Köycüler Şubesi Münhal Reis Vasfi Hilmi Bey Kâtip Hüsamettin Bey Aza İbrahim Bey Aza
Müze ve Sergi Şubesi Osman Bey Reis Zihniye Hanım Kâtip Boş Aza	

Tablo: Aydın Halkevi 1933 Şube Komite Seçim Sonuçları

1933 şube komite seçimlerine bakıldığında kadınların 1932'ye karşılık bir yıl içerisinde daha fazla yönetimde yer almaya başladıkları görülmektedir. Bir yıl içerisinde bazı şubelerin komite seçimlerindeki aza sayısının artması üye artışına bağlı olarak gerçekleştiğini göstermektedir.

³⁸⁷ Aydın Halkevi Broşürü, s. 33.

B- AYDIN HALKEVİNİN ŞUBE FAALİYETLERİ

I- Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi

Aydın Halkevi Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi, çevrenin genel bilgisini yükseltmeye yarayacak konularda konuşmalar ve konferanslar yapmakta, bu toplantılarda parti prensiplerinin kökleşmesine, yurt sevgisinin, yurttaşlık duygusunun yükselmesine çalışmaktaydı.³⁸⁸ Aynı zamanda öz dil çalışmalarına saha araştırmasında kaynak hazırlamaktaydı. Genç yeteneklerin keşfedilmesinde öncü olmaktaydı. Tüm bu çalışmaların çerçevesinde Aydın Halkevi'nde kuruluş aşamasında şubenin Başkanı Hulusi Erdoğan Bey'di. Kuruluştaki şubenin başka üyesi yoktu. Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi daha sonra 1 doktor, 3 öğretmen, 1 tüccar ve 12 diğer meslek sahipleri ile 17 kişi ile oluşturuldu.³⁸⁹ Bu şube dil, tarih, edebiyat alanlarında 3 koldan çalışma yürütmekteydi.

Dil alanındaki çalışmalarında şube, 12 Temmuz 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti ile koordineli olarak çalıştı. Cemiyetin çalışmaları hakkında konferanslar verildi. Türk Dili Tetkik Cemiyeti ve Halkevi Edebiyat ve Tarih Komitesi Reisi Hulusi Erdoğan Bey'in "*(Folklor) Halk Bilgileri ve Halk Türküleri*" hakkında verdiği konferans bu çalışmalara bir örnekti.³⁹⁰ Konferansta; "...*Büyük Gazinin himayesi ve rehberliği altında tarih kongresinin neticeden doğan ve İstanbul da Dolma Bahçe Cumhuriyet sarayında toplanan (Türk dili kurultayı) Türk dili inkılâbına yardım için Türk dili hazinesini eksiksiz toplayarak lügata almak, halk dilinde binlerce yıllardan beri saklanan ve işlenen dil mirasına sahip olmak ve halk bilgilerini toplamak üzere merkezi Ankara da olmak üzere (Türk dili tetkik cemiyeti) kurulmuştur*"³⁹¹ diyerek tetkik cemiyetinin kuruluşuna değinmekteydi. Aynı zamanda Türk tarihinin araştırmaları hakkında da konferanslar verilmekteydi. Şube güzel yazı yazma, güzel söz söyleme yarışmaları düzenlendi. Nitekim bu amaçlar doğrultusunda Ankara Halkevi ile işbirliği yapılarak, dilde sadeleşme ve ulusal dilin yerleşmesi ve kullanılması yönünden önemli bir çalışma yapıldı.³⁹²

Aydın ve çevresinde, dilin yabancı kelimelerden arındırılması ve kaybolmaya yüz tutmuş Türkçe kelimelerin bir araya getirilebilmesi için "*Söz Derleme Çalışmaları*" başlatıldı. Ant Gazetesi'nin 11 Mart 1933 tarihli haberine göre Aydın'da söz derleme

³⁸⁸ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s. 10.

³⁸⁹ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, Ankara, 1934, s. 82- 83.

³⁹⁰ Ant, 12 Mart 1933.

³⁹¹ Ant, 14 Mart 1933.

³⁹² G. Güneş, "Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri", s. 150.

çalışmaları; “ *Belediye reisimiz Salih beyin etrafına toplanan genç münevverlerimiz şehrimizin bütün san’at yuvalarını dolaşmaktan haz duyuyorlar. Her türlü alat ve edevatın adlarını şehrimizde konuşulduğu söylendiği yoldan derleme defterine geçiriyorlar...*”³⁹³ şeklinde ifade edilmekteydi. Söz derleme çalışmalarını için oluşturulan bu heyete Halkevi Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi’nin dil kolu da dâhil oldu. Belediye başkanı öncülüğünde oluşturulan Söz Derleme Heyeti her Perşembe akşamı toplantı yaparak haftayı değerlendirmekteydi. Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi tarafından oluşturulan bir heyet, Karaçakal ve Harizem Türkleri’nin bulunduğu köylere gitti ve çalışmalarda bulundu. Şubesi’nin komite başkanı ve komite üyeleri, Temsil, Kütüphane ve Yayın ve Köycülük Şubeleri ile iş birliği yaparak Yenipazar’da Karaçakal aşiretiyle, Bozdoğan’ın Yaykın köyündeki aşiretlere giderek sentaks derlemesi yapmaktaydı. Yine bu çalışmalarını içerisinde “*Halkiyat Derleme*” dersi tertip olundu, il dâhilindeki bütün mani, türkü, koşmalar toplanmaktaydı.³⁹⁴ Şube içerisindeki dil kolu, aynı zamanda dil anketleri³⁹⁵ hazırlayarak il geneline dağıtmaktaydı. Tüm bu çalışmalar sonucunda Tetkik Cemiyetine 23 sentaks³⁹⁶, iki mektup gönderildi.³⁹⁷ Aydın Halkevi’nin bu başarılı çalışmasından dolayı Tetkik Cemiyeti tarafından teşekkür edildi.³⁹⁸

Aydın Halkevi Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi’nin, dil çalışmalarını değerlendirilirse; başarılı çalışmalar yapmaktaydı. Şubenin, konferanslar ve yarışmalar düzenlemelerinin yanı sıra özellikle dilin sadeleştirilmesi adına yapılan çalışmalarında saha araştırmalarına yönelerek önemli veriler elde görülmekteydi. Dil- Tarih ve Edebiyat Şube’nin halkevine ait diğer şubeler ile ortaklaşa projeler yürütmesi önemli bir girişim olarak değerlendirilebilir. Türk Tetkik Cemiyeti tarafından teşekkürüne layık görülmesi Aydın Halkevi adına onur vericidir.

Şubenin edebiyat kolu da, birçok faydalı işlere imza atmıştı. Kıymetli aydınların ve yöneticilerin hatırlanması adına anma törenleri düzenliyordu. Bu alanda ilk çalışma, Atatürk’ün Samsun’a çıktığı gün “*Gazi Günü ve Gazi Gecesi*” olarak kabul edildi. 1932’den itibaren her yıl törenlerle kutlanmaya başlandı. Aynı zamanda edebiyat kolu tarafından Orta Mektepte bir Gazi köşesi oluşturuldu ve daha sonra bu köşe müze haline

³⁹³ **Ant**, 11 Mart 1933.

³⁹⁴ Hikmet Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, **Kültür Aylık Mecmua**, Aydın, (Şubat- 1942), s. 15.

³⁹⁵ **1 No. Liste** Türk Dil Tetkik Cemiyetinin bir numaralı anket listesidir. Aşağıya ayrıca 10 Farisice dizilerin öz Türkçe karşılıkları bulunacaktır. Adap, aferin, afet, agâh, ahenk, alayış, alet, amir, emir eden asayış, asude, ati, ayin, ayine, azade. (**Ant**, 12 Mart 1933.)

³⁹⁶ Terim anlamı olarak “*Söz dizimi*” denir.

³⁹⁷ **BCA**, 490.01.981.804.2.18.

³⁹⁸ H. Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, s. 15; **1935 Halkevleri**, Ankara, 1935, s. 19.

getirildi. Gazi Günü'ne dair oluşturulan programdan; "...senede bir günün (Gazi gecesi) ihdas edildiğini görüyoruz. Bu güne tesadüf eden gecede Türk ülkesinin ve halkını istiklâline sahip kılan büyük rehberin mezayası, hayatı bütün halka izah edilecek ve her Türkün kalbinde yaşayan yüksek dâhinin kudsî varlığı büyük hürmetlerle anılacaktır"³⁹⁹ sözleriyle bahsedilmekteydi. Şubenin, çalışma takviminde, 21 Mart günü "*Reşid Galip Günü*"⁴⁰⁰ olarak, 23 Aralık "*Kubilay Günü*"⁴⁰¹ olarak anılmaktaydı. Türk edebiyat tarihinin önemli isimlerinde Âbdülhak Hamit Tarhan adına "*Âbdülhak Hamid Gecesi*"⁴⁰² tertip edilmekteydi.

Edebiyat kolu, aynı zamanda tarihe iz bırakmış olan önemli günler adına da anma törenleri düzenlemekteydi. Örneğin; 23 Temmuz "*Meşrutiyetin İlanı*" ve "*Lozan Sulhu*" bayram olarak kutlanmaktaydı. Bu gün için, "*Halkevi idare heyetimiz her bayramda olduğu gibi bu milli bayramımızın da bu sene parlak bir surette kutlulanmasını karar altına almış ve programını hazırlamıştır*" denilmekteydi.⁴⁰³ Türk dilinin teşviki amacıyla 26 Eylül günü "*Dil Bayramı*" kabul edilerek kutlamalar yapılmaktaydı. Edebiyat kolu olarak, resmi ve ulusal günlerde diğer şubelerle ortak program hazırlanarak salon toplantılarında ve halk kürsülerinde söylev ve konferanslar tertip edildi.

Edebiyat kolunun, bir diğer kıymetli çalışması, keşfedilmeyen yetenekli kişilikleri keşfetmek, genç nesilleri bu alanda teşvik etmek için ödüllü yarışmalar düzenlemesiydi. Aydın Halkevi, yetenekli kişilerin ortaya çıkarılması adına Aydın Gazetesi'nde bir yazı dizisi çıkartılmasında öncü oldu. Aydın Gazetesi'nin "*Edebiyat ve San'at başlığı*"⁴⁰⁴ altında çıkan köşede yazılarında edebi, tarihi ve sanat vb. alanlarında yazılar yayınlanmaktaydı.

Şubenin edebiyat kolunun çalışma takvimine bakıldığında; halkevi olarak Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı ilk olarak Aydın'da önem addedilerek özel bir gün olarak kabul edildi ve kutlandı. Bu çalışma ile Aydın halkının geçmişte yaşanan günlere dair bilgileri taze tutulması amaçlanmaktaydı. Aynı zamanda Mustafa Kemal Paşa'ya verilen değer açısından önemliydi. Şubenin genç yeteneklerin önünü açmak adına yerel gazete de bir yazı dizi çıkartılmasını sağlanması gayet başarılı bir girişim olarak değerlendirilebilir.

³⁹⁹ **Ant**, 26 Haziran 1932.

⁴⁰⁰ **BCA**, 490.01.981.804.2.21.

⁴⁰¹ **Aydın Halkevi Broşürü**, s. 15; **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları**, s. 13.

⁴⁰² **Yeni İnci**, 23 Nisan 1937.

⁴⁰³ **Ant**, 13 Temmuz 1933.

⁴⁰⁴ **Aydın**, 5 Temmuz 1934.

Şubenin tarih kolu olarak; ilin tarihinin araştırılıp yazılması, tarihi eserlerin tespit edilip, kayıt altına alınması ve korunaklı bir şekilde sergilenmesi, tarih ve değerler konusunda konferanslar verilerek bir bilinç oluşturulması planlanıyordu. Aydın, zengin bir tarihi mirasa sahipti. Halkevi bu değerlerin ortaya çıkarılması açısından gayet önemli bir kurumdu. Aydın Halkevi'ne, dair Ant Gazetesi'nde 12 Temmuz 1933 tarihinde yer alan şu habere göre; “*Evvel ki gece Halkevi idaresi toplandı. Bir takım kararlar alındı. ...teşebbüs ki güzel Aydınımızın kucağında taşıdığı harabeler üzerinde bir tetkik gezintisi yapmaktır*” denilmekteydi.⁴⁰⁵ Aydın Halkevi tarih kolu, ilk olarak tarihi eserleri tetkik etmek ve fotoğraflamak işiyle başladı.⁴⁰⁶ 1933’de tarihi mekânlara yapılan iki gezi şu şekildedir;

1. Halkevi tarafından Yoran Harabelerine yapılan Tetkik gezintisi; “*kırk kişilik bir katılım oldu. Söke’ye doğru yol alındı. Sıra ile evvelâ Mile harabeleri gezildi. Bunu (Akköy) de maarif vekâletinin tesis ettiği Arkeoloji müzesi takip etti. Akdenizin kıyılarında küçük bir tevakkuf yapıldı. Akköy ile Yoran arasında çok latif manzaayı ihtiva edildi. Bundan sonra (Yoran) köyüne doğru yol alarak burada (Didim) mabedi gezildi. Didim mabedi gezildikten sonra otomobillerle (Bafa) köyü kenarındaki Hüseyin beyin dalyanına gelinerek konak edildi. Sonra orta mektep tarih ve coğrafya muallimi Hulusi- Erdoğan B. İyoniyen medeniyeti ve gezilen İyoniyen şehirleri yıkıntıları hakkında çok değerli tarihi izahatta bulundurlar.*” “*Muallim Hulusi Erdoğan beyin bu tarihi izahatından sonra Gülbaheç (eski ismi Celebeş) köyüne gelinerek bu köyün üstündeki Priyen harabeleri gezildi.*”⁴⁰⁷ şeklinde söz edilmekteydi
2. Geyre Harabelerinde; “*Halkevi tarafından geçen Cuma günü tertip edilen Karaca suyun Geyre harabelerine tetkik gezintisine elli kişi iştirak etmiştir.*”⁴⁰⁸ Ant Gazetesi tarafından kaleme alınan haberlerde geziler hakkında bilgiler verilmekteydi. Bu haberlerden sadece bölgenin tarihi hakkında değil aynı zamanda dönemin coğrafi özellikleri hakkında da bilgi alınmaktaydı.

Tarih kolu, gerek Aydın Halkevi'nin diğer şubeleriyle gerekse, başka halkevleri ile tarihi mekânların incelenmesi adına geziler düzenledi. 1935’de Aydın Halkevi Yayın ve Müze Şubeleri ve İstanbul Halkeviyle yapılan geziler şu şekilde sıralanabilir;

⁴⁰⁵ Ant, 12 Temmuz 1933.

⁴⁰⁶ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 13.

⁴⁰⁷ Ant, 30 Temmuz 1933.

⁴⁰⁸ Ant, 8 Ağustos 1933.

1. *“Tarihsel izerleri incelemek ve folklor derlemek için Anadolu’da geziye çıkan İstanbul Halkevinden mimar Fahri Gültoprak’la Çine ilçesinde Eski Çine köyüne gidilerek (Gazi Ahmed) camisi ile türbesi, mezarlıklar incelenmiştir. Koçarlı Yörüklerinden folklor derlenmiş bu alanda yaşayan Yörükler hakkında bilgi toplanmıştır.*
2. *Yine mimar Söke ilçesinde, İlyas Ağa Camisi, Balatta İlyas Bey Camisi, Selçuk mezar taşları, Milet ve Didim harabeleri incelenmiştir.*
3. *Şube ve Yayın şubelerinden bir kol Bozdoğan’a giderek oradaki vakıfları ve dönüşte Nazilli ilçesinin Arpaz beylerinin kule ve ev mezarlarını incelemiştir.⁴⁰⁹*
4. *Bu kol Nazilli’nin Kestel Köyüyle, Köşk kamununun⁴¹⁰ ve bu kamuna bağlı yavlıdaki camileri, eski izerleri ve mezar taşlarını incelemiştir.*
5. *Yine arkadaşlar Koçarlı’nın Çinçin köyüne giderek buradaki şato ve kule harabesiyle mezarları incelemiştir.*
6. *Bu kol, Germencik’teki kamununun Tekin Köyündeki (Mağnezi) eski izerlerini, buradaki surlar arasında önemli bir yapı ve bu harabe ile Selçuk’taki Efes harabeleri arasındaki tarihi büyük yeraltı yolunu incelemiştir.*
7. *Bu kol, Koçarlı kamununa giderek Cihanbey ailesinin bütün vakfiyelerini, mezar taşların, kule ve evlerini incelemişler ve vakfiyelerden gerekli benzerlerini çıkarmışlardır.*
8. *Bu kol Bozdoğan’ın Derecik Köyü ile Kavaklı köyündeki höyükleri incelemiştir.”⁴¹¹*

Yapılan tarihi tetkik gezilerinin özellikle camilere, mezarlıklara ve tarihsel mekânlar olduğu anlaşılıyordu. İncelenen mekânlara bakıldığında; Aydın’ın doğusunda batısına, kuzeyinde güneyine kadar tarihi önem arz edecek eserleri barındırdığı ortaya çıkmaktadır.

Tarih kolu, olarak köylerde yapılan tarihsel geziler sırasında halk dili ve lehçesi üzerine de araştırma ve inceleme yaptı. Şube, rastladığı veya yerine belirlediği tarihi eserleri ve mezar taşlarını korumak için Valiliğe başvurmakta, Valilikçe bu eserlerin bir yere toplanarak muhafazası için ilgililere emir verildi ve hepsi de halkevi sayesinde muhafaza altına alındı. Toplanan tarihi fotoğraf ve notlar, uzmanlara gönderilerek fikir istenildi. Eski mezar taşları ve eserlerinin fotoğrafları tarih kuruluna gönderilerek

⁴⁰⁹ BCA, 490.01.981.804.2.19.

⁴¹⁰ Bucak, köy vb. yerleşim birimlerine verilen ad.

⁴¹¹ BCA, 490.01.981.804.2.20.

bunların uzmanlara okutturulması istendi. Antropoloji Enstitüsüne bölgenin Antropolojik malumatı verildi.⁴¹²

Şube tarafından bir başka çalışma; İzmir'den veya başka yerlerden toplu halde gelen ziyaretçilere “*Tral Harabeleri*” hakkında rehberler dağıtıldı. Türk Tarih İnceleme Kurulu, tarafından Söke'deki tarihi eserleri incelemek için bir ekip geldi. Aydın tarihini kaleme alan Asaf Gökbel ve Hikmet Şölen'le birlikte halkevi mensubu kişiler Yenihisar'a giderek kendileriyle temasta bulunuldu. Bu çalışmalar sırasında “*Milet Ve Didim Harabeleri*”nin incelemelerine iştirak edildi, Aydın tarihi hakkında kurula izahat verilerek uzmanlardan direktif alındı. Tarih kurulu Asbaşkanı Afet İnan başta olmak üzere kurul üyeleri bu heyeti takdirle karşılamakta ve her türlü kolaylık vadetmekteydi.⁴¹³

Aydın Halkevi, Aydın tarihini yazdırmak için çalışmaktaydı. Aydın Halkevi, yaptığı tetkik çalışmaları sırasında Etiler zamanına kadar inildi.⁴¹⁴ Bu konuda Kütüphane ve Yayın Şubesi Başkanı Asaf Gökbel ve Yayın Şubesi Komite üyesi öğretmen Hikmet Şölen'in de çalışmaları vardı.⁴¹⁵ Halkevi tüm çalışmaları birleştirilerek, 1936'da “*Aydın İli Tarihi Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar*” adlı eser basıldı. 1942 Çalışma Raporu'nda belirtildiğine göre, Halkevi Aydın tarihini araştırılması daha da teşvik edilmekte, bununla birlikte bu araştırma sonuçlarının Dil ve Edebiyat Şubesiyle birlikte yazıya dökülmesini sağlanmaktaydı.⁴¹⁶ Aydın Halkevi'nde verilen konferanslar arasında tarih konulu olanlarından bazıları şunlardı;

1. İyon Medeniyeti ve Efes
2. Türkiye'de Haritacılığın tekâmülü
3. Tarih bakımından belediyecilik⁴¹⁷

1940 Çalışma Raporları'nda; Aydın Halkevi'nde kıymetli tarih ve kültür belgelerini ihtiva eden müze bulunduğu belirtilmekteydi.⁴¹⁸ Aydın merkezinde mevcut eski camilerin inşa tarihleri, mimari tarzları ve mimarları hakkında malumat toplandı. Selçuklular zamanına ait bazı kıymetli taşlar, gömüldükleri yerlerden çıkarılarak muhafaza altına alındı. Aynı zamanda tarih kongrelerinin zabıtları halkevi kütüphanesine kazandırıldı. Halkevlerinin tarih kollarının çalışmaları Türk Tarih Kurumu tarafından yakın ve sıcak

⁴¹² H. Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, s. 15.

⁴¹³ BCA, 490.01.981.804.2.21.

⁴¹⁴ 1935 Halkevleri, s. 29.

⁴¹⁵ BCA, 490.01.981.804.2.20.

⁴¹⁶ C.H.P. Halkevleri ve Halkodalari'nin 1942 Çalışmaları, Ankara, 1943, s. 17.

⁴¹⁷ BCA, 490.01.1007.887.2.80.

⁴¹⁸ C.H.P. Halkevleri ve Halkodalari'nin 1940 Çalışmaları, Ankara, 1941, s.69; C.H.P. Halkevleri ve Halkodalari'nin 1942 Çalışmaları, s. 17.

bir ilgi ile izlenmekte, yararlı ve devamlı çalışmaları görülenler takdir edilmekteydi. Aydın Halkevi, tarih kolu yaptığı çalışmalardan dolayı iki defa “*Takdirnameye*” layık bulundu.⁴¹⁹

Aydın, bulunduğu coğrafi konumu itibariyle birçok medeniyete yerleşim alanı olduğu anlaşılıyor. Aydın ve çevresi zengin bir tarihi mirasa sahip olması çalışma sahasının verimi arttırmaktaydı. Halkevi de ilk kuruluşundan itibaren tetkik gezileri gerçekleştirmesi ve fotoğraf albümleri oluşturması Aydın tarihi adına önemli çalışmalardı. Aynı zamanda elde edilen eserlerin muhafazası adına çalışmalar yürütülmesi tarihe verilen değeri göstermekteydi. TTK ile sıkı bir çalışma içinde olduğu ve şubenin verimli çalışmaları TTK tarafından takdir edilmesi Aydın Halkevi adına kıymetliydi. Çalışma ve teftiş raporlarından anlaşılacağı kadarıyla Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi olarak tarih kolu verimli çalışmalar üretmekteydi.

Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin çalışma planlarının başında ilgili konularda vermekte oldukları konferanslar gelmekteydi. Çünkü dil, tarih, edebi konuları başta olmak üzere Atatürk düşünce sisteminin, fikirleri ve günlük hayata dair konularda birçok konferanslar verilmekteydi. Aydın Halkevi'nde, verilen ilk konferanslardan, 16 Ağustos 1932'de Salı günü saat 21.00'de Temsil Komitesi Başkanı öğretmen Hüseyin Avni Bey tarafından verilen “*Asri Kadın*” konulu konferanstır. Avni Bey konferans metninde; “... *İşte İslamiyet'ten evvel Asya'da eski bir Türk şehri. Bugün Milli bir bayram, kadın, erkek maskesiz (örtüsüz, çarşafsız, peştamalsız) şehrin sokaklarında, meydanlarına dökülmüş? ediyor, eğleniyor, geziyor ve yaşıyor. İşte bu iskit Türk kadını askerinin başında kumanda ediyor, bir hatip genç kız nutuk irat ediyor, dinleyen hem cinsleri, yine onun gibi yüzleri açık, alınları açık... İşte bu harika ve bu muazzam inkılâp güneşi karşısında ufak bir pürüz Türk Kadınlığının geri kalan kütlesi... Birisi çok ilerlemiş, diğeri çok geri kalmış iki kadın zümresi göze çarpıyor. Birisi tam bir Avrupalı kadın, diğeri kurunu vüsta kadını...*”⁴²⁰ diyerek Türk tarihinden örnekler vermekteydi. 8 Mart 1933 gecesi Bakteriyolog Nuri Şemsi Bey tarafından “*Firengi*” konulu konferans verildi.⁴²¹

Halkevi, salonunda Dil- Tarih ve Edebiyat Komitesi üyelerinden Hâkim Ziya Bey tarafından “*Millicilik prensibi*” konulu konferans verildi. Konferansında; “*Gençlere hitaben diyordu ki; (fikirler durmuyor yürüyor, buna dağlar, nehirlere set çekemez.) ...hatip türkün millicilik güneşi, Dolma bahçe sarayında kurulan dil kurultayı ile bütün*

⁴¹⁹ 1935 Halkevleri, s. 31; C.H.P. Halkevleri ve Halkodalari'nin 1940 Çalışmaları, s.70.

⁴²⁰ Ant, 24 Ağustos 1932.

⁴²¹ Ant, 11 Mart 1933.

*Türk afakını yeni baştan ışıklarla nurlandırdı*⁴²² diyerek Türk Diline vurgu yapmaktaydı. Yüzbaşı Kâzım Bey tarafından “*Spor*” hakkında bir konferans verildi.⁴²³ Aydın Halkevi’nde 13 Kasım 1934 Salı günü akşamı halkevi salonunda Sosyal Yardım Şubesi üyelerinden Dr. Süleyman Bey tarafından “*Erkeklerde ve Kadınlarda kısırlık*” konulu konferans verildi.⁴²⁴ 26 Temmuz 1934 Perşembe günü halkevi salonunda “*Zehirli Gazlar*” hakkında bir konferans verildi.⁴²⁵

1935’de diğer şubelerle işbirliği yapılarak hazırlanan etkinlik programlarında müzik konseri ile birlikte çeşitli konularda 11 konferans verildi. Bu tür ortak etkinliklere tabii tutulan konferanslardan bazıları şunlardır;

1. Öğretmen Sabiha Yazğan tarafından “*Çocuk Terbiyesi*”,
2. Lise mezunlarından Cavide tarafından “*Milli edebiyat*”,
3. Yayın Şubesi Başkanı Asaf Gökbel tarafından “*Belediyeçilik Tarihi*”,
4. Gösterit şubesi başkanı öğretmen Avni Deniz tarafından “*Kadın*”,
5. Yayın Şubesi Eski Başkanı Ve Kadastro Fen Direktörü, Seyfi Tezer tarafından “*Fotogrametri*”,
6. Dil- Tarih ve Edebiyat şubesi başkanı öğretmen Hulusi Aksudoğan tarafından “*İyon Medeniyeti*”,
7. Dr. Muhsin tarafından “*Grip*”,
8. Sıtma ile Mücadele Başkanı Dr. Rüştü tarafından “*Sıtma*”,
9. Teğmen Namık tarafından “*Zehirli Gazlar*”⁴²⁶,
10. Baytar Mücadele Başkanı Lütfi tarafından “*Mikrop Savaşı*”,
11. Futbol Fedarasyonu Genel Sekreteri Kemal Halim tarafından “*Hakemlik*”⁴²⁷ konulu konferanslardır.

19 Şubat 1936’da ise Avni Doğan’ın Aydın Halkevi’nde “*İnkılâp ve İstiklal*” mevzulu konferans verdi, konferansa 700 kişinin katıldığı ve davetlileri salon almadığı bildiriliyordu.⁴²⁸ Bu konferansın sadece merkezde değil CHP Genel Sekreterliği’nin emriyle ilçelerde ve nahiyelerde de verildi. Bu konferansın faaliyet çizelgesi şu şekildeydi;

⁴²² **Ant**, 22 Mart 1933.

⁴²³ **Ant**, 4 Haziran 1933.

⁴²⁴ **BCA**, 490.01.1007.887.2.102.

⁴²⁵ **Aydın**, 19 Temmuz 1934.

⁴²⁶ **BCA**, 490.01.981.804.2.18.

⁴²⁷ **BCA**, 490.01.981.804.2.20.

⁴²⁸ **BCA**, 490.01.1007.887.2.73.

1. İl yönetim kurulu kararıyla Çine ilçesine bağlı Karpuzlu ve Akçaova kamunların da başöğretmen İzzet Ülgen tarafından verildi.
2. Köşk kamun yönetim kurulu bu konferansları köylerde verdirdi.⁴²⁹

Halkevi olmayan ilçelerde;

1. Bozdoğan'da İlçe yönetim kurulu Nafiz Karabudak
2. Çine'de Aydın Halkevi Başkanı Avukat Neşet Akkor
3. Karacasu'da İl yönetim kurulu Raif Aydoğan

Merkez Aydın'a bağlı kamunlar da;

1. Dalaman'da Aydın Halkevi yönetim kurulundan Asaf Gökbel
2. Germencik'te Başöğretmen Tuğrul Akın
3. Karapınar'da Ortaokul müdürü Refik Yıldırım Teelioğlu
4. Koçarlı'da Aydın halkevi yönetim kurulundan öğretmen A. Deniz
5. Köşk'de Aydın Halkevi başöğretmen Sabri Öncel
6. Umurlu'da Aydın Halkevi yönetim kurulundan öğretmen H. Aksudoğan
7. Ortaklar Aydın Halkevi dil, tarih şubesinden başöğretmen Mümtaz Tüzün

Bozdoğan İlçesine Bağlı Kamunlar da;

1. Yenipazar'da Aydın Halkevi yönetim kurulundan öğretmen Hikmet Şölen

Nazilli İlçesine Bağlı Kamunlar da;

1. Atça'da Nazilli Halkevi başkanı avukat Sami Kutluğ
2. Kuyucak'da Başöğretmen Ahmed
3. Sultanhisar'da Avukat Ömer Lütfi

Söke İlçesine Bağlı Kamunlar da;

1. Akköy'de Başöğretmen Rıdvan Alpogut
2. Barası'nda Başöğretmen Necmi Güray
3. Doğanbey'de Başöğretmen Enver Oner⁴³⁰

İnkılâp ve İstiklal konulu konferansın bu kadar önem arz ederek Aydın'a bağlı ilçe ve nahiyelerde okutulmasının sebebi Atatürk İnkılâplarına halk tarafından sevdirmeye çalışılması olarak değerlendirilebilir.

⁴²⁹ BCA, 490.01.1007.887.2.63.

⁴³⁰ BCA, 490.01.1007.887.2.65.

30 Eylül 1940'da Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmen, Aydın Halkevi salonunda konferans verdi.⁴³¹ Daha önceden il heyetince alınan tertibat üzerine konferansta kaza ve nahiyelerden parti ve halkevi heyetleri ile halk hatipleri de hazır buldukları, halkevi salonu baştanbaşa doldu ve hoparlör vasıtasıyla şehir halkına dinletildi. 1941 Teftiş Raporu'na, göre Dil ve Edebiyat Şubesi tarafından merkezde 17, köylerde ve nahiyelerde 30 konferans verildi.⁴³² 1941'den 1943'e kadar Teftiş Raporlarına göre Aydın merkez halkevi dâhilinde verilen konferanslardan bazıları şunlardır;

1. 1941'de Konya Milletvekili Prof. Muzaffer Göker tarafından Aydın Halkevi'nde "*bu günkü Dünya vaziyeti karşısında Türkiye Devletinin siyaseti*"⁴³³ konulu konferansdır.
2. 21 Şubat 1941'de Doç. Muzaffer Şenyürek "*Tekâmül ve delilleri*" konulu konferansı Aydın Halkevinde 200 kişi dinledi.⁴³⁴
3. 22 Şubat 1941'de Doç. Cevdet Perin "*Namık Kemal'in edebi yeniliğimizdeki rolü ve mevki*" konulu konferansına Aydın Halkevi'nde 200'ü sanat ve orta mektepten son sınıf öğrencilerinden olmak üzere 600 fazla dinleyici katıldı.⁴³⁵
4. 27 Şubat 1941'de İzmir Milletvekili Mahmut Esat Bozkurt "*Türk İhtilâlinde milliyetçilik*" konulu konferans vermekteydi.⁴³⁶
5. 20 Mart 1941'de Aydın Halkevi'nde Doç. Dr. Enver Sengir tarafından CHP adına konferans verdi.⁴³⁷
6. 20 Mart 1941'de Doç. Dr. Enver Sengir "*veraset, verasetle geçen potolojik bozukluklar ve irsî diposition*" konulu konferansı 300 kadar münevver ve güzide kitle dinledi.
7. 15 Nisan 1941'de Prof. Tevfik Remzi Kazancıoğlu tarafından bir konferans verildi. Konferansta Aydın'ın bütün münevver kadınları ve kalabalık bir halk bulundu.⁴³⁸
8. 13 Nisan 1943'de Âbdülhak Hamit Gecesinde, Öğretmen Kemâl Özkaynak tarafından "*Âbdülhak Hamit Tarhan*" isimli konferans verildi.

⁴³¹ BCA, 490.01.1007.887.2.33.

⁴³² BCA, 490.01.994.843.4.106.

⁴³³ BCA, 490.01.1007.887.2.15.

⁴³⁴ BCA, 490.01.1007.887.2.29.

⁴³⁵ BCA, 490.01.1007.887.2.29.

⁴³⁶ BCA, 490.01.1007.887.2.28.

⁴³⁷ BCA, 490.01.1007.887.2.14.

⁴³⁸ BCA, 490.01.1007.887.2.21.

1941'den 1943'e düzenlenen konferansların özellikle II. Dünya Savaşı'nın getirdiği havada dünya gündemi ile ilgili konular ele alındığı dikkat çekmekteydi. 1944 Çalışma Raporu'nda Aydın Halkevi tarafından verilen konferans konuları başarılı bulundu.⁴³⁹ Rapora göre başarılı bulunan konferansların konularına bakılacak olursa şu şekildeydi;

1. “Aydın Türk Aşiretleri”	Hikmet Şölen
2. “Yatak odalarımızın sıhhi durumu”	Dr. Şadi Giray
3. “Türkiye’de avukatlık”	Avukat Neşet Akkor
4. “Aydın şair ve müellifleri”	Kemâl Özkaynak
5. “Orta çağda Bizans ve Türkler”	Hulusi Aksudoğan
6. “Evlerimizin iç yüzü”	Cevdet Koçak ⁴⁴⁰
7. “Hitabet Sanatı”	Sezai Ömeroğlu
8. “Orta Çağda Anadolu”	Etem Menderes
9. “Türkün öz yurdu”	Etem Menderes ⁴⁴¹

1944'deki verilen konferanslara baktığımızda; daha çok tarih konularını içerdiği söylenebilir. 1945 Teftiş Raporu'na göre halkevlerinin kış mevsimi çalışmalarının çok verimli olduğunu, bilhassa Dil ve Edebiyat Şubesi'nin cumartesi akşamları tertip ettikleri konferansların Aydın'ın ilgisini çektiği ve çok rağbet gördüğü ifade edilmekteydi.⁴⁴² Aydın Halkevi konferanslardan bazıları Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin katkılarıyla Yayın Şubesi tarafından basılmaktaydı. Bu çalışmaya örnek olabilecek şu eserler gösterilebilir;

1. Sahiba Yazgan, tarafından verilen “Çocuk Terbiyesi” konferansı,
2. Cavide, tarafından verilen “Milli Edebiyat”⁴⁴³ konferansı,
3. Orta Mektep tarih ve coğrafya öğretmeni Hulusi Erdoğan tarafından “İyon Medeniyeti Ve Efes”⁴⁴⁴ konulu konferanslardı.

Aydın Halkevi konferans etkinlikleriyle ilgili Ant Gazetesi'nin, 11 Mart 1933 tarihli “Fikir Hayatımız Neden Sönüktür” başlıklı Dr. M. Süleyman tarafından kaleme alınan köşe yazısında Aydın'ın ilmi hayatta sönük kalması ve yapılmakta olan faaliyetlerde Aydın'da “Halkevimiz her haftanın Salı günleri konferans günü ” olduğu ancak katılımın

⁴³⁹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, Ankara, 1945, s. 6.

⁴⁴⁰ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 7.

⁴⁴¹ BCA, 490.01.1007.887.2.1.

⁴⁴² BCA, 490.01.994.843.4.8.

⁴⁴³ BCA, 490.01.825.262.1.48.

⁴⁴⁴ BCA, 490.01.825.262.1.50.

az olmasından şikâyet edilmekteydi. Yazısının devamında; “Bizde âlim, mucit yetişmez diyorlar en büyük icadımız saltanat devrinden kalmış cehlimizi ortadan kaldırmak hususundaki tedbirleri ifa etmekle müsavi olmalıdır. Halkımıza ilim hevesini ve ilim aşkını aşılamağ lazımdır. Bu işte münevverlerin büyük hassaları vardır. Bilhassa yüksek makamlarımızın dahi bu teşvikleri körüklemeleri şayan temennidir”⁴⁴⁵ diyerek ilmi çalışmaların özendirilerek, desteklenmesini gerektiğini vurgu yapmaktaydı.

Aydın Halkevi’nde verilen konferanslara baktığımızda tarihten, edebiyata, sağlıktan, zirai konulara pek çok alanda halkı bilgilendirmek amacıyla çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktaydı. Dikkati çeken bir nokta 1940’larda II. Dünya Savaşı’nın getirmiş olduğu şartlarda istiklâl, inkılâp, savunma, dünya ülkelerinin içinde buldukları durumlar hakkında konferanslar verilmesiydi. Aydın, Batı Anadolu bölgesinde bulunması sebebiyle savaş şartlarına dair bilgilendirme yapılması savaşa hazırlık olarak da değerlendirilebilir.

II- Güzel Sanatlar Şubesi

Güzel Sanatlar Şubesi; müzik, resim, heykel, mimari, tezyini sanatlar vs. profesyonel veya amatör unsurları bir araya toplar, genç kabiliyetleri korur ve bunların yetiştirilmesine çalışır.⁴⁴⁶ Güzel Sanatlar Şubesi 1933 itibariyle; 2 doktor, 16 muallim, 5 tüccar, 18 işçi, 10 güzel sanatlar, 12 diğer mesleklere mensup; 9 kadın 54 erkek olmak üzere 63 üyeye faaliyete başladı.⁴⁴⁷ Dönemin Aydın Valisi Fevzi Bey’de hem şubenin üyesi hem de komitede üyesi olarak görev almıştı.

Aydın Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi’nin; envanterinde müzik koluna ait müzik aletlerinden bir piyano birkaç keman ve bir viyolonsel vardı. Halkevi, bünyesinde bu araç- gereç ile musiki kursları açıldı.⁴⁴⁸ Aydın Halkevi’nde açıldıktan bir ay sonra bir bando takımı kurulması tasarlanmakta olduğunu; “Bando muallimliğine uzun müddet Askeri bandolarda muallimlik yapan Mehmet Efendi tayin olunmuştur. Mehmet Efendi gece gündüz çalışarak aletler geldikten 15 gün sonra bandoyu 7 Eylül Kurtuluş bayramımızın geçit resmine iştirak ettirmiştir”⁴⁴⁹ denilerek bando takımının kurulmakta haber verilmekteydi. Memleketteki halkevleri arasında Trabzon ve Aydın Halkevleri, ilk

⁴⁴⁵ Ant, 11 Mart 1933.

⁴⁴⁶ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s.11- 12.

⁴⁴⁷ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 13.

⁴⁴⁸ Aydın Halkevi Broşürü, s. 16.

⁴⁴⁹ Ant, 1 Temmuz 1933.

bando takımı kurdular.⁴⁵⁰ Aydın Halkevi bando takımı ilk yılında iki defa konser vermek suretiyle halkın musiki zevk ve ihtiyacına cevap vermeye çalıştı.⁴⁵¹ 1934’de bando takımı 6 konser verdi.

Şube, her yıl büyük üstat Mimar Sinan’ın ölüm yıldönümünde büyük bir merasim düzenlemekteydi.⁴⁵² “*Büyük Türk sanatkârı Mimar Sinan’ın 346. yıl dönümüne rastlayan 9/ 4/ 1935 Salı günü Halkevimizde bir toplantı yapılacaktır*”⁴⁵³ şeklindeki haberde program basında açıklandı. Mimar Sinan’ın hayatından ve eserlerinden bahsedilmekteydi. Aynı zamanda program içeriğine dâhil olarak keman ve piyano konseri verildi.

Güzel Sanatlar Şubesi kendi alanlarında kurslar açmaktaydı. 1934’de açılan müzik kurslarında 26 keman, piyano, 27 mandolin dersi verildi ve bu derslere 639 öğrenci katıldı.⁴⁵⁴ Şube tarafından 1934’de açılan piyano ve keman kurslarına, 1935’de de devam edildi, yalnız mandolin dersleri bir ay sürerek öğretmenin Aydın’dan gitmesinden dolayı yarıda kaldı. Mandolin derslerine 3 öğrenci yazılı olduğu, bir ayda 10 ders yapıldığı, zamanla 30 öğrenciye ulaştığı bildirilmekteydi. Keman derslerine 10 öğrenci devam etti bir yılda 97 ders verildi, zamanla 301 öğrenciye ulaştı. Piyano derslerine kayıtlı on öğrenciye bir yılda 107 ders verildi. Bu dersler de 1.028 öğrenciye ulaştı. Piyano derslerine devam eden öğrenciler, halkevinin iki piyanosunda her gün, belli saatlerde ders almaktaydı.⁴⁵⁵ Şube, piyano kursunda bir genci Ankara Musiki Muallim Mektebine gitmek için teşvik etti ve kendisine maddi yardımda bulundu.⁴⁵⁶ Adnan Menderes’in (Ertekin) eşi Berin Hanım Şubat 1935’de İzmir’den getirttiği piyanosunu Aydın Halkevi’ne armağan etti. CHP Aydın Vilayet İdare Heyeti Başkanlığı tarafından halka duyurulan bu desteğin ardından Parti İl Başkanlığından yapılan açıklamada; “*Sayın Berrin Ertekin’in kültür yuvası ve sosyal yükselme ocağı olan Halkevimize karşı gösterdikleri bu alakaya karşı teşekkürlerimizi bildiririz*” denilmekteydi.⁴⁵⁷

Şube faaliyetlerinde müzik kolunun teşkil ettiği bando ekibinin 1935’deki etkinlikleri şu şekildeydi;

⁴⁵⁰ **1935 Halkevleri**, s. 41.

⁴⁵¹ Kemal Özkaynak, “*Aydın Halkevinde Edebiyat Geceleri*”, **Akış Aylık Kültür Mecmuası**, 8, Aydın, (1942), s. 1.

⁴⁵² **Aydın Halkevi Broşürü**, s. 17.

⁴⁵³ **Aydın**, 9 Nisan 1935.

⁴⁵⁴ G. Güneş, “*Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri*”, s. 154.

⁴⁵⁵ **BCA**, 490.01.981.804.2.23.

⁴⁵⁶ H. Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, s. 26.

⁴⁵⁷ **Aydın**, 19 Şubat 1935; Müslime Güneş, “*Adnan Menderes ve Halkevleri*”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII/25, (Güz- 2012), s.147.

1. *“Et Bayramında⁴⁵⁸ Çine’ye giderek, ilkokulun gösterilerine iştirak etmiş ve Çine’de halka açık havada Üç konser vermiştir.*
2. *7. 935 de Kabotaj Bayramında Kuşadası’na giderek bayram gösterilerine ve Selçuk’ta Tren törenine iştirak etmiş, Kuşadası ve Selçuk’ta halka birçok konser vermiştir.*
3. *Bando Nazilli’ye giderek Basma kombinasyonunun temel atma törenine ve gece eğlentilerine iştirak etmiştir.*
4. *5 Eylül kurtuluş bayramında, Sultanhisar kamununa giderek bayram ve törene iştirak etmiş ve halka konser vermiştir.”⁴⁵⁹*

Bando takımının sadece il merkezinde değil aynı zamanda Aydın’ın ilçelerinde de etkinliklere katılarak gösteriler sundukları anlaşıyordu. Bando ekibi; Denizli ve İzmir seyahatlerine katıldı ve oradaki halkevlerinde klasik konserler vererek büyük takdir ve muvaffakiyetlerle karşılandı. Bir başka görevi Cumhuriyet Marşını halka öğretmek üzere bir kurs açarak kısa bir zamanda doğru olarak her vatandaşa öğretmek, ayrıca öğrenciler içinde kurs açmaktı.⁴⁶⁰ Halkevi’nde Cumhuriyet Bayramı kutlama komitesi ve yardımcı komitelerin katılımıyla genel bir toplantı yapıldı, Vali vekili Agâh Beyi’n başkanlık yaptığı toplantı da, Onuncu Yıl Marşı öğretilmesi kararlaştırıldı. Bu beyanda, sonra, *“Halkevi salonunda dersleri ilk mektepler musiki muallimi, Ankara musiki muallim mektebinin yetiştirdiği güzide san’atkarlarımızdan Ali Rıza ve bando dershanesine bando şefi Mehmet Necati beyler idare edeceklerdir.”* *“Başmühendisimiz Kemal Bey bir ve orta mektep müdürü Refik Yıldırım beyde ikinci olarak Halkevi dershanesinde marşı öğrettikten sonra halka öğretmek üzere isimlerini yazdırmışlardır”⁴⁶¹* denildi. *“30 Ağustos Zafer Bayramı Çelik Ordumuzun Yüksek İntibağlar ile kutlandı”* bu törenlerde halkevleri idarecileri de hazır bulundu ve törenler esnasında halk kürsüleri kuruldu. Aynı zamanda 30 Ağustos Zafer Bayramı’nda *“Fener Alayı”*nı Halkevi bandosu eşlik etti.⁴⁶² Bando; Dedeköy, Karapınar, Germencik, Bozdoğan ve Nazilli’de verilen temsillerle Kızılay’ın Ödemiş’te yaptığı geziye katıldı. Güzel Sanatlar Şubesi’nin bando kolu halkevinin ilk zamanlarında Dil- Tarih Ve Edebiyat Şubesiyle beraber faaliyet yürüttü. Öyle ki insanların ilgisini halkevlerine çekebilmek için etkinlik programında konferans

⁴⁵⁸ Aydın yöresinde 1930 yıllarda kutlanılan bir bayram.

⁴⁵⁹ **BCA**, 490.01.981.804.2.24.

⁴⁶⁰ H. Şölen, *“Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı”*, s. 5.

⁴⁶¹ **Ant**, 5 Teşrinievvel (Ekim)1933.

⁴⁶² **Yeni İnci**, 31 Ağustos 1937.

ve konserler bir arada verildi. Köycülük Kolu ile beraber yapılan köy ziyaretlerinde milli dans havaları çalınarak köylülerin ilgileri çekilmeye çalışıldı. Halkevi için büyük önem arz eden bando takımı resmi ve ulusal bayramlarda, özel günlerde, köy gezilerinde, okul ve resmi törenlerde, balo ve aile toplantılarında yerini aldı.

Halkevi tarafından sosyal hayatın gereği olarak toplantı ve balolar için hariçten zorluklarla caz temin edildi. Bu ihtiyacı da göz önünde tutan şube, bir saksafon ve bir caz davulu temin ederek bir caz ekibi meydana getirdi. Bu caz yalnız Aydın'ın ihtiyacına binaen değil aynı zamanda civar vilâyetler ve kazalardaki balo ve partililerin düğünlerine de iştirak etti.⁴⁶³ Caz ekibi halkevinde verilen balo ve çaylı danslarda yer aldı.⁴⁶⁴ Bando ve caz takımına belediye ve hususi bütçeden ayrılan maliyetle kıyafet temin edildi. Güzel Sanatlar Şubesi'nin müzik kolunun çalışmaları ilerleyen dönemde çevreyi etkiledi. Kentin en köklü okullarından olan 7 Eylül İlkokulu öğrencilerine 27 Şubat 1947'de yaptıkları toplantıda iki sesli Beethoven'in "*Medeniyet Marşı*", "*Tatil*" ve "*Sonbahar*" eserlerini seslendirildi.⁴⁶⁵

Aydın Halkevi'nde kuruluşundan itibaren müzik çalışmalarının önemini diğer halkevlerine göre daha önce kavrayarak adım attığı anlaşılmaktaydı. Bunlardan en önemlisi Aydın, çevre il ve ilçelerdeki halkın musiki ihtiyaçlarına binaen bando takımının oluşturması bunu göstermekteydi. Aynı zamanda açmış olduğu musiki kursları ile yetenekli gençleri keşfederek onlara bu alanda destek olduğu anlaşılmaktaydı. Bir başka girişimi olan caz takımını kurması entelektüel bir çevreye sahip olduğunun bir kanıtıydı. Halkevleri, dönemin mevcut rejiminin desteklenmesi amacıyla bestelenen milli marşları aracı kurum olarak halka öğretmekteydi.

Güzel Sanatlar Şubesi'nin bir başka alanı resimlerdi. 1939'da şube kara kalem ve yağlı boya üzerine "*Resim Sergisi*" açtı ve bu sergiye 11 sanatkâr 38 parça resimle katıldı. 10 gün devam eden sergiye 2.605 kişi gezdi ve jüri heyeti tarafından birinci, ikinci ve üçüncüye ödül verildi.⁴⁶⁶ 24 Mart 1940'de bir resim sergisi daha açıldı ve bu sergide 62 eser sergilendi. Jüri heyeti ressam ve heykeltıraş Fuat Mensi'nin (Ayva) tablosunu birinci ve S. Şenyüzün (Milli Şef'in Portresi)ni ikinci olarak seçti.⁴⁶⁷ Aydın Halkevi'nde; halkevlerinin sekizinci yıl dönümüne rastlayan 25 Şubat 1940'de "*Fotoğraf sergisi*"

⁴⁶³ H. Şölen, "*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*", s. 5-6.

⁴⁶⁴ Tuğrul Aka, "*Ar: Şubesinin 10 Senelik Faaliyetine Kısa Bir Bakış*", *Akış Aylık Kültür Mecmuası*, 18, Aydın, 1942, s. 8.

⁴⁶⁵ A. A. Öztürk, "*Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi*", s. 46.

⁴⁶⁶ T. Aka, "*Ar: Şubesinin 10 Senelik Faaliyetine Kısa Bir Bakış*", s. 8.

⁴⁶⁷ **BCA**, 490.01.974.772.2.26.

açıldı. Sergiye dört kişi 666 fotoğrafla katıldı. Jüri heyeti, tarafından iki fotoğrafa derece verildi. Bunlardan birinciliği alan fotoğrafın sahibi Raif Günaydın ve ikinciliği kazanan fotoğrafın sahibi Hilmi Becerik'di.⁴⁶⁸ Halkevinin Üçüncü “*Resim Ve Fotoğraf Sergisi*” 15 Ocak 1941’de merasimle açıldı. Resim sergisine 72 tablo ve fotoğraf sergisine de 25 fotoğrafla On beş kişi katıldı. Jüri üyeleri tarafından seçilen, birinci İlhan Duyal’ın “*Araba tamircisi*”, ikinci Fuat Mensi’nin “*Salatalıklar*” ve üçüncü de İhsan Tuğrul’un “*portere*” eserleri seçildi. Fotoğraf sergisinde teşhir olunan eserlere, derece verilmedi, yalnız sahiplerine temsil mükâfatı verilmesi uygun görüldü.⁴⁶⁹

Güzel Sanatlar Şubesi resim ve fotoğraf alanlarında çalışmalarını daha çok yetenekli kişileri teşvik yönünde olmaktadır. Düzenlemiş oldukları sergilerde jüri üyeleri tarafından seçilen katılımcılara ödüller verilmesi başta amatör sanatçıları bu alanlarda çalışmalarını desteklenmekteydi. Aydın Halkevi bünyesinde bu alanın çalışmalarına bakılacak olursa çalışma defterlerinden edinilen bilgilere göre kuruluşunda yedi sene sonra ilk sergisini açtığı anlaşılıyordu. Şube olarak müzik alanının çalışmalarına karşılık yetersiz kaldığı söylenebilmekteydi.

Aydın Merkez Halkevine Güzel Sanatlar Şubesi öncülüğünde bir radyo temin edildi.⁴⁷⁰ Radyo ile beraber Ankara’daki radyo yayınları şehrin muhtelif yerlerine konulan hoparlörlerle halka dinletildi. Radyo dönemin başkent ve dünya ile bağlantısı konumundaydı. Aynı zamanda halkın toplu olarak dinletiler sunularak öğretilmesi istenilen konular daha hızlı iletilmekteydi. Aydın Halkevi açılışından itibaren bu hizmeti Aydın halkına sunduğu anlaşılmaktaydı.

III- Temsil Şubesi

Halkevlerinde Temsil Şubesi halkın zevklerine uygun hoş vakit geçirmelerinin yanı sıra halka öğretilmesi istenilen inkılâpları ve ideolojileri görsel bir vasıta ile aktarmaya çalışmaktaydı. Temsil Şubesi’nin amaçları bu kadarla da sınırlı değildi. Şubenin amaçları şu şekilde sıralanabilir:

1. *Halkevlerinde bir hayat ve hareket uyandırmak,*
2. *Şehir ve kasabaların tiyatro ihtiyaçlarını gidermeye yardım etmek,*
3. *Gençleri güzel ve serbest konuşturmaya alıştırmak,*
4. *Gençlerin fikir, sanat ve dil terbiyelerine yardım etmek,*

⁴⁶⁸ BCA, 490.01.974.772.2.27.

⁴⁶⁹ BCA, 490.01.974.772.2.24.

⁴⁷⁰ BCA, 490.01.994.843.4.150.

5. Tiyatro artisti olabilecek kabiliyetlerin kendilerini göstermelerine imkân vermek,
6. İyi hatip yetiştirmek,
7. Memleket ve cemiyet için faydalı telkinlerde bulunmak,⁴⁷¹

1930'a gelindiğinde ülke genelinde nüfusun çoğunluğu okuma- yazma bilmiyordu. Ancak yeni rejimin ve inkılâpların halk tabakasında edinilmesi istenilen davranışları bir şekilde halka empoze edilmesi gerekiyordu. Halka yeniliklerin anlatımında en kolay yol olarak görülen görsel algılamadan yararlanılma yoluna gidildi. Aydın Halkevi bu amaca hizmet etmek için oluşturduğu Temsil Şubesi'nin, kuruluş yıllarında başkanı Avni Bey, şube yönetiminde ise Refik (Yıldırım), öğretmen Sabiha Hanımla birlikte 56 üye vardı.⁴⁷² Tiyatro, orta oyunu, kukla- karagöz ve sinema alanlarında etkinlik yapması planlanmaktaydı.

Aydın Halkevi'nde oluşturulan temsil heyeti ilk defa Aydın Sanat Mektebi'nin bahçesinde "*Akın piyesi*"⁴⁷³ni sahnelledi. Temsil Şubesi'nin tiyatro kolu tarafından Akın piyesi Söke ve Nazilli'de de sahnelendi ve halktan büyük ilgi gördü.⁴⁷⁴ Ant Gazetesi'nin 15 Mart 1933 tarihli, "*Halkevinde*" başlıklı haberde, "*Halkevimiz temsil kolu bu hafta Perşembe günü çok zengin bir temsil verecektir. Bu temsil (Mete) piyesidir. Temsil kolu şimdiden hazırlıklar da bulunmaktadır*"⁴⁷⁵ denilerek halka duyuruldu. Bir yıl içerisinde tiyatro kolu tarafından, Özyurt, Mete, Çoban, Mavi Yıldırım, Kahraman, Yarım Osman, İstiklâl piyesleri Aydın'da sahnelendi.⁴⁷⁶ Aydın Halkevi'nin bu piyesleri canlandırmalarına karşılık kendine ait bir sahneleri yoktu. Sahne yapımı çalışmaları devam etmekle birlikte, 1933'de basılan Aydın Halkevi Broşüründe "*Büyük Cumhuriyet Bayramında Mavi Yıldırım, Çoban piyesleri Halkevinin kendi binasında ve zengin bir dekor içinde temsil edilecektir*"⁴⁷⁷ denilmesine rağmen 1935 Çalışma Raporu'nda tiyatro kolunun, hiçbir temsil sahnelenmediği anlaşılmaktaydı. Bu durum toplantı salonunun yapısının bitirilmemesinden ileri geliyordu.⁴⁷⁸ Yalnız, 19 Mayıs Gazi Günü'nde, Gazi İlkokullu öğrencileri salonda, İnkılâp ve Cumhuriyet bayramında da ortaokula öğrencileri

⁴⁷¹ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 13- 14.

⁴⁷² A. A. Öztürk, "*Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi*", s. 46.

⁴⁷³ Aydın Halkevi Broşürü, s.19.

⁴⁷⁴ Tuğrul Aka, "*Aydın Halkevi Temsil Komitesinin On Senelik Faaliyetine Bir Bakış*", Akış Aylık Kültür Mecmuası, 18, Aydın, (1942), s. 4.

⁴⁷⁵ Ant, 15 Nisan 1933.

⁴⁷⁶ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 13.

⁴⁷⁷ Aydın Halkevi Broşürü, s.19.

⁴⁷⁸ BCA, 490.01.981.804.2.25.

tarafından “*Sakarya'nın tayyarecisi, Yeşil çağlayan*” piyesleri sahnelendi. Bu piyeslerde Temsil Şubesi'nin, yardım ve nezareti altında verildi.⁴⁷⁹

1936'da Aydın Halkevi tiyatro kolu yakın çevrelere turnelere çıktı.⁴⁸⁰ Bu dönemde Temsil Şubesi'nin başında bulunan matematik öğretmenin Aydın'dan ayrılmasıyla, şubenin başına Müfettiş Fikret Başaran geçti. 30 Aralık 1937'de temsil edilen “*Hissei Şayia piyesi*” sahnelendi. Aynı yıl “*Gündoğuyor piyesi*”, “*Şeriatçesi piyesi*” gösterime sunuldu.⁴⁸¹ 1937'de “*Kenan Güler Kumpanyası Halkevi Müsamere Salonunda*” başlıklı haberde Aydın Halkevinde sahne alındığını yazmaktaydı.⁴⁸²

Halkevinde sadece konferanslarla değil birçok çalışma cetvelinde komşu halkevleriyle iletişim kurulabiliyordu. CHP Aydın Vilâyeti İdare Heyeti Reisliğinden, genel sekreterliğe 30 Nisan 1940'da gönderilen, V/ 2580 Sayılı yazıda; Bursa Halkevi Temsil Şubesi'nden 12 kişilik bir grup geldi. Bu heyetin 28 Nisan 1940 Pazar günü Nazilli'ye, 29 Nisan 1940 Pazartesi günü de Aydın'a gelerek halkevlerinde “*Yaşayan Ölü*” ve “*Hissei şayia*” piyeslerini temsil etti.⁴⁸³ 1945 Çalışma Raporu'nda Aydın Halkevi'nin Temsil Şubesi'nin etkinliklerinde tiyatro zevkini ve şevkini yaymaya çalışması takdir edildi.⁴⁸⁴

Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'ndeki 45. maddesi halkevlerindeki piyeslerin belli repertuvara dâhil olarak sahnelenebileceği bildirmektedir.⁴⁸⁵ Aydın Halkevi'nde 1946'da sahnelenen çoğu piyesin partinin gözetimindeki repertuvara dâhildi. Bununla birlikte repertuvar dışında sahnelenecek piyesler için genel merkezden izin alınması gerekiyordu. Aydın Halkevi İdare Heyeti tarafından genel sekreterliğe 28 Mayıs 1946 Tarihli 272 Sayılı yazıda; 1946'daki yılındaki repertuvardaki çoğu piyesin temsil edildiği, bunlara ek olarak şu piyeslerin; “*Bir kelebek ninnisi, Babaların günahı, Ceza hâkimi, İmranlı'nın insanları, Vazife, Ak akça, Vazife adamı*” sahnelenmek üzere ele alınmak istenildiği bildirildi.⁴⁸⁶ Genel sekreterlik tarafından 19 Temmuz 1946 Tarihli 90995 Sayılı cevapta piyeslerin repertuvar dışı olduğundan temsil edilemeyeceği bildirildi.⁴⁸⁷ Halkevlerinin kuruluş yıllarında repertuvarın sıkı tutulmasına ve ideolojik piyeslerin

⁴⁷⁹ BCA, 490.01.981.804.2.25.

⁴⁸⁰ G. Güneş, “*Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri*”, s. 158.

⁴⁸¹ T. Aka, “*Aydın Halkevi Temsil Komitesinin On Senelik Faaliyetine Bir Bakış*”, s. 6.

⁴⁸² **Yeni İnci**, 1 Ekim 1937.

⁴⁸³ BCA, 490.01.1021.930.2.21.

⁴⁸⁴ **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara, 1946, s. 14.

⁴⁸⁵ 45. Madde: Halkevleri müsamerelerinde ancak CHP Genel İdare Heyetince tasvip edilen piyesler oynanabilir. Bunlardan başka oynattırılacak piyeslerin C.H.P. Umumi İdare Heyetince görülüp uygundur denilmiş olması şarttır. (**Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, s. 14.)

⁴⁸⁶ BCA, 490.01.1021.930.2.6.

⁴⁸⁷ BCA, 490.01.1021.930.2.5.

çalışılmasına katı katıya bağlı olmasına rağmen, 1940 yıllarına gelindiğinde bunun yumuşatıldığı görülmekteydi. Yine de denetimi elimde tutmak isteyen parti etkinlikleri kontrol etmekteydi.

Aydın Halkevinde 1933 ve 1947 yılları arasında sahnelene piyesler:

<u>1933</u>	<u>1934</u>	<u>1937</u>	<u>1938</u>
Özyurt	Çoban	Hissei Şayia	Taş Parçası
Mete	Mavi Yıldırım		Kavga Sonu
Akın	Himmetin Oğlu		
Çoban			
Kahraman			
Mavi Yıldırım			
Yarım Osman			
İstiklâl			
<u>1939</u>	<u>1944</u>	<u>1947</u>	
Gün Doğuyor	Yapışkanlar	Ayşe Pınarı	
Şeriatçası	İnsan Sarrafı	Bir İlan Hatası ⁴⁸⁸	

Halkevi bir tiyatro sahnesi olmamasına rağmen kuruluş yılı içerisinde en çok piyesin sahnelendi ve konuları itibariyle daha çok Milli Mücadele dönemini işleyen piyesler sahnelendiği anlaşıldı. Bazı yıllarda ise hiç piyes sahnelenmemişti. Aydın Halkevi temsil çalışmalarında yetersiz kaldığı çalışma defterlerinden anlaşılmaktaydı.

Aydın Halkevi'nin en büyük eksikliklerinden birisi sinema binasının bulunmamasıydı. Halkevi tarafından kuruluş yılından itibaren başlatılan bina yapımı zamanla bütçe yetersizliği dolayısıyla yarım kaldı. Halkevi bütçesinden ve CHF'sı İdare Heyeti'nin katkılarıyla önce sahne ve dekorları ile balkonun beton kısımlarını ve zemininin döşemesini yapılmaya devam edildi.⁴⁸⁹

16 Kasım 1939'da Parti İdare Heyeti'nin katkılarıyla alınan sinema makinesi ile Sosyal Yardım Şubesi'nin yararına halka gösterime başladı.⁴⁹⁰ Aydın Halkevi tarafından genel sekreterliğe gönderilen, "...Sinema salonumuz diğer işlere tahsis olunmadığı günler gösterileceği gibi, Aydın pazarına rastlayan Salı günleri köyler ve halka bedava

⁴⁸⁸ N. Karadağ, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932- 1951)*, s. 249- 250.

⁴⁸⁹ *Aydın Halkevi Broşürü*, s.19.

⁴⁹⁰ *C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları'nın 1940 Çalışmaları*, s. 40.

*gösterilecektir. Sinemanın idaresi, gösterit ve Sosyal Yardım Şubeleri komite azalarından kurulan bir heyete verilmiştir. Her ay nihayetinde tahakkuk edecek kâr Sosyal Yardım Şubesi hesabına irat kaydolunacaktır. Sinema hesaplarının kontrol ve murakabesi için, komita parti hesap murakıbbı ve belediye hesap işleri müdürü idare heyetimiz azasından Osman Bircan'da vazife almıştır. Fiyatlar, mahalli sinemalar hakkında tatbik edildiği gibi belediye daimi encümeni tarafından 25, 15 ve asker ve çocuk manitaları için de 5 kuruş olarak tespit ve kabul edilmiştir. Maliye ile ilgili herhangi bir problem yaşamamak için Defterdarlık makamı ile hareket edilmektedir”*⁴⁹¹ denilerek sinema salonu için yapılacak uygulamalar hakkında bilgi verildi. Aynı yazının devamında, köylere bizzat gidebilmek için seyyar bir sinema makinesi de sipariş edildiği ancak dünyanın içinde bulunduğu savaş şartlarından dolayı firma tarafından gecikeceği bildirildiği ifade edilmektedir.⁴⁹²

Parti, sadece sahnelenecek olan piyesleri değil aynı zamanda gösterime sunulacak filmleri de denetlenmekteydi. Aydın Halkevi de yeni açılan sinema için Genel Sekreterlikten konferans sunumlarıyla birlikte gösterilmek üzere filmler talep etti. Bu filmler; “...Mevcut inkılâp filmleriyle, maarif, sıhhat ve içtimai muavenet, ziraat vekâletlerinde bulunan kültür, ilmi, sıhhi ve içtimai filmlerden gönderilmesi talep edildi. Sinemasında da, merkezden gönderilen filmler parasız olarak halka gösterilmiştir.”⁴⁹³ Konularına bakıldığında halkı bilinçlendirmeye yönelik filmlerin gösterime sunulduğu anlaşılıyordu.

Genel sekreterlik tarafından halkevlerine gönderilen filmlerin üç hafta boyunca gösterilmesine müsaade edildi. Filmlerin üç haftanın sonunda ya Nazilli ya da Sümer Halkevleri'ne gönderilmesi istendi. Nazilli veya Sümer Halkevlerine gönderilen filmlerin bu halkevlerinde de üç hafta gösteriminden sonra iadesi talep edildi. Toplamda Aydın-Nazilli- Sümer Halkevlerinde 24 film gönderildi.⁴⁹⁴ Bu filmlerin bazıları şu şekildeydi;

⁴⁹¹ BCA, 490.01.1207.1.4.15.

⁴⁹² BCA, 490.01.1207.1.4.15.

⁴⁹³ BCA, 490.01.994.843.4.106.

⁴⁹⁴ BCA, 490.01.1035.979.2.18- 19.

Filmin No.	Kısım	Filmin İsmi
149	1	Erzincan hattının açılışı
123/ 124	1/2	C.H.P. Fevkalade Kurultayı
182	1	İzmir Fuarı ⁴⁹⁵
48	1	Atatürk İhtifali
56	1	Ankara kömür sergisi
213/ 214/ 215	1/ 2/ 3	19 Mayıs Bayramı 1938 ⁴⁹⁶
115/ 116	1/ 2	Cumhuriyet Bayramı 1939
70/ 71	1/ 2	Adana'nın Kurtuluş Bayramı
294		C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Marmara ⁴⁹⁷ gezisi

Tablo: 1940 yılında gönderilen filmler.

Filmin Metrosu	Filmin No.	Kısım	Filmin İsmi
285	390	1	Donanmamızın Malta Seyahati
286	391	2	
278	392	3	
371	393	4	
263	394	5	
200	416	1/ 2	Bergama Kermes ⁴⁹⁸
232	417		
310	327	1	Askeri okullar Spor Bayramı ⁴⁹⁹
275	328	2	
281	329	3	
360	330	4	
310	331	5	
240	332	6	
283	333	7	
333	334	8	

Tablo: 1941 yılında gönderilen filmler.

⁴⁹⁵ BCA, 490.01.1035.979.2.15.

⁴⁹⁶ BCA, 490.01.1207.1.4.8.

⁴⁹⁷ BCA, 490.01.1035.979.2.12.

⁴⁹⁸ BCA, 490.01.1035.979.2.9.

⁴⁹⁹ BCA, 490.01.1035.979.2.6.

Filmin Metrosu	Filmin No.	Kısım	Filmin İsmi
240	153	1	Halkevleri
220	154	2	
220	155	3	
290	301	1	Türk Gençliğinin Tayyarecilik Hamleleri ⁵⁰⁰
367	302	2	
240	254	1	Yeni Türkiye ⁵⁰¹
220	255	2	
270	256	3	
290	257	4	
230	258	5	
270	259	6	

Tablo: 1942 yılında gönderilen filmler.

Aydın Halkevinde gösterilen filmlere bakıldığında; çoğunluğun resmi bayramların kutlamalarına ilişkin filmler olduğu, 1941 ve 1942’de II. Dünya Savaşı’nın devam ettiği sırada gösterime giren filmlerin çoğunluğunun ise askeri mahiyette olduğu ve değişmekte olan dünya düzenine karşı çekilen filmlerin gösterildiği görülmektedir.

IV- Spor Şubesi

Osmanlı Devleti’nin son yıllarında Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele gibi birçok savaşlarla memleket topraklarında bir nesil tükenme noktasına geldi. Milli Mücadele devam ettiği sırada Anadolu coğrafyasında yeni bir devlet kuruldu. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yetişmekte olan neslin tüm yönleriyle gelişmesini hedeflenmekteydi. Bunun için halkevlerinde Spor Şubesi oluşturuldu. Halkevi bünyesinde diğer şubelerde bilgi, ideoloji, kültür, toplumsal değerler yönünden işlemesine karşılık Spor Şubesi beden ve ruh sağlığını amaçlamaktaydı. Halkevleri Talimatnamesi’nde Spor Şubesi’nin faaliyetleri Beden Terbiyesi Kanununun 14. maddesi⁵⁰²

⁵⁰⁰ BCA, 490.01.1035.979.2.5.

⁵⁰¹ BCA, 490.01.1035.979.2.4.

⁵⁰² ON DÖRDÜNCÜ MADDE — Halkevleri kendi mensuplarına ve arzu edenlere kapalı veya açık salonlarda beden terbiyesi genel direktörlüğü ile müşterek olarak tertip edilecek programlara göre jimnastik, iskrim, güreş, yürüyüş, salon oyunları ve millî rakslar gibi beden terbiyesi hareketleri yaptırılabilir. (**Resmî Gazete**, 16. VII.(Temmuz) 1938, s.3961.)

mucibince ele alındı. Aydın Halkevi'nde kuruluşunda itibaren Spor Şubesi'ne yoğun bir ilgi vardı. Halkevinde şubeye ilk olarak kayıt olunan kişiler; 1 avukat, 2 doktor, 6 muallim, 5 tüccar, 5 çiftçi, 22 işçi, 9 güzel sanatlar, 34 diğer meslek sahiplerinden oluşan, 1 kadın 83 erkek ile toplam 84 üyesi vardı.⁵⁰³

Aydın'da Spor Şubesi'ne bağlı olarak, spor dallarından daha çok futbol, avcılık ve binicilik ile ilgilenmekteydi. Aynı zamanda şube tarafından çeşitli durumlarda yardım amaçlı güreşler düzenlenmekteydi. Spor Şubesi tarafından Aydın ve çevresine keşif ve spor amaçlı gezi düzenlenip, köylere ziyaret gerçekleştirilmekteydi. Şube futbol alanında Halkevleri Öğreneğine göre; “ ... Türkiye İdman Cemiyetleri Federasyonuna girmiş veya girmemiş spor kurumlarının gelişme, ilerleme ve evrimlerine yardım ederek memleketimizde teknik spor kınavlarının yayılmasına ön verilmelidir. Federasyona girmemiş kulüpleri federasyon tüzüğüünün istediği değere yükselterek federasyona girmelerini ve henüz hiç kulüp bulunmayan yerlerde kulüp kurulmasını hazırlamaya ve sağlamaya çalışmalıdır.”⁵⁰⁴ Halkevleri Öğreneği'nde de belirtildiği gibi yapılan çalışmalar ile Aydın'da mevcut olan kulüpleri toplamak amaçlanmaktaydı.⁵⁰⁵

Spor Şubesi yürüttüğü plan ile spor sahasını duvarlarını yaptırmakla beraber himayesine aldığı Aydın spor teşekküllerini (Aydın Spor kulübü, Avcılar kulübü, Atlı spor) ve civar kazalardaki spor kulüplerini koordine etti ve Aydın'da bir Spor Mıntika Merkezinin tesis ve teşkiline ön ayak oldu.⁵⁰⁶ Şube futbol alanında spor açısından bölgesel iş birliği yaparak lig maçlarının oynanmasına önayak oldu. 1935 Ağustos ayında “Türkiye Futbol” birinci ligi müsabakalarına hazırlık olmak üzere “Batı Anadolu” grup maçlarını Aydın'da oynandı. Batı Anadolu grup şampiyonları olan Uşak, İzmir Altınordu, Manisa, Muğla ve Denizli Çivril takımları Aydın'da karşılaştı. Maçlara son anda Aydın'da katıldı.⁵⁰⁷ Halkevinin organize ettiği programda misafir takımlar Aydın Halkevi bando takımı tarafından karşılandı ve halkevinde misafir edildiler. Halkevi programı şu şekilde tertip edildi;

A: Spor Şubesi Futbol Federasyonu genel sekreteri Kemal Halime “Hakemlik” hakkında bir konferans verdirmiştir.

B: Grup maçlarının başlama törenini tertip etmiştir.

⁵⁰³ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 114- 115.

⁵⁰⁴ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s. 12.

⁵⁰⁵ 1935 Halkevleri, s. 73.

⁵⁰⁶ Aydın Halkevi Broşürü, s. 20-21.

⁵⁰⁷ G. Güneş, “Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri”, s. 160.

C: *Grup maçlarına gelen sporculara, taraçamızda bir çaylı dans verilmiştir.*”⁵⁰⁸

Halkevinin ev sahipliğinde düzenlenen müsabakanın programına bakıldığında yalnızca maçlar ile kalınmadığı halkevinin kuruluş felsefesinden kaynaklı bilgilendirme ve misafirlerin hoş vakit geçirmeleri adına etkinlikler organize edildiği anlaşılmaktaydı. Spor Şubesi aktif bir çalışması ile Cumhuriyet Bayramında, İzmir Spor kulübünü getirterek Aydın Spor kulübü ile maç tertip etti.⁵⁰⁹ “*Aydın Spor galip*” başlıklı haberde; Aydın Spor ile Nazilli Sümer Spor arasındaki maçta Aydın Spor 4- 2 galip geldi.⁵¹⁰

Aydın Halkevi 1947’de “*Halkevi Kupası*” adı altında bir futbol organizasyonu düzenledi. Bu maçlara il içerisinde güçlü olan ve daha sonraki yıllarda Aydın İli’ni Türkiye liginde ve değişik liglerinde temsil eden takımlar katıldı. Bu maçların ilki Aydın Gençlik ve Alay Gücü arasında oynandı. Bu maçı Alay Gücü’nü 1- 0 yenen Aydın Gençlik kazandı. Nazilli’de Sümer Bank’ın her türlü desteğini arkasına alan Nazilli Sümer Spor ile spor potansiyeli çok olan Çine Madran Spor arasında oynanan maç 1- 1 berabere bitti. Müsabaka kapsamında devam eden maçların sonunda Halkevleri Kupa finali 19 Nisan 1947’de Aydın Gençlik ve Sümer Spor arasında oynandı. Sümer Spor 3- 2 kazanarak “*Halkevleri*” şampiyonluk kupasını, Vali Salim Gündoğan’ın elinden aldı.⁵¹¹

Şube futbol alanında önemli çalışmalara ev sahipliği yaptığı anlaşıyordu. Spor Şubesi’nin Beden Terbiye Kanununa göre faaliyet yürütülmesindeki amaç bir muntıkada spor birliği oluşturmaktı. Aydın Halkevi de düzenlemiş olduğu futbol müsabakalarında gerek il merkezi ve çevresinde gerekse bulunduğu bölgede ev sahipli konumda bulunuyordu. Bu demek oluyor ki Halkevi futbol kulüplerinden bir birlik oluşturabilmişti.

Aydın’ın, spor hayatında Avcılar ve Atlı spor kulüpleri önemli bir konuma sahipti.⁵¹² Aydın Halkevi Spor Şubesi buna binaen kendi bünyesinde bu kulüplere destek olmak amacıyla çalışmalar organize etti. “*3. Sürek Avı*” başlıklı haberde Aydın Halkevi mensubu Avcılar Cemiyeti’nden 36 avcının Kızılca ve Ekizdere köyleri civarında mükellef köylülerden 40 kişinin katılımıyla üçüncü süre avını 10 Mart 1933 Cuma gerçekleştirdi.⁵¹³ Daha sonra iki süre avı daha düzenledi.⁵¹⁴ Şubeye bağlı Avcılar kolu

⁵⁰⁸ BCA, 490.01.981.804.2.26.

⁵⁰⁹ BCA, 490.01.981.804.2.26.

⁵¹⁰ Yeni İnci, 1 Haziran 1937.

⁵¹¹ A. A. Öztürk, “*Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi*”, s. 47.

⁵¹² H. Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, s. 12.

⁵¹³ Ant, 12 Mart 1933.

⁵¹⁴ BCA, 490.01.981.804.2.11.

köylerin ve civarındaki zararlı hayvanların itlafını gerçekleştirdi.⁵¹⁵ 1933 ile 1938 arasında Aydın Halkevi 28 spor gezisi yaptı bu gezilere toplam 1.375 kişinin katıldı.⁵¹⁶

Aydın Halkevi Avcılar kulübü tarafından desteklenen süreklilik avları hem çevrenin tanınmasına hem de bu avlar sırasında yakın köylerin ziyaret edilmesi ile köylülerle kaynaşma sağlamaktaydı. Şube beş yılda 28 gezi düzenlemesi ve gezilere yaklaşık 40 ve 50 kişinin katılması avcılık sporuna Aydın ve çevresinde ilgilinin yoğun olduğunu gösteriyordu.

Halkevleri Spor Şubesi'nin bir başka faaliyeti bisiklet grupları oluşturmaktı. Bununla birlikte ülke genelinde birçok halkevinde Spor Şubelerinin öncülüğünde bisiklet turları düzenlendi. Bu turlardan bazıları il sınırları içerisinde sınırlı kalmayarak uzun bir hat üzerinde gerçekleşti. Öyle ki 1934'de Aydın Gazetesi'nin 23 Temmuz 1934 tarihli "*Hoş Geldiniz*" başlıklı haberinde Denizli Halkevi bisikletçilerinin bugün Aydın'a geldiklerini, "*Halkevimize mensup gençler tarafından Karapınar'da Spor Şubesi komite heyetile sporcular tarafından da Neşrutiyet mahallesinde karşılanarak Halkevimize getirileceklerdir*" bildirmekteydi. Haberin devamında halkevinde şereflerine yemek verileceği ve akşam orta mektepte konaklayacakları ifade edildi. Haberde "*Denizli Halkevi bisikletçilerine: - Turunuz kutlu olsun hoş geldiniz! Deriz*" denilmekteydi.⁵¹⁷ Aydın Halkevinde de zamanla bir bisiklet grubu oluşturuldu. "*Gençlerimizin Bisiklet Seyahatleri*" başlığıyla verilen haberde Aydın Halkevi Spor Şubesi'ne mensup gençlerden Ahmet Kadri, Zeki, Mustafa, İbrahim, Ragıp, Enver, Nazmi, Mehmet, Fethi ve Rıza Beyler Aydın'dan Çine ilçesine bisiklet turu düzenledi. 1935'de Aydın'a gelen; "*Ankara Gücü, Fethiye ege kulübü ve Burdur kulübü*" bisikletçilerini, şubeye yazılı bisikletçilerle il sınırında karşılandı ve kendileri Spor Şubesi tarafından misafir edildi.⁵¹⁸ Halkevinde bir bisiklet grubu oluşturulmasına rağmen çalışma programlarında yeterince faaliyetleri olmadığı ya da defterde yer almadığı anlaşıyordu.

Türk Hava Kurumu ile Aydın Halkevi sıkı faaliyetler içerisindeydi. Halkevleri hava kurumuna üye sağlama, aynı zamanda yardım toplamak için etkinlikler düzenledi. Bunlardan birisi 1935'de "*Pehlivan güreşleri*" düzenlenmesiydi.⁵¹⁹ Şube sadece müsabakalar ve geziler düzenlenmekle kalmadı, halkın bilinçlendirilmek amacıyla spor konulu toplantılar organize ederek uzman kişilere ilgili konular üzerinde konferanslarda

⁵¹⁵ **1935 Halkevleri**, s. 74.

⁵¹⁶ **Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın**, s.160.

⁵¹⁷ **Aydın**, 23 Temmuz 1934.

⁵¹⁸ **BCA**, 490.01.981.804.2.11.

⁵¹⁹ **BCA**, 490.01.981.804.2.11.

verdi. Örneğin; Halkevinde, Yüzbaşı Kâzım Bey tarafından “*Spor*” hakkında bir konferans verildi.⁵²⁰ Dil- Tarih Ve Edebiyat Şubesiyle iş birliği yaparak “*Zehirli gazlar ve mikrop savaşı*” konulu konferanslar verilmektedir.⁵²¹ 1939 Teftiş Raporu’nda Aydın Halkevin Spor Şubesi’nin çalışmalarının verimliliğinden söz edilmekteydi.⁵²²

Aydın Halkevi Spor Şubesi genel olarak değerlendirilecek olursa verimli çalışmalar yapmak adına atılımlarda bulunduğu görülüyordu. Ancak futbol alanında sağladığı başarıyı bisiklet turnuvalarında ya da diğer alanlarda sağlayamadığı anlaşılmaktaydı. Çalışma programlarını sadece müsabaka ile değil aynı zamanda vermiş olduğu bilgilendirme konferanslarıyla da tamamlamaya çalışıyordu.

V- Sosyal Yardım Şubesi

Sosyal Yardım Şubesi’nin vazifesi, “*Halkevinin bulunduğu bölgede hakiki surette yardıma muhtaç kimsesiz kadınlar, çocuklar, malûller, düşmüş ihtiyarlar ve hastalar... gibi vatandaşlar hakkında cemiyetin şefkat ve yardım duygularını uyandırmak ve yükselmek*” di.⁵²³ Halkevi Çalışma Talimatnamesi’ndeki tanımına bakıldığında ilk olarak toplumsal değerler konusunda bir bilinç oluşturma çabası hedeflendiği görülmekteydi. Nasıl ki Spor Şubesi’nde bir koordine etme girişimi var ise Sosyal Yardım Şubesi’nde de örnek olma çabası hâkimdi. Aydın Sosyal Yardım Şubesi 1932’de 4 avukat, 8 doktor, 2 tüccar, 2 çiftçi, 26 diğer mesleğe mensup 2 bayan, 40 erkek olmak üzere 42 üyesiyle faaliyet başladı.⁵²⁴

Aydın’da Sosyal Yardım Şubesi ilk iş olarak dilencilerle mücadele çalışması başlattı. Yerel basının haberlerine göre; “*Halkevi Yardım şubesinin mühim teşebbüsleri*” “*halkevi yardım şubesi şehrinde bulunan dilenci ve malûller ilgili çalışmalara başladı... önümüzdeki Salı günü, Halkevi belediye ve zabıtamızın iştirakile bir toplanma yapacak ve bu toplanışta dilenci ve malûlleri konuşacaktır. Şehrimizdeki ne kadar dilenci ve malûl var, bunlardan hangileri kendi kendine hayatını kazanabilecek vaziyette ve hangileri hakikî surette yardıma muhtaçtır, tespit edecek... sonra da bunlar hakkında ittihaz edebileceği tedbirleri karar altına alacaktır...*”⁵²⁵ denilmektedir. Şube bir takım girişimler sonucunda dilencilerle ilgili olarak bir rapor hazırlamaktaydı. Raporunda 15- 20

⁵²⁰ Ant, 4 Haziran 1933.

⁵²¹ BCA, 490.01.981.804.2.26.

⁵²² BCA, 490.01.994.843.4.150.

⁵²³ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 18.

⁵²⁴ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 114- 115.

⁵²⁵ Ant, 17 Temmuz 1932.

dilenci bulunduğu belediye ve zabıta ile iş birliği yaparak “... *Dilenciliğin kısmen yardımla ve kısmen de kanunun tatbikile önüne geçirilmesi hususunda mutabık kalındığı yardım komitesi şefi tarafından izah edildi.*” “*belediyece mahiye 250 kuruş yardım edileceği ve bunlara halk yardım evince de 250 kuruş bir muavenet yapılması aylıklarını 500 kuruşa iblağı hususundaki rapor ittifakla kabul olundu...*”⁵²⁶ bildirerek, nakdi yardımda bulunuldu. Sosyal Yardım Şubesi'nin ilk olarak Aydın içerisindeki dilencilere yönelik projesi yürütmesi toplum düzeninin sağlanmasında örnek olmak adına önemli bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

Sosyal Yardım Şubesi, fakir ve kimsesiz okul öğrencileri himayesine aldı, okullara yardımda bulunan derneklerle de işbirliği yaptı. 1932'de ilkokullarda okuyan yüzden fazla fakir çocuğun ders sonuna kadar iâşesini temin etti. Ortaokulda okuyan fakir öğrencinin kitaplarını, iâşe masraflarını vermek suretiyle eğitimlerini kolaylaştırdı. 1933'de de 200 fakir ilkokul ve ortaokul öğrencisinin iâşesini üstüne aldı, kitap tedarikinden mahrum öğrencilerin kitaplarını ve kazalardan gelen kimsesiz öğrencilerin gece yatısını temin etti.⁵²⁷ Halkevi tarafından yine 1933'de 200 kimsesiz öğrenciye sıcak yemek verildi. Bu iş için il bütçesinden toplam 200 lira ayrıldı.⁵²⁸ 1935'de 237 çocuğa yıl boyunca yemek verildi.⁵²⁹

Sosyal Yardım Şubesi tarafından 54 yardıma muhtaç kişiye belirli miktarda para yardımı yapıldı.⁵³⁰ 1933- 1934'de sağlık konferansı verildi. Şubeye müracaat eden 50'den fazla fakire yardım yapıldı 28 hasta vatandaşın ilaçları alındı.⁵³¹ Hapishanedeki mahkûmlara kitap ve gazete gönderildi ve Kurslar Şubesiyle iş birliği yaparak okuma kursu açıldı.⁵³² Dil- Tarih Ve Edebiyat Şubesiyle iş birliği yaparak grip ve sıtma hakkında konferanslar yapıldı.

1935 Çalışma Raporu'ndan elde edilen verilere göre bir yıl içerisinde Aydın Halkevi Sosyal Yardım Şubesi olarak yapılan yardımlar şu şekilde sıralanabilir;

1. Şube ilk ve ortaokullardaki kimsesiz ve yoksul çocukların iâşesi için, bir deve güreşi düzenledi ve halkevindeki görevlilerin aylıklarından %1 bağış temin ederek bununla ilkokullardan 229 ve ortaokuldan da 8 çocuğa sıcak yemek verdi.

⁵²⁶ **Ant**, 3 Ağustos 1932.

⁵²⁷ **Aydın Halkevi Broşürü**, s. 23.

⁵²⁸ **Ant**, 9 Teşrinisani 1933.

⁵²⁹ **1935 Halkevleri**, s. 86.

⁵³⁰ Tuğrul Aka, “*Sosyal Yardım Şubesinin 10 Senelik Faaliyeti*”, **Akış Aylık Kültür Mecmuası**, 18, Aydın, (1942), s. 9.

⁵³¹ T. Aka, “*Sosyal Yardım Şubesinin 10 Senelik Faaliyeti*”, s. 9.

⁵³² **BCA**, 490.01.981.804.2.28.

İlkokul öğrencilerine Nisan ayı sonuna kadar öğle yemekleri, ortaokul öğrencilerine Haziran sonuna kadar sabah, öğle ve akşam yemekleri verildi. Bu öğrenciler içerisinde 4 ortaokul öğrencisine okulların açılından itibaren iâşe temin edilmekteydi.

2. İzmir Kız Lisesinde okuyan Tepecik Köyünden Raziye ile Balıkesir Lisesinde okuyan Namık, Denizli Lisesinde okuyan Ekrem, Şemsi, Orhan ve Ahmed'e, Aydın ortaokulundan Zeyneb ve Melek'le, İstanbul Üniversitesi'nde okuyan Müşerrefe'e, 1934 ve 1935 ders yıllarında para yardımı yapıldı.
3. Muğla Halkevi tarafından gönderilen hastalar Aydın Memleket Hastanesine yatılı olarak tedavi ettirildi, hastaların iyileştikten sonra para yardımı yaparak memleketlerine geri gönderildi.
4. Şubeye başvuran 30 yardıma muhtaç, lohusa ve yoksula para yardımı yapıldı ve bunlara; parti, hayır kurumlarından yardım temin edildi.⁵³³
5. 5 Mayıs "*talebe bayramında*" ilk ve ortaokuldan 237 öğrenciye kır etkinliğiyle yemek verildi.
6. 1935 ders yılında, ortaokuldan 46 yoksul öğrenciye toplam 200 lira ve parti yardımı ile Denizli lisesinden 4 öğrenciye 36 kitap dağıtıldı. Şube kitap dağıtma işini planlı bir hale getirerek gelecek yıllarda da başka öğrencilerinde istifade ettirmek üzere bunları demirbaşına almaktaydı.
7. Bu yıl kimsesiz ve yoksul 25 çocuğa elbiselik, ayakkabı ve çorap dağıttığı, 4 ortaokul öğrencisine hayır kurumlarınca giydirilmesini temin edildi.⁵³⁴
8. Kızılay haftası dolayısıyla, Kızılay kurumu ile iş birliği yaparak, Kızılay haftasının programı düzenlendi, gösteriler, sünnet düğünü ve halkevi salonunda bir toplantı tertip ettirerek konferans ve konser verildi.
9. Yayın Şubesi Komite üyesinden Varidat Direktörü Salih Acar'ın kaleme aldığı gelirini şubeye bağışladığı "*Vergi*" adlı kitabı, yayın şubesiyle iş birliği yapılarak bastırıldı.⁵³⁵

1936'da bir üniversite, 8 lise ve 3 öğretmen okulu öğrencilerine yol, iâşe ve kitap parası olarak toplam 200 lira verildi. 40 hastanın muayenesi ve tedavisi yaptırıldı, ilaçları temin edildi. 1937'de sıtma mücadelesinin açtığı sıhhat memurları kursuna ders araç-

⁵³³ BCA, 490.01.981.804.2.12.

⁵³⁴ BCA, 490.01.981.804.2.27.

⁵³⁵ BCA, 490.01.981.804.2.28.

gereçleri sağlandı.⁵³⁶ Şube tarafından her gün bir doktor halkevinde hasta bakması temin edildi, imkân dairesinde çok muhtaç olanların da ilaçları parasız temin edildi. Köycülük Şubesiyle de her haftaki gezide de bir doktor bulunuyordu. Köylerdeki hastaların birçoklarının ilaçları sağlanmakta bir kısmının da eczanede ilaçları yaptırılmaktaydı.⁵³⁷ 1938’de İzmir Lisesinde okuyan bir öğrenciye elbise, çamaşır, ayakkabı alındı. Ayrıca okulların temiz su ihtiyaçlarıyla, fakir öğrencilerin kitap ve kırtasiyeleri araç- gereçleri temin edildi. Sosyal Yardım Şubesi Himaye Etfal (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü) ile birlikte çocuk balosu, gürbüz çocuk müsabakası, kır eğlenceleri gibi etkinlikler düzenlendi.⁵³⁸ 1939’da yoksul öğrencilere kitap ve kırtasiye, ayakkabı ve çamaşır; ilkokullara temiz içme suyu karşılığı olarak toplam 558 lira yardım yapıldı. Bu yıl içerisinde bakım evinde 296 hasta muayene edildiği, 30 hastanın reçeteleri temin edildi. 1939’un ikinci yarısına ait raporda; şube üyeleriyle birlikte, mektep himaye heyetleri, Maarif Müdürü, Orta Mektep ve Sanat Mektebi Müdürleri, İlkokul Başöğretmenleri “federe” bir heyet kurdukları, “*Bu sâyede ihtiyaçları 142 kat elbise, 436 kitap dağıtılıyor; 250 liradan fazla sarfedilerek talebeye iyi su tedarik ediliyor. Yardım yalnız mekteplere münhasır değildir; altı ay içinde 296 hasta bakılıyor, bunlardan bir kısmının ilaçları da veriliyor ve yardıma muhtaç yurttaşlara yine altı ay zarfında nakdi yardım yapılıyor*”⁵³⁹ yoksul öğrencilerini ihtiyaçları karşılandı. Erzincan felâketzedelerine toplam 12.014 lira para 12.610 kilo muhtelif erzak 2.430 parça eşya temin edilerek yardım yapıldı.⁵⁴⁰

Sosyal Yardım Şubesi ile Temsil Şubesi’nin ortaklaşa işlettikleri sinema haftada bir defa köylülere parasız olarak halkı alakadar eden konularda filmleri gösterildi. Genel sekreterlik tarafından gönderilmekte olan propaganda ve terbiye filmleri de parasız olarak halka ve öğrencilere gösterildi.⁵⁴¹ Teftiş raporlarında Sosyal Yardım Şubesi çalışmaları “*takdire şayandır*” diye nitelendirilmekteydi.⁵⁴²

1940 ve 1941’de temsil heyetlerinden, deve ve pehlivan güreşlerinden elde edilen para ile fakir ailelerin yardımı sağladı, okullardaki fakir öğrencilere ihtiyaçları ile ilkokulların temiz su ihtiyaçları temin edildi. Bir asker annesinin evi tamir ettirildi. Lise de ve diğer okullarda halkevi himayesi altında okuyan öğrencilere para gönderildi.

⁵³⁶ T. Aka, “*Sosyal Yardım Şubesinin 10 Senelik Faaliyeti*”, s. 9.

⁵³⁷ **Aydın Halkevi Broşürü**, s. 23.

⁵³⁸ T. Aka, “*Sosyal Yardım Şubesinin 10 Senelik Faaliyeti*”, s.10.

⁵³⁹ Mehmet Fuad Köprülü “*Aydın Halkevi’nde Sosyal Yardım Faaliyetleri*”, **Ülkü Halkevi Mecmuası**, XVI/ 89, Ankara, (Temmuz- 1940), s. 447- 448.

⁵⁴⁰ H. Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, s. 4.

⁵⁴¹ **BCA**, 490.01.994.843.4.150.

⁵⁴² **BCA**, 490.01.994.843.4.150.

Bakımevinde 160 hastaya bakıldı ve ilaçları alındı. Halkın sağlık bilgilerini artırılması için sıhhi konferanslar verildi. Sıhhiye Vekâlet'inden gelen “*ana sütünün kıymeti ve asri jimnastik*” adlı filmlerle vatandaşların sıhhatleri üzerindeki bilgilerini artıracak olan birçok filmler parasız olarak halka, öğrenciye ve askere gösterildi. Sınırlarımızı bekleyen kahraman askerlerimize kışlık eşya tedariki için yardım toplandı ve toplanan paralar ile alınan eşyalar Kızılay vasıtasıyla gönderildi. Aydın cezaevindeki yardıma muhtaç olan kişilere üç defa et ve bir defada sebze gönderildi.⁵⁴³1941’de hastalar için bir muayene açıldı ve her gün öğleden sonra mevcut doktorlar tarafından hastalar parasız muayene edildi.⁵⁴⁴ Sosyal Yardım Şubesi’ne 1942’de toplam 363 lira 77 kuruş bütçe temin edildi.⁵⁴⁵

Aydın Halkevi’nde Sosyal Yardım Şubesi’nin faaliyetleri değerlendirilirse, ilk olarak dilencilere yönelik çalışma yürütmeleri toplumsal düzeni sağlamak adına önemlidir. Şubenin eğitim destek adına öğrencilerin her türlü iase, kırtasiye ve temiz su vb. ihtiyaçları karşılaması bulunduğu kurumun eğitime verdiği desteğin göstergesiydi. Sağlık alanında muayene ve ilaç temini işlerini üstlenmesi o dönemde Aydın için elzem bir ihtiyacı gideriyordu. Diğer şubeler gibi kendi alanlarına yönelik konferanslar düzenlemesi ve filmleri gösterime koyması halkı bilinçlendirmek adına yapmaktaydı. Yardım temin edebilmek için deve güreşleri, sosyal yardım kampanyaları düzenlemesi halkevi talimatnamesinde üstlendiği insanı değerlere öne çıkarma görevini yapmasıydı. Aydın’da bunu gerçekleştirmekteydi. Aydın Halkevi sosyal yardım adına daha birçok çalışmalar yaptığı görülmekteydi. Şubenin çalışma raporlarında anlaşılacağı kadarıyla en verimli çalıştığı yıl 1935’de kaydedilmekteydi.

VI- Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Halkevinin Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi “*Halkın bilgisini yükseltecek her türlü okutma ve yazdırma ve yetiştirme hareketlerinin ilerleyip genişlemesini sağlamak ve korumak*” amacıyla açılmaktaydı.⁵⁴⁶ Halkevleri asli görevlerinden biri olan inkılâpların ve inkılâpların yaşama sağladıklarını halka öğretilerek benimsetilmesi idi. Halkevlerinin, bu görevine örnek olarak, 1928’de Latin harflerinin kabulünün ardından halka öğretilmesi için kurulan Millet Mektepleri’nde (1929) yazma kurslarına destek

⁵⁴³ T. Aka, “*Sosyal Yardım Şubesinin 10 Senelik Faaliyeti*”, s. 10.

⁵⁴⁴ BCA, 490.01.994.843.4.106.

⁵⁴⁵ BCA, 490.01.994.843.4.69.

⁵⁴⁶ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 22.

sağlamasıydı. Ancak şubenin, üstlendiği görev sadece bundan ibaret değildi. Bireyin toplum içerisinde ihtiyacına binaen gelişimine yardımcı olabilecek konularda kurslar ile destekleniyordu. Aydın Halkevi, Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi'ne ilk olarak 16 muallim, 1 tüccar, 2 işçi, 4 diğer meslekten olmak üzere 4 kadın 19 erkek toplam 23 üye kayıtlı idi.⁵⁴⁷

Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi çalışmalarını devrelere ayırarak ele almaktadır. Şubenin faaliyetlerinin birinci devresinde A ve B şubeleri şeklinde okuma-yazma kursları açılmaktı. Halk Dershaneleri Kolu, tarafından aynı zamanda köy ve nahiyelerde “okuma odaları” oluşturuldu.⁵⁴⁸

Lisans kurslarında, ilk devrede ortaokulu Fransızca öğretmeni ve müdür yardımcısı Muharrem Bey'in idaresinde bir Fransızca ve Almanca öğretmeni Refik Bey'in idaresinde Alman kursunun açılmasına karar verildi.⁵⁴⁹ Fransızca kursu açıldı, ancak Almanca kursu elde olmayan sebeplerden dolayı açılmadı. İlerleyen dönemde öğretmen Salâheddin Bey tarafından Almanca kursu açılmasına karar verildi. Bu kursun açılışını, Ant Gazetesi'nin 28 Mayıs 1933 tarihli; “*Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi reisliğinden: 1 Hazirandan itibaren bedava Almanca dersleri verilecektir. İsteklilerin isimlerini Halkevi kâtipliğine yazdırmaları ilan olunur*” haberinde duyuruldu.⁵⁵⁰ Kursa az bilen 47 ve hiç bilmeyen 27 olmak üzere toplam 74 öğrenci kaydedildi.⁵⁵¹ Bir başka haberde, “*Halkevinde Lisan Kursu*” başlığıyla “*Halkevimizin açtığı lisan kursunda Almanca kısmına kırk beş talebe devam etmektedir. Bu kurs orta mektebimiz Almanca muallimi Selahettin Bey tarafından idare edilmektedir*” denilerek halk ile bilgi paylaşıldı.⁵⁵² Dil kurslarına öğrencilerle beraber, memurların ve kişisel ilgi duyan kişiler de katıldı.⁵⁵³ Şube tarafından ilerleyen bir zaman da yabancı dil kurslarına İngilizce de ilave edilerek başarı görülenlere kurs nihayetinde belge verildi.

Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi aracılığıyla Yedi Eylül okulunda hesap ve defter tutma usullerine ait kurslar açıldı. Bankacılık, daktilo, orta tahsilini yapamayan kız çocuklar için dikiş ve nakış kursu açıldı. Çalışmaların sonunda güzel eserlerle bezenmiş bir sergi vücuda getirildi ve başarılı görülen 50 genç kız ve kadınların diplomaları

⁵⁴⁷ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulûsaları**, s. 110- 111.

⁵⁴⁸ **1935 Halkevleri**, s. 99.

⁵⁴⁹ **Aydın Halkevi Broşürü**, s. 24.

⁵⁵⁰ **Ant**, 28 Mayıs 1933.

⁵⁵¹ **Aydın Halkevi Broşürü**, s. 24.

⁵⁵² **Ant**, 19 Haziran 1933.

⁵⁵³ **1935 Halkevleri**, s. 99.

merasimle verildi.⁵⁵⁴ 1935’de şube bünyesinde hesap, muhasebe ve defter kursları açıldı. Halkevi tarafından aynı yıl nakış kursu açıldı, kursta yetişenlere törenle belge dağıtıldı ve yapılan el işlerinin sergilendi.

Sosyal Yardım Şubesiyle, işbirliğiyle cezaevinde bir halk dershanesi açıldı ve kursta başarılı olanlara kurs bitirme belgesi verildi.⁵⁵⁵ Şube, tarafından ikinci devrede de cezaevlerine okuma- yazma kurslarının açılması hedeflenmekteydi. Aydın, cezaevinde 1936’da öğretmen Saip Baysal’ın idaresinde bir kurs açıldı ve kursa 80 kişi katıldı. Bu kursta, üç ay içerisinde 40 kişiye okuma yazma öğretildi.⁵⁵⁶

Okuma- yazma, *dikiş- nakış*, lisan kurslarından başka şube tarafından bölgede önem arz eden konularda sanat kursları açıldı. Bu kurslar, için sanat okulu öğretmenlerinden istifade edildi. Bilhassa “*tecrübeli motörcülük*” (motorculuk) kursu çok iyi neticeler verdi. “*Yapıcılık ve duvarcılık*” kursları da diğer sanat kurslarındandı.⁵⁵⁷ Halkevi kendi muhitinin özel durumunu ve ihtiyacını göz önüne alarak bir “*konservencilik*” kursu açtı. Kurs sonunda 46 kişi başarılı oldu.⁵⁵⁸ “*Zeytincilik, muhtarlara köy kanunu öğretme ve yetiştirme, zehirli gazlar*” kurslarında başarılı olanlara halkevi tarafından belge takdim edildi.⁵⁵⁹

1933’ten 1938’e kadar açılan kurslara 27.081 kişi katıldığı tespit edildi.⁵⁶⁰ 1939 çalışma hülasasında, “*Atıcılık kursu, açık hava tâlimleri devam etmiştir. Halkevi’nin temin ettiği fişenlerle her hafta iki gün yüzden fazla genç atıcılık tâlimleri yapmaktadır. Şube mensupları spor ve av gezintilerini arasız devam etmişlerdir*”⁵⁶¹ denilmekteydi. Bu açılan kurslar, II. Dünya Savaşı’nın halkevlerine etkileri olarak nitelendirilebilirdi.

1941 Teftiş Raporu’ndan edinilen bilgilere göre Türkçe öğretme kursları açılmaktaydı ve bu kurslara ehemmiyet verilmekteydi.⁵⁶² Ulus Gazetesi’nin 27 Kasım 1944 tarihli haberinde; “*Aydın Halkevinin açtığı okuma, yazma kursu*”⁵⁶³ başlığıyla duyuru yaptı. 1945 Çalışma Raporu’nda ise Türkçe okuma- yazma kurslarının açılması için hazırlık yapıldığı ve bu kapsamda 4 kursun açıldığı belirtilmekteydi.⁵⁶⁴ 1946 Çalışma

⁵⁵⁴ H. Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, s. 24.

⁵⁵⁵ BCA, 490.01.981.804.2.13.

⁵⁵⁶ A. A. Öztürk, “*Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi*”, s. 51.

⁵⁵⁷ H. Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, s. 24.

⁵⁵⁸ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 15.

⁵⁵⁹ H. Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, s. 25.

⁵⁶⁰ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, s.160.

⁵⁶¹ Mehmet Fuad Köprülü, “*Aydın Halkevi (Ağustos 939 Çalışma Hülâsasından)*”, **Ülkü Halkevi Mecmuası**, XIV/ 80, Ankara, (Ekim- 1939), s. 179.

⁵⁶² BCA, 490.01.994.843.4.107.

⁵⁶³ **Ulus**, 27 Son Teşrin (Kasım) 1944.

⁵⁶⁴ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 19- 20.

Raporu'nda da kurslardan başarılı sonuçlar elde edildiği ifade edilmekteydi.⁵⁶⁵ Aydın Halkevi tarafından açılan kurslar CHP Genel Sekreterliği tarafından sıkı bir şekilde takip edilmekte, ihtiyaç dâhilinde yardımlarda bulunulmaktaydı.⁵⁶⁶

Aydın Halkevi'nde açılan kursların gruplandırmasına bakıldığında, okuma-yazma, lisan, sanat eğitimi olarak üç başlıkta toplanabilir. Halkevi ilk olarak okuma-yazma kursları açarak dil seferberliğine katılmıştı. Ancak dikkat çeken nokta 1928'de kabul edilen Latin harflerinin öğretilmesi, 1945 yılına kadar belli bir mesela kat edememişti. Çünkü Aydın Halkevi, 1932'den itibaren açmış oldukları kurslarla buldukları çevrenin eğitilmesinde yardımcı olmuştu. Harf İnkılâbı'nın, üzerinden 17 yıl geçmesine rağmen 1945 yılına gelindiğinde bu kurslara istenilen ivme kazandırılmamıştı. Sosyal Yardım Şubesiyle, ortaklaşa cezaevlerinde okuma-yazma kursları açması bireylerin topluma kazandırılması açısından büyük bir kazanç olmuştu. Şube, Aydın ve çevresinin ihtiyaçlarına göre motorculuk, konservecilik vb. kursları açması ticaret sahasında genişlemesi anlamına geliyordu. Açılan kurslara beş yıl içerisinde yaklaşık otuz bin kişinin katılması Aydın'ın her alanda gelişmesi açısından önemliydi. Şube, daha birçok alanda kurslar açtığı anlaşılmaktaydı. Genel olarak ifade edilirse şube verimli bir çalışma programı hazırlayarak uygulamaktaydı.

VII- Kütüphane ve Yayın Şubesi

Kütüphane ve Yayın Şubesi, iki koldan faaliyet yürüten bir şube konumundaydı. *“Kütüphaneler, halk bilgisinin ilerlemesinde başlıca amildir. Bu sebeple her Halkevinde bir kütüphane ve okuma odasının bulunması Halkevinin ilk kurulma şartlarından sayılıyordu. Halkevleri kendi kütüphane ve okuma odalarını kendi binalarından ayrı yerlerde de açabilirlerdi. Bulunduğu şehir ve kasabada açık başka kütüphane varsa okuma zevk ve ihtiyacını yayma bakımından bunlarla işbirliği”*⁵⁶⁷ yapabilecekleri belirtiliyordu. Şube içerisinde yayın kolu halkevlerinin halka ulaşmada önemli araçları durumundaydı. Halkevi şubelerinin bütün yayınları yayın şubesinin kontrolü ve idari heyetin onayıyla basılmaktaydı. Yayın kolu sadece kontrol hüviyetinde değildi. Aynı zamanda yayın kolu olarak yazım aşamasında da bulunmaktaydı. Aydın Halkevi kuruluş

⁵⁶⁵ C.H.P. 1946 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1947, s. 14; XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1947, s. 14.

⁵⁶⁶ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 14.

⁵⁶⁷ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 24.

itibariyle oluşturulan Kütüphane ve Yayın Şubesi'nde; 3 avukat, 1 doktor, 1 muallim, 2 tüccar, 4 güzel sanatlar, 13 diğer meslekten olmak üzere 24 erkek üyeye sahipti.⁵⁶⁸

Aydın Halkevi'nde Kütüphane Kolu çalışmaları arasında “Okuma Odası” açmak da vardı.⁵⁶⁹ Okuma odası, halkevinin ilk açılışında Türk Ocağı'ndan müdevver 189 parça kitap ile çalışmaya başladı.⁵⁷⁰ Şube ilk çalışma programında kütüphaneye kazandırılacak kitapları listeliyor ve zamanla bütçe tanzimiyle bunlar kütüphaneye kazandırılıyordu. 1933 Çalışma Raporu'nda mevcut kitaplarının yarısının ciltlediği, 972 kitap ile 531 dergi mevcut olduğu belirtiliyordu.⁵⁷¹ Aydın Halkevi adına çıkarılan broşürde bu sayı 1.500 olarak veriliyordu.⁵⁷² 24 Şubat 1933'de resmi açılış yapılan halkevi okuma odasına bir yıl içerisinde 9.915 kadın ve erkek vatandaş gelerek kitap, gazete ve dergi okudu.⁵⁷³ Yaz ve kış aylarında sabah sekizden gece yarısına kadar kütüphanenin açık tutulmasına özen gösteriliyordu. Aydın Halkevi için basından incelediğimiz kütüphane verilerinde okuma odasına Mart ayı sonuna kadar devam eden okuyucu sayısı: “Halkevimiz okuma odasında tutulan istatistike göre 600 zü muhtelif gazete, 377 si roman, 191 i edebiyata ait eserler, 74 ü ilmi kitaplar, 128 ansiklopediler, 86 sı tarihi, 69 zu muhtelif eserler okumuş olmak üzere 25/2/933 ten 31/3/933 akşamına kadar 1525 kadın ve erkek gelerek mütalâa ile vakit geçirmişlerdir” aynı haberin devamında “Ters gözlük takarak okuma odasına birkaç mektep talebesi devam etmektedir deyenlere bu kat'i rakamlar çok canlı bir cevap teşkil eder sanırız.” “Halkevimizin çok fedakârlıklarla vücuda getirdiği okuma odasının herkese açık bulunduğunu yazdığımızı (Rağbet bulmıyor gibi) yanlış görüp menfi düşünenlere (Allah akıl versin) demekten başka ne yapılabilir?”⁵⁷⁴ serzenişinde bulunan yazar bir nevi halkevlerine olan tepkileri yansıtıyordu. Demek oluyor ki halkevi Aydın'ın kültürel anlamda kalkınması adına birtakım atılımlar yapmasına rağmen muhalif bir kesim bulunuyordu. Kütüphane kaynaklarını zenginleştirmeyi hedefleyen şube il genelinde bazı çalışmalar başlatıyordu. Bunlardan biriside basın yolu ile halka ilan edilen: “Yurtdaş!... Cumhuriyet Bayramında Halkevimizin biricik kütüphanesine kitap hediye etmek senin en değerli borcun olsun... Bu kültür mabedinin okuma odasına bilgiye susamış binlerce genç yurtdaş koşuyor. Oraya armağan edilecek bir eser, genç dimağlara

⁵⁶⁸ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 94- 95.

⁵⁶⁹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları'nın 1940 Çalışmaları, s. 73.

⁵⁷⁰ H. Şölen, “Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı”, s. 3.

⁵⁷¹ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 13- 14.

⁵⁷² Aydın Halkevi Broşürü, s. 26.

⁵⁷³ Aydın Halkevi Broşürü, s. 27.

⁵⁷⁴ Ant, 19 Nisan 1933.

aydınlık verecek birer nur kandili olacaktır. Bu fırsatı gâip etme bu hayırlı kandili oraya koy!”⁵⁷⁵ yazısı ile kitap seferberliğini duyuruluyordu.

<u>Okunan eserler</u>	<u>Memur</u>	<u>Muallim</u>	<u>Talebe</u>	<u>Sair</u>	<u>meslekten</u>
<u>Yekûn</u>					
İlmi eserler	23	18	34	27	
102					
Edebi eserler	27	14	23	9	73
Roman ve Hikâye	21	75	53	12	
101					
Ansiklopedik eserler	23	22	41	21	
107					
Sihhî eserler	31	17	33	18	97
Tarihi eserler	31	20	52	11	98
Muhtelif eserler	31	33	52	36	152
Gazete ve Mecmua	<u>107</u>	<u>131</u>	<u>255</u>	<u>138</u>	<u>631</u>
Yekûn	292	270	527	272	361 ⁵⁷⁶

Kütüphane Şubesi'nin 31 Aralık 1933'de CHF Kâtibi Umumiliğine gönderdiği bilgilendirme yazısındaki verilerde gazete ve mecmuaların daha fazla okunduğunu görülmekteydi. Bu ilginin sebebi Aydın Halkevi olarak Türkiye'nin dört bir tarafından çıkan gazete ve mecmuaların kütüphane bünyesinde bulundurulması olabilirdi.

Kütüphane bağışlarında örnek olabilecek bir haberde, “*Halkevi riyasetinden*” başlıklı yazıda “*Osmanlı Bankası sabık Aydın şubesi müdürü Müsyö Şarl Logro tarafından kütüphanemize 47 cilt muhtelif Fransızca kitap 94 adet mecmua...*”⁵⁷⁷ hediye etmişti. Açılışının ikinci yılında 300 kitap ciltlediği belirtiliyordu.⁵⁷⁸ 1935 Çalışma Raporu'nun verilerinde; Hükümet, partiden gönderilenlerle halkın bağışlamaları ve bütçeden satın almak suretiyle kütüphanede kitap sayısı 1.926, dergi sayısını da 1.424 olduğu görülmüyordu. 1933 ile 1935 arasında kütüphanede 2.778 kitabın var olduğu, 72.471 okuma sayısı, 69.333 gazete ve dergi toplam 141.804 genel okuma sayıları verileri

⁵⁷⁵ Ant, 8 Teşrinievvel 1933.

⁵⁷⁶ BCA, 490.01.933.626.1.20.

⁵⁷⁷ Aydın, 21 Ağustos 1934.

⁵⁷⁸ BCA, 490.01.981.804.2.14.

bildiriliyordu.⁵⁷⁹ Kütüphane çalışmaları 1940 yılı II. Teftiş Raporu'nda övgüyle bahsedilmekle beraber “*inkılâba ait kitapların da velev ki ecnebi dillerde olsun tedarik edildiği görülmüştür*”⁵⁸⁰ notu ile kütüphanenin çeşitlendirilmeye çalışıldığı dikkat çekmekteydi. 1942 verilerinde elde edilen kitap sayısı 3.212'si ciltli, 813'ü cilsiz olmak üzere 4.025 di. Altı ay içinde 432 kitap, 4.614 kişi de gazete ve dergi okuduğu belirtiliyordu.⁵⁸¹ Gerek basının, gerek arşiv dokümanlarının bize sağladığı rakamlarda dikkat çeken nokta kütüphane envanterinde gün geçtikçe artan kitap sayısına karşılık okuma verilerinde yeterince bir artışın gözlenmediği idi. 1943 Çalışma Raporu'nda ise Aydın Halkevi'nin kütüphane kolunun esaslı bir çalışmalar yaptıklarını belirtilmekteydi.⁵⁸² 1944 Çalışma Raporu'nu ise bu verimli çalışmaların devam ettiği gözlenmekteydi.⁵⁸³ Aydın Halkevi yaptığı düzenli bir çalışma ile kitap tasnifini zaman içerisinde bitirdi.⁵⁸⁴

Halkevi, eski Aydın Türk Ocağı sayesinde açılışından itibaren bir kütüphaneye sahipti. Bu kütüphane 1930'lu yıllar açısından önemli bir mirastı. Aydın Halkevi'nin kütüphanesini, kitap, gazete ve dergi sayılarını günün şartlarına bağlı olarak arttırma ve çeşitlendirme çalışması Aydın halkı açısından büyük bir kazançtır. Ancak kütüphanenin zenginleştirilmesine rağmen okuyucu sayılarında belli düzeyde bir artışın gözlenmemesi halkın ilgisinin az olduğunun kanıtıdır. Şube, kitapların düzeni ve korunması adına ciltleme işlemlerine özen gösterdiği anlaşılmaktaydı.

Aydın Halkevi bir başka çalışması da nahiyelerde ve köylerde “*okuma odaları*” açmasıydı. Okuma odalarında uygulanması için 5 maddelik talimatname yayınladı. Talimatname ile ilgili “*Okuma odasına girenler şapkalarını kapının yayındaki askılara bırakarak boş sandalyelere veya kanepelere otururlar şapka ile oturmak ve ayakta dolaşmak, kitap dolaplarının önünde toplanmak, dolapları karıştırmak yasaktır*”⁵⁸⁵ şeklinde bilgi veriliyordu. “*Köy Okuma Odaları*” başlıklı haberde “*Vilayet ve kazaları dâhilinden bulunan ve köy kanunu tatbik edilen bütün köylerde bir (köy okuma odası)nın tesisi kararlaştırılmış olduğunu memnuniyetle haberi*”⁵⁸⁶ bildiriliyordu. Nahiye müdürü Refik Bey'in ve Halk Partisi çabalarıyla nahiyelerde okuma odası tesis edilmekteydi.

⁵⁷⁹ **Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın**, s.160.

⁵⁸⁰ **BCA**, 490.01.994.843.4.134.

⁵⁸¹ **BCA**, 490.01.994.843.4.30.

⁵⁸² **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1943**, Ankara, 1944, s. 10.

⁵⁸³ **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944**, s. 13.

⁵⁸⁴ **XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara, 1948, s. 21.

⁵⁸⁵ **Ant**, 8 Mart 1933.

⁵⁸⁶ **Ant**, 5 Mart 1933.

Örneğin “*Kuyucak/ Güzel bir okuma odası yaptı*”⁵⁸⁷ haberi ile “*Germencik Mektubu*”⁵⁸⁸ adlı yazı dizisinde bir adet okuma odasının kurulduğu bildiriliyordu. Okuma odalarıyla halkevi kurulamayan yerlerde halkın bilgiye ulaşma hakkı sağlanıyordu. Çalışma raporlarına bakıldığında Aydın’da bu projenin uygulaması kısıtlı kaldığı anlaşılmaktaydı.

Halkevinin yayın kolu dönemin maddi yetersizliğine karşılık ilk yıllarından itibaren yayın çalışmalarına başlıyordu. Çiftçileri bilgilendirme amacıyla 1933’de “*İncircilere öğüt*”⁵⁸⁹ adlı eser Nadir (Birvar) tarafından kaleme alınıyordu. Köycülük Şubesiyle beraber oluşturulan eser köylü ve çiftçilere ücretsiz olarak dağıtıldığı bildiriliyordu. Aynı yıl bir diğer önemli eser “*Neşriyat şubesi Aydın Halkevi namına Cumhuriyet Bayramının onuncu yıl dönümünü tesisinde Elli sahifelik bir broşür...*” kaleme alındı “*Broşür Aydın Halkevinin Cumhuriyet onuncu yıl dönümü armağan olacağından Türkiye Cumhuriyetinin on yıllık tarihçesini ihtiva edecek ve çok zengin münderecatı havi olarak nefis surette bastırılacaktır...*” denilerek içeriği hakkında gazetede haber veriliyordu.⁵⁹⁰

Aydın tarihine ışık tutacak olan eser, Dil- Tarih ve Edebiyat Şube’nin girişimleriyle Kütüphane ve Yayın Şubesi’nin Komite Başkanı Asaf Gökbel ve yine aynı şubenin üyesi Hikmet Şölen tarafından kaleme alındı. “*Aydın İli Tarihi Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar*” adlı eser tek cilt halinde yayınlandı. Halkevi bünyesinde birçok şube kendi etkinlik alanlarını ilgilendiren konularda konferans verdiği görülüyordu. Bu konferanslardan bazıları yayın kolu tarafından basıldı.⁵⁹¹ Sabiha Yazgan’ın “*Çocuk Terbiyesi*” ve Hulusi Erdoğan’ın “*İyon medeniyeti ve Efes*” eserleri bu konuya örnek olarak verilebilir. 1944’de halkevi tarafından Kemal Özkaynak’ın kaleme aldığı “*Aydın Şair ve Müellifleri*” ve Salim Gündoğan’ın kaleme aldığı “*Köycülük ve Köy Davası Hakkında Bir Etüd*” adlı iki eser basıldı.⁵⁹² Aydın Halkevi kapatılmasına kadar 27 kitap yayınlandı.⁵⁹³

Aydın bir tarım bölgesinde olması nedeniyle halkevini ilgilendiren kişilerin çoğunluğunu çiftçiler oluşturuyordu. Bu yüzden ilk yayınlanan çalışmada çiftçileri bilgilendirme adına yapılmaktaydı. Zengin tarihi mirasa sahip olan Aydın bunun gün yüzüne çıkartılması ve yeni nesillere aktarılması adına kalıcı eserleri kaleme alarak

⁵⁸⁷ **Ant**, 10 Mayıs 1933.

⁵⁸⁸ **Ant**, 22 Ağustos 1933.

⁵⁸⁹ **BCA**, 490.01.825.262.1.40.

⁵⁹⁰ **Ant**, 19 Ağustos 1933.

⁵⁹¹ **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1943**, s. 5.

⁵⁹² **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944**, s. 9.

⁵⁹³ **BCA**, 490.01.825.262.1.17.

yayınlamaktaydı. Aydın Halkevi bulunduğu çevrenin ihtiyaçlarına binaen eserler yayınladığı görülmekteydi. Aynı zamanda halkevinde düzenlenmiş olan konferansların daha fazla kişiye ulaşabilmesi adına metinlerini yayımlandığı bir başka çalışmasıydı.

Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'nde her halkevinin şartlar dâhilinde bir dergi çıkarması isteniyordu.⁵⁹⁴ Aydın Halkevi 1937'nin son ayında bir dergi çıkarma girişiminde bulundu. Aydın Halkevi, adına çıkarılması planlanan derginin ismi konusunda 24 Aralık 1937 tarihli Aydın Gazetesin'de "*Halkevi Dergisi için bir anket açtık*"⁵⁹⁵ haberiyle anket çalışması yapılacağı duyuruldu. Haberde anket olarak duyurulmasına karşılık dergi ismi için seçenekler verilmedi, aksine okuyucuların isim önerisinde bulunulması istenildi. Aynı haberin devamında cevapların 5 Ocak'a kadar gönderilmesi talep edildi. 10 gün boyunca açılan ankette yoğun bir katılım oldu.⁵⁹⁶ Halkevi dergisi için önerilen isimlerin bazıları şu şekildedir; Enver Demiray; "*Aydinel*", Umurlu'dan Vasfi Ünsal; "*İncir*", Nazilli Sümerbank muhasebesinden Aydın Hakkı Tinel; "*Efe*", Berber Zeki Gürcan; "*Ege*", A.K. Çakar; "*Kurtuluş*", Aydın Sıtma Mücadele Merkez Memuru Kâmil Atalay; "*İncirdolu*", Ortaokul Sekreteri Nuri Sökmen; "*Yedi Eylül/ Dandalaz*", Sıtma Mücadele şoförü Maksut Tihminli; "*Ege İncisi*", Kazım Özkurt; "*Efe*", N. Pehlivan; "*Menderes*"⁵⁹⁷, Karacasu Dava Vekili Mustafa; "*Efe*", Orta Okuldan 3 sınıf 462 Mehmet Suyolcu; "*Menderes*" isimleri önerilmektedir. Aydın Gazetesi'ndeki, isim anketine bakıldığında; Efe isminin en çok önerildiği, daha sonra Menderes isminin tercih edildiği görülmektedir. 11 Ocak 1938 tarihli Ant Gazetesi'nin "*Halkevi mecmuası*" başlıklı haberinde anket sonucunda dergi isminin "*Tral*"⁵⁹⁸ olduğu açıklandı.⁵⁹⁹ Tral ismi ortaokul öğrencisi Hüsnü Sanoğlu tarafından teklif edilmektedir. Yine aynı haberde derginin yayın hayatına 19 Şubat'ta başlayacağı bildiriliyordu. Kazanan kişiye bir yıllık bedava dergi aboneliği hediye edildi. Anket sonucunda bağlı olarak Tral ismi Türkçe olmadığı için tepkiyle karşılayanlar oldu. Aydın Gazetesi'nin, 16 Ocak 1938 tarihli "*Latince Değildir*"⁶⁰⁰ haberi ile karşı savunma yapılacağına dair bilgilendirme yapıldı. Açıklanan tarihte dergi çıkarılmadığı gibi bu konuyla ilgili gerek Aydın Gazetesi'nde,

⁵⁹⁴ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 8- 9.

⁵⁹⁵ Aydın, 24 I. Kânun (Aralık)1937.

⁵⁹⁶ Aydın, 25 I. Kânun (Aralık) 1937; Aydın, 26 I. Kânun (Aralık) 1937; Aydın, 30 I. Kânun (Aralık) 1937; Aydın, 31 I. Kânun(Aralık) 1937; Aydın, 1 II. Kânun (Ocak) 1938; Aydın, 4 II. Kânun (Ocak)1938; Aydın, 5 II. Kânun (Ocak)1938.

⁵⁹⁷ Aydın, 28 I. Kânun (Aralık) 1937.

⁵⁹⁸ Aydın, 29 I. Kânun (Aralık) 1937.

⁵⁹⁹ Aydın, 11 II. Kânun (Ocak) 1938.

⁶⁰⁰ Aydın, 16 II. Kânun (Ocak) 1938.

gerekse Aydın Halkevi İdari Heyeti tarafından bir açıklama yapılmadı. Aydın Halkevi, muhtemeldir ki ekonomik sebeplerden dolayı bir dergi çıkaramadığı anlaşılıyordu.⁶⁰¹

Aydın Halkevi'nin bir dergisinin bulunmaması halkevi çalışmalarının takip edilmesi açısından olumsuz bir durumdur. Çünkü halkevi yapacağı ve yapmış olduğu etkinlikleri daha fazla kişiye duyurmakta eksik kalmaktaydı. Dergi çalışması için bir defa girişimde bulunulmasına rağmen ekonomik sebeplerden dolayı hayata geçirilemediği öne sürülmekteydi. Önemli olan bir başka nokta derginin ismi için açılan anket sonucunda Türkçe olmayan bir ismin tercih edilmesi o dönemde Türkçemizden yabancı kelimelerin atılması adına yapılan çalışmalara gölge düşürüyordu.

VIII- Köycülük Şubesi

Köycülük Şubesi'nin vazifesi Çalışma Talimatnamesi 'ne göre, "*köylerin sosyal, sıhhî, bedîî gelişmelerine ve köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının kuvvetlenmesi için*" çalışmaktı.⁶⁰² Aydın Halkevi'nde Köycülük Şubesi ilk üye sayısının dağılımı; 2 avukat, 1 doktor, 6 muallim, 7 tüccar, 5 çiftçi, 2 güzel sanatlar, 38 diğer mesleklere mensup 61 erkek bulunuyordu.⁶⁰³

1930 itibariyle köylüye karşı bakış açısını Nüsret Vahyi'nin kaleme aldığı makalede; "*Köy ve Köycülük.. Genç Türkiye Cumhuriyetinin çoğunu teşkil eden bu kütlenin, özlü varlığını kendisine vermek çareleri nelerdir? Memleketin hakiki efendisi olan köylüye.. Bu ünlü ve yerinde hitabı yaparken bizler acaba aynı kıymeti de beraber verebildik mi?...*" yazar bu soruların cevabını halkevlerinin açılmasına kadar hayır olarak nitelendiriyordu. "*Neden Şehirli köylüye dürbünün tersile bakmakta? Hülasa: Bu suretle memleketin asıl varlığı rencide olmaz mı?*" "*Köylüyü asıl yüksek mevkiine çıkarma savaşındaki iş bölümünün...*" önemini vurguluyordu.⁶⁰⁴ Köycülük Şubesi'nin asıl hedefini ise, "*İnkılabımızın tam manasile kökleşip neşvunuma bulması için köylümüze bu inkılâbın sindirilmesi lâzımdır*" deniliyordu. "*Halk Fırkası; bu maksatla Halkevlerini tesis ederken onun programına bir bend olarak Köycülük Şubesi'nde koymuştur*"⁶⁰⁵ diyerek açıklanıyordu.

1933 itibariyle Köycülük Şubesi genel üyeleriyle bir toplantı yaparak komitenin açık bulunan dört üyeliği için seçim yaptı. Komite üyeliklerine Dr. Vahyi, Ant gazetesi sahibi

⁶⁰¹ Aydın, 19 Şubat 1938.

⁶⁰² Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, s. 27.

⁶⁰³ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 94- 95.

⁶⁰⁴ Ant, 25 Temmuz 1933.

⁶⁰⁵ Ant, 29 Ağustos 1932.

Vasfi, ziraat fen memuru Tevfik, uncu Kemal beyler seçildi. Komite üyelerinin seçiminin ardından derhal aralarında bir toplantı yaparak Komite Başkanlığına Dr. Vahyi Bey'i seçerek faaliyete geçildi.⁶⁰⁶ Toplantı nihayetinde 5 maddelik program yayınladıkları bilinmektedir. Ant Gazetesi'nin 17 Mayıs 1933 tarihli "Halkevi Köycülük Komitesi" başlıklı haberde program maddeleri şu şekilde yayınlandı:

1. Köycüler Şubesi'nin köylünün sıhhati, medeni hayatı, bedii varlığında inkişafını temin için bugünkü tarzını bilmemiz şart olmasına göre her türlü vasıtalarla müracaatla malumat toplamak ve bunları tasnif ederek faaliyet tarzlarından hangisinin hangi saha da tatbiki lazım geleceğini tayin etmek.
2. Köylünün sıhhi vaziyetine inkişaf ettirmek için cezri ve ideal bir tarz tatbiki farzdır. Hekim ve ilaç için verim kabiliyeti olmayan köylünün ayağına kadar gitmeyi katiyetle tatbik etmek ve bunun için vasıtaların en seri ve en kabiliyetlisine malik olmak, köylüyü muayyen zamanlarda ve daima ziyaret etmek ve bu ideal tarzın teferruatla tatbikine çalışmak; Bu tarzda çalışan hükümet teşkilatının bu şekle girmesini görmek.
3. Medeni vaziyetini inkişaf ettirmek için köy evleri köylünün yatacağı, giyeceği, yiyeceği, yakacağı, aydınlatacağı kısımlarla uğraşmak, medeni âlemdeki mevkiini öğretmek, Halk Dershaneleri Şubesi ile teşriki mesai ederek köylüyü okutmak, yeni ziraat usullerini öğretmek, neşriyat şubesi ile teşriki mesai ederek radyo, sinema, duvar afişleri ile medeni vasıtaları öğretmek, medeni âlemin köylü hayatını göstermek.
4. Şehrin iktisadi faaliyetini temin eden köylünün şehirle temasında barınacak temiz bir yatacak yer ve ucuz bir lokanta temini, Pazar günleri köylü yerde rehber olacak şahıslar tayini ve bunların köylü tarafından tanınmasını temin etmek.
5. Her ay ilk Pazar günü akşamı şehre gelen köylünün konferans salonunda topluluğunu temin, müsamerelerde köylüye yer tahsisi, kır bayramı, sürek avları, cirit oyunları vesaire tertip etmek, şehirliler münasebet ve teması çoğaltmak.⁶⁰⁷

Aydın Halkevi Köycülük Şubesi kendi çevresinin ihtiyaçlarını belirleyerek çalışmalara başladığı anlaşılıyordu. İlk aşamada köylerin tetkik edilmesi, sağlık, imar ve sosyal alanlarda iyileştirilmesi hedeflenmekteydi. Sadece köylerde değil aynı zamanda

⁶⁰⁶ Ant, 4 Mayıs 1933.

⁶⁰⁷ Ant, 17 Mayıs 1933.

şehir merkezini çeşitli amaçlarla ziyaret eden köylülerin konuklaması, halkevi çalışmalarına katılmaları oluşturulan talimatnamede yer almaktaydı.

Köycülük Şubesi, tarafından hazırlanan programın 1. Maddesi'nde de belirtildiği gibi şubenin etkinlik alanları başında köylere ziyaret edilmesi gelmekteydi. Bu ziyaretlerde ihtiyaçların yerinde değerlendirilmesi ve doğrudan köylü ile bağlantıya geçilmesi hedefleniyordu. 1932'de "Umurlu, Ovaeymiri, Arap kuyusu ve Tahtacı" köylerinde tetkik gezintileri yapılarak köylüler ile yakından temas kuruldu.⁶⁰⁸ 1933'de "Baltaköy, İmamköy, Işıklı, Çeştepe, Tepecik, Kadıköy, Arap kuyusu, Sıralılar, Şevketiye" köylerine ziyaret edildi.⁶⁰⁹ Aydın Gazetesi'nin 8 Temmuz 1934 tarihli haberine göre; Nazilli'ye bağlı "Aziz Abat ve Yalamak" köylerine ziyaret gerçekleştirildi.⁶¹⁰ Halkevi, Köycülük Şubesi Söke'nin "Bağarası" nahiyesine bir gezi düzenledi. Bu gezi sırasında Bağarası köy sakinleri şube çalışanlarında nahiyelerine bir okul yapılmasını talep ettiler.⁶¹¹

1933- 1938 arasında Aydın Halkevi tarafından 68 köy gezisi oldu ve 886 kişi bu gezilere katıldı.⁶¹² 1941 Teftiş Raporu'na, göre şube tarafından üç köye gezi düzenlendiği anlaşılmaktadır.⁶¹³ THK'na üye ve yardım sağlamak amacıyla da gezi düzenlendi. Diğer şubelerle ve THK ile iş birliği yaparak "Köşk, Balama, Koçarlı, Karapınar, Germencik, Umurlu ve Ortaklar" da birçok köyler dolaşarak propaganda yapılmaktaydı.⁶¹⁴

Şubenin, ziyaret gerçekleştirdiği köylere bakıldığında, merkeze yakın köyler olduğu anlaşılmakta. Bunun sebebi dönemin ulaşım olanaklarının kısıtlı olmasında kaynaklanmaktaydı. Aydın Halkevi olarak beş yıl içerisinde 68 köy gezisi düzenlenmesine karşılık katılım oranının düşük olması göze çarpmaktadır. 1938'den sonra köy gezilerinin azaldığı teftiş raporlarından belli olmaktadır.

Aydın Halkevi, Aydın'da salı pazarı⁶¹⁵ günleri köylülerin şehirde toplanmalarından istifade edilerek, köylüleri halkevine davet ediliyorlardı. Yurdun içinde ve dışında olan biten işler hakkında köylülerin alakasını uyandırmak ve medeni hayatın ışığıyla nurlandırmak için sinemada köylülere Gazi Hazretleri'nin seyahat filmleri gösteriliyor; sıtma ile ilgili konuşmalar yapılıyordu.⁶¹⁶ Ant Gazetesi'nin 29 Mayıs 1933

⁶⁰⁸ Aydın Halkevi Broşürü, s. 28.

⁶⁰⁹ H. Şölen, "Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı", s. 27.

⁶¹⁰ Aydın, 8 Temmuz 1934.

⁶¹¹ Aydın, 29 Temmuz 1934.

⁶¹² Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, s. 160.

⁶¹³ BCA, 490.01.994.843.4.106.

⁶¹⁴ BCA, 490.01.981.804.2.32.

⁶¹⁵ Salıpazarı Aydın'ında geleneksel ürünlerin satıldığı çarşıdır.

⁶¹⁶ İdari heyeti Neş'et Bey'in reisliğinde toplandı. "Köycülük Şubesi'nin raporunda 23 Temmuz gecesi şehrimiz halkına gösterilen Gazi Hazretlerinin Anadolu seyahatine ait filimin önümüzdeki Pazar günü iki

tarihli haberine göre; “...Köycüler Şubesi Köylü kardaşlara Park sinemasında bir film gösterdi ve kendileriyle bir konuşma yaptı. Sinema, binden fazla köylü ile dolmuştu. Köycüler şubesi reisi Vahyi Bey, Köylülere toplantısının gayesini, köylünün varlığını, köylü derdile Köycüler Şubesi'nin ne suretle alâkalanmak istediğini”⁶¹⁷ anlatıldı. Köylüye film gösterimi sadece il merkezinde değil aynı zaman da seyyar sinema ile köylere kadar ulaştırılması isteniyordu. Bu durum sipariş ettikleri seyyar sinema makinesinden anlaşılıyordu.⁶¹⁸

Köycülük Şubesi, okur- yazar oranının az olduğu bir dönemde köy halkının görsel algı ile beslemeyi hedefliyordu. Bu amaç, sahneye konulan temsillerde de geçerliydi. Gösterime sunulan filmler ise Atatürk düşünce sisteminin halka vermek istediği mesajları içermekteydi.

Şube, milli bayramlarda milli tezahüratlara ve halk toplantılarına köylülerimizin de katılmasını temin için faaliyet yürütmekteydi.⁶¹⁹ Cumhuriyetin Onuncu Yıl kutlamaları için Vali Fevzi Bey'in Başkanlığında Vilayet Komitesi toplandı. Bu toplantıda Vilayete bağlı köylerde de komite oluşturulması kararlaştırıldı. Bu karar üzerine, Ant Gazetesi'nin 26 Temmuz 1933 tarihli haberinde; “*Vilayetimizin umum kaza ve nahiye komiteleri teşkil edilmiş, Söke kazası köy komitelerinin teşkilini de bitirmiştir*” deniliyordu.⁶²⁰ Köycülük Şubesi; Sosyal Yardım, Güzel Sanatlar ve Temsil Şubeleriyle iş birliği yaparak köylüler için hem faydalı çalışmalarda bulundu hem de onların musiki, temsil ihtiyaçlarını, açık hava tiyatrolarıyla temini için çalıştı. Şube, birçok alanda köylünün sosyalleşebilmesi adına çalışmalar yürüttü.

Köycülük Şubesi, tarafından düzenlenen gezilere; doktor, diş tabibi, ebe, hâkim ve ziraatçı olmak üzere bir meslekten kişiler katılıyordu. Bu geziler sırasında binlerce hasta muayene edildi. Sosyal Yardım Şubesiyle, iş birliği yaparak şubeye başvuran hasta köylü vatandaşları Memleket Hastanesi'ne yatırıldı, bunlara para ve ilaç yardımı yapıldı. Aydın ve İzmir'de okuyan yoksul köylü çocuklarına Sosyal Yardım ve Köycülük Şubesi aracılığıyla para yardımı yapıldı, aynı zamanda Kızılay Kurumundan da yardım temini sağlandı. Şube, köylerde temizlik ve ışık işlerinin temini için köy bütçelerine tahsisat koydurmağı düşünerek parti aracılığıyla Valiliğe başvurdu ve sonucunda bu işi onaylattı.⁶²¹

seansta köylülere gösterilmesi hakkındaki...” teklif ortak kararla kabul edildi; (Ant, 26 Temmuz 1933; Aydın Halkevi Broşürü, s. 29.)

⁶¹⁷ Ant, 29 Mayıs 1933.

⁶¹⁸ Ant, 26 Haziran 1932.

⁶¹⁹ Aydın Halkevi Broşürü, s. 29.

⁶²⁰ Ant, 26 Temmuz 1933.

⁶²¹ BCA, 490.01.981.804.2.32.

Köylerde, numune septik çukurları yaptırmaya teşvik etti, medeni bir insanın yaşayacağı şekilde muhtelif tip binalar tarif etti ve umumi köy helaları yaptırılmasına öncü oldu.⁶²² Köylerimizin, sosyal ve sıhhî kalkınmalarına sarf olunmak üzere her köye, köy sandığından imece usulü ekin ekilmesi için parti aracılığıyla Valiliğe başvuruldu ve önergesini de onaylatmayı başardı.⁶²³

Köycülük Şubesi, çalışmalarına bakıldığında; Aydın'ın köyleri birçok açıdan geride olduğu anlaşılıyordu. Şube'nin, tüm bu tespitlerini düzeltme adına çalışma planlarında uygulamaya geçtiği anlaşılıyordu. Bu alanlar sağlık ve yardıma muhtaç olan kesimin ihtiyaçlarının karşılanmasıydı. Aynı zamanda sağlıklı bireyler yetiştirilebilmesi için yaşam alanlarının imar edilmesi gerekmektedir. Şube, köylerin imarı için gerekli kurumlar aracılığıyla girişimlerde bulunduğu anlaşılıyordu. Köylülerin, şehir merkezinde idare ile ilgili işlerinde yardımcı olduğu kaydediliyordu. 1935 yılı içerisinde şubeye başvuran 403 köylü vatandaşa bedava arzuhalleri yazılarak işlerinde yardımcı olmaya çalışıldı.⁶²⁴

Halkevi Yayın Kolu'nun, katkılarıyla Nadir (Birvar) Bey'in incir hastalıkları üzerinde kaleme aldığı "*İncircilere Öğüt*" adlı broşürü, 1933'te Aydın Halkevi tarafından basıldı.⁶²⁵ Bu broşür, Köycülük Şubesi, vasıtasıyla köylü ve çiftçilere ulaştırıldı. 1944 Çalışma Raporu'nda; Aydın Halkevi olarak Köycülük Şubesi'nin bağ ve zeytin budama konularında verimli çalışmalar gerçekleştirdiği belirtildi.⁶²⁶ Köycülük Şubesi, sadece köylüyü ve çiftçiyi bilgilendirme çalışmaları değil, aynı zaman incir fiyatlarının canlandırılması, çiftçinin borçlarını ödenmesi konusunda yol gösterici oldu. İncir fiyatlarının piyasada düşük olması dolayısıyla tedbirler alındı. Ant Gazetesi'nin 26 Eylül 1932'deki haberinde; "*Şehrimiz Halkevi Köycülük Şubesi köylerde yaptığı temaslarda bu ciheti derin bir alaka ile tetkik ederek bütün memurlarımızın birer liralık incir mübayaatının teminini bir tedbir olarak düşünmüş ve kıymetli valimizin yüksek delaletleride bu düşüncenin file iktidarına mucip olmuştur*"⁶²⁷ çözüm arayışları içerisinde bir takım girişimlerde bulunulduğu belirtildi. Aydın Valisi Fevzi Bey, bazı vilayetlere konu ile ilgili olarak tahrirat gönderdi. Ant Gazetesi'nin 26 Eylül 1932 tarihli bir başka haberinde; "*Tahrirat gönderildiği vilayetler şunlardır: İzmir- Manisa- Denizli- Muğla-*

⁶²² H. Şölen, "*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldız*", s. 27.

⁶²³ BCA, 490.01.981.804.2.32.

⁶²⁴ BCA, 490.01.981.804.2.32.

⁶²⁵ BCA, 490.01.825.262.1.40; Aydın Halkevi Broşürü, s. 29.

⁶²⁶ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 30.

⁶²⁷ Ant, 26 Eylül 1932.

Isparta- Burdur- Afyon- Kütahya- Konya- Antalya- Adana- Aksaray- Eskişehir- Ankara- Bursa- Balıkesir- Bilecik- Mersin- Koca ili- Bolu- Çanakkale- Edirne- Tekirdağ- Kırkkilise- Kayseri; Kazalara da yazılmıştır. Kuru incir piyasasının düşkünlüğüne binaen köylü elindedi mahsulün bir dereceye kadar satışı ve fiyatını koruyabilmek için Aydın halkevi Köycülük Şubesi'nce bütün memurlarımız tarafından birer liralık incir mubayaasının temini bir tedbir olarak düşünülmüştür... ”⁶²⁸ diyerek yapılan çalışmada Köycülük Şubesi'nin girişimleri de belirtildi.

Halkevi İdare Heyeti'nin toplantısında köylülerin; *“Ziraat bankasına borcu olan çiftçi, köylü vesairenin vakti müsait olup da borçlarını tediye etmekten imtina edenlere karşı kanunun ahkâmı tatbik edileceği tabii olup bunların; Bankanın fedakârlığını unutmamalarını ve borçlarını vermekte hüsnü niyetle hareket etmelerini her vasıttan istifade tarikiyle irşada çalışılması ve vakti müsait olmadığı ve hüsnü niyeti olduğu tebeyyün edenlerin senetlerinin yenileştirileceği hakkındaki tamim için Halkevine düşen vazifenin komitelerce elbirliğiyle yapılmasına kararı...”* alınıyordu.⁶²⁹ Bir başka olay, köylü ile banka arasında ihtilâfi sebep olan *“Bıyıklı çiftliği”* meselesidir. Köylünün lehine hal çarelerini bulmak ve mahallinde tetkikat yapmak üzere CHF'sı Vilâyet İdare Heyeti Başkanı Etem Kadri ve Halkevi Başkanı Neşet Beyler, köye ziyarette bulundu.⁶³⁰

Köycülük Şubesi, sadece yardım, imar ve sağlık alanlarında değil köylüyü tüm çevrelerde kollamak adına üretiminde ve ticaretinde de ön ayak oluyordu. Aydın Halkevi'nin, çiftçiyi kalkındırmak için yapmış olduğu çalışmalar gayet önemli atılımlardı. Çünkü Aydın bir tarım şehriydi. Çiftçinin üretimi kesmesi en başta Aydın ve çevresini etkileyecekti.

Halkevi Köycülük Şubesi, diğer köylere örnek olabilmek için *“Örnek Köy”* adı altında köyler kurulmasına çabalıyordu. Hilmi Zade Vasfi, tarafından Aydın Gazetesi'nde 21 Temmuz 1934 tarihinde kaleme aldığı yazıda; *“Vilâyetimizin Halkevi Köycüler Komitesi de büyük bir azim ile mütevazı ve sakin bir halde köy köy dolaşıyor ve tetkikatını yapıyordu... Beş yüze yakın köyün hakiki numaralarını vermek ve bilhassa Örnek köy tesisinde ehem olan noktaları göz önünde tutmak kurulacak temel bakımından çok hassas bir iştir... Köycüler Komitesi her şeyden evvel köy maarifine ehemmiyet vermektedir.*

⁶²⁸ **Ant**, 26 Eylül 1932.

⁶²⁹ **Ant**, 6 Haziran 1933.

⁶³⁰ **Ant**, 29 Haziranda 1933.

*Bunun için (Örnek Köy) seçiminde önce mektep işi üzerinde hassasiyet göstermektedir*⁶³¹ denilerek örnek köy için okulun önemi vurgulanıyordu.

Şube, tarafından köylü halkını vatan ve bayrak sevgilerini tazelemek için köylerde bayrak çekme törenleri düzenlendi. Köycülük Şubesi, haftalık gerçekleştirdiği toplantısında; *“30.6.933 Cuma gününden itibaren köylerde Sancak çekmek merasiminin yaptırılması için köylerde hey’etine Halkevi idare hey’etinden iştirak edecek arkadaşların köyleri dolaşmasına ve dolaşmada zehirli gazdan korunma mevzuu üzerinde konferanslar verilmesine”* karar verildi.⁶³² Halkevi İdare Heyeti, bir başka haftalık olağan toplantısında Avukat Neşet Bey’in Başkanlığında gerçekleştirildi, toplantıda; *“Köycüler Şubesi’nin köylerde çekilen Sancak keşidesinde bulunmak üzere köyleri dolaşmasına ve idare hey’etinden Köycüler Şubesi’ne Hulusi Erdoğan, Mazhar Nafiz ve hâkim Ziya beylerin refakat etmesine”* karar verildi.⁶³³ Aydın Halkevi İdare Heyeti’nden, Vasfi Hilmi, Mazhar, muallim Sabri ve CHF’sı Kâtibi Osman Beyler ve Köycülük Şubesi üyelerinden ve halkevi mensuplarının katılımıyla Balta köyünde tören gerçekleştirildi.⁶³⁴ Bu ziyarete ilişkin olarak; *“Mazhar beyin bayrak sevgisi hakkındaki sözlerinden sonra herkes saygı vaziyetini aldı ve köyün en ihtiyarı Rasul oğlu Mehmet ağa bayrağı ağır ağır direğe çekti. “Yaşasın Türk Bayrağı yaşasın yüce Gazimiz, yaşasın Cumhuriyetin köylü efendileri” diye bağrıldı ve alkışlandı”* bilgisi verilmektedir.⁶³⁵

Köylerde, gerçekleştirilen bu törenler köy halkının vatana, bayrağa ve hükümete bağlılığı amaçlamaktaydı. Aydın Halkevi’nin, çalışmalarında bu proje kapsamında girişimleri olsa da yeterli olmadığı anlaşılıyordu. Genel olarak şube köylüler adına atılımlar yapmasına rağmen bunların yeterli gelmediği çalışma raporlarından belirtiliyordu.

IX- Müze ve Sergi Şubesi

Halkevlerin 9. uncu şubesi; Müze ve Sergi Şubesi’ydi. Şube;

A) Halkevi Müzesi,

B) Sergi grubu olmak üzere iki gruba ayrılarak faaliyet yürütmekteydi.

⁶³¹ Aydın, 21 Temmuz 1934.

⁶³² Ant, 19 Haziranda 1933.

⁶³³ Ant, 21 Haziranda 1933.

⁶³⁴ Ant, 1 Temmuz 1933.

⁶³⁵ Ant, 1 Temmuz 1933.

Halkevi Müze grubunun çalışma alanları; “üyesi buldukları Halkevi bölgesindeki tarihi eser ve anıtların iyi korunması için ilgili resmi kurumları bilgilendirmek, Halkevinin bulunduğu yerde resmi müzeler varsa onları zenginleştirmeye, eksikliklerini tamamlama; yoksa bunların kurulmasına çalışır. Tarihi anıtların fotoğraflarını aldırır, imkân olan yerlerde alçıdan küçük modeller yaptırır, üzerindeki yazıların fotoğraf veya kopyalarını aldırır. Maddi imkân var ise satın alma suretiyle tarihi değeri olan eski yazılar, kitap kapları, tezhipler, halılar, nakışlar, ulusal kültür belgeleriyle eski ulusal kılıklar, oyalı yazmalar, tüfenkler, tabancalar ve her türlü silahlar, sedef, altın, gümüş vs. kakmalar ve oymalar vb. Türk etnoğrafya belgelerini toplamaya çalışmak yolu ile yerel müzelerin genişlemesine ve kurulmasına hizmet eder” Sergi grubu ise; “Ar” ve “Ulusal yapıt ve ürün” olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Ar kısmı halkevi bölgesinde, “gerek yurdun başka taraflarında bulunan resmi yapanlar, heykeltçiler vb. artistlerle tanışarak bunların gönderilme harçları kendilerinden olmak üzere süreli veya süresiz surette gösterilmesini isteyecekleri eserleri Halkevi Kurağı içinde halka tanıtır. Sergi kısmı yurdun her tarafından ilgilileri gene süreli veya süresiz olmak üzere ve harçlarıyla gönderecekleri ulusal yapıt ve ürünlerin örneklerini gösterir.” şeklinde tanımlanmaktaydı.⁶³⁶ Aydın Halkevi Müze ve Sergi Şubesi 6 muallim, 2 tüccar, 1 işçi, 6 diğer mesleğe mensup 7 kadın 8 erkek olmak üzere 15 üye ile çalışmaya başlamıştı.⁶³⁷

Müze Ve Sergi Şubesi'nin ilk aşamada oluşturduğu çalışma “Sıhhi Müze” oldu. 5 Mayıs 1933 tarihinde açıldı.⁶³⁸ Müze için verem, frengi, trahom ve diğer sarı hastalıkları üzerine uzman doktorlara birer broşür yazdırılarak, bu broşür müzeyi ziyaret edenlere takdim edildi.⁶³⁹ Sıhhi Müzeye, salı ve çarşamba günleri yalnız kadınlara, diğer günler halkın tamamına açık bulunduruluyordu.⁶⁴⁰ Müze, açıldığı günden itibaren 26 gün içerisinde 6.038 kişi ziyaret etti.⁶⁴¹ 16 Temmuz 1933 sabahından 31 Temmuz 1933 akşamına kadar 170 kişi ziyaret etti, 6'sı kadın 110'u erkekti.⁶⁴² Ekim ayında ise 217 kadın 431 erkek ziyaret etti.⁶⁴³ Özellikle 4 ay zarfında kadın sayısının artış hızı göze

⁶³⁶ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s. 18- 19.

⁶³⁷ Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 102- 103.

⁶³⁸ Aydın Halkevi Broşürü, s. 31; Ant, 7 Mayıs 1933.

⁶³⁹ H. Şölen, “Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı”, s. 23.

⁶⁴⁰ Ant, 23 Mayıs 1933.

⁶⁴¹ Ant, 3 Haziran 1933.

⁶⁴² Ant, 3 Ağustos 1933.

⁶⁴³ Ant, 22 Teşrinisani 1933.

çarpılmaktaydı. 1933 Ekim ayının sonu itibariyle toplam rakam 8.912⁶⁴⁴ kadın ve erkek olduğu belirtiliyordu.⁶⁴⁵ 1935 Çalışma Raporu'nda, müzeye hala daha ilginin yoğun olduğu vurgulanıyordu.⁶⁴⁶ 1941 Teftiş Raporu'nda, ise sergilenen tıbbi malzemelerin hususi dolaplarda muhafaza edildiği dikkat çekiliyordu.⁶⁴⁷ Müzeye, ilginin yoğun olarak devam etmesi halkın bilinçlenmesi adına önemlidir. Aydın Halkevi, olarak sağlık alanında bir müzenin açılması il içerisinde uzman bir sağlık kadrosunun varlığının kanıtıydı. Sosyal Yardım Şubesi'nin, aracılığıyla başka halkevlerinden Aydın'a tedavi amacıyla vatandaşların gönderilmesi de bunun bir başka göstergedir.

Müze Şubesi, eski yöresel kıyafetlerden bir müzesi oluşturmak istedi. Bu konuda hazırlık yapılması için çalışma programına konuldu. Programın, bu kısmını tahakkuk ettirmek için gayretle çalışan Müze Kolu, halkımızla temaslar yaparak eline geçirdiği bu tip eşyaları paralı ve parasız tedarik etme yoluna gidildi.⁶⁴⁸ Ant Gazetesi'nin 12 Temmuz 1933 tarihli; "... Halkevimizce bir milli kıyafet müzesi vücade getirilecektir ki bunun değeri ve faydası hakkında uzun boylu izahatı zait telakki ederiz"⁶⁴⁹ haberine karşılık "Kıyafet Müzesi'nin" 1945 Teftiş Raporu'ndan anlaşıldığı kadarıyla yeni açıldığı belirtiliyordu. 10 yılı aşkın sürede çalışma yapılmamasının sebebi maddi imkânların kısıtlı olmasına bağlı olabilir.

Müze Şubesi'nin, tarihi eserler konusunda ilk çalışma planı tetkik gezileri ve elde edilen eserlerin fotoğraflanarak bunlardan albüm oluşturulmasına çalışmaktaydı. 27 Temmuz 1933'de "Söke yol" la "Balat ovasına ve Menderes mansabına" kadar bir gezinti tertip ederek o çevrede bulunan "Milet, Priyen" şehirleriyle "Didim" mabedini ziyaret edildi. Bu gezi kapsamında eserlerin fotoğraflar alındı.⁶⁵⁰ Aydın İl sınırları içinde bulunan Tral şehrine ait tarihi parçalar tespit edilerek toplandı.⁶⁵¹ 1933'de yaz aylarında "Yoran" harabelerine yapılan tetkik gezisinden anlaşıldığı kadarıyla Söke "Akköy"de Maarif Vekâleti tarafından tesis edilen bir "Arkeoloji Müzesi" bulunuyordu.⁶⁵² Bunun haricinde ayrı bir müze açılmasına çalışıldı. Valilikçe, muhafaza altına aldırılan tarihi eserlerin Aydın'a getirterek bir müze açmak için arsa temin edilmek istendi.⁶⁵³ Yeni açılacak müze

⁶⁴⁴ 1933 senesi faaliyet raporlarında bu sayı 9.433 verilmektedir. (Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, s. 14.)

⁶⁴⁵ Aydın Halkevi Broşürü, s. 31.

⁶⁴⁶ BCA, 490.01.981.804.2.33.

⁶⁴⁷ BCA, 490.01.994.843.4.106.

⁶⁴⁸ Aydın Halkevi Broşürü, s. 31.

⁶⁴⁹ Ant, 12 Temmuz 1933.

⁶⁵⁰ Aydın Halkevi Broşürü, s. 30.

⁶⁵¹ Aydın Halkevi Broşürü, s. 31.

⁶⁵² Ant, 30 Temmuz 1933.

⁶⁵³ BCA, 490.01.981.804.2.33.

için Osmanlı devrine, ait han, hamam, sebil vs. eserlerin ve kitabeler de kaydedildi.⁶⁵⁴ Bizans devrine, ait bir kadın heykeli, Romalılara devrinde bir erkek başı ve Selçuklulara ait mezar taşları muhafaza edildi.⁶⁵⁵ Müzelik eşyalar için defterler tutuldu.⁶⁵⁶ Şubenin, Müze Kolu yapmış olduğu tarihi çalışmalar Aydın ve çevresi için yeterli değildi. Zengin bir tarihi mirasa sahip olan Aydın için sadece belli mekânların incelendiği anlaşılıyordu.

İzmir Enternasyonal Fuarında, Aydın il yönetimi tarafından açılan “*Aydın Pavyonu*”na Aydın Halkevi toplam 100 lira yardımı etti ve panayırda sergilenen ulusal ürünleri, fotoğraf ve diğer eşyayı halkevine mal ederek bunlardan bir “*Tarım Sergisi*” hazırlandı. Ulusal Ekonomi ve Araştırma Haftası’nda, sergilenen ürünler daha sonra halkevine getirilerek “*Tarım Müzesi*” açıldı.⁶⁵⁷

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesiyle, yapılan iş birliği sonucunda, nakış sergisi açıldı ve bu sergi 19- 31 Mayıs 1935 arasında 12 gün sürdü.⁶⁵⁸ Tasarruf ve Yerli Malı Haftası’nda Ant Gazetesi’nin 28 Kasım 1933 tarihli haberinde; “*Vilâyetimizin yerli mahsullerini teşhir için Halkevimizde bir sergi*” tertip edildi deniliyordu.⁶⁵⁹ Şube, tarafından yapılan çalışmalar sergilenmekteydi. Sergi kolu, tarafından bir başka çalışma, grafikler ile ilgili; “*Vilâyetimizce Cumhuriyet on yılda yapılan işler hakkında bütün daire müessese ve cemiyetler raporlarını hazırlayarak başmühendis Kemal Beyin reisliği altında kurulan istatistik ve grafik yardımcı komitesine verilmekte ve komite tarafından bayram günlerinde halkevi salonunda açılacak sergi de teşhir edilmek üzere grafikler*” hazırlamaktaydı.⁶⁶⁰

Aydın Halkevi, tarafından her yıl amatör sanatçıların katılımıyla “*Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi*” adıyla salonunda sergi düzenlenmekte, sergi nihayetinde dereceye alınan eserlerin başarılı bulunanları halkevi tarafından ödüllendiriyordu.⁶⁶¹

Aydın Halkevi, açıldığı yıldan itibaren dokuz şube ile faaliyet yürütmekteydi. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; şubeler başarılı çalışmalar gerçekleştirdikleri söylenebilir. Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi, Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışını Gazi Gecesi olarak ilk defa Aydın’da kutlaması gurur verici bir etkinliktir. Aynı şube tarihi mekânları tetkik çalışmalarında aktif yer alması Aydın tarihinin gelecek kuşaklara

⁶⁵⁴ **Aydın Halkevi Broşürü**, 1933, s. 31.

⁶⁵⁵ H. Şölen, “*Bir Güneş Etrafında 9 Yıldızı*”, s. 23.

⁶⁵⁶ **BCA**, 490.01.994.843.4.106.

⁶⁵⁷ **BCA**, 490.01.981.804.2.33.

⁶⁵⁸ **BCA**, 490.01.981.804.2.33.

⁶⁵⁹ **Ant**, 28 Teşrinisani (Kasım), 1933.

⁶⁶⁰ **Ant**, 16 Teşrinievvel (Ekim) 1933.

⁶⁶¹ **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944**, s. 20.

aktarılması açısından mühim bir yere sahiptir. Güzel Sanatlar Şubesi, açılan halkevleri içerisinde ilk bando takımını kurdu. Ardından caz ekibi oluşturdu. Her iki çalışmada halkevlerinin istediği çağdaş ve sanatsal bir toplum oluşturma çabasına destekti. Gerek bando takımı gerekse caz ekibi Aydın ve çevresinin müzik zevklerine hitap etmekteydi.

Aydın Halkevi'nin, eksikliklerinden birisi temsil etkinlikleri için bir sahnesinin bulunmamasıydı. Yapımına başlanan sahne maddi imkânsızlıklardan dolayı uzun yıllar tamamlanamadı. Bu durumun Temsil Şubesi'nin, çalışmalarına aksattığı anlaşıyordu. Spor Şubesi, en fazla üyeye sahipti. Bu şube futbol alanında bölgesel bir mıntıka oluşturulmayı başardı. Özellikle yörenin kültürel mirası olan deve güreşlerini halkevine yardım amacıyla düzenlenmesinin yanı sıra bu mirasa sahip çıkıldığını göstermekteydi. Sosyal Yardım Şubesi, çalışma planında ilk olarak dilencilerle ilgili faaliyet yürüttü. Bu faaliyeti iki açıdan değerlendirebiliriz; birincisi o dönem de Aydın toplum tabakasının durumunu yansıtmaması, ikincisi şubenin ilk olarak çalışmaya toplumdaki bozuk yapılanmayı düzeltmek adına girişimlerde bulunmasıydı.

Halkevi, açmış olduğu kurslarda Aydın halkının mesleki anlamda kalkındırmayı hedeflemesi toplum refahı için önemlidir. Aydın Halkevi'nin, birçok şubesi ortaklaşa organize ettiği cezaevindeki mahkûmlara yönelik çalışmaları bir sosyal sorumluluk projesidir. Halkevi kütüphanesi Türk Ocakları'ndan miras kalan kitaplarla çalışmaya başlaması büyük bir kazançtır. Yayın kolu, özellikle çiftçilere yönelik broşürler, tarih alanıyla ilgili eserler ve halkevinde verilen konferansların basımında hizmet etmekteydi. Aydın Halkevi, adına dergi çıkarılmaması yapılan çalışmaların ileri ki kuşaklara bırakılmasında büyük bir eksikliklerdir. Halkevi, köycülük çalışmalarında yetersiz kaldığı çalışma raporlarından anlaşılmaktaydı. Müze ve Sergi Şubesi, Sıhhi Müze adıyla kapsamlı bir çalışma yapması Aydın'ın sağlık alanında o yıllarda ne kadar ileri olduğunu göstermekteydi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN İLÇELERİNDE AÇILAN HALKEVLERİ

A- AYDIN İLÇELERİNDE AÇILAN HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ

I- Nazilli Halkevi

Nazilli; kuzeyinde İzmir ve Manisa illeri, güneyinde Bozdoğan ve Karacasu, doğusunda Kuyucak, batısında Sultanhisar ilçeleri ile komşudur. Aydın merkeze 47 km uzaklıktadır. Nüfus yönünden Aydın'ın en büyük ilçesidir.⁶⁶² Aydın, merkezdeki halkevinden sonra ilk olarak açılan Nazilli Halkeviydi. Nazilli Halkevi, 24 Şubat 1933'de açıldı.⁶⁶³ Tevfik Bey⁶⁶⁴ başkanlığında Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Kütüphane ve Yayın Şubeleriyle faaliyete başladı. 1938'de dört şubeye Sosyal Yardım Şubesi de eklendi.⁶⁶⁵ 1941 Teftiş Raporu'nda Köycülük Şubesi'nin açıldığına dair söz edilmesine rağmen 1942, 1943, 1945 Teftiş Raporlarında bu şube ile ilgili bilgilere rastlanmadı.⁶⁶⁶ Nazilli Halkevi'nin, genel bütçesi Vilâyetten 850 lira para yardımı⁶⁶⁷ ile toplam 2.900 lira idi.⁶⁶⁸ Nazilli Halkevi'nin, binası yetersizdi. Yeni bir bina için ilk olarak 12.481.81 lira⁶⁶⁹ toplanarak bankaya yatırıldı, daha sonra bu miktar 17.000 lira⁶⁷⁰ kadar ulaştı. Ancak bu miktar yetersiz olduğu için yeni binanın yapımı için CHF Genel Sekreterliğinden yardım talep edildi. Ancak bu süreç uzun sürdü.

Nazilli Halkevi, 4 şube ile faaliyete başlamıştı. Ancak bu halkevi için dikkat çeken bir bilgi, Nazilli'de 50'ye yakın ilk ve ortaokul olmasına rağmen öğretmenlerin halkevine ilgileri çok az olduğuydu. Bu durumun sadece 4- 5 öğretmenin görev almasından anlaşılıyordu.⁶⁷¹ Nazilli Halkevi'nin, şube etkinliklerine bakıldığında; Güzel Sanatlar Şubesi ilk olarak 31 üyeden oluşuyordu⁶⁷² ve şube bünyesinde bando takımı kuruldu.⁶⁷³ Bando takımı, bazı toplantılarda görev almaktaydı. Örneğin; Aydın Gazetesi'nin 29 Ağustos 1934 tarihli haberinde; "*Nazilli Halkevi bando ve saz takımı 24.8.934 Cuma günü saat 17,5 da Sultanhisar'da Fırka nahiye heyeti tarafından şereflerine bir akşam ziyafeti*

⁶⁶² H. Akdoğan, **Aydın**, s. 113.

⁶⁶³ **Ant**, 18 Mart 1933.

⁶⁶⁴ **Ant**, 2 Teşrinievvel (Ekim) 1933.

⁶⁶⁵ **Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın**, s.160.

⁶⁶⁶ **BCA**, 490.01.994.843.4.111.

⁶⁶⁷ **BCA**, 490.01.994.843.4.76.

⁶⁶⁸ **BCA**, 490.01.994.843.4.154.

⁶⁶⁹ **BCA**, 490.01.994.843.4.76.

⁶⁷⁰ **BCA**, 490.01.994.843.4.11.

⁶⁷¹ **BCA**, 490.01.994.843.4.154.

⁶⁷² A. A. Öztürk, "*Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi*", s. 45.

⁶⁷³ **Ant**, 24 Haziranda 1933; **Ant**, 2 Teşrinievvel (Ekim) 1933.

verildi. Gece bir konser verildi. Konserde memleket gençleri münevveranı ve bazı hanımlar ve bu meyanda Aydın sıhhat müdürü, nahiye müdürü muallimler ve diğer memurin de bulundular”⁶⁷⁴ diyerek bando takımının etkinliğine yer verilmekteydi. İlerleyen zamanda caz ekibi oluşturuldu. Bando takımı, 1933 ve 1938 arasında 39 konser verdi ve bu konserlere 10.700 kişi katıldı.⁶⁷⁵ Aynı zamanda musiki öğretmeni 22 öğrenciye piyano, mandolin dersleri verdi.⁶⁷⁶ Şube aracılığıyla açılan musiki kurslarına 4.948 kişi talep de bulundu.⁶⁷⁷ Şube, bütçesi toplam 130 liraydı⁶⁷⁸ ve bu bütçeden bando takımına elbise yaptırıldı.⁶⁷⁹ Şube, çalışmalarında milli oyunlar teşvik edildi. Türküler öğretildi. Merasim günlerinde masrafı halkevi tarafından karşılanarak milli oyunlar oynatıldı. Gençlere İstiklâl Marşı öğretildi.⁶⁸⁰

Nazilli Halkevi; Güzel Sanatlar Şubesi olarak daha fazla müzik çalışmalarıyla ilgilendiği anlaşıyordu. Bu alanla ilgili olarak bando takımı ve caz ekibinin oluşturması ilçe açısından önemliydi. Halkevi, olarak verilen konserlere katılımın bu kadar çok olması halk tarafından ilgi uyandırdığını gösteriyordu.

Halkevleri, amatör sanatçıların buldukları bölgelerin resimlerini yapması ve fotoğraflarını çekilmelerini destekliyordu. Halkevi, çeşitli zamanlarda yarışmalar düzenleyerek amatör sanatçıları teşvik ediliyordu. Toplanan eserlerden sergi tertip ederek halkın beğenisine sunuluyordu. Nazilli Halkevi, 1940’da “*Amatör Resim Ve Fotoğraf Sergisi*” düzenledi.⁶⁸¹ Sergide “*Çapahasandan görünüş*” “*Karşıyakada gurup*”⁶⁸² gibi tablolar derece aldı. Halkevi tarafından açılan bu sergiyi 3.600 kişi gezdi.⁶⁸³ 1944 Çalışma Raporu’nda; “*6. Amatör Resim Ve Fotoğraf Sergisi*” düzenlendiği bildiriliyordu.⁶⁸⁴ Nazilli Halkevi’nin, 1933’te açılmasına karşılık sergi çalışmaları hakkındaki bilgileri ancak 1940’daki Çalışma ve Teftiş Raporlarından elde ediliyordu. Aynı zamanda çalışma ve teftiş raporlarından elde edilen verilerde 1940’dan sonra sergiler hakkında bilgi yer almamasına rağmen 1944’de altıncı serginin toplandığına dair bilgilere yer veriliyordu.

Nazilli Halkevi’nde muhitin seviye ve ihtiyacına uygun olarak birçok konferans verildi. Konferans programlarına ilgi uyandırabilmesi için sonunda bando takımı

⁶⁷⁴ Aydın, 29 Ağustos 1934.

⁶⁷⁵ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, s. 161.

⁶⁷⁶ BCA, 490.01.994.843.4.113.

⁶⁷⁷ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, s. 161.

⁶⁷⁸ BCA, 490.01.933.626.2.177.

⁶⁷⁹ BCA, 490.01.933.626.2.173.

⁶⁸⁰ BCA, 490.01.994.843.4.113.

⁶⁸¹ BCA, 490.01.974.772.2.17.

⁶⁸² BCA, 490.01.974.772.2.28.

⁶⁸³ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, s. 161.

⁶⁸⁴ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 20.

tarafından konser veriliyordu.⁶⁸⁵ Örneğin 22 Kasım 1934 Perşembe günü A. Vehbi Bey tarafından “*Frençili çocukların emzirilmesi, süt analığının şartları, Sıtma*” konulu konferansın sonunda konser verildi. Konserde keman, piyano ve mandolin ile birlikte dünya klasikleri ve halk türkülerinden 11 parça seslendiriliyordu.⁶⁸⁶ Halkevinde 60 adet program dâhilinde konferans ve konser birlikte sunuldu ve 20.060 kişinin bu etkinliklere katıldığı anlaşıyordu. Konser haricinde çeşitli konularda 97 konferans düzenlendi 18.920 kişi katıldı.⁶⁸⁷ Nazilli Halkevinde konuları itibariyle örneklendirilebileceğimiz konferanslar şu şekildedir;

1. Avni Bey tarafından “*Mükeyyefat*”⁶⁸⁸
2. 8 Ağustos 1934 günü Aydın hastanesi kadın hastalıkları uzmanı Dr. Süleyman Bey tarafından “*Gebelik ve avarizi*”⁶⁸⁹.
3. 13 Kasım 1934 günü Dr. Süleyman Bey tarafından “*Erkeklerde ve Kadınlarda kısırlık*”⁶⁹⁰
4. 24 Mart 1935 günü Hasköylü Şakir Bey tarafından “*Sanat ve faydaları*”⁶⁹¹
5. 13 Nisan 1935 günü Ziraat mektebi mezunlarından Cudi Öntürk tarafından “*Ziraat*”⁶⁹²
6. 21 Nisan 1935 günü Bankacı Niyazi Bey tarafından “*kooperatifçiliğin*” tarihçesi hakkında bir konferans⁶⁹³
7. 1 Mayıs 1935 günü Ortaokul öğretmenlerinden Niyazi Bey tarafından “*Sağlık bilgisi*”⁶⁹⁴
8. 4 Mayıs 1935 günü Hasköylü Şakir Bey tarafından “*İçtimaî muavenet lüzum ve faydaları*”⁶⁹⁵
9. 28 Mayıs 1935 günü Ortaokul öğretmenlerinden Niyazi Bey tarafından “*Esrar ve Sosyal bünyede yaptığı tahribat*”⁶⁹⁶

⁶⁸⁵ Aydın, 12 Temmuz 1934; Aydın, 19 Temmuz 1934.

⁶⁸⁶ BCA, 490.01.1007.887.2.101.

⁶⁸⁷ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, s.161.

⁶⁸⁸ Aydın, 28 Temmuz 1934.

⁶⁸⁹ Aydın, 11 Ağustos 1934.

⁶⁹⁰ BCA, 490.01.1007.887.2.102.

⁶⁹¹ BCA, 490.01.1007.887.2.88.

⁶⁹² BCA, 490.01.1007.887.2.89.

⁶⁹³ BCA, 490.01.1007.887.2.94.

⁶⁹⁴ BCA, 490.01.1007.887.2.87.

⁶⁹⁵ BCA, 490.01.1007.887.2.86.

⁶⁹⁶ BCA, 490.01.1007.887.2.93.

10. 5 Haziran 1935 günü Ortaokul öğretmenlerinden Şekûr Okan tarafından “*Şübert, Mozart, Haydın ve Rus ulusal musiki doğuşu*”⁶⁹⁷
11. 12 Haziran 1935 günü dava vekillerinden İhsan Bey tarafından “*Ailede İktisat*”⁶⁹⁸
12. 31 Temmuz 1935 günü İstanbul Hukuk Fakültesi mezunlarından Pakize Celâsun tarafından “*Türk kadınlarının dünkü ve bugünkü durumlarıyla siyasal hayata girişleri*”⁶⁹⁹
13. 22 Temmuz 1935 günü öğretmen İrfan Konur tarafından “*Sosyal Ahlâk*”⁷⁰⁰
14. 25 Temmuz 1935 günü Harbiye Okulu son sınıf öğrencilerinden Vasfi Arkün tarafından “*Askerlik ve askeri okullarda hayat*”⁷⁰¹
15. 1 Ağustos 1935 günü İstanbul ilkokul öğretmenlerinden Mukaddes Altan tarafından “*Türk Kadını ve ana kucağının çocuk terbiyesi*”⁷⁰² konulu konferanslardı.

Nazilli Halkevi halkın ihtiyaçlarına karşılık konferanslar verdiği anlaşılıyordu. Konferansların konularına bakıldığında sağlık, ziraat ve sanat alanlarında daha fazla çalışma yapıldığı görülmektedir. Halkevi bu konferanslara halkın ilgisini çekebilmek adına etkinlik programına konserleri dâhil etmekteydi. Etkinliklere katılım verilerine bakılırsa başarılı olduğu anlamı gelmekteydi.

Nazilli Halkevi’nde Temsil Şubesi’nin; 5 kadın, 46 erkek olmak üzere toplam 51 üyesi bulunuyordu.⁷⁰³ Temsil Şubesi CHF’sı repertuarında mevcut olan birçok piyesi sahneledi. Şube çalışmaları toplam 250 lira bütçe ile yürütülüyordu.⁷⁰⁴ Halkevine dair basında yer alan bir haberde, “*Çoban piyesini parlak bir surette temsil etti. Şehrimizde Halkevi tarafından ilk defa sahnelenen bir piyestir. Bu piyeste Halkevi tarafından yeni tertip edilen muzıka heyeti de yer aldı. Bir Türkün bir cihana bedel olduğunu hadiselerle temsil eden bu piyes; Türk tarihinin, Türk varlığının bütün medeni hareketlerini, savaştaki merdane kahramanlığını çok veciz anlatıyor, dinletiyor ve gösteriyordu...*”⁷⁰⁵ etkinliği bildiriliyordu. Şube çalışma defterinden 17 Eylül 1938 cumartesi günü “*Sakarya’nın tayyarecisi*” ve 17 Aralık 1938 cumartesi günü ise “*Kör*” piyeslerinin

⁶⁹⁷ BCA, 490.01.1007.887.2.92.

⁶⁹⁸ BCA, 490.01.1007.887.2.85.

⁶⁹⁹ BCA, 490.01.1007.887.2.82.

⁷⁰⁰ BCA, 490.01.1007.887.2.83.

⁷⁰¹ BCA, 490.01.1007.887.2.91.

⁷⁰² BCA, 490.01.1007.887.2.84.

⁷⁰³ A. A. Öztürk, “*Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi*”, s. 46.

⁷⁰⁴ BCA, 490.01.933.626.2.178.

⁷⁰⁵ Ant, 9 Temmuz 1933.

sahnelendiği anlaşılıyordu.⁷⁰⁶ Nazilli Halkevi tarafından ilerleyen zamanda *İkizler*, *Kahraman*, *Sönmeyen Ateş*, *Mavi Yıldırım*⁷⁰⁷, *Akın* ve *Kanun Adamı*⁷⁰⁸ vb. oyunlar sahnelendi. 1933 ve 1938 arasında 48 piyes sahnelendi 22.115 kişi izledi.⁷⁰⁹ Nazilli Halkevi'nin teşebbüsleriyle Raşit Rıza ve Ertuğrul Sadettin tiyatro heyetleri Nazilli'de sahne aldı.⁷¹⁰ Halkevi salonunda parti repertuarına dâhil olmayan 4 piyes temsil edildi.⁷¹¹ Bunların yanı sıra parti repertuarına dâhil olmayan bazı piyesler, Muhlis Sabahattin ve Sadi Tek heyetleri tarafından halkevi sahnesinde oynandı. Halkevinde repertuvara dâhil olan ve kadın rolleri bulunan piyeslerin sahnelenmesi, kadın rolünü oynayacak eleman bulunmadığından sahnelenemedi.⁷¹²

Temsil Şubesi'nin sahnelediği piyeslerin konularına bakıldığında Milli Mücadele dönemi yansıtılmaktaydı. Şube beş yıl içerisinde 48 piyes sahnelemesi verimli bir çalışmaydı. Halkın bu piyeslere katılımı gayet yüksek orandaydı. Temsil Şubesi sadece kendi çalışmaları değil aynı zamanda başka tiyatro çalışmalarında sahnesinde yer almasında öncü olmaktaydı.

Nazilli Halkevi Spor Şubesi, bir avukat, iki öğretmen, sekiz tüccar, bir çiftçi, altı işçi, on bir diğer meslek gruplarından olmak üzere toplam 29 üyeden oluşuyordu.⁷¹³ Spor Şubesi'nin 400'den fazla üyesi bulunuyordu.⁷¹⁴ Şubeye, toplam 200 lira bütçe sağlandı.⁷¹⁵ Halkevi tarafından spor ile ilgilenen gençlere 100 liralık malzeme alındığı aynı zamanda genel sekreterlikten gönderilen çok kıymetli spor malzemesinin⁷¹⁶ de bulunduğu belirtiliyordu. Beden Terbiyesi Teşkilatı halkevi Spor Şubesi birlikte çalışmaktaydı. İlçede “*Menderes*” ve “*Nazilli Gençler Birliği*” spor kulüpleri bulunuyordu.⁷¹⁷ Halkevi öncülüğünde; “*Nazilli gençler birliği spor kulübüne mensup ve Halkevi himayesinde bulunan A. ve B. futbol takımları arasında Temmuzun on üçüncü Cuma günü futbol sahasında...*”⁷¹⁸ maçlar düzenlendi. Sadece futbol maçları değil aynı zamanda diğer spor dallarının da oynandığı; “*Halkevi bahçesinde voleybol sahası vücuda getirildiği gibi pek*

⁷⁰⁶ BCA, 490.01.933.626.2.177.

⁷⁰⁷ A. A. Öztürk, “*Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi*”, s. 46.

⁷⁰⁸ BCA, 490.01.994.843.4.112.

⁷⁰⁹ *Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın*, s. 161.

⁷¹⁰ BCA, 490.01.994.843.4.112.

⁷¹¹ BCA, 490.01.994.843.4.113.

⁷¹² BCA, 490.01.994.843.4.77.

⁷¹³ A. A. Öztürk, “*Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi*”, s. 46.

⁷¹⁴ BCA, 490.01.994.843.4.113.

⁷¹⁵ BCA, 490.01.933.626.2.178.

⁷¹⁶ BCA, 490.01.994.843.4.77.

⁷¹⁷ BCA, 490.01.933.626.2.176.

⁷¹⁸ *Aydın*, 19 Temmuz 1934.

çok heveslileri bulunması hasebiyle bir tenis sahasında yakında vücuda getirilecektir” şeklindeki haberden anlaşılıyordu.⁷¹⁹ Halkevi kendi futbol takımlarını oluşturmasına rağmen ilçedeki futbol kulüplerini de bir çatı altında toplamayı başarmaktaydı. Bu demek oluyor ki ilçede Beden ve Terbiye Kanununun 14. maddesi halkevi tarafından işlerlik kazandı.

Spor Şubesi, avcılık meraklılarına sürek avları düzenliyordu. Örneğin; *“Temmuzun altıncı ve on üçüncü Cuma günleri Halkevi spor komitesine mensup avcı aza tarafından tertip edilen domuz”* avına çıkıldığı haberlerde yer aldı. Spor amacıyla 40 gezi düzenlendi 2.783 kişi bu gezilere katıldı.⁷²⁰ Halkevi bünyesinde etkinliklerini genişleten Spor Şubesi, *“...mevcut spor faaliyetlerine munzam olarak atlı sporun canlanmasını da nazara alarak bir atlı spor heyeti vücuda getirilmesine karar vermiş ve heveskârların istedikleri at ve kısrakların hükümete ait haralardaki mevcutlarından bedelleri mukassiden verilmek ve banka mektubile teminat gösterilmek suretile tedariki için lazım gelen teşebbüslerde bulunmuş ve fırka kâtibi umumiliğinin da delalelini rica etmiştir”*⁷²¹ girişimler de bulundu. Şubenin atlı sporları desteklemesi çalışma planlarının çeşitlenmesi açısından önemlidir. Nazilli Halkevi sporunun birçok dalında faaliyet yürütmesi mevcut kadronun bu şube çalışmalarında yeterli olduğunu gösteriyordu.

Nazilli Halkevi Sosyal Yardım Şubesi; 22 kadın, 80 erkek olmak üzere 102 üyesi bulunuyordu.⁷²² Şube diğer hayır cemiyetleriyle iş birliği yapıyordu.⁷²³ Halkevi adına şube yardım toplayabilmek için *“Deve güreşi”* tertip etti.⁷²⁴ Nazilli Sosyal Yardım Şubesi'nin en önemli faaliyeti bir muayenehane kurmasıydı. İhtiyacı olan hastalara müracaatların dâhilinde ilçede mevcut olan doktorlara muayene ettirme ve ilaçlarının sağlanması amaçlanıyordu.⁷²⁵ Teftiş raporlarından anlaşıldığı kadarıyla Sosyal Yardım Şubesi çalışmaları yetersizdi.⁷²⁶ Çünkü şubenin faaliyetleri ne çalışma nede teftiş raporlarında yeterince yer almıyordu. Sağlık çalışmaları azımsanamayacak kadar değerliydi.

⁷¹⁹ **Ant**, 29 Mart 1933.

⁷²⁰ **Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın**, s. 161.

⁷²¹ **Ant**, 29 Mart 1933.

⁷²² A. A. Öztürk, *“Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi”*, s. 47.

⁷²³ **BCA**, 490.01.994.843.4.31.

⁷²⁴ **BCA**, 490.01.933.626.2.177.

⁷²⁵ **BCA**, 490.01.994.843.4.113.

⁷²⁶ **BCA**, 490.01.994.843.4.76.

Nazilli Halkevi'nin kuruluş yıllarında Kütüphane ve Yayın şubesi; 7 kadın, 66 erkek olmak üzere toplam 73 üyesi vardı.⁷²⁷ Halkevi, 2 adet okuma salonu,⁷²⁸ kütüphanesinde 1.710⁷²⁹ kitaba sahipti. Mevcut olan kitaplar üzerinde ciltlenmesi işlemi yapılmasına devam ediliyordu.⁷³⁰ Nazilli Halkevi kurulduğu dönemin şartlarına binaen gayet iyi bir kütüphane oluşturma başarıyordu. Bu da ilçenin refah seviyesinin yüksek olduğunu göstermekteydi. Nazilli Halkevi Yayın Kolu muhitinin ihtiyacına karşılık 1935'de Celal Şevket tarafından kaleme alınan "*Pamuklarımızı niçin ve nasıl Eyileştireceğiz*"⁷³¹ adlı eseri yayınlandı. Halkevinin yayın çalışmalarında yetersiz kaldığı anlaşıyordu. Bu duruma ilçede matbaa sıkıntısının sebep olduğu düşünülebilir. Halkevinin başka yayınlanan eseri yoktu. Nazilli Halkevi'nde dil anketine büyük önemiyet verildi. Radyo da verilen günlük listeler kara tahtaya yazılarak cevaplar toplanmakta ve tasnif edilmekteydi.⁷³²

Halkevi bünyesinde özel günler bir program dâhilinde kutlanmaktaydı. Cumhuriyet Bayramı için günler öncesinden "*Nazilli de halk kürsüleri üç yerde, cumhuriyet meydanı, büyük cami önünde, aşağı Nazilli de kurulacaktır. Mütekait vali Sait, orta mektep müdürü Eminiddin, fırka reisi Ulvi, Avukart Sami, Avukat Ömer Beyle birçok muallim hanımlar ve beyler söz söylemek üzere ayrılmışlardır. On beş yerde tak kurulacak ve fırkanın nahiye ve ocak mensupları fırka bayraklarıyla alaya iştirak edeceklerdir. Halkevi temsil heyetinden başka orta ve ilk mekteplerde temsiller vereceklerdir. Muallim hanımlar bayram hazırlıklarında kadın eline en çıkacak bütün işleri yapmayı kabul ederek şimdiden çalışmaya başlamışlardır. Bayramda halkevi tarafından bir balo verilecektir. Bu baloda (çiçekler ülkesinde) operetinden bir parça temsil olunacaktır*"⁷³³ program hazırlandı ve gazetede yayınladı. Halkevi tarafından organize edilen Cumhuriyet Bayramı'ndan, "...Halkevi bandosunun nağmeleri arasında büyük bir şenlikle tahliye etmiştir. Saat sekiz buçukta köylerden gelen efe kıyafetli ve atlı birçok kimselerle halk ve bütün teşekküller cumhuriyet meydanında toplanmış, ihzar olunan yerlere ayrılmıştır. Kaymakam bey tarafından bütün teşekküllerin ayrı ayrı dolaşarak ve her birine bir hitabe söylenerek büyük bayramları kutlulanmıştır. Bunu müteakip merasimde bulunan halkevi bandosu istiklal marşını çalmış ve ondan sonra da

⁷²⁷ A. A. Öztürk, "Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri: Halkevleri ve Aydın Halkevi", s. 49.

⁷²⁸ BCA, 490.01.994.843.4.113.

⁷²⁹ Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, s. 161.

⁷³⁰ BCA, 490.01.994.843.4.77.

⁷³¹ BCA, 490.01.825.262.1.44.

⁷³² Ant, 20 Mart 1933.

⁷³³ Ant, 11 Teşrinievvel (Ekim) 1933.

yirmi binden fazla halk kütlesi hep birden onuncu yıl cumhuriyet marşını söylemiş ve afaki çınlatmıştır. Bundan sonra geçit resmi yapılmış ve halkevi bandosunun iştirakiyle cumhuriyet marşı söylenerek büyük cami meydanına gidilmiştir”⁷³⁴ gazeteye yansyordu. Nazilli Halkevi tarafından organize edilen başta Cumhuriyet Bayramı olmak üzere tüm resmi bayramlara 1938’e kadar 39.599 kişi katıldı.⁷³⁵ Halkevi tarafından sadece resmi bayramlar değil aynı zaman özel günlerde belli programlar dâhilinde kutlanıyordu. Örneğin; “*Türkün İnkılâp tarihinde mühim bir mevki tutan, memlekete hürriyet mefhumunu sokmuş ve Cumhuriyet rejimine yol açmış bulunan meşrutiyet inkılâbının yirmi altıncı yıl dönümünü kutlulamak maksadı ile bu gece Halkevinde büyük bir toplantı yapıldı... Toplantıya gelenlerin ekseriyetini 10 23 Temmuz inkılâbının bütün heyecanlarını bizzat yaşamış olanlar teşkil ediyordu... Kuleli askeri lisesinin son sınıf talebesinden ve genç şairlerimizden Ekrem Kadri Bey*”⁷³⁶ güne uygun olarak hitapta bulundu. Haberden de anlaşılacağı gibi Meşrutiyeti İlan’ının yıl dönümünü anma etkinlikleri yapılmaktaydı. Halkevi ilçe genelinde ulusal bayramların şenlik havasında kutlanması adına görev almaktaydı. Sadece ulusal bayramları değil özel günleri de halkevinde kutlayarak önemini kavraması için çalışıyordu.

Nazilli Halkevi tarihi mekânlara ve köylere geziler tertip etmekteydi. Bu gezilerde gerek alan tespiti gerekse köylülerle kaynaşma ortamı oluşuyordu. Selçuk Harabeleri’ne düzenlenen gezi, “*Ayın 11 Cuma gecesi başladı. Nazilli’den otomobillerle Selçuk’a gidildi. Buradan Kuşadası, Söke ve Aydın güzergâhları izlenerek en son tekrar Nazilli’ye dönüldü*”⁷³⁷ şeklinde basına yansıdı. Köy ziyaretlerinde özellikle Cumhuriyet rejimine olan ilginin artabilmesi için bir takım etkinlikler yapıyordu. Örneğin, “*Köylerde Cuma gününü bayrak çekmek merasiminin ifası için temadi etmekte olan faaliyet cümlesinden olarak Mayısın 19 ncu Cuma günü halkevi mensuplarının Pirlobey köyüne gitmeleri*” kararlaştırıldı.⁷³⁸ Halkevi tarafından ayrıca “*Aziz Abat ve Yalamak*” köylerine⁷³⁹ giderek köycülük bakımından köylülerle temas ve bazı tetkikat icra edildi. 10 adet köye gezisi düzenlendi ve 390 kişinin katıldı.⁷⁴⁰ Nazilli Halkevi sadece köylere değil çevre illere de geziler düzenledi. Bunlardan biri de Denizli’ye yapılan geziydi.⁷⁴¹ Düzenlen gezilerde

⁷³⁴ **Ant**, 31 Teşrinievvel (Ekim) 1933.

⁷³⁵ **Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın**, s. 161.

⁷³⁶ **Aydın**, 25 Temmuz 1934.

⁷³⁷ **Ant**, 14 Ağustos 1933.

⁷³⁸ **Ant**, 15 Mayıs 1933.

⁷³⁹ **Aydın**, 8 Temmuz 1934.

⁷⁴⁰ **Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın**, s. 161.

⁷⁴¹ **Aydın**, 19 Ağustos 1934.

kafileler halinde sayı 240 kişiyi buldu.⁷⁴² Halkevinin gezileri daha çok güzel vakit geçirmek için düzenlenmekteydi. Bu yüzden çalışma olarak yetersizdi.

Nazilli Halkevi'nin çalışma ve teftiş raporlarına bakıldığında başarılı faaliyetler gerçekleştirdiği belirtiliyordu. Halkevi elindeki bütçe ile gerek müzik alanında gerekse spor alanında önemli girişimlerde bulunmaktaydı. Ancak halkevi sosyal yardım alanında, yayın çalışmalarında ve köycülük faaliyetlerinde gerekli gayreti göstermediği ya da yapılmış olan çalışmaların raporlara yansımadağı düşünölmekteydi.

1- Sümer Halkevi

Cumhuriyet Dönemi'nin önemli sanayi atılımlarından biri 1935 yılında temeli atılan ve 9 Ekim 1937'de Atatürk'ün açılışını yaptığı Nazilli Sümer Basma Fabrikası'dır.⁷⁴³ Nazilli'de bir halkevi bulunmasına karşılık fabrika yöneticilerinin girişimleriyle fabrika bünyesinde bir halkevi daha açıldı. Nazilli Sümer Halkevi 20 Şubat 1938'de semt ocağı olarak açıldı.⁷⁴⁴ Fazlı Turga⁷⁴⁵ başkanlığında Temsil, Spor, Kütüphane ve Yayın Şubeleriyle faaliyete başladı. Sümer Halkevi'nin açıldığı yıl Sosyal Yardım Şubesi de eklenerek şube sayısını 4'e çıkartıyordu.⁷⁴⁶ 1943 Teftiş Raporu'nda Köycülük Şube'nin de faaliyetlerinden bahsetmekteydi.⁷⁴⁷ 1945 Teftiş Raporu'ndan anlaşıldığı üzere Halk Dershaneleri ve Kursları da faaliyete geçirilmişti.⁷⁴⁸

Sümer Halkevi bütçesi için sadece Parti İdare Heyeti'nden yardım almaktaydı. Sümer Halkevi ilçe idaresinden yardım almıyordu. Bunun sebebi, ilçe idaresinden herhangi bir yardım talep etmemesi koşuluyla açılışına izin verilmiş olmasıydı.⁷⁴⁹ Bu halkevinin öncelikli faaliyet alanı Nazilli Sümer Basma Fabrikası'nın çalışanlarıydı. Parti ve halkevine neredeyse bütün işçiler kayıtlıydı ve her ay düzenli olarak 10 kuruş yardım parası vermekteydi.⁷⁵⁰ Sümer Halkevi'nin binası, semt ocağı içinde olmak üzere 8x6 ebadında bir tek odadan ibaretti. Halkevi yöneticileri bina için, genel sekreterlik tarafından biraz para yardımı yapıldığı takdirde istenildiği kadar yer temin edeceklerini ve yeni bir bina yapacaklarını vaat etmekteydi.⁷⁵¹

⁷⁴² BCA, 490.01.994.843.4.113.

⁷⁴³ Mehmet Önder, **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, Ankara, 1998, s. 65; **Ant**, 10 I. Teşrin (Ekim) 1937, s. 65.

⁷⁴⁴ **Aydın**, 14 II. Kânun (Ocak) 1938.

⁷⁴⁵ BCA, 490.01.933.626.2.199.

⁷⁴⁶ **Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın**, s.160.

⁷⁴⁷ BCA, 490.01.994.843.4.31.

⁷⁴⁸ BCA, 490.01.994.843.4.13.

⁷⁴⁹ BCA, 490.01.994.843.4.155.

⁷⁵⁰ BCA, 490.01.994.843.4.13.

⁷⁵¹ BCA, 490.01.994.843.4.4.

Kütüphanedeki kitaplar tasnif edilmişti ve çoğu ciltlenmiş olmak üzere 852 kitap bulunmaktaydı. Halkevi'nin 1942 Çalışma Raporu'nda okuma salonunda 802 kitap okunduğu tespit edilmekteydi.⁷⁵² Sümer Halkevi ilçeden yardım almamasına karşılık, genel sekreterlik tarafından gönderilen dokümanlardan da mahrum durumdaydı. Öyle ki 1939 Teftiş Raporu'nda Sümer Halkevi'nin talebi genel sekreterlik tarafından parasız gönderilen kitapların Sümer Halkevine de gönderilmesidir.⁷⁵³ Halkevi resmi yayınlardan mahrum kalmak istemiyordu. Diğer halkevi gibi bu yayınları kendi kütüphanesinde bulundurmak istiyordu.

Halkevi bünyesinde güzel sanatlar alanında da birçok çalışmalar mevcuttu. Halkevi etkinlikleri kapsamında tablolar yapıldı, düzenlenen sergileri ile bu tabloların halkın beğenisine sunuldu. 2 Aralık 1940'da "*Resim Sergisi*" açıldı ve "*Menderes ovasından görünüş*" "*Bozdoğan sokak*" "*Menderes den görünüş*"⁷⁵⁴ eserlerin yarışma sonucunda derece aldı. 1944 Çalışma Raporu'nda Sümer Halkevi tarafından "*Amatör Resim Ve Fotoğraf Sergisi*" açıldı.⁷⁵⁵ 1946'da yine "*Resim Sergisi*" açılıyordu.⁷⁵⁶ Halkevi olarak sanatsal çalışmaları desteklediği anlaşıyordu. Buda halkevi olarak amatör sanatçıların teşvik edilmesinde önemliydi.

Halkevinde işçilerin taleplerine karşılık konferanslar veriliyordu. Bunlardan birisi 12 Nisan 1941 cumartesi günü akşamı Kemâl Özkaynak fabrikanın halkevi salonunda "*Dünya ahvali karşısında Türkiye*"⁷⁵⁷ konulu konferanstı. Halkevinde sinema vardı.⁷⁵⁸ Halkevinde hafta da iki defa gösterime sunulan sinema etkinliğinden sonra Halit Arpaç tarafından "*Milliyet ve Parti Programı*" üzerine konferanslar verildi.⁷⁵⁹ Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi tarafından okuma- yazma, İngilizce, müzik kursları açıldı. 1946 Çalışma Raporu'nda Sümer Halkevi tarafından açılan kurslarda başarılı sonuçlar elde edildiği belirtilmekteydi.⁷⁶⁰ Sosyal Yardım Şubesi 60 çocukluk kreşini faaliyete geçirdi. Spor Şubesi tarafından 130.000 liraya bir spor sahası yapıldı.⁷⁶¹

Sümer Halkevi çalışmalarında konferanslar, müzik kursları, spor sahası, kreş, resim sergileri, sinema gösterimi daha birçok faaliyetleriyle fabrika bünyesinde sosyal bir

⁷⁵² BCA, 490.01.994.843.4.31.

⁷⁵³ BCA, 490.01.994.843.4.155.

⁷⁵⁴ BCA 490.01.974.772.2.23.

⁷⁵⁵ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 20.

⁷⁵⁶ BCA, 490.01.974.772.2.1.

⁷⁵⁷ BCA, 490.01.1007.887.2.20.

⁷⁵⁸ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları'nın 1940 Çalışmaları, s. 40.

⁷⁵⁹ BCA, 490.01.994.843.4.13.

⁷⁶⁰ C.H.P. 1946 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 14; XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s. 14.

⁷⁶¹ BCA, 490.01.994.843.4.13.

toplum tabakasının çekirdeğini nasıl oluşturulduğuna dair örnek oluyordu. Halkevlerinden istenilen şartlar dâhilinde kendi kendine idare edebilme ve çalışma yürütebilmeyi Sümer Halkevi'nde görülmekteydi.

1939 Teftiş Raporu'nda not düşülen bilgide; *“Nazilli Parti idaresi, Halkevi başkanı ve kaymakamın Sümer'de bir Halkevinin bulunmasının ve bilhassa temsil ve musiki elemanlarının ikiye bölünmesine sebep olduğu kanaatiyle faydasız ve hatta merkez Halkevi çalışmalarına zarar verdiğini iddia ediyorlar ve Sümer'in nahiye dahi olması itibariyle bir kazada iki halkevi olamaz diyorlar. Eğer talimatnameye aykırı gelmiyorsa ben bu kanaatte değilim. Çünkü Sümer Halkevi Fabrikanın memur ve işçi 3309 kişinin mühim bir ihtiyacını tatmin etmekte ve faaliyeti de memnuniyet verici bir şekildedir”* diyerek halkevine karşı duyulan rahatsızlık ve edinilen gözlem dile getirilmekteydi. Sümer Halkevi'nin başarılı çalışmalarına karşılık Nazilli Halkevi bu durumdan emin değildi. Ancak teftiş raporlarında bu halkevinin devamlılığının sağlanması yönünde beyanatlara yer veriliyordu.⁷⁶²

2- Sultanhisar Halkevi

Sultanhisar, Aydın İli'ne 25 km uzaklıkta, bulunuyordu. 1867'de bir bucak olarak Nazilli'ye bağlıydı.⁷⁶³ Günümüzde Aydın İli'ne bağlı bir ilçedir. Sultanhisar Halkevi 19 Şubat 1939'da açıldı.⁷⁶⁴ Halkevi, Cevat Dürük⁷⁶⁵ başkanlığında Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Kütüphane ve Yayın şubeleriyle faaliyete başladı.⁷⁶⁶ Halkevine kayıtlı üye sayısı 117'di.⁷⁶⁷ Hükümet memurları, öğretmenler ve Parti İdare Heyeti halkevine üye olarak kayıtlıydı. Halkevinde öğretmenler komite başkanı olarak görev aldı.⁷⁶⁸ Bütçesi, vilâyetten 300 lira, Mahalli Parti İdare Heyeti'nden 100 lira nakdi yardım ile oluşmaktaydı. Nahiye İdare Heyeti'nden 100 lira yardım yapılmaktaydı.⁷⁶⁹ Halkevinin kendisine ait bir binası bulunmamaktadır. Partinin oturmakta olduğu binada büyük bir salon halkevine tahsis edilmektedir.⁷⁷⁰

⁷⁶² BCA, 490.01.994.843.4.31.

⁷⁶³ H. Akdoğan, **Aydın**, s. 141.

⁷⁶⁴ **C.H.P. 1939'da Halkevleri**, Ankara, 1939, s. 24.

⁷⁶⁵ BCA, 490.01.933.626.2.154.

⁷⁶⁶ BCA, 490.01.994.843.4.31.

⁷⁶⁷ BCA, 490.01.994.843.4.31.

⁷⁶⁸ BCA, 490.01.994.843.4.77.

⁷⁶⁹ BCA, 490.01.994.843.4.113.

⁷⁷⁰ BCA, 490.01.994.843.4.156.

Muhitine uygun bazı konferanslar verildi ancak teftiş raporlarında daha fazla konferans faaliyeti yapılması istenmekteydi.⁷⁷¹ Temsil Şubesi için bir sahne hazırlanıyordu. Şube bir sene zarfında repertuvarına dâhil “*En Ulu*” piyesini sahneledi.⁷⁷² 1942’de repertuvara dâhil iki temsil verildi. Bu halkevinde de kadınlı piyeslerin temsili mümkün değildi. Halkevi tarafından sahnelenen temsiller parasız olarak halka gösterilmekteydi. Repertuvara dâhil olmayan hiçbir piyes sahnelenmediği belirtilmekteydi.⁷⁷³

Spor Şubesi’nde binicilik, avcılık, atletizm ve beden terbiyesi kollarının vardı.⁷⁷⁴ Spor Şubesi beden terbiye kurulu çalışanları ile ortak çalışıyordu. Halkevi tarafından spora meraklı gençlere bir saha teminine çalışıldı ancak başarılı olunamadı. Bunun için spor faaliyetleri yalnız atletizm ve avcılığa mahsustu. Halkevi Spor Komitesi atletlere ve avcılara malzeme temini konusunda yardım etmekteydi.⁷⁷⁵ Halkevine salon tenisi ile masa temin edildi.⁷⁷⁶ Şube tarafından voleybol da teşvik edilmekteydi.⁷⁷⁷ Köy gezileri Spor Komitesi tarafından tertip edildi, iki defa da av gezileri yapıldı ve bu gezilere her defasında 35 kişi katıldı. Spor Şubesi tarafından tertip edilen bir başka köy gezisine 25-30 kişilik kafilelerin katıldığı belirtiliyordu.⁷⁷⁸ Halkevi gençlere faydalı olabilmek için 2 aylık Fransızca kursu açmakta ve bunun için 40 lira masraf yapmaktaydı.⁷⁷⁹ Kütüphane ve Yayın Şubesi gelen kitaplarla alakadar olmaktaydı. Kitaplar için güzel bir dolap yaptırıldı, ancak mevcut kitapların ciltletilmesi gerekmekteydi.⁷⁸⁰ 1945 Çalışma Raporu’nda Sultanhisar Halkevi için kitap koruma, okuma, sevdirme, özetleme yapmak suretiyle kitabı tanıtmak, kitap sergileri ve kitap geceleri tertipleme ve kitaplığa gelen kitapları çeşitli vasıtalarla halka bildirme ve ciltsiz kitapları ciltletme yolunda önemli çalışmalar yaptığı belirtilmekteydi.⁷⁸¹

Sultanhisar Halkevi kendi bünyesinde iki defa köy gezisi tertip etti, köy gezilerinden birisine Temsil Kolu da iştirak ederek açık hava temsili verdi. Sultanhisar’da “*Portakal bayramı*” kutlanmasını organize ederek programı tatbik etti.⁷⁸² Sosyal Yardım

⁷⁷¹ BCA, 490.01.994.843.4.113.

⁷⁷² BCA, 490.01.994.843.4.114.

⁷⁷³ BCA, 490.01.994.843.4.79.

⁷⁷⁴ BCA, 490.01.994.843.4.31.

⁷⁷⁵ BCA, 490.01.994.843.4.79.

⁷⁷⁶ BCA, 490.01.994.843.4.114.

⁷⁷⁷ BCA, 490.01.994.843.4.79.

⁷⁷⁸ BCA, 490.01.994.843.4.114.

⁷⁷⁹ BCA, 490.01.994.843.4.114.

⁷⁸⁰ BCA, 490.01.994.843.4.78.

⁷⁸¹ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 23.

⁷⁸² BCA, 490.01.994.843.4.79.

Şubesi 51 çocuğu sünnet ettirdi, iki anasız çocuğa sütanne temin etti.⁷⁸³ Şube kahraman askerlerimize 900 parça kışlık kıyafet hediye etti. Çocuk Esirgeme Kurumu ile de ortak çalışmaktaydı.⁷⁸⁴ Sultanhisar Halkevi 1945’de Türkçe okuyup yazma kursları açtı.⁷⁸⁵

Sultanhisar Halkevi dört şube ile faaliyete başlamaktaydı. Çalışmalarında konferanslar düzenlendiği yetersiz olduğu bildirilmekteydi. Temsil Şubesi bir takım piyesleri sahnelemeye çalışmaktaydı. Spor Şubesi gerekli ekipmanların eksik olması nedeniyle yeterli çalışmalar yapamadığı anlaşıyordu. Fransızca kursu açılmasıyla öğrencilerin ihtiyaçları giderilmiş oldu. Sultanhisar Halkevi tarafından yöresel bir etkinlik olan portakal bayramının kutlanması, kültürel değerlerin sahip çıkılması açısından önemlidir. Halkevi çalışma ve teftiş raporlarından anlaşıldığı kadarıyla faaliyetleri yetersizdi. Öyle ki açılmış olan şubelerin defterlerin düzensizdi. Buda çalışmaların tespitini imkânsız kılıyordu.

3- Atça Halkevi

Atça, Nazilli’ye bağlı bir bucak konumundaydı. Atça’nın nüfusu 4.286 idi. 6 köyü ile beraber 5.500 nüfusu bulunmaktaydı.⁷⁸⁶ Atça Halkevi 19 Şubat 1939’da açıldı.⁷⁸⁷ Nimet Genç başkanlığında Spor, Sosyal Yardım, Köycülük⁷⁸⁸ ve Halk Dershaneleri ve Kursları Şubeleri ile faaliyete başladı.⁷⁸⁹ Halkevi şube başkanlarına bakıldığında hemen hepsi öğretmendi.⁷⁹⁰ Halkevinin 1940 bütçesinden her komiteye 35’şer lira yardım ve çalışma tahsisatı kondu.⁷⁹¹ Halkevi binası büyük salondan ibaretti, genel sekreterliğe bina ihtiyacı bildiriliyordu. Aynı zamanda halkevi kendi çabalarıyla topladığı 1.100 liralık parayı yeni bir bina yapımında kullanmak üzere İş Bankası’na yatırıldı. Halkevi girişimleriyle bina için arsa da alındı, arsa tapusunun genel sekreterliğe gönderildi. Binanın sadece planı hazırlanamamıştı.⁷⁹²

Spor Şubesi tarafından üye gençlere milli şarkılar ve türkülerle oyunlar öğretilmekteydi. Şube haftada 30’ar kişilik sürekle avı gezileri düzenlemekte ve bu geziler sayesinde köyler ziyaret edilmekteydi. Spor Şubesi’nde jimnastik ve askeri talimlerde

⁷⁸³ BCA, 490.01.994.843.4.31.

⁷⁸⁴ BCA, 490.01.994.843.4.79.

⁷⁸⁵ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodalari, s. 20.

⁷⁸⁶ BCA, 490.01.994.843.4.31.

⁷⁸⁷ BCA, 490.01.994.843.4.155.

⁷⁸⁸ BCA, 490.01.994.843.4.81.

⁷⁸⁹ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodalari, s. 19.

⁷⁹⁰ BCA, 490.01.994.843.4.155.

⁷⁹¹ BCA, 490.01.994.843.4.114.

⁷⁹² BCA, 490.01.994.843.4.115.

yapılmaktaydı. Sporcu gençlere ihtiyaçları için halkevi Spor Komitesi tarafından az miktarda nakdi yardım yapıldı.⁷⁹³ Şube tarafından aynı zamanda gençlere spor malzemesi temin edildi ve onların çalışmaları için lazım gelen zeminler hazırlandı.⁷⁹⁴ Halkevi tarafından, “*Paraşütçülük*”, “*Hava taarruzlarına Karşı Korunma*”, “*Türkçülük*”, “*Yunan tarihi*” vb. konularda konferanslar verildi.⁷⁹⁵ 1942 Teftiş Raporu’na göre ihtiyaç dâhilinde beş konferans verilmişti.⁷⁹⁶

1941’de repertuvara dâhil olan “*En Ulu*” ve “*Kanun Adamı*” piyesleri sahnelendi.⁷⁹⁷ 1942’de aynı piyesler sahnelendi ve bunlara ek olarak “*Tarih Utandı*” piyesini sahneye konuldu.⁷⁹⁸ Ayrıca Atça Halkevinde Tuluat Kumpanyaları tarafından da halkevi heyetinin uygun gördüğü bazı piyesler temsil edildi ve bunlara da halk ilgi gösterdi. Kumpanya tarafından temsil edilen piyeslerin, umumiyetle Milli Mücadele’ye ait vatani ve milli piyesler olduğu, ayrıca halk şarkıları ve türkülerde, teşvik mahiyetinde söyletildiği belirtilmekteydi.⁷⁹⁹ Sosyal Yardım Şubesi halkevi tarafından kendisine ayrılan bütçe haricinde yardım toplayabilmek amacıyla deve güreşi ve müsamere tertip etti, bunların sonucunda 168 lira hasılat topladı.⁸⁰⁰ Sosyal Yardım Şubesi yoksul okul öğrencilerine elbise yaptırıyordu.⁸⁰¹ Halkevi mahiyetinde köylere gezi düzenlendi, bu gezilere 20 kişi katıldı ve altı köy gezildi.⁸⁰² Halkevine ait kitaplıkta 274 cilt kitap mevcuttu. Okumaya gelenler muntazaman olarak kaydedilerek ve imza attırılmaktaydı.⁸⁰³ Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi 1945’de Türkçe okuyup- yazma kursları açıldı.⁸⁰⁴

Atça Halkevi faaliyetlerinde dikkat çeken noktaları Spor Şubesi kontrolünde askeri talimler yaptırılmasıydı. Bir nevi savaşa hazırlık aşamasıydı. 1940’larda II. Dünya Savaşı’nın oluşturmuş olduğu hava ile halkevinde verilen konferansların konularına yansımaktaydı. Atça Halkevi’nde de verilen konferanslarda dünyanın içinde bulunduğu vaziyeti anlatmak adına düzenlenmekteydi. Halkevinin diğer etkinliklerine bakıldığında çalışma planlarında bir süreklilik olmadığı anlaşılıyordu. Faaliyetlerin geçici olarak gerçekleşmekteydi.

⁷⁹³ BCA, 490.01.994.843.4.115.

⁷⁹⁴ BCA, 490.01.994.843.4.81.

⁷⁹⁵ BCA, 490.01.994.843.4.115.

⁷⁹⁶ BCA, 490.01.994.843.4.81.

⁷⁹⁷ BCA, 490.01.994.843.4.115.

⁷⁹⁸ BCA, 490.01.994.843.4.81.

⁷⁹⁹ BCA, 490.01.994.843.4.81.

⁸⁰⁰ BCA, 490.01.994.843.4.80.

⁸⁰¹ BCA, 490.01.994.843.4.81.

⁸⁰² BCA, 490.01.994.843.4.81.

⁸⁰³ BCA, 490.01.994.843.4.47.

⁸⁰⁴ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 16.

4- Kuyucak Halkevi

Kuyucak Nazilli ilçesinin bir köyü konumunda bulunurken 1903'de belediye oldu.⁸⁰⁵ Kuyucak Halkevi, 19 Şubat 1939'da açıldı.⁸⁰⁶ Mehmet Görgülü⁸⁰⁷ başkanlığında Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Köycülük, Kütüphane ve Yayın Şubeleriyle faaliyete başladı.⁸⁰⁸ Kuyucak nüfusu 3.113 iken halkevine kayıtlı üye sayısı 174 erkek, 17 kadındı.⁸⁰⁹ Kuyucak'ta beş dersaneli bir okul vardı ve okulun öğretmenleri halkevinde üye olarak çalışmaktaydı.⁸¹⁰

Halkevinin gelişme ve yaşaması için Vilâyet İdare Heyeti'nden 300 lira verilmekteydi. İlçe Parti İdare Heyeti bütçesine yardım için 100 lira koymuşsa da tahsil edilmesinde problem vardı.⁸¹¹ Halkevinin binası yetersiz ve küçük bir vaziyetteydi.⁸¹²

Kuyucak Halkevi'nde beş şubenin oluşturulduğu bildirilmesine rağmen şube defterleri düzenli tutulmadığından yapılan çalışmalarla ilgili bilgi yoktu. Sadece Temsil Şubesi'nin iki piyesi sahnelendiği ve Sosyal Yardım Şubesi'nin 4 kişiye para yardımı yaptığıyla ilgili bilgi vardı.⁸¹³ Teftiş raporlarında halkevinin içinde bulunduğu durumun yetersiz olduğu ancak halkodasına dönüştürülürse daha fazla verim alınabileceği bildiriliyordu.⁸¹⁴ Bir yerde halkevi açılabilmesi için önemli olan nokta bulunduğu çevrenin kurumu destekleyip desteklemediğidir. Anlaşıldığı kadarıyla Kuyucak halkı halkevine yeterince rağbet etmemekteydi. 1939'da kurulan halkevleri gibi dönemin şartları dolayısıyla maddi imkânsızlıklar çalışmalarında büyük bir etki yapmaktaydı.

II- Söke Halkevi

Aydın'ın ilçesi olan Söke'nin; kuzeyinde Germencik, güneyinde Didim ve Muğla, doğusunda Koçarlı, batısında Ege Denizi ve kuzeybatısında Kuşadası vardır. Aydın'a 53 km uzaklıktadır.⁸¹⁵ Söke 11.518 nüfusa sahipti.⁸¹⁶ Nazilli'den sonra açılan ilk halkevi Söke'deydi. Söke Halkevi 20 Şubat 1935⁸¹⁷ de açıldı.⁸¹⁸ Dil- Tarih ve Edebiyat,

⁸⁰⁵ H. Akdoğan, **Aydın**, s. 131.

⁸⁰⁶ **BCA**, 490.01.994.843.4.158.

⁸⁰⁷ **BCA**, 490.01.933.626.2.154.

⁸⁰⁸ **BCA**, 490.01.994.843.4.14.

⁸⁰⁹ **BCA**, 490.01.994.843.4.14.

⁸¹⁰ **BCA**, 490.01.994.843.4.158.

⁸¹¹ **BCA**, 490.01.994.843.4.82.

⁸¹² **BCA**, 490.01.994.843.4.81.

⁸¹³ **BCA**, 490.01.994.843.4.14.

⁸¹⁴ **BCA**, 490.01.994.843.4.158.

⁸¹⁵ H. Akdoğan, **Aydın**, s. 137.

⁸¹⁶ **BCA**, 490.01.1664.794.2.116.

⁸¹⁷ Bir başka belgede açılma tarihini 22 Şubat 1935 olarak verilmektedir. (**BCA**, 490.01.981.804.2.74)

⁸¹⁸ **BCA**, 490.01.981.804.2.77.

Kütüphane ve Yayın, Spor, Temsil ve Güzel Sanatlar Şubeleri olarak faaliyete başlamaktaydı. İl ve ilçe Parti İdare Heyetleri, hükümet amirleri, memurları ve öğretmenler halkevine katkıda bulunmaktaydı. Söke Halkevi başkanlığına Parti İdare Heyeti üyelerinden öğretmen Rıdvan Akpagut seçildi.⁸¹⁹ Halkevi şube komitelerinin seçimleri sonuçları şu şekildedir;

KAYITLI ÜYE SAYISI	ŞUBELER	MESLEKLERİ	GÖREVLERİ
61	Dil-Tarih ve Edebiyat	Ceza hâkimi İzzet Akçal	Reis ve mümessili
		Muallim Koldaş	Kâtip
		Doktor Şakir	
		Avukat Cevdet	
		Bayan Şahinde	
19	Güzel Sanatlar	Doktor Raif Akdeniz	Reis ve mümessili
		Bayan Durmuş	Kâtip
		Eczacı Halil	
60	Spor	Diş tabibi Nebil Çobanoğlu	Reis ve mümessili
		Dava vekili Neci Bozkaya	Kâtip
		Kâzım Göktepe	
		Avukat Nazmi	
		İsa Baygür	
58	Kütüphane ve Neş.	Doktor İbrahim	Reis ve mümessili
		Demir Altümsek	Kâtip
		Rıfkı Ulusoy	
		Avukat Haydar	
		Bayan İpek	
29	Temsil	Selahattin Özdemir	Reis ve mümessil
		Nadir	Kâtip
		Bayan Fazilet Bilge	
227 Yekûn ⁸²⁰			

Tablo: Söke Halkevi Komite Seçim Sonuçları

Söke Halkevi'nin komite seçimlerine bakıldığında, hukukçuların çoğunlukta olduğu görülmekteydi. Halkevine her yıl Vilâyetten 1.000 lira yardım yapılmaktaydı.⁸²¹

⁸¹⁹ BCA, 490.01.994.843.4.83.

⁸²⁰ BCA, 490.01.971.754.2.12.

⁸²¹ BCA, 490.01.994.843.4.158.

Bu rakam yıllara göre değişiklik göstermekteydi. Örneğin; 1941’de Vilâyet İdare Heyeti’nden 700 lira ve Kaza İdare Heyeti’nden 300 lira yardım aldı.⁸²² 1942’de Vilâyetten 980 lira ve Kaza İdare Heyeti’nden de 300 lira para yardımı aldı.⁸²³ Halkevinin binası ihtiyaca cevap vermemekteydi. Çürük bir binadan ibaret olduğu, halkın toplantı için salonu olmadığı, binanın bu şekilden dolayı halka cazip gelmemekteydi. Yeni bir bina inşası 1937’de başladı. Yeni Halkevi için hazırlanan ve onaylanan planı için tahminen 25.000 liraya ihtiyaç vardı, Vilâyet idaresi ise bina için 15.000 lira para verdi.⁸²⁴ Genel sekreterlik Söke kazasına 30.000 liralık halkevi yapılması için hususi idare bütçesine katkı yaptı.⁸²⁵ 1937’de inşasına başlandı ancak zemin kat seviyesine kadar idare kısmının inşaatı yapılabildi.⁸²⁶ 1939’a kadar halkevi binası için 6.735 lira harcandı.⁸²⁷ 1942’de ise Söke’de yapılan halkevi inşaatı için belediye 3.000 lira yardım yaptı.⁸²⁸

1935’de Dil- Tarih Ve Edebiyat Şubesi ceza hâkimi İzzet Akçal başkanlığında; 2 avukat, 1 doktor, 14 öğretmen, 4 tüccar, 8 çiftçi, 1 kadın, 28 erkek ile toplam 29 üyesi vardı.⁸²⁹ Şube tarafından yaz mevsiminde halkevinin bahçesinde konferanslar verilmekte ve halk tarafından çok rağbet görmekteydi. Kış mevsiminde şimdiki halkevinin toplantı salonu bulunmadığından konferanslar ve temsiller şehir sinemasında yapılmaktaydı.⁸³⁰ 1936’da Söke tarihi hakkında çalışmalar ve dil incelemelerinde bulunuldu. Konu hakkında; 5 konferans, 1 dil bayramı töreni, 17 söylev verildi.⁸³¹

Güzel Sanatlar Şubesi Dr. Raif Akdeniz başkanlığında; 1 doktor, 2 öğretmen, 5 tüccar, 9 işçi, 3 çiftçi, 10 kadın, 10 erkek toplam 20 kişi ile faaliyete başladı. Şube tarafından haftada 3 defa gece musiki dersi verilmekteydi. Bir orkestra takımı hazırlanarak 4 konser verdi ve halk şarkıları derlenerek notaya alındı.⁸³² 1939’da halkevine bir radyo, bir adet sinema makinası temin edildi.⁸³³ 1941’de 6 kişilik Caz ekibi kuruldu ve bu caz ekibinden merasim günlerinde halk istifade ettirildi.⁸³⁴

⁸²² BCA, 490.01.994.843.4.116.

⁸²³ BCA, 490.01.994.843.4.84.

⁸²⁴ BCA, 490.01.994.843.4.140.

⁸²⁵ BCA, 490.01.994.843.4.141.

⁸²⁶ BCA, 490.01.1664.794.2.116.

⁸²⁷ BCA, 490.01.994.843.4.116.

⁸²⁸ BCA, 490.01.994.843.4.83.

⁸²⁹ BCA, 490.01.981.804.2.80.

⁸³⁰ BCA, 490.01.994.843.4.140.

⁸³¹ BCA, 490.01.981.804.2.74.

⁸³² BCA, 490.01.981.804.2.74.

⁸³³ BCA, 490.01.994.843.4.158.

⁸³⁴ BCA, 490.01.994.843.4.117.

Temsil Şubesi Finans müfettişi Selahattin Özdemir başkanlığında; 10 öğretmen, 5 işçi, 3 çiftçi, 8 kadın, 10 erkek olmak üzere 18 kişi ile faaliyete başladı.⁸³⁵ Dil- Tarih Ve Edebiyat Şubesi gibi Temsil Şubesi de yaz mevsiminde halkevinin bahçesinde piyesler sahnelerken, kış mevsiminde şehir sineması kullanıldı.⁸³⁶ Temsil Şubesi tarafından 1936'da sadece "Mavi Yıldırım" piyesi sahnelendi.⁸³⁷ 1941'de ise 4 piyes sahnelendi ve hepsinin repertuvara dâhildi.⁸³⁸

Spor Şubesi, Tüccar Bekir Erol başkanlığında; 2 avukat, 2 doktor, 9 öğretmen, 17 tüccar, 22 işçi, 4 çiftçi, 2 güzel sanatlar toplam 58 kişi ile faaliyete başladı.⁸³⁹ Şubede futbol ve voleybol için 2 takım mevcuttu. 1936'da 4 futbol ve 12 voleybol maçı birde pehlivan güreşi müsabakası yapıldı.⁸⁴⁰

Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi; 19 işçi, 4 çiftçi, 1 kadın ve 22 erkek ile faaliyete başladı.⁸⁴¹ Şube tarafından 1939'da Türkçe okuma kursları açmak için program hazırlandı. Dikiş- nakış kursları için de halkevi salonu tahsis edildi.⁸⁴² Kütüphane ve Yayın Şubesi öğretmen Sabri Özerdem başkanlığında; 2 avukat, 2 doktor, 2 öğretmen, 23 tüccar olmak üzere 29 kişi ile faaliyete başladı.⁸⁴³ Halkevinin kütüphanesinde 2.676 kitap vardı.⁸⁴⁴

⁸³⁵ BCA, 490.01.981.804.2.80.

⁸³⁶ BCA, 490.01.994.843.4.140.

⁸³⁷ BCA, 490.01.981.804.2.74.

⁸³⁸ BCA, 490.01.994.843.4.117.

⁸³⁹ BCA, 490.01.981.804.2.80.

⁸⁴⁰ BCA, 490.01.981.804.2.74.

⁸⁴¹ BCA, 490.01.981.804.2.80.

⁸⁴² BCA 490.01.994.843.4.117.

⁸⁴³ BCA 490.01.981.804.2.80.

⁸⁴⁴ BCA, 490.01.981.804.2.79.

Okunan kitaplar	Birinci altı ay içinde okuyanlar sayısı	İkinci altı ay içinde okuyanlar sayısı	Okuyanların meslekleri	
			Meslek	Sayı
Edebiyat (Roman, Şiir, Hikâye...)	208	311	Talebe	57
Tarih	9	16	İşyar	36
Coğrafya	0	00	Öğretmen	18
Felsefe	0	00	Subay	23
Müsbet ve tabii ilimler	17	41	Çiftçi	184
Dil	7	3	İşçi	96
Sosyal ilimler (ekonomi, Eğitim, Türe...)	15	8	Serbest meslek	15
Ar	11	9		
Sair kitaplar	46	53		
Gazete ve mecmua	2375	3856		
Yekûn	2676	4229		429 ⁸⁴⁵

Tablo: Söke Halkevi 22. 2. 1935 tarihinde 15. 12. 1935 tarihine kadar Kütüphane Bilgileri

10 aylık süreçte kütüphaneden gazete ve dergiler daha fazla yararlanıldı. Edebi eserlere ilgi yoğundu. Şube her akşam konferans salonunda radyo dinlenmekte 413 kitap ve birçok gazete haftalık ve aylık dergilerden bir senede 6.973 vatandaşlar faydalanmaktaydı.⁸⁴⁶ Söke Halkevi Yayın kolu tarafından bastırılan 3 eseri bulunmaktadır.

⁸⁴⁵ BCA, 490.01.981.804.2.79.

⁸⁴⁶ BCA, 490.01.981.804.2.74.

Kitabın Adı ⁸⁴⁷	Yazarın adı	Basıldığı tarih	Basıldığı matbaa	Sahife adedi
1.Âşık Ömeri	İsmail Gün	1939	CHP Bas. E. Aydın	45
2.Selçuk Kültür hayatı Hakkında Araştırmalar	İsmail Gün	1939	Ticaret mat. İzmir	42
3.Söke Tarih ve Coğrafyası	İsmail Gün ve Ahmet Özdemir	1943	CHP Bas. E. Aydın	129

Tablo: Söke Halkevi tarafından basılan kitaplar

Halkevi tarafından basılan kitaplar edebi, tarihi ve coğrafi konuları içermektedir. Söke coğrafi konumu itibariyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.⁸⁴⁸ Halkevine ait eserlerinde bu medeniyetlerden etkilenilerek kaleme alındığı söylenebilirdi. Söke Halkevi sadece kaleme almakta kalmadığı, Priyen, Milet, Didim antik kentlerine gidilerek yıkılarda mevcut kıymetli parçalarının fotoğrafları aldı.⁸⁴⁹ Söke civarındaki harabeler ve antik kentlerine 35'er kişilik bir kafiye halinde geziler düzenlendi.⁸⁵⁰ 1946'ya ait raporda köycülük alanında Söke Halkevi olarak verimli çalışmalar elde edildiği belirtilmekteydi.⁸⁵¹ Söke Halkevi sosyal yardım faaliyetlerinde de bulunarak önemli çalışmalara yaptı.⁸⁵² Gerek Köycülük Şubesi olsun gerekse Sosyal Yardım Şubesi olsun çalışma defterinden faaliyetlerine dair kayıtlar bulunmamaktaydı. Bu yüzden şubelerin çalışmaları hakkında hiçbir bilgi elde edemiyoruz.

Söke Halkevi'nin çalışmaları genel olarak değerlendirilecek olursa; şube komitelerine ait kayıtların düzenli tutulduğu elde edilen bilgilerden anlaşılıyordu. Halkevi açmış olduğu bütün şubelerde faaliyet yürütmekteydi. Özellikle Güzel Sanatlar Şubesi olarak müzik alanındaki çalışması gayet başarılıydı. Halkevinde orkestra takımı ve caz ekibi oluşturması bunlara örnek gösterilebilir. Aynı zamanda radyo ve sinema makinelerini temin etmesi ilçe adına büyük bir kazançtı. Söke zengin bir tarihi mirasa sahipti. Halkevi olarak bu mirasa sahip çıkmak adına çalışmalar yapıldığı görülmüyordu. Yayımlanan eserlerden bu yöndeydi. Ancak bu çalışmalar yeterli değildi. Halkevi'nin

⁸⁴⁷ BCA, 490.01.825.262.1.13.

⁸⁴⁸ H. Akdoğan, Aydın, s. 137- 138.

⁸⁴⁹ BCA, 490.01.981.804.2.74.

⁸⁵⁰ BCA, 490.01.994.843.4.117.

⁸⁵¹ C.H.P. 1946 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s. 16; XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s. 16.

⁸⁵² XV. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s. 13.

kütüphanesi dönemin ekonomik sıkıntılara rağmen kitap mevcuttu fazlaydı. Ancak çalışma raporlarından anlaşıldığı kadarıyla halkın kütüphaneye olan ilgisi azdı.

III-Çine Halkevi

Çine, Aydın İli'ne bağlı merkezi 4.000 nüfuslu bir ilçedir. Çine; kuzeyinde Köşk ve merkez ilçe, güneyinde Muğla ili, doğusunda Bozdoğan, kuzeydoğusunda Yenipazar, batısında Karpuzlu ve Koçarlı ile çevrilidir. Büyük Menderes havzasının güneyinde Madranbaba dağının güneybatı eteklerinde Aydın- Muğla yolu üzerinde yer alır. Merkez ilçeye 38 km uzaklıktadır.⁸⁵³ Çine Halkevi; 20 Şubat 1938'de⁸⁵⁴ Nuri Güngör⁸⁵⁵ başkanlığından Temsil, Spor, Köycülük, Kütüphane ve Yayın Şubeleriyle faaliyete başladı.⁸⁵⁶1941 Teftiş Raporu'nda Sosyal Yardım Şubesi'nden de bahsediliyordu.⁸⁵⁷ Halkevi zamanla şube sayısını arttırdığı anlaşılmaktaydı. Halkevinin 800 liralık bir bütçe tanzim edildi. Bunun 600 lirası Vilâyet İdare Heyeti'nin vermiş olduğu yardım parasıdır. İlçe İdare Heyeti ancak 200 lira yardım yapılabilmekteydi.⁸⁵⁸ Halkevi binası bir salon ve bir odadan ibaret olup, dar ve ihtiyacı karşılayamamaktaydı. Halkevi için yeni bina inşasının lüzumu dile getiriliyordu.⁸⁵⁹ 1945'de kazasının İdare Heyeti raporunda halkevi için yeni bir bina yapmak teşebbüsüne giriştiklerini, kaymakamın da büyük yardımlarıyla uygun görülen arsanın istimlak muamelesine başladıklarını, malzeme hazırlığı yaptıklarını ve ayrıca 1.000 lira para topladıklarını, yakın zamanda bu paranın daha yüksek rakama çıkacağı, bildiriliyordu.⁸⁶⁰

Temsil Şubesi İzzet Ülgen başkanlığında;⁸⁶¹ 11 öğretmen, 2 çiftçi, 6 memur, 8 işçi, 2 diğer mesleklere mensup toplam 23 erkek, 6 kadın ile faaliyete başladı. 1938'de iki defa "*tırtıllar piyesi*" sahnelendi ve 1.509 kişi bu etkinliklere katıldı.⁸⁶² Halkevi tarafından milli oyunlar ve halk türküler teşvik edildi. Gençlere İstiklâl Marşı ve Cumhuriyet Marşı öğretildi.⁸⁶³ 1942 Teftiş Raporu'nda "*Beş şubeden ibaret olan bu halkevi memleket takat ve ihtiyacına uygun olarak açıldığı görülmüş ise de bütçenin azlığı ve binanın mevcut olmaması dolayısıyla gösterit şubesinin fazla görülmektedir. Hususile*

⁸⁵³ H. Akdoğan, **Aydın**, s. 109.

⁸⁵⁴ **Aydın**, 14 II. Kânun (Ocak) 1938.

⁸⁵⁵ **BCA**, 490.01.981.804.2.50.

⁸⁵⁶ **Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın**, s. 160.

⁸⁵⁷ **BCA**, 490.01.994.843.4.118.

⁸⁵⁸ **BCA**, 490.01.994.843.4.157.

⁸⁵⁹ **BCA**, 490.01.994.843.4.87.

⁸⁶⁰ **BCA**, 490.01.994.843.4.2.

⁸⁶¹ **BCA**, 490.01.981.804.2.50.

⁸⁶² **BCA**, 490.01.981.804.2.64.

⁸⁶³ **BCA**, 490.01.994.843.4.119.

*bu şube için eleman noksanlığı da vardır*⁸⁶⁴ notu düşülmekteydi. Bu bilgiden anlaşıldığı kadarıyla Temsil Şubesi'nin eleman eksikliği sebebiyle işlerliğinin azlığından şikâyet edilmekteydi. İlçenin ihtiyacını karşılayacak düzeyde olmadığı öne sürülüyordu.

Spor Şubesi Mustafa Halim Biner başkanlığında; 1 öğretmen, 7 çiftçi, 8 memur, 18 işçi, 4 diğer mesleğe mensup 38 erkek ile faaliyete başladı.⁸⁶⁵ Şube tarafından sporculara spor malzemesi temin edildi. Halkevinin girişimleriyle belediye tarafından 600 lira kadar bir meblağ sarf edilerek, bir spor sahası hazırlandı. Diğer halkevleri gibi Çine Halkevi de Beden Terbiyesi Teşkilatı ile birlikte hareket etmekteydi. Halkevi Spor Şubesi tarafından Beden Terbiyesi Teşkilatı'na bağlı olan sporcularına elbise vb. malzemeleri temin edildi.⁸⁶⁶ Sosyal Yardım Şubesi'nin çalışmaları doğrultusunda çocuklara oyuncak dağıtıldı.⁸⁶⁷

Kütüphane ve Yayın Şubesi Salih Çevik⁸⁶⁸ başkanlığında; 3 hukukçu, 1 eczacı, 1 öğretmen, 13 memur, 2 işçi, 20 erkek, 1 kadın olmak üzere 21 kişi ile faaliyette başladı.⁸⁶⁹ Halkevi kütüphanesinde; Latin harfleriyle 201, Arap harfleriyle 966 kitap mevcuttu.⁸⁷⁰ 1938 Çalışma Raporu'nda “...*Halen mevcut kitaplarımızın kısmı küllisinin üslubu eksiktir ve Arap harfleriyle yazılmış bulunmaktadır bu kitapları yeni neslin okuma ihtiyacına cevap vermemektedir. Esasen kazamızda okuma zevkini anlayanlar nüfusun miktarıyla mütenasip değildir. Binaenaleyh kitap evimizi zenginleştirmek ve canlı bir varlık haline getirmek lazımdır. Bunun için Milli içtimai ve edebi eserlere ihtiyacımız vardır bu sene 40- 50 kitap satın almamız ve gelecek senede bütçemizin müsaadesi nispetinden kitap mubayyasına devam etmemiz lazımdır. Bundan başka bir hayat ve birde çocuk ansiklopedisine ve Türk Tarihi Tetkik cemiyeti tarafından kaleme alınan tarih eserlerine ihtiyacımız vardır*”⁸⁷¹ denilerek mevcut kütüphanelerinin durumu açıklanmakta, ihtiyaçları dile getirilmekteydi.

⁸⁶⁴ BCA, 490.01.994.843.4.86.

⁸⁶⁵ BCA, 490.01.981.804.2.48.

⁸⁶⁶ BCA, 490.01.994.843.4.120.

⁸⁶⁷ BCA, 490.01.981.804.2.52.

⁸⁶⁸ BCA, 490.01.981.804.2.50.

⁸⁶⁹ BCA, 490.01.981.804.2.48.

⁸⁷⁰ BCA, 490.01.981.804.2.58.

⁸⁷¹ BCA, 490.01.981.804.2.68.

kişilik kafileler halinde köy gezileri yapıldı, ziyaretleri sırasında köylülerin ile görüşmeler gerçekleştirildi, konferanslar verildi aynı zamanda hastalara muayene edildi.⁸⁷⁶ Ayrıca Akçaova ve Karpuzlu nahiyelerine de muhtelif geziler düzenlendi.⁸⁷⁷

Halkevi tarafından halkın seviye ve ihtiyacına göre konferanslar verilmekteydi. 1938’de 2 konferans verildi ve 812 kişi katıldı.⁸⁷⁸ Halkevinde haftada bir defa hastalar ücretsiz muayene ettirilmekte ve muhtaç kimselere ilaçlar parasız olarak temin edilmekteydi. 1939’da mahkûmlar için bir okuma kursu açıldı.⁸⁷⁹ Çine Halkevi tarafından bir defa Ulusal Bayram programı düzenlendi 3.674 kişi katıldı, 4 şölen düzenlenmiş ve 126 kişi katıldı, 1 yerli malı haftası kutlanmıştı.⁸⁸⁰

Çine Halkevi’nin birçok şubesi üyelerine ait kayıtlar düzenli olarak tutulduğu anlaşıyordu. Halkevi çalışmalarına bakıldığında yeterli çalışmaların yapılmamakta olduğu ya da defterlere kaydedilmediği görülmekteydi. Bu durum çalışmalar hakkında sağlık veri elde etmemize engeldi. Halkın ise etkinliklere katılımı az olmasından dolayı halkevine karşı ilgisiz oldukları anlaşıyordu. Kütüphane Şubesi’nin çalışmalarında yetersizdi. Özellikle kütüphanesinde Latin harflerinin kabulünün üzerinden yaklaşık on yıl geçmesine rağmen Arap harfleriyle kaleme alınmış eserler bulunmaktaydı.

IV- Bozdoğan Halkevi

Aydın’a bağlı olan Bozdoğan ilçesi; güneyde Muğla ve Denizli illeri, doğuda Karacasu, batıda Çine, kuzeybatıda Yenipazar, kuzeyde Nazilli ilçeleri ile komşudur. Büyük Menderes havzasının güneyinde yer almaktadır. Bozdoğan, Aydın’a 76, Nazilli’ye 29 km uzaklıkta bulunmaktadır.⁸⁸¹ Bozdoğan Halkevi 19 Şubat 1939’da açıldı.⁸⁸² Halkevi Osman Onat başkanlığında; Spor, Temsil, Köycülük, Kütüphane ve Yayın Şubeleriyle faaliyete başladı.⁸⁸³ Bozdoğan’da hükümet memurlarının ve öğretmenlerin ilk kurulduğu yıllarda halkevi faaliyetlerine meyilleri azdı. 1942 Teftiş Raporu’nda bu konuyla ilgili “...Dört şubenden ibaret olan bu halkevine karşı hükümet memurlarının ve muallimlerin ve kaza parti idare heyetinin alakaları yeni yeni başlamıştır. Halkevinin yeni seçimleri dolayısıyla atıl bir halde bulunan komitalarının faaliyete getirmek için ekserisi

⁸⁷⁶ BCA, 490.01.994.843.4.119.

⁸⁷⁷ BCA, 490.01.981.804.2.61.

⁸⁷⁸ BCA, 490.01.981.804.2.52.

⁸⁷⁹ BCA, 490.01.994.843.4.119.

⁸⁸⁰ BCA, 490.01.981.804.2.52.

⁸⁸¹ H. Akdoğan, Aydın, s. 10.

⁸⁸² C.H.P. 1939’da Halkevleri, s. 24.

⁸⁸³ BCA, 490.01.994.843.4.151.

memurlardan ve muallimlerden mürekkep bir heyet seçilmiştir. Halkevi riyasetine muallim Mustafa Erenay seçilmiş ve faaliyete başlanmıştır”⁸⁸⁴ bilgileri verilmekteydi. Teftiş raporunun bilgilerine göre Bozdoğan Halkevi kuruluşundan itibaren teşkilatlanmasını gerçekleştiremediğidir. İlçede mevcut olan idari ve eğitim kadrolarının halkevini canlandırmak adına harekete geçmektir.

Halkevi için 1939’da 1.050 liralık bütçe tanzim edildi. Vilayet Parti İdare Heyeti’nden 450 lira yardım aldı. Halkevi tarafından tahsil edilen paralar Ziraat Bankası’nda bulunmaktaydı.⁸⁸⁵ 1942’de Vilâyet İdare Heyeti’nin bu halkevine yaptığı yardım 400 liraydı, ancak Kaza İdare Heyeti, belediyeden vaat edilen 400 liralık yardımın ancak 125 lirasını⁸⁸⁶, alabildi. Bozdoğan Halkevi’nin binası, ilçeye ait parti binasında bir salon ve bir oda olarak kuruldu. Halkevinin kendisine ait bir binası bulunmamaktaydı.⁸⁸⁷ Halkevine kayıtlı 136 üyesi vardı.⁸⁸⁸

Halkevi tarafından Cumhuriyet’in 16. yılının bir program dâhilinde kutlanmakta, önem arz eden aydınlar adına programlar düzenlenerek, anılmaktaydı.⁸⁸⁹ Örneğin Bozdoğan Halkevi “*Mimar Sinan gecesi*”⁸⁹⁰ tertip ederek bu çerçevede etkinlikler gerçekleştirdi. Halkevinin önemli girişimlerinden birisi de salonuna akümülatörlü bir radyo kurdurarak, halkı bundan çok istifade ettirmesiydi.⁸⁹¹ Temsil Şubesi sadece 2 temsil sahneleyebilirken, Köycülük Şubesi de 4 köy gezisi tertip etti.⁸⁹² Nisan 1939’da Bozdoğan Halkevi’nde Köycülük Komitesi Başkanı Sorgu Hâkimi Abdurrahman Utkun, “*Türklük*” mevzulu konferans verdi.⁸⁹³ 20 Haziran 1940’da Manisa Milletvekili Yusuf Hikmet Bayur’un Nazilli’de verdiği konferansa Bozdoğan’dan kalabalık heyet katıldı.⁸⁹⁴ Halkevi tarafından 1941’de 7 tane konferans verildi.⁸⁹⁵ 1944 Çalışma Raporu’nda Bozdoğan Halkevi’nin kütüphanesinde mevcut olan kitapların ciltletilmesine önem verdiği belirtilmekteydi.⁸⁹⁶

⁸⁸⁴ BCA, 490.01.994.843.4.85.

⁸⁸⁵ BCA, 490.01.994.843.4.152.

⁸⁸⁶ BCA, 490.01.994.843.4.85.

⁸⁸⁷ BCA, 490.01.994.843.4.120.

⁸⁸⁸ BCA, 490.01.994.843.4.32.

⁸⁸⁹ BCA, 490.01.994.843.4.151.

⁸⁹⁰ BCA, 490.01.994.843.4.152.

⁸⁹¹ BCA, 490.01.994.843.4.151.

⁸⁹² BCA, 490.01.994.843.4.120.

⁸⁹³ BCA, 490.01.1007.887.2.56.

⁸⁹⁴ BCA, 490.01.1007.887.2.54.

⁸⁹⁵ BCA, 490.01.994.843.4.120.

⁸⁹⁶ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 12.

1940'da genel sekreterliğin emri ile halkevleri İdare Heyeti toplantı yaparak, dünya gündemine ilişkin konferans hazırlanması, Köycülük Şubesiyle beraber bütün öğretmenlere vazife verilmesi ve vazifelerini alan öğretmenlerin hemen köylere dağılarak, tayyareden korunma çareleri, paraşütçülere ve casuslara karşı tedbir alınması ilişkin hazırlanan metinleri köylülere okunması isteniyordu.⁸⁹⁷ 1940'da II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemde muhtemel felaketlere karşı köylüleri hazırlama düşüncesi vardı. Bozdoğan Halkevi tarafından hazırlanan konferans metninin içeriğinde iki taraftan bahsedilmekteydi. Almanya ve İtalya bir taraf, İngilizleri bir taraf olarak değerlendiriliyordu. Almanya ve İtalya'dan bahsederken; "... *Kuvvete dayanan ve inanan bu eşkıya devletler acaba koca dünyayı kendi hükümleri altına hangi vasıtalarla alabileceklerdir? Elllerinde ne gibi silahlar vardır? Arkadaşlar: bunların ellerinde iki mühim silah vardır. Birincisi silah, ordularıdır. Kara, deniz ve hava kuvvetleridir. İkinci silah: propagandadır. Hatta propaganda ordularından daha korkunçtur. Şu halde: propagandadan maksat ikidir; Birliği bozmak ve O milleti ürkütmektir.*" Bu duruma örnek olarak metinde, "... *Hükümetiniz yanlış siyaset takip ediyor. Başınızdaki adam doğru düşünmüyor sizi felâkete sürüklüyor*" derler diyerek karşı savunma için, "*İsmet İnönü Atatürk'ün siyaset okulundan mezundur*"⁸⁹⁸ denilmekte, metnin sonunda slogan şeklinde, "...*Vatan, İstiklal ve Cumhuriyetimizin bekçisi ve onun öz malı olan Türk Ordusu ve Türk Milleti var olsun*"⁸⁹⁹ denilerek metin nihayete erdirilmekteydi. Bu söylevden savaş ortamında ülkelerarası propaganda çalışmalarının ne boyuta geldiği anlaşılmaktaydı.

Bozdoğan Halkevi açılışından itibaren çalışmalarına bakıldığında gerekli verimi sağlayamadığı anlaşılmaktaydı. Bunun sebepleri bina yoksunluğu, eleman eksikliği, bütçenin kısıtlı olmasına karşılık etkinlikler için temin edilecek ekipmanların olmaması gösterilmekteydi. Halkevi, 12 Haziran 1948 Tarihli 32 Sayılı genel sekreterliğe gönderdiği yazıda, mevcut durumun düzeltilmesi için, "...*Muhalif parti karşısında Halkevimizin tenkitlerden uzaklaştırmak için halka daha fazla nafi olmak maksadı ile halkevinin faaliyetinin canlandırılması günün en ehemmiyetli bir meselesi teşkil etmektedir. Bu sebeple Güzel Sanatlar Kolunun, Kütüphanenin, Spor Şubesi'nin ve Temsil Kolunun ihtiyaçları çoktur. Bundan böyle musiki aleti almak, jimnastik aletleri, güreş minderi, eskirin, boks malzemesi, seyyar sinema makinesi, halkevimize günün*

⁸⁹⁷ BCA, 490.01.1007.887.2.45.

⁸⁹⁸ BCA, 490.01.1007.887.2.48.

⁸⁹⁹ BCA, 490.01.1007.887.2.49.

*olağan üstü büyük bir ihtiyacını teşkil etmektedir. Bu malzemelerin gönderilmesi veya buraca satın alına bilmesinin temini maksadı ile bir miktar paranın gönderilmesi...*⁹⁰⁰ istemektedir. Ancak Genel Sekreterlik 20 Temmuz 1948 Tarihinde 7/12446 Sayılı yazısından Bozdoğan Halkevine “...Sayıları beş bine yaklaşan bu kültür kurumlarının bütün ihtiyaçlarının merkezden karşılanacağını beklemek yersizdir. Esasen buna maddeten imkân bulunmadığından tabii sizde takdir edersiniz. Bu itibarla bundan böyle ihtiyaçların mahallin temin edilecek gelir ile sağlanmasını dilerim...”⁹⁰¹ cevabı verildi. 1948 itibariyle ülke genelinde birçok noktada halkevlerinin açıldı ve halkevi açılmasına müsait olmayan yerlerde halkodalarının faaliyete geçirildiği bir dönem yaşanmaktaydı. Bu durum genel sekreterlik tarafından bu kurumlara ayrılan paraların daha fazla bölünmesine sebep olmaktaydı. Halkevlerinin sayılarının çoğalmasına karşılık, bütçe dolayısıyla çalışma cetvellerinde bir gelişme görülmemektedir.

Bozdoğan Halkevi genel olarak değerlendirildiğinde; gerek şube kayıtları, gerekse çalışma defterlerinin düzenli olarak tutulmadığı anlaşılmaktadır. Halkevinin öne çıkan faaliyeti konferanslardı. İlçe halkının ihtiyacına göre konferanslar düzenlemesine rağmen, dünya gündemine ilişkin konferansda tertip etmekteydi. Bu konferanslar ile köylere kadar ulaşılmaktaydı. Bu demek oluyor ki halkevi bünyesinde eğitim bir kadro vardı. Ancak bu kadronun bir takım olumsuzluklardan dolayı çalışma gerçekleştiremedi.

1- Yenipazar Halkevi

Yenipazar; Aydın Sancağı'nın Bozdoğan ilçesine bağlı bir nahiye olarak yönetilmektedir. 1850- 1884 arasında bucak olarak kalmış, 1884'de Belediye Teşkilatı kurulmuştur. 1957'de ilçe oldu.⁹⁰² Yenipazar'ın kuzeyinde Sultanhisar, Köşk, kuzeydoğusunda Nazilli, güneyinde Bozdoğan, güneybatısında Çine, batısında ise merkez ilçe ile çevrilidir. İl merkezine uzaklığı 42 km'dir.⁹⁰³ Yenipazar 1939 itibariyle 9.000 nüfusa sahiptir.⁹⁰⁴ Yenipazar Halkevi 19 Şubat 1939'da açıldı.⁹⁰⁵ Rıza Tekeli başkanlığında Temsil, Spor, Köycülük, Kütüphane ve Yayın Şubeleriyle birlikte faaliyete başladı.⁹⁰⁶ 200 üyesi bulunmaktaydı.⁹⁰⁷ Sadece Nahiye Parti İdare Heyeti'nden 117 lira

⁹⁰⁰ BCA, 490.01.1215.35.2.4.

⁹⁰¹ BCA, 490.01.1215.35.2.3.

⁹⁰² H. Akdoğan, **Aydın**, s. 143.

⁹⁰³ H. Akdoğan, **Aydın**, s. 143.

⁹⁰⁴ BCA, 490.01.994.843.4.32.

⁹⁰⁵ **C.H.P. 1939'da Halkevleri**, s. 24.

⁹⁰⁶ BCA, 490.01.933.626.2.152.

⁹⁰⁷ BCA, 490.01.994.843.4.32.

verilmekteydi. Kendine ait binası bulunmamaktaydı.⁹⁰⁸ 1940'da halkevi binasının inşasına başlandı.⁹⁰⁹ Kütüphanesindeki kitap mevcudu 713, çalışma raporlarında okuyucu sayısı 350'leri bulmaktaydı.⁹¹⁰ 1944 Çalışma Raporu'nda Köycülük Şubesi'nin altı köy üzerinde incelemede bulunduğu belirtilmekteydi.⁹¹¹ Yenipazar Halkevi ile ilgili gerek çalışma raporlarında gerekse teftiş raporlarında faaliyetlerine ait geniş bilgilere rastlanılmamaktadır. Halkevlerinin ait gerekli kayıtların tutulmadığı anlaşıyordu. Halkevinde var olan çalışmalarda yetersizdir.

V- Germencik Halkevi

Germencik; Aydın'a bağlı bir ilçedir. Aydın İl merkezine uzaklığı 22 km'dir. Doğusunda İncirliova, batısında Kuşadası, güneybatısında Söke, kuzeyinde Aydın Dağları, güneyinde Koçarlı ile komşudur.⁹¹² Germencik Halkevi 19 Şubat 1939'da açıldı.⁹¹³ Halkevi Âlim Şemin⁹¹⁴ başkanlığında Spor, Temsil, Köycülük, Kütüphane ve Yayın Şubeleriyle faaliyete başladı.⁹¹⁵ 1941 Teftiş Raporu'nda Sosyal Yardım Şubesi'nden⁹¹⁶, 1942 ve 1945 Teftiş Raporlarında Güzel Sanatlar Şubesi'nden bahsetmekteydi⁹¹⁷. Özellikle 1942 Teftiş Raporu'nda “...*gerek müsait binalarının mevcut olmaması ve nahiyede eleman noksanlığı ve bütçelerinin de zayıf olması dolayısıyla bir nahiye merkezinde 6 şube fazladır. 3 şube bulundurulması icap eder*”⁹¹⁸ önerisinde bulunuldu. 1945 Teftiş Raporu'nda ise “*Temsil, Spor, Kütüphane, Güzel Sanatlar Şubeleri varsa da hiçbirisinde esaslı bir çalışma göremedim. Mesela güzel sanatlar çalışması olarak raporda 4 çiftin evlenmesi kaydından başka bir şey yok. Halkevi reisini Germencik'te bu şubeye şimdilik lüzum olmadığını, 254 azadan 39u okuma yazma bilmediğine göre güzel sanatlar yerine Halk Dershaneleri Şubesini açarak hiç olmazsa bunlara okuma yazma öğretilmelerinin çok daha faydalı olacağını anladım*”⁹¹⁹ önerisinde bulunuldu.

⁹⁰⁸ BCA, 490.01.994.843.4.152.

⁹⁰⁹ BCA, 490.01.994.843.4.141.

⁹¹⁰ BCA, 490.01.994.843.4.32.

⁹¹¹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 30.

⁹¹² H. Akdoğan, Aydın, s. 115.

⁹¹³ C.H.P. 1939'da Halkevleri, s. 24.

⁹¹⁴ BCA, 490.01.933.626.2.154.

⁹¹⁵ BCA, 490.01.994.843.4.153.

⁹¹⁶ BCA, 490.01.994.843.4.111.

⁹¹⁷ BCA, 490.01.994.843.4.70.

⁹¹⁸ BCA, 490.01.994.843.4.70.

⁹¹⁹ BCA, 490.01.994.843.4.24.

Halkevinin ilk bütçesi 1.000 lira olarak hazırlandı ve tasdik edildi. Ancak Vilâyet Parti İdare Heyeti'nden 450 lira, Nahiye İdare Heyetinden de 210 lira yardım yapıldı. Germencik Halkevi'nin kendisine ait bir binası bulunmuyordu. Halkevine parti binasında iki oda bir salon verildi. Halkevi kendi girişimleriyle yeni bina için 1.100 lira para topladı ayrıca inşaat malzemesi hazırlandı.⁹²⁰ Halkevi idaresi tarafından Spor Şubesi'ne 100 lira tahsisat verilebilmekte, diğer komitelere ise 30 lira para yardımı yapılmaktaydı.⁹²¹

Germencik Halkevi'nde Spor Şubesi çok iyi faaliyet göstermekteydi.⁹²² Sporculara futbol sahası temin edildi. Şubenin avcılık kolu iyi çalışıyor, ayda iki defa av gezisi düzenliyordu. Bu geziler sırasında yakın köylere ziyaretler gerçekleştiriliyordu.⁹²³ Avcıların birçok ihtiyaçları parti ve halkevi tarafından temin edildi.⁹²⁴ Spor Şubesi'nin köy ziyaretlerinde başka Köycülük Şubesi tarafından 12 defa köy gezisi düzenledi.⁹²⁵ Germencik Halkevi'nin envanterinde radyo bulunmaktaydı. Radyo zamanlarında halkın kalabalık bir halde halkevi salonuna gelmekteydi.⁹²⁶ 1940'da parti ve halkevi yararına deve güreşi tertip edildi toplanan tahsilatın 480 lira 88 kuruşu buldu, toplanan paranın genel sekreterlik adına Aydın Ziraat Bankası'nda açtırılan 368 numaralı cari hesaba yatırıldığını bildiriliyordu.⁹²⁷

Genel Sekreterlik tarafından gönderilen 20 Temmuz 1940 Tarihli 43038 Sayılı tamimde, Halkevi İdare Heyeti tarafından dünya gündemine ilişkin hazırlanan metin ile Köycülük Şubesi ile beraber civar okullardaki bütün öğretmenlerin köylere gönderilerek, tayyareden korunma çareleri ve paraşütçülere ve casuslara karşı tedbir alınması hakkında konferanslar verilmesi emredilmekteydi.⁹²⁸ Bu emir doğrultusunda; Germencik Halkevi tarafından 28 köye gidildi ve konferansların verildi.⁹²⁹ Bunlardan bazıları; 1940'da Mursallı köyü ve Germencik ilçe merkezinde Dr. S. Akın ve başöğretmen Ziya Goral tarafından "*Vaziyet hazır*" konulu konferans, Hıdırbeyli köyünde öğretmen Y. Ziya Eroğlu, Ömerli köyünde öğretmen Turan Tunçelli, Üzümlü köyünde öğretmen Hurşit ve köy kâtibi Nuri Telli konferanslar verdi. Ayrıca gidilen köylerde Prof. Dr. Yusuf Hikmet Bayur'un konferans metinleri okunmaktaydı.⁹³⁰ Halkevi tarafında verilen diğer

⁹²⁰ BCA, 490.01.994.843.4.153.

⁹²¹ BCA, 490.01.994.843.4.111.

⁹²² BCA, 490.01.994.843.4.153.

⁹²³ BCA, 490.01.994.843.4.111.

⁹²⁴ BCA, 490.01.994.843.4.63.

⁹²⁵ BCA, 490.01.994.843.4.111.

⁹²⁶ BCA, 490.01.994.843.4.110.

⁹²⁷ BCA, 490.01.1663.791.1.44.

⁹²⁸ BCA, 490.01.1007.887.2.45.

⁹²⁹ BCA, 490.01.1007.887.2.46.

⁹³⁰ BCA, 490.01.1007.887.2.32.

konferansların konuları *Zehirli Gazlar, Tayyarelerden Korunma, zirai, paraşütçülük* olup halkın seviye ve ihtiyacına uygun görülmekteydi.⁹³¹

Germencik Halkevi tarafından şube komiteleri ve çalışma defterlerine dair kayıtların düzenli tutulmadığı anlaşıyordu. Bu yüzden çalışmalarını hakkında yeterli bilgi edilememekteydi. Eldeki veriler ışığında Spor Şubesi'nin etkin çalışmalar yürüttüğü ve sporcuları desteklediği görülmüyordu. Halkevi envanterinde radyonun bulunması halkın halkevine olan ilgisini arttırdığı gözleniyordu.

VI- Karacasu Halkevi

Karacasu; Aydın'a bağlı bir ilçedir. İlçe halkevinin açıldığı yıllarda 5.600 nüfusa sahiptir.⁹³² Kuzeyinde Kuyucak, kuzeybatısında Nazilli, doğusunda ve güneyinde Denizli, batısında Bozdoğan ile komşudur. Merkez ilçeye 92 km, Nazilli'ye 44 km uzaklıktadır.⁹³³ Karacasu Halkevi 19 Şubat 1939'da açıldı.⁹³⁴ Halkevi Mustafa Akay⁹³⁵ başkanlığında Temsil, Spor, Kütüphane ve Yayın⁹³⁶, Köycülük ve Güzel Sanatlar Şubeleriyle faaliyete başladı.⁹³⁷ Halkevine kayıtlı üye sayısı 370'i erkek ve 7'si kadın toplam 377'dir. 1945'de halkevine 45 yeni üye daha kaydedildi.⁹³⁸ Karacasu Halkevi'nde de memurlar ve öğretmenler görev almaktaydı.⁹³⁹ 1942 Teftiş Raporu'nda halkevi şubelerine ilişkin, "*Hakikatta ise bu beş şube buranın takatından fazladır. Memurlardan başka eleman bulmak imkânı yoktur. Bütçeleri zayıf ve binaları da tek bir salondan ibaret olduğundan şubelerin birleştirilerek üçe indirilmesi dava muvafık olur kanaatindeyim*"⁹⁴⁰ denilerek öneride bulunmaktaydı. Teftiş raporunun bir başka dikkat çeken noktası halkevine kayıtlı beş yüze yakın bir üye bulunmasına rağmen faaliyet açısından yetersiz kalmasıydı. Halkevine 1939'da vilayetten 450 lira, kaza nahiye heyeti yalnız 200 liralık bir yardım aldı.⁹⁴¹ Halkevinin binası tek bir salondan ibaretti. Yeni bir bina yapımı için

⁹³¹ BCA, 490.01.994.843.4.111.

⁹³² BCA, 490.01.1664.794.2.118.

⁹³³ H. Akdoğan, *Aydın*, s. 119.

⁹³⁴ C.H.P. 1939'da Halkevleri, s. 24.

⁹³⁵ BCA, 490.01.933.626.2.154; BCA, 490.01.933.626.2.138.

⁹³⁶ BCA, 490.01.994.843.4.32.

⁹³⁷ BCA, 490.01.1007.887.2.50.

⁹³⁸ BCA, 490.01.994.843.4.15.

⁹³⁹ BCA, 490.01.994.843.4.84.

⁹⁴⁰ BCA, 490.01.994.843.4.84.

⁹⁴¹ BCA, 490.01.994.843.4.156.

kuruluşundan itibaren para biriktirildi ve toplanan paranın 1.200 lira bankaya yatırıldı.⁹⁴² Halkevi binası yapılan hazırlıklar sonucunda 1942’de inşasına başlandı.⁹⁴³

Halkevinde bünyesinde temsil verildiği bildirilmekte ise de çalışma defterlerinde isimleri not edilmemekteydi.⁹⁴⁴ Halkevinin demirbaşın da 1940’da alınan akümülatörlü bir radyo vardı.⁹⁴⁵ Halkevine merasimlerde, bayram günlerinde ve radyo zamanlarında halkın rağbeti fazla olduğu belirtilmekteydi.⁹⁴⁶ Halkevi kütüphanesinde 786 cilt kitapları mevcuttu.⁹⁴⁷ 1940’da Kütüphane ve Yayın Şubesi tarafından kütüphanedeki kitapların düzenlenmesine ve ciltletilmesine başlandı.⁹⁴⁸ Yine halkevi tarafından haftada bir konferans verildiği bildirilmekle birlikte çalışma defterine işlenmedi. Köycülük Şubesi’ne ehemmiyet verilmekte köy gezileri tertip edilerek, ziyaretler sırasında konferanslar verilmekteydi.⁹⁴⁹

Genel sekreterlik tarafından Bozdoğan ve Germencik Halkevleri’ne gönderilen tayıyareden korunma çareleri, paraşütçülere ve casuslara karşı önlemler hakkındaki tamim ile aynı konu üzerinde Karacasu Halkevine de 11 Haziran 1940 Tarihli ve 8/ 1795 Sayılı tamime bağlı bir emir gönderildi. Karacasu Halkevi tamimin gereği olarak ilçe jandarma komutanlığı ile işbirliği yaparak, Halkevi tarafından hazırlanan “*paraşütçülük*” konulu konferans tertip edildi. Tamim üzerine Halkevi İdare Heyeti’nin köylerde tatbik edilecek olan programı şu şekildeydi; bu konferans merkezde bir daha tekrar edilecekti ve merkezi durumda bulunan Geyre, Eymir, Işıklar, Yenice, Çitlik, Karapınar köylerine birer ekip gönderilecektir. Civar köylerin halkının bu köylere gelmeleri rica edilecektir. Konferanslar;

1. Geyre merkezde: Halkevi Reisi Mustafa Özer ve Parti İdare Heyeti’nden bir arkadaş,
2. Eymir köyüne: Köycülük Komitesi Başkanı Süleyman Bülbül ve Köycülük Şubesi’nden bir arkadaş,
3. Işıklar köyüne: Güzel Sanatlar Şubesi başkanı Ahmet Dorum ve Köycülük Şubesi’nden bir arkadaş,
4. Çiftlik köyüne: Köycülük ve Güzel Sanatlar Şube Başkanları

⁹⁴² BCA, 490.01.994.843.4.156.

⁹⁴³ BCA, 490.01.1664.794.2.118.

⁹⁴⁴ BCA, 490.01.994.843.4.139.

⁹⁴⁵ BCA, 490.01.994.843.4.139.

⁹⁴⁶ BCA, 490.01.994.843.4.85.

⁹⁴⁷ BCA, 490.01.994.843.4.32.

⁹⁴⁸ BCA, 490.01.994.843.4.141.

⁹⁴⁹ BCA, 490.01.994.843.4.85.

5. Yenice köyünde: Köy öğretmeni Salih Holat
6. Karapınar köyünde: Köy öğretmeni Ali Saçlı'dır. Bu faaliyetlerin birlikte Milletvekili Yusuf Hikmet Bayur tarafından Nazilli Halkevinde verilen ve Karacasu heyetinin de dinlediği “*ahvali hazıra*” mevzulu konferans ilave olarak okunacaktır.⁹⁵⁰

Karacasu Halkevi teftiş raporlarında çalışmalar yapıldığına dair notlar bulunmasına karşılık çalışma defterlerinde bu etkinlikler hakkında bilgi yoktur. Halkevi çalışmaları hakkında elde edilen verilerde çalışmalar yetersizdi. Halkın Halkevine ilgisi sadece özel günlerde yoğundur.

VII- İncirliova (Karapınar) Halkevi

İncirliova Aydın'ın bir ilçesidir. İlçenin bulunduğu arazi sulak olduğu için önceleri adına “*Karapınar*” denilmekteydi. Zamanla bataklıklar kuruyup yerlerinde incir ağaçları çıkmaya başlayınca, halk buraya 1934'de İncirliova ismini verdi. Aydın'a 10 km uzaklığı olan İncirliova'nın kuzeyinde Aydın Dağları ve Tire, güneyinde Koçanlı, doğusunda merkez ilçe ve batısında ise Germencik vardır.⁹⁵¹ İncirliova Halkevi 19 Şubat 1939'da açıldı.⁹⁵² Yusuf Salahiddin Eğriboz başkanlığında Spor, Köycülük, Kütüphane ve Yayın Şubeleriyle faaliyete başladı.⁹⁵³ Halkevine üye sayısını 1941'de 163'e, 1942'de 21'e, 1943'de 31 ekleyerek toplam 215 üyeye ulaştı.⁹⁵⁴ İlçedeki öğretmenler ve memurlar halkevinde görev almaktaydı.⁹⁵⁵

Halkevi binası küçük bir salondan ibaretti. Aynı zamanda bina parti idaresi ile ortak kullanılıyordu. Yeni bir bina yapıldı. Eşya tedariki sağlanmaya çalışıldı, bina sigortalatıldı ve yangına karşı tertibat alındı.⁹⁵⁶ 1942 Teftiş Raporu'nda “*Halkevinin radyosu yoktur. Kendileri çalışarak güzel ve cazip bir bina inşa ederek halkevi binasını ikmal ve yine cazip bir şekilde teftiş ve eşyasının itmam ettiklerinden, genel sekreterlikçe imkânı varsa akümülatörü bir radyonun verilmesi şayanı taltiftir*”⁹⁵⁷ denilerek küçük halkevlerinin girişimlerine teşvik edilmeye çalışılmaktaydı.

⁹⁵⁰ BCA, 490.01.1007.887.2.50.

⁹⁵¹ H. Akdoğan, *Aydın*, s. 117.

⁹⁵² C.H.P. 1939'da Halkevleri, s. 24.

⁹⁵³ BCA, 490.01.933.626.2.154.

⁹⁵⁴ BCA, 490.01.994.843.4.33.

⁹⁵⁵ BCA, 490.01.994.843.4.73.

⁹⁵⁶ BCA, 490.01.994.843.4.73.

⁹⁵⁷ BCA, 490.01.994.843.4.73.

Halkevinde kış mevsiminde konferansları hafta da bir defa verilmekteydi. Halkevinde verilen konferansların konularına bakılacak olursa; zirai, sıhî konferanslar, istiklal mücadelesi hakkında seri konferanslar, “vaziyeti hazırda” konulu konferanslar verildi ve bu konferanslar muhitin ihtiyacına uygun görülmekteydi. Halkevi tarafından milli oyunlar ve türküler teşvik edilmekteydi. Merasim günlerinde halkevi teşebbüsüyle milli oyunlar oynatılmaktaydı.⁹⁵⁸ Köycülük Şubesi tarafından köy gezileri tertip edilmekteydi.⁹⁵⁹ İncirliova Halkevi’nde sadece Köycülük Şubesi değil Spor Şubesi tarafından da köy gezileri tertip edildi. Öyle ki Spor Şubesi’nin Köycülük Şubesi’nden daha çok köylere ziyaretlerde buldukları belirtilmekteydi.⁹⁶⁰ Spor Şubesi’nin çalışma planını futbol, voleybol, atletizm ve av oluşuyordu.⁹⁶¹ Halkevi tarafından sahne hazırlığı yapıldı ve temsiller verildi halkevinin özellikle temsil zamanlarında salonu doldurmaktaydı.⁹⁶² 1940’da Almanca ve Fransızca kursları açıldı ve 6 ay devam etti. Öğrencilerde bu kurslardan istifade ediyorlardı. Bunların haricinde Türkçe okuma kursu da açıldı.⁹⁶³ Kütüphane ve Yayın Şubesi, kütüphanelerinin düzenli bir şekilde düzenlendiği için tebrik edilmekteydi.⁹⁶⁴ Halkevi kütüphanesinden kitap sayısı 693’dü. Çalışma raporlarına göre altı ay içerisinde okuyucu sayısı 627’di.⁹⁶⁵ Kitaplardan bir kısmının yeniden ciltlettirildi.⁹⁶⁶

İncirliova Halkevi şube üyeleri ve çalışma kayıtları düzenli olarak tutulmadığı anlaşılıyordu. Halkevi çalışmaları hakkında eldeki veriler ışığında düzenli bir planlama yapılmadığı görülmüyordu. Ancak halkı bilgilendirmek adına konferanslar düzenlemesi, spor sahası yapması, lisan kursları açması ve kütüphane düzenine önem vermesi halkevinin bir takım başarılı girişimleridir.

VIII- Umurlu Halkevi

Umurlu Aydın’ın merkez köylerindedir. Umurlu Halkevi 19 Şubat 1939’da açıldı.⁹⁶⁷ Mehmet Dirik başkanlığında Spor, Köycülük, Kütüphane ve Yayın Şubeleriyle faaliyete başladı.⁹⁶⁸ Köyde halkevi için eleman yeterli değildi. Bu köyde beş dersaneli

⁹⁵⁸ BCA, 490.01.994.843.4.108.

⁹⁵⁹ BCA, 490.01.994.843.4.73.

⁹⁶⁰ BCA, 490.01.994.843.4.108.

⁹⁶¹ BCA, 490.01.994.843.4.33.

⁹⁶² BCA, 490.01.994.843.4.73.

⁹⁶³ BCA, 490.01.994.843.4.73.

⁹⁶⁴ BCA, 490.01.994.843.4.23.

⁹⁶⁵ BCA, 490.01.994.843.4.33.

⁹⁶⁶ BCA, 490.01.994.843.4.73.

⁹⁶⁷ C.H.P. 1939’da Halkevleri, s. 24.

⁹⁶⁸ BCA, 490.01.933.626.2.154.

bir ilkokul mevcuttu. Bu okulun öğretmenleri halkevinde görevliydi.⁹⁶⁹ İlk olarak 1.181 lira bütçe tanzim ve tasdik edildi. Bu paranın 600 lirası Parti İdare Heyeti'nden yapılan yardımdı. Halkevi geliri 550 liraydı. Bunun 400 lirası Vilâyet İdare Heyeti'nden ve 100 lirası da nahiye Parti İdare Heyeti'nden gelmekteydi.⁹⁷⁰ Parti İdare Heyetiyle Halkevi İdare Heyeti birlikte tek çatı altında bulunuyordu. Halkevinin binası tek bir salondan ibaretti.⁹⁷¹

Halkevi tarafından verilen konferansların oldukça faydalı olduğu belirtilmekteydi. Halkevinde dünya gündemine ilişkin; paraşütçülük, vaziyeti hazıra, muzir propagandalar hakkında ve genel bilgilendirme amacıyla sıhhî, ziraî konferanslar veriliyordu.⁹⁷² Halkevi envanterinde radyo mevcuttu. Radyoyu dinlemek için her gün ajans zamanında halkevi salonu halk ile dolmaktaydı. Halkevi tarafından Türkçe okuma kursları açıldı.⁹⁷³ Halkevinin organize ettiği merasim ve milli günlerde öğretmenler ve halk hatipleri tarafından nutuklar irat ediliyordu.⁹⁷⁴ Köycülük Şubesi tarafından köy gezileri tertip edildi. Ayrıca köylüler, merkez ilçeye davet edilerek gençler tarafından verilen temsiller izletiliyordu.⁹⁷⁵ 1944 raporunda Köycülük Şubesi verimli bir çalışma izliyordu.⁹⁷⁶ Halkevinde repertuvara dâhil iki temsil sahnelendi, bu temsillerin öğretmenler ve gençler tarafından oynandı, Halkevi İdare Heyeti tarafından yeni bir sahne yapıldı. Spor Şubesi'nin avcılar kolu çok faal durumdaydı. Halkevinin teşebbüsleriyle avcılar kampı kuruldu ve süre avları düzenlendi.⁹⁷⁷ Spor Şubesi'nin güreş müsabakalarında da faaliyeti bulunmaktaydı.⁹⁷⁸ Kütüphanesinde kitap sayısı 592' idi ve çalışma raporuna göre altı ayda okuyucu sayısı 375'di.⁹⁷⁹

1945 Teftiş Raporu'nda “Halkevine kayıtlı arkadaşlardan 69 unun okuyup yazma bilmemesi dikkatimi çektiğinden Halkevi ve parti Reislerine Halk Dershaneleri Şubesini açarak bu yurttaşlara okuyup yazma öğretilmelerini tavsiye ettim. Arkadaşlar bunlardan bazılarını çok yaşlı, bazılarının dağ köylerinden olduklarını merkezde ve yakın köylerde okuma yazma bilmeyenlerin sayılarının az olduğunu söylemekle beraber tembihimin

⁹⁶⁹ BCA, 490.01.994.843.4.75.

⁹⁷⁰ BCA, 490.01.994.843.4.109.

⁹⁷¹ BCA, 490.01.994.843.4.154.

⁹⁷² BCA, 490.01.994.843.4.109.

⁹⁷³ BCA, 490.01.994.843.4.110.

⁹⁷⁴ BCA, 490.01.994.843.4.75.

⁹⁷⁵ BCA, 490.01.994.843.4.76.

⁹⁷⁶ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s. 30.

⁹⁷⁷ BCA, 490.01.994.843.4.110.

⁹⁷⁸ BCA, 490.01.994.843.4.135.

⁹⁷⁹ BCA, 490.01.994.843.4.32.

yerine getirileceğini vaad ettiler.” anekdot aktarılıyordu.⁹⁸⁰ Teftiş raporundan anlaşıldığı kadarıyla Latin harflerinin öğretilmesinde istenilen seviyeye gelinemediydi.

Umurlu Halkevi'nde de diğer birçok halkevi gibi şube ve çalışma kayıtları düzenli bir şekilde tutulmadığını gösteriyordu. Çalışma ve teftiş raporlarından elde ettiğimiz kadar bilgilere dayanarak çalışmaların düzensiz ve geçici olarak yapıldığı anlaşılıyordu. Ancak halkevi olarak konferanslara ağırlık vermesi halkı bilgilendirmesi açısından önemliydi. Halkın özellikle radyo dinletilerinde ve özel günlerde halkevine rağbet ettiği anlaşılıyordu. Temsil Şubesi'nin piyesleri için sahne yaptırılması genç sanatçıları teşvik etmekteydi. Spor Şubesi'nin avcı kampları oluşturması spora verdiği desteği gösteriyordu.

Aydın İli sınırlarında 1948 yılı itibariyle, 15 halkevi, 21 halkodası vardı.⁹⁸¹ 1939 Çalışma Raporu'nda Nazilli'ye bağlı Horsunlu⁹⁸² ve Kılavuzlar⁹⁸³ köylerin de halkevi açıldığına dair bilgi verilmesine rağmen yapılan araştırmalar sonucundan herhangi bir sonuç elde edilemedi. Koçarlı Halkodası 23 Şubat 1941'de başöğretmen Cemal Fırat başkanlığında 70 üyesi ile birlikte çalışmalarına başladı.⁹⁸⁴ Halkodalarının kuruluşunda gelişerek halkevlerine dönüştürülmesi hedefleniyordu. Koçarlı Halkodası, da 1946'da Halkevine dönüştürüldü.⁹⁸⁵ Koçarlı Halkevi'ne, ilk olarak Mustafa Berksöz başkan olarak seçildi. Görevini bir yıl kadar yerine getiren Berksöz halkevi başkanlığından istifa etti. Yerine Vecihi Özer seçildi.⁹⁸⁶ Ancak Koçarlı Halkevi'ne dair incelenen çalışma raporları ve teftiş raporlarında herhangi bir şubeden ve faaliyetlerinden bahsetmemektedir.

Aydın ilçelerinde açılan halkevlerinin genel olarak değerlendirildiğinde kısıtlı bir bütçe ile çalışmaya başladıklarını gerek bina gerekse eleman eksikliği sebebiyle yeterince verimli çalışmalar yürütemedikleri görülmekteydi. Aydın'ın ilçelerindeki bütün halkevlerinde Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin yanında Spor Şubesi de açılmakta ve başarılı çalışmalar yapmaktaydı. Halkevi buldukları çevrenin ihtiyacına göre konferanslar düzenlemekteydi. Halkın radyo bulunan halkevlerine yoğun ilgi göstermekteydi. Aydın'ın ilçelerdeki halkevlerinde hemen hepsi Köycülük Şubesi açtı ancak çalışmaları yetersizdi. Halkevlerinde özellikle Güzel Sanatlar, Temsil, Halk

⁹⁸⁰ BCA, 490.01.994.843.4.25.

⁹⁸¹ XVI. Yıldönümünde Halkevi ve Halkodaları, s. 25.

⁹⁸² C.H.P. 1939'da Halkevi, s. 23.

⁹⁸³ Ş. Zeyrek, Türkiye'de Halkevi ve Halkodaları, s. 149.

⁹⁸⁴ BCA, 490.01.933.626.2.101; C.H.P. Halkevi ve Halkodaları'nın 1940 Çalışmaları, s. 59.

⁹⁸⁵ C.H.P. 1946 Yılında Halkevi ve Halkodaları, s. 18.

⁹⁸⁶ BCA, 490.01.933.626.2.32.

Dershaneleri ve Kursları, Sosyal Yardım Şubelerindeki çalışmalar başarısızdı. Müze ve Sergi Şubesi hiçbir halkevinde açılmadı.

Nazilli, Söke ve Nazilli Sümer Halkevlerinin çalışmalarına bakıldığında diğer halkevlerine rağmen daha etkin bir çalışma tablosu ortaya çıkmaktaydı. Bu halkevlerin de halka eğitici konferanslar verilmekte, parti repertuarında dâhil temsiller sahnelenmekte, köy gezileri tertip edilerek hem çevre araştırması hem de köylülerle kaynaşma ortamı oluşturulmaktaydı. Halkevleri bünyelerinde zengin bir kütüphaneye sahip olabilmek için yıllık bütçeden harcama kalemine eklenmekteydi. Kütüphanede mevcut kitapların ciltletilmesine gerekmekteydi. Nazilli, Söke ve Nazilli Sümer Halkevleri daha birçok çalışmalar yapılmaktaydı.

SONUÇ

Halkevleri, 1930'lu yıllarda yetişkinleri kültürde, sanatta, edebiyatta, tarihte vb. birçok alanda eğitilmesi için kurulan kurumlardır. Cumhuriyet Halk Fırkası, kültür kolu olarak kurulmuşlardı. Halkevleri, toplumun her tabakasını çağdaş seviyeye getirmeyi amaçlıyordu. Çağdaş bir toplum oluşturmanın ilkelerini Atatürk İnkılâpları belirliyordu. Halkevleri ise bu ilkelerin halka aktarılmasında aracı kurum vazifesi görüyordu.

Türkiye'de, 19 Şubat 1932'de ilk açılan 14 halkevinden birisi de Aydın'da idi. Halkevlerinin açılabilmesi için çalışmalar Mayıs 1931'de başladı. Aydın Halkevi'nin, kısa zamanda açılış hazırlıklarını tamamlaması il idaresinde güçlü kadronun bulunduğuna işaret etti. Örneğin; dönemin Aydın Milletvekili Adnan Menderes bizzat halkevinin idari kadrosunda yer alıyordu. Aynı zamanda eski Aydın Türk Ocağı'nın binası Aydın Halkevi'ne devredildi. Böylece halkevinin bina sorunu olmadan çalışmaya başlıyordu. Aydın Halkevi'nin, idari yöneticilerine ve üyelerine bakıldığında; o dönemde Aydın'da entelektüel bir çevrenin var olduğu anlaşılmaktadır. Şube, çalışmalarında öğretmenler çoğunlukta yer almasına rağmen avukat, doktor, memur ve çiftçi vb. birçok mesleğe mensup kişilerin görev aldıkları görülmektedir.

Aydın Halkevi'nin, şube çalışmalarında büyük ölçüde dikkat çeken noktalar vardı. Aydın bulunduğu konum sebebiyle tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştı. İl ve çevresi zengin bir tarihi mirasa sahipti. Aydın Halkevi Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi çalışmaları bu mirasın ortaya çıkartılmasında büyük ölçüde katkıda bulunmuştu. Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin tarih kolu, çalışmalarında gerek tarihi mekânlara tetkik gezileri düzenlenmesi gerekse Aydın tarihinin kaleme alınmasında önyak olmuştu. Tarih kolu, tetkik gezilerinde tarihi mekânları fotoğraflayarak albüm oluşturmuş hatta tespit edilen ve elde edilen tarihi eserlerden Aydın'da bir müze kurulması kararlaştırılmıştı. 1930'lu yıllar açısından düşünüldüğünde çok kıymetli çalışmalara imza atıldığı anlaşılmaktadır.

Aydın, halkının çoğunluğu tarım ile geçimini sağlıyordu. Mustafa Kemal Atatürk'ün "*çiftçilerimizin çabasıyla memleketimizin verimli tarlaları, birer bayındırlık kaynağı olacaktır*" sözlerinden yola çıkılarak Aydın Halkevine ait birçok şube, çalışma planlarında çiftçileri ilgilendiren konulara yer vermişti. Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi çiftçilere, zirai yenilikler konusunda bilgilendirmek için konferanslar düzenlemişti. Aynı zamanda, Yayın Şubesi bazı konferansları broşür haline getirip çoğaltarak Köycülük Şubesi aracılığıyla çiftçilere ulaştırmıştır. Örneğin; Aydın Halkevi tarafından basılan ilk kitap 1933'de "*İncircilere Öğüt*" tür. Aydın Halkevi, çiftçilere yönelik sadece

bilgilendirme çalışmaları yapmamış çiftçilerin ürünlerini pazarlamada yaşadıkları sorunlara çözüm bulmaya da çalışmıştır. Çünkü tarım, Aydın ticaretinin önemli bir bölümünü oluşturmaktaydı. Çiftçilerin üretimi durdurması Aydın ticaretini olumsuz etkileyeceği gibi; üretimin arttırılması dar anlamda Aydın ticaretini ve ekonomisini geniş anlamda ülke ekonomisini olumlu etkileyecekti.

Aydın Halkevi, Sosyal Yardım Şubesi çalışmaları arasında başka halkevlerinden gönderilen hastaların Aydın Memleket Hastanesi'nde muayene ve bakımlarının yapılmasını üstlenmişti. Bunun sebebi, Aydın o dönemde sağlık merkezi konumundaydı. Aynı zamanda Aydın Halkevi bir ilk olarak 1933'de "*Sıhhi Müze*" oluşturdu. Müzenin oluşturulması ve ziyaretçilere verilecek broşürlerin hazırlanması, Memleket Hastanesi'ndeki uzman kadro sayesinde gerçekleştirildi.

Spor Şubesi, Beden ve Terbiye Kanunu'nun 14. Maddesine göre faaliyet yürütüyordu. Bu madde, halkevlerinin buldukları bölgelerde bir spor mıntıkası oluşturulmasına önayak oluyordu. Aydın Halkevi, Spor Şubesi'nin çalışmalarına bakıldığında il dâhilinde ve bölge çapında müsabakalar organize ediyordu. Aydın o dönemde tıpkı sağlık alanında olduğu gibi futbol alanında da merkez konumunda olduğunu anlaşıyordu.

Aydın Halkevi, şubelerinden gerek Köycülük gerekse Spor Şubeleri, köylere ziyaretler gerçekleştirmişlerdi. Bu ziyaretlerden elde edilen izlenimlere bakılacak olursa; Aydın İl merkezindeki entelektüel topluluk ile köy halkı arasında hayat şartları ve dünyaya bakış açıları tamamen farklı olduğu anlaşıyordu. Aydın Halkevi'nin amacı bu iki farklı topluluğu ortak bir noktada buluşturabilmektir. Böylece toplumda, çağdaş bir seviyeyi yakalayabilirdi.

Aydın Halkevi'nin bütün şubelerinde aktif çalışmalarına rağmen halkevi adına bir dergi çıkartmaması büyük bir eksiklik olarak değerlendiriliyordu. 1932'de açılan Aydın Halkevi yaklaşık 19 yıl faaliyete sürdürdü. Bu 19 yıllık süreçte halkevi adına yapılan çalışmaların dergi ile kalıcı hale getirilmemesi önemli bir kayıp olarak atfediliyordu. Çünkü Aydın Halkevi'nin, çalışmaları arşiv belgelerinde ve yerel basından elde edilen kaynaklar ile aydınlatılmaya çalışıldı. Aydın Halkevi 1937'de dergi çıkartmak için girişimde bulundu. Ancak ilan edilen tarihte dergi yayınlanmadığı görüldü. Bunun sebebi dönemin matbaa, kâğıt ve ekonomik sıkıntılarından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Aydın'da ilk kütüphane eski Türk Ocağı binasında kurulmuştu. Türk Ocağı kapatılmasıyla muhafaza edilen kitaplar, Aydın Halkevi'ne devredilmişti. Aydın Halkevi

kütüphanesini ilk olarak bu kitaplarla kurulmuştu. Böylece zengin bir alt yapı ile çalışmalara başlamış oldu.

Aydın Halkevi'nin, kendisine ait bando takımı, caz ekibi, radyo, sinema makinesi vb. ekipmanların bulunması çalışmalarında daha fazla program düzenleyebilmesine kolaylık sağlamıştır. Aydın Halkevi'nin, birçok şubeleri tarafından cezaevindeki mahkûmlara yönelik ortak çalışma yapılmıştı. Halkevi, adına yapılan bu çalışmalar mahkûmların topluma kazandırılmasında etkili olan bir sosyal sorumluluk projesiydi. O dönemlerde bu çalışmaların yapılması önem arz etmekteydi.

Aydın Halkevi, bünyesinde Dil- Tarih ve Edebiyat, Temsil, Güzel Sanatlar, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kursları, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Müze ve Sergi Şubeleriyle beraber başarılı çalışmalara imza atmıştır. Aydın Halkevi'nin faaliyet gösterdiği dönemde Aydın'a kültürel ve sosyal anlamda birçok katkıları olmuştu. Aydın'da entelektüel çevreyi sanat yönünden besleyerek daha da gelişmesini sağlamıştı. Toplumun her kesimini bilgilendirmeye çalışarak; eğitime ve sanatsal faaliyetlere yer verilerek gelişimlerini sağlamada yardımcı olunmuştu.

Aydın'a bağlı ilçelerinde ve nahiyelerinde de halkevleri açıldı. Çalışma raporlarından anlaşıldığı kadarıyla Aydın'a bağlı ilçe ve nahiyelerde toplam 15 halkevi açılmıştı. Bunlar şu şekildedir; Nazilli, Söke, Nazilli Sümer, Çine, Bozdoğan, Sultanhisar, Atça, Yenipazar, Germencik, Karacasu, İncirliova, Umurlu, Horsunlu, Kılavuzlar ve Koçarlı Halkevleriydi. Bu halkevlerinden 13 halkevine ait bilgiler kısmen elde edilmişti, ancak Horsunlu ve Kılavuzlar Halkevleri hakkında bilgilere elde edilememiştir. Bu iki halkevi ismen kurulmuş olup hiçbir bilgiye ulaşılammıştır.

Merkez dışında ilk açılan Nazilli Halkeviydi. Nazilli, hem nüfus açısından hem de Milli Mücadele dönemindeki konumu nedeniyle önemli bir ilçeydi. Nazilli Halkevi çalışmalarında; halkın ilgisini çekebilmek için konferans etkinliklerine, program dâhilinde bando takımı tarafından verilen konserleri de dâhil etmiştir. Böylece halkevi halkın hem bilgisini artırmak, hem de hoş vakit geçirmelerini sağlamıştı. Çalışma raporlarından anlaşıldığı üzere bu uygulamadan başarı elde edilmişti. Nazilli Halkevi'nin, Spor Şubesi diğer şubelerine nazaran kayıtlı olan 400 kişiyle en fazla üyeye sahipti. Şube futbol, avcılık vb. birçok alanda çalışmalar yürütmesinin yanı sıra atlı sporları desteklemesi önemli bir girişimdi. Halkevinin ilçeye katkısı, kültürel gelişme anlamında olduğu kadar spor dallarındaki faaliyetleri ile de kalkınmasında destek olmuştur.

Aydın'ın Nazilli ilçesinde kurulan Sümer Basma Fabrikası yöneticileri CHP Genel Sekreterliği'nden fabrika çalışanlarına yönelik çalışma yapılabilmesi adına halkevi açılmasını talep ettiler. CHP Genel Sekreterliği fabrikanın, herhangi maddi bir yardım talep edilmemesi karşılığında bu talebi kabul etti. Aydın'ın, Nazilli ilçesinde semt ocağı olarak ikinci bir halkevi açılmıştı. Nazilli Sümer Halkevi, Nazilli Sümer Basma Fabrikasına bağlı olarak kurulmuştu. Ancak halkevi CHP Genel Sekreterliği'nin halkevlerine gönderdiği kitap, dergi, film vb. dokümanlardan da mahrumdu. CHP Genel Sekreterliği'nden, en azından bu dokümanların Nazilli Sümer Halkevi Kütüphanesi adına gönderilmesini talep edildi. Nazilli Sümer Halkevi, kendi içerisinde kozmopolit bir yapılanma ile teşkilatlanmıştı. Çalışmaları daha çok fabrika çalışanlarına yönelikti. Halkevi başarılı çalışmalar gerçekleştirdi. Teftiş raporlarında dikkati çeken bir başka nokta ise; Nazilli Halkevi'nin çalışmaların bölündüğü düşüncesiyle Nazilli Sümer Halkevi'nin kapatılması yönünde ricada bulunmasıydı.

Söke Halkevi, edebi ve tarihi konulardaki çalışmalarıyla öne çıkmıştı. Aydın'a bağlı ilçelerdeki 13 halkevinin içerisinde sadece Söke Halkevi'nde Dil- Tarih ve Edebiyat Şubesi vardı. Çünkü Söke ilçesi konumu itibariyle büyük bir tarihi mirasın üzerine kurulu idi. Söke Halkevi yapmış olduğu tarihi çalışmalarla kültürel mirasa da katkı yapmıştı. Halkevinin, diğer şube çalışmaları da gayet başarılıydı. Söke Halkevi'nin ilçeye katkısı daha çok kültürel anlamda idi.

Nazilli, Söke, Nazilli Sümer Halkevlerinden başka Aydın'ın ilçelerindeki diğer dokuz; Çine, Bozdoğan, Sultanhisar, Atça, Yenipazar, Germencik, Karacasu, İncirliova, Umurlu halkevine dair çalışma ve teftiş raporları incelendiğinde; bu halkevlerinin düzenli bir çalışma içinde bulunmadığı anlaşılıyordu. Bu halkevlerinin ortak noktaları, daha çok bütçe ve bina temini için yaptıkları yazışmalardan oluşmaktaydı. Çünkü dokuz halkevinden sekizi; Bozdoğan, Sultanhisar, Atça, Yenipazar, Germencik, Karacasu, İncirliova, Umurlu halkevleri 1939'da II. Dünya Savaşı'nın başladığı yıl açılmıştı. Savaşın oluşturduğu ekonomik sıkıntılar ilerleyen yıllarda halkevlerinde de kendi gösterdi. Aynı zamanda ülkenin birçok yerinde halkevi açılmasıyla CHP Genel Sekreterliği tarafından gönderilen yardımlar da azalmaktaydı. Tüm bu nedenler halkevlerinin çalışma ve faaliyetlerine yansımıştı. Teftiş raporlarında Çine, Bozdoğan, Sultanhisar, Atça, Yenipazar, Germencik, Karacasu, İncirliova, Umurlu halkevlerinin, şube çalışmalarının yetersizliğinden dolayı "*halkodaları'na*" çevrilmesi önerilmişti. Aydın'a bağlı olarak açılan en son halkevi Koçarlı Halkodası'nın 1946'da Koçarlı

Halkevi'ne çevrilmesiydi açılmıştı. Bu halkevi hakkında arşiv belgelerinden bir bilgi edinilememiştir.

Aydın merkez ve ilçelerinde halkevlerinin açılması, hem Aydın İli'nin hem de ilçelerinin her anlamda aydınlatılması ve kalkınmasında önemli katkı da bulunmuşlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında köylüye bu halkevleri aracılığıyla ulaşıyordu. Hem ülke içerisinde hem de ülke dışındaki olaylar hakkında köylüleri ve halkı aydınlatıyorlardı. Savaşın propagandaları hakkında köylerde dünya vaziyeti, paraşütçülük gibi konularda konferanslar verilmişti.

Aydın'a bağlı Nazilli, Söke, Nazilli Sümer Halkevleri başarılı bulunurken, diğer Çine, Bozdoğan, Sultanhisar, Atça, Yenipazar, Germencik, Karacasu, İncirliova, Umurlu ve Koçarlı Halkevleri hakkında çok fazla faaliyet göstermedikleri anlaşılmaktadır. Yine de on halkevinin buldukları yerleşim birimlerine kültürel, eğitim ve sosyal anlamda destek ve yardımcı oldukları anlaşıyordu.

EKLER

BELGELER

B.1: 1933 yılında Aydın Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin ilk yayınlanan eseri Aydın İncir Mücadele Müdürü Nadir tarafından kaleme alınan İncircilere Öğüt eseri (BCA).

B.2: 1. 3. 1934 tarihinden 31. 3. 1934 tarihine kadar Aydın Halkevi Kütüphanesinden yararlanılan kitapların çizelgesi (BCA).

B.3: Söke Halkevi, 22. 2. 1935 ve 15. 12. 1935 tarihindeki kayıtlara göre Söke Halkevine kayıtlı üyelerin mesleklerine göre sayısı (BCA).

B.4: Söke Halkevi 22 Şubat 1935 tarihinden 15 İkinci kânun 1935 tarihine kadar toplantılarına dair çalışma raporu (BCA).

B.5: 31. 12. 1935 tarihindeki kayıtlara göre, Aydın Halkevi'ne kayıtlı üyelerin mesleklerine göre sayısı (BCA).

B.6: Aydın Halkevi, 1. 1. 1935 tarihinden 31. 12. 1935 tarihine kadar toplantılarına dair çalışma raporu (BCA).

B.7: Nazilli Halkevi, 1. 1. 1936 tarihindeki kayıtlara göre üyelerin mesleklerine göre sayısı (BCA).

B.8: Nazilli Halkevi, 1. 1. 1935 tarihinden 1. 1. 1936 tarihine kadar toplantılarına dair çalışma raporu. (BCA)

B.9: 1935 yılında Nazilli Halkevi tarafından basılan Pamuklarımızı Niçin ve Nasıl Eyileştireceğiz adlı eseri. (BCA)

B.10: 13. 9. 1937 tarihinden Sümer Bank Nazilli Basma Fabrikasından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine Halkevi açılması için yapılan teklif metni. (BCA)

B.11: 13. 9. 1937 tarihinden Sümer Bank Nazilli Basma Fabrikasından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne Halkevi açılması için yapılan teklif metni. (BCA)

B.12: 1938 Çine Halkevi şubelerinin yönetim kurulu listesi. (BCA)

B.13: Aydın Halkevi tarafından yayınlanan eserler. (BCA)

B.14: Söke Halkevi tarafından yayınlanan eserler. (BCA)

B.15: 1951 Tarihli 5830 Sayılı kanun gereğinde eski Aydın Halkevi binasının Türk Ocağına devredilmesine dair emir.(BCA)

B. 16: Hâkimiyeti Milliye- 20 Şubat 1932.

B. 17: Ant- 8 Mart 1933.

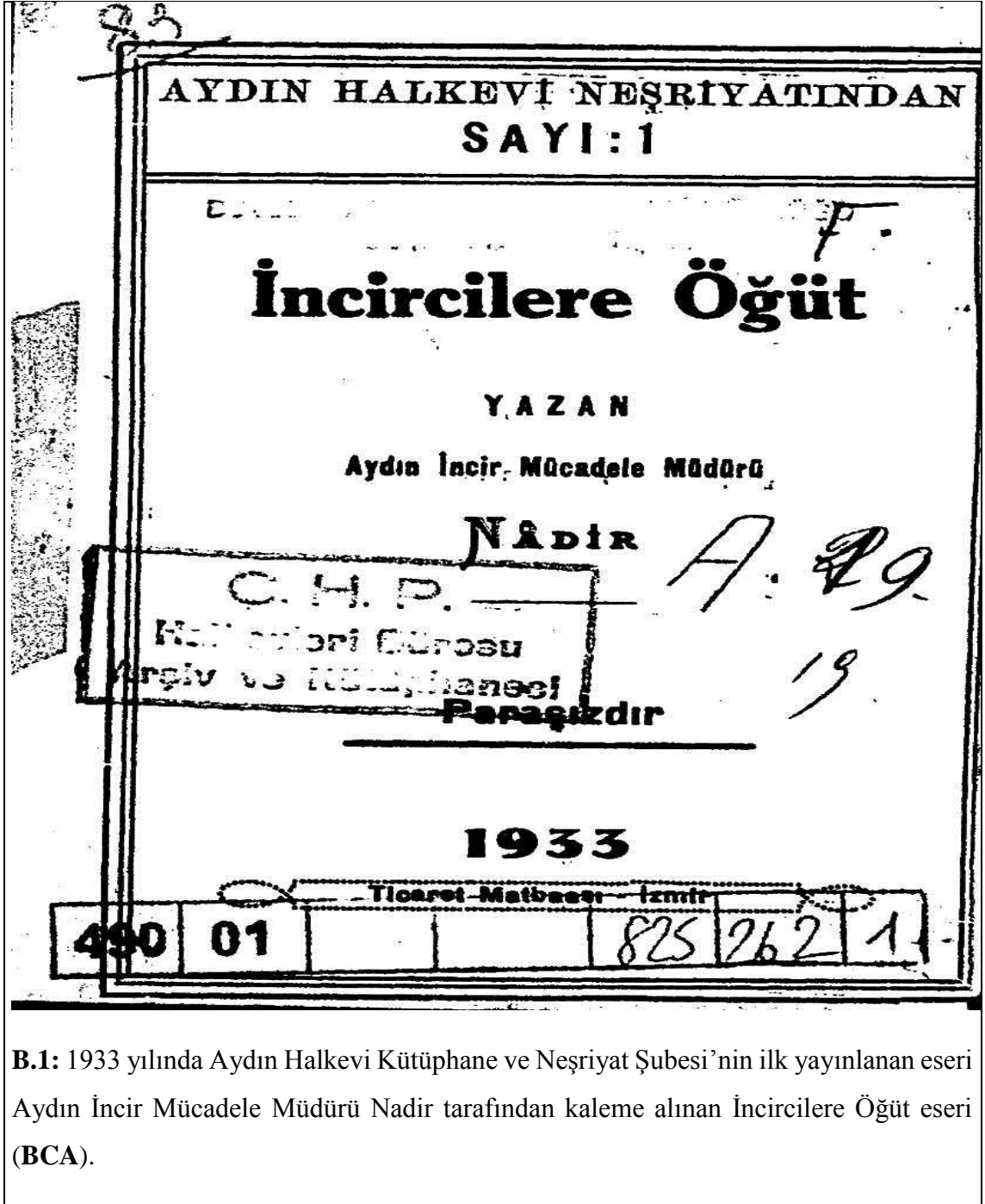
B. 18: Ant- 21 Mart 1933.

B. 19: Aydın- 24 Temmuz 1934.

B. 20: Aydın- 19 Eylül 1934.

B. 21: Aydın- 14 II. Kânun 1938.

B. 22: Cumhuriyet- 9 Ağustos 1951.

B.1: 1933 yılında Aydın Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin ilk yayınlanan eseri Aydın İncir Mücadele Müdürü Nadir tarafından kaleme alınan İncircilere Öğüt eseri (BCA).

Aydın
HALKEVİ
KÜTÜPHANE Şubesi

Sayı

<u>Okunan Kitaplar:</u>	<u>Muallim</u>	<u>Talebe</u>	<u>Memur</u>	<u>Esnaf</u>	<u>Yekun</u>
Roman ve Hikâye	00	94	06	08	108
Edebiyat	06	39	08	02	55
İlmi eserler	08	57	12	06	83
Ansiklopedik	04	49	08	09	70
Tarih	13	51	07	07	78
Sıhhi eser	09	42	16	08	75
Muhtelif eserler	<u>31</u>	<u>53</u>	<u>20</u>	<u>10</u>	<u>114</u>
	71	385	77	50	583
Gazete ve mecmua	<u>67</u>	<u>269</u>	<u>76</u>	<u>45</u>	<u>457</u>
	138	654	153	95	1040

1/3/934 sabahından 31/3/934 akşamına kadar okunan kitaplar
108 roman ve hikâye, 55 edebiyat, 83 ilmi eser, 70 Ansiklopedik, 78 Tarih
75 Sıhhi eser, 114 Muhtelif eser ceman 583 eser okunmuştur. ve bu
yanda da 457 Gazete ve mecmua okunmuştur. 31/3/934

B.2: 1. 3. 1934 tarihinden 31. 3. 1934 tarihine kadar Aydın Halkevi Kütüphanesi'nden yararlanılan kitapların çizelgesi (BCA).

Söke halk evi (22/2/1935 ve 15/12/1935 tarihindeki kayıtlara göre)					Söke halk evi (22/2/1935 ve 15/12/1935 tarihindeki kayıtlara göre)					
Halk evine kayıtlı üyelerin mesleklerine --					Söke halk evi (22/2/1935 ve 15/12/1935 tarihindeki kayıtlara göre)					
Kurulan subelerin A D L A R I	Avukat	Doktor	Öğretmen	tecim hak.	İşçi	Çiftçi	Gişmanlar.	Bayan	Day	Yekün.
Bilim, tarih, Şehadet...	2	1	14	4	00	22	0000	1	28	29
Ar.		7	2	0	9			2	15	17
Öğretici	0	0	10	0	5	3		0	10	18
Spor	2	2	9	17	22	4		2	54	56
sosyal yardım.										
halk dersaneleri ve kurslar.....					19	7		4	29	26
kitapçılık ve yayın.	2	2	2	23					29	29
kütüphaneler.										
Müze ve sergi.										
Genel yekün.	6	6	37	44	55	22		17	158	175

komitelere (1)					
Komitelin adı.	Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
Bilim, tarih, Şehadet	Müftü İsmail R. Alpağut	Öğretmen Şebende.	Öğretmen erkoldas	Noter edil. uras	Öğretmen Emver Oner
Ar.	Öğretmen Hüseyin Bayındır.	" " Bur. Şecl.	Öğretmen eli erdoğan	tecim hakkı İrel	
Öğretici	Finans İspetkisi S. Şenir.	" " Fuhat Tüzün.	" " Hadir bilge		
Spor	tecim Bakir Erol.	Sekreter Muhasin	İşyeri Mustafa	Tecim İhsan Ahmed	Sekreter M. Tuna
sosyal yardım.					
halk dersaneleri.	yokdur.				
kitapçılık ve yayın.	Öğretmen Sabri Öz erden.	Öğretmen Ş. Özerden.	adliye sekreteri Halil.	Beş Yaşar M. Kayhanlı	Çiftçi Osman ulu soy.
kütüphaneler.	Yokdur.				
Müze ve sergi	yokdur.				

(1) Başkan ve üyelerin adları, soy adları ve meslekleri yazılacaktır.

Söke Halk evi başkanı.
O. Uşak

B.3: Söke Halkevi, 22. 2. 1935 ve 15. 12. 1935 tarihindeki kayıtlara göre üyelerin mesleklerine göre sayısı (BCA).

Söke Halk Evi (22/2/1935 tarihinden 15/12/1935 tari

hine kadar)

No: 3

okunan kitaplar	Birinci altı ay içinde okuyanlar sayısı.	2 inci altı ay içinde okuyanlar sayısı.	okuyunların mesleki.	
			Meslek	sayı
Edebiyat(roman,şiir,hikâye)	206	311	Telebe	57
Tarih.	9	16	işyer	36
Coğrafya;	0	00	Öğretmen	18
Felsefe;	0	00	subay	23
müsbet ve tabii ilimler.	17	41	Çiftçi	184
Dil	7	3	işçi	96
sosyal ilimler;(ekonomi,Eğitim, Türe) Ar.	16	8	serbest meslek	15
Bair kitaplar.	46	53		
gazete ve mecmua.	2375	3856		
Yekün.	2676	4297		429

1-- kitapsarayınızda kaç kitap var.

2-- kitaplar sınıflanmışsa buna göre sayıları.

2676

6973

Söke Halk evi başkanı.

C. Uygur

49

B.4: Söke Halkevi, 22 Şubat 1935 tarihinden 15 İkinci kânun 1935 tarihine kadar toplantılarına dair çalışma raporu (BCA).

Kurulan Şubelerin Adları	Halkevine Kayıtlı Üyelerin Mesleklerine Göre Sayısı										
	Avukat	Doktor	Öğretmen	Tecmen	İşçi	Çiftçi	G. Sanatlar	Bayan	Bay	Yekûn	
DiL, Tarih, Edebiyat...	-	I	7	I	-	18 X	I	27	I	27	
Ar	-	3	23	5	4	20 B	19	26	14	27	
Gösterit	-	-	17	5	2	23 -	-	25	8	40	
Spor	2	2	2	5	22	47 B	I	42	-	81	
Sosyal yardım	4	15	2	2	-	50 B	-	27	17	56	
Halk dersaneleri ve kurslar	-	-	17	I	2	18 B	-	8	7	25	
Kitapsaray ve yayın	3	I	I	2	-	18 B	5	25	3	27	
Köycüler	2	I	6	7	-	48 B	2	28	3	63	
Müze ve sergi	-	-	10	2	I	10 -	I	10	14	24	
Genel yekûn	11	23	68	30	31	246 B	29	223	64	446	
Komite İre (1) 246 / 66 / 319 /											
Komite Adı	Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye						
DiL, Tarih, Edebiyat	Öğretmen Halusi Aksuioğan	Hektupou Akah Akcan	Öğretmen Müntaz Tüzün								
Ar	Fen işyari Ziya Uysal	Fen işyari İrfan Saylan	Öğretmen Necmiye Arkan	Öğretmen Gülşüm Tüzün	Öğretmen Muharrem Ural						
Gösterit	Öğretmen Avni Deniz	Orta okula direktörü Refik Yıldırım Tellioglu	Öğretmen Sabiha Yaşgan								
Spor	Tarım müdavele espekteri Sadir Sirvar	Öğretmen Nesimi Gürsoy	Öğretmen Celal Güngör	Öğretmen Vasfi Çataloglu	İşyar Sadık Hançebay						
Sosyal yardım	Çiftçi Ekrem Çiftçi	Bayan Zahire Özden	Bayan Hümayra Çiftçi	Dr. Tefrik Tuğu	İşyar Mustafa Akpınar						
Halk dersaneleri ve kurslar	Kültür direktörü salih uşganar	Öğretmen Sabri Şncil	Öğretmen Baydar Eryılmaz								
Kitapsaray ve yayın	Urş yazı işleri direktörü Asaf Gükbel	Öğretmen Hikmet Şülen	varidat direktörü Salih asar								
Köycüler	Dr. Ziya İşeri	İlgenekurulu üyesinden Ahmed Emin Arskayn	Öğretmen Şükrü Say	İşyar Fosacı İbrahim	Bankacı A. Hamit Toksöz						
Müze ve Sergi	Urş hesab işleri direktörü Osman Eiroan	Öğretmeş Nebrure Ural	Öğretmen Zihniye Demisel								

AYDIN Halkevi Başkanı

(Signature)

B.5: 31. 12. 1935 Tarihindeki kayıtlara göre, Aydın Halkevine kayıtlı üyelerin mesleklerine göre sayısı (BCA).

Halkevi (1. 1. 1935 Tarihinden 31. 12. 1935 tarihine kadar)						Sayısı	Gelenlerin sayısı
Toplantıların ergeleri						43	399
Halkevi Yönetim Kurulu						43	399
Şubeler	Toplantı Sayısı	Gelenlerin Sayısı	Toplantı Sayısı	Gelenlerin Sayısı			
Dil, Tarih, Edebiyat	13	25	1	19	14	46	
Ar	9	32	1	40	10	77	
Gösterit	4	20	2	71	10	91	
Spor	4	25	1	45	7	70	
Sosyal yardım	20	78	4	87	74	165	
Halk dersleri ve kurslar	11	32			11	32	
Kitapsaray ve yayın	9	28	1	10	10	40	
Köçülük	10	36	1	40	11	76	
Müze ve Sergi	11	32			11	32	
Yekün	119	398	11	324	103	1021	
Yanlış - I	Gösterit				-	-	
	Konser				1	43	
	Sinema				-	-	
	Konferans				1	89	
Birlikte verilen temsil, Konferans, konser, sinema, oyun v. s. - II		<i>Konferans ve Konser</i>			11	144	
		<i>Teatral Konferans ve Konser</i>			2	1300	
		<i>Konferans, Konser v. s.</i>			8	2733	
Sergi	Resim				21	3875	
	Yerli Mallar v. s.					3044	
Kongreler - III					14	4355	
Balo					5	1690	
Şölen					4	360	
Nişan, nikâh törenleri					3	441	
Çaylı danslar					3	535	
Spor	Dersler (Halkevinde İskrim, Boks, Beden terbiyesi) dersleri veriliyorsa				-	-	
	Geziler (Toplu, Yaya, Atlı yürüyüşler, Kayak, Ar gezileri) v. s.				2	36	
Derster - IV					28	6169	
Köy gezileri					22	201	
Bayramlar - V					2	3542	
VI					2	316	
GENEL YEKÜN					336	31970	

- I — Bunlardan her hangi biri Halkevi örgütü dışında bir örgütçe verilmişse, sayı ve gelenlerin sayısı yazılmakla beraber karşılıma (şu kadarı Halkevi örgütleri tarafından değildir) diye işaret verilmeli.
- II — Bazan meselâ bir konferansla birlikte konser veya temsil yapılabilir; Bu, bir toplantı sayılmaldır.
- III — Karşıma ne kongreleri olduğu yazılmaldır.
- IV — Dil dersleri, müzik dersleri, kurslar bunun içindedir.
- V — Cumhuriyet bayramı, Halkevleri açılma töreni, Dil bayramı, Kurtuluş bayramı v. s.
- VI — Bu cetvelde gösterilmeyen bir toplantı olursa burada izah edilmelidir.

Aydın Halkevi Başkanı
[İmza]

B.6: Aydın Halkevi, 1. 1. 1935 tarihinden 31. 12. 1935 tarihine kadar toplantılarına dair çalışma raporu (BCA).

Kurulan Şubelerin Adları	Halkevine Kayıtlı Üyelerin Mesleklerine Göre Sayısı									
	Avukat	Doktor	Öğretmen	Tecimen	İzci	Çiftçi	G. Sanatlar	Bayan	Bay	Yekûn
Dil, Tarih, Edebiyat...										
Ar		3	6	2	43	4	10	5	68	68
Gösterit	1		25	4	32	1	1	8	56	64
Spor	1		3	4	64	2			74	74
Sosyal yardım										
Halk dersaneleri ve kurslar										
Kitapsaray ve yayım	5	2	5	9	49	3	8	9	78	81
Köycüler										
Müze ve sergi										
Genel yekûn	7	5	39	19	188	10	19	22	286	287

Komitelere [1]

Komitenin Adı	Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
Dil, Tarih, Edebiyat					
Ar	Hüseyin Yalçınkaya (İğyar)	İrfan Akalan (İğyar)	Şekür Olam (Öğretmen)	Saim Alptürk (Öğretmen)	Havri (Marangoz)
Gösterit	Rifat Tutcer (İğyar)	Neriman Erten (Öğretmen)	Mürüvvet Öz (Öğretmen)	Ahmet Üser (Öğretmen)	Fehmi Yancı (Öğretmen)
Spor	Mahmet Gürçen (Mühendis)	Fuat Topcı (Se.Meslek)	Şevki (İğyar)	Fehmi (Marangoz)	Reşat Garay (Ser.Meslek)
Sosyal yardım					
Halk dersaneleri ve kurslar					
Kitapsaray ve yayım	Hüseyin Sesgin (İğyar)	Hakkı Piyancı (Öğretmen)	Salih Gürel (Öğretmen)	Hüsamettin Beydem (Öğretmen)	Nevzat Atasöğüt (Öğretmen)
Köycüler					
Müze ve Sergi					

[1] Başkan ve Üyelerin adları, soy adları ve meslekleri yazılacaktır.

N A Z I L L I

Halkevi Başkanı

S. Kalkan

55

B.7: Nazilli Halkevi, 1. 1. 1936 tarihindeki kayıtlara göre Nazilli Halkevine kayıtlı üyelerin mesleklerine göre sayısı (BCA).

Nazilli Halkevi (1-1-1935 Tarihinden 1-1-1936 tarihine kadar)						
Toplantıların ergeleri					Sayısı	Gelenlerin sayısı
Halkevi Yönetim Kurulu						
Şubeler	Toplantı Sayısı	Gelenlerin Sayısı	Toplantı Sayısı	Gelenlerin Sayısı		
Dil, Tarih, Edebiyat						
Ar	20	100				
Gösterit	29	92				
Spor	37	130				
Sosyal yardım						
Halk dersleri ve kurslar						
Kitapçılık ve yayın	44	75				
Köyçülük						
Müze ve Sergi						
Yekün	116	397			116	397
Yazınç - I	Gösterit	Bu gösterit 6 ayas temsil edilmiştir.	Halkevi örgütleri tarafından yapılmıştır.		8	4000
	Konser	Bu konser Nazilli Halkevi tarafından 2. konser verilmiştir.			9	2850
	Sinema					
	Konferans	Bu yıl çok defa konferanslar 22. konferans verilmiştir.			22	4000
Birlikte verilen temsil, Konferans, konser, sinema, oyun v. s. - II		Bu yıl 15. konser konferans verilmiştir.			15	4000
Sergi	Resim					
	Yerli Mallar v. s.	Bu yıl bu yerli mallar sergisi yapılmıştır.			2	600
Kongreler - III		Bu yıl, gösterit, spor ve kitapçılık kongreleri yapıldı.			6	500
Balo						
Şölen		Şöleni hazırlayan alan büyük, beklem ve şöhretini bu yıl adına şöhretini beklem ve şöhretini beklem.			1	100
Nişan, nikâh törenleri		Bu yıl nikâh törenleri 1. Toplumun nişan töreni.			1	200
Çaylı danslar						
Spor	Dersler (Halkevinde İskrim, Boks, Beden terbiyesi) dersleri verilmiştir					
	Geziler (Toplu, Yaya, Atlı yürüyüşler, Kayak, Ar gezileri) v. s.				2	33
Dersler - IV		Bu yıl dersleri verilmiştir.			24	120
Köy gezileri						
Bayramlar - V		Bu yıl 1. Dil B. Halkevi açılma töreni, Kurtuluş Bayramı, Atın aşak.			5	9977
VI						
GENEL YEKÜN					211	27597

- I — Bunlardan her hangi biri Halkevi örgütü dışında bir örgüte verilmişse, sayısı ve gelenlerin sayısı yazılmakla beraber karşlarına (şu kadarı Halkevi örgütleri tarafından değildir) diye işaret verilmeli.
- II — Bazan meselâ bir konferansla birlikte konser veya temsil yapılabılır; Bu, bir toplantı sayılmaldır.
- III — Karşısına ne kongreleri olduğu yazılmaldır.
- IV — Dil dersleri, müzik dersleri, kurslar bunun içindedir.
- V — Cumhuriyet bayramı, Halkevleri açılma töreni, Dil bayramı, Kurtuluş bayramı v. s.
- VI — Bu cetvelde gösterilmeyen bir toplantı olursa burada izah edilmelidir.

Nazilli Halkevi Başkanı
F. Kaya

B.8: Nazilli Halkevi, 1. 1. 1935 tarihinden 1. 1. 1936 tarihine kadar toplantılarına dair çalışma raporu. (BCA)

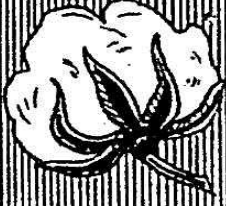
DEVLET ARSIZLERI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

CUMHURİYETİ

C. H. P.

NAZILLI

HALKEVİ NEŞRİYATINDAN

Pamuk Islah İstasyonu

Celal Şevket

**Pamuklarımızı niçin
VE
nasıl Eyileştireceğiz**

490 01

825 262 1

(Yeniyol Basımevi) İzmir - 1935

B.9: 1935 yılında Nazilli Halkevi tarafından basılan Pamuklarımızı Niçin ve Nasıl Eyileştireceğiz adlı eseri. (BCA)

SÜMER BANK

NAZİLLİ BASMA FABRİKASI

Nazilli : 13/9/1937

Telgraf : SÜMERNAZİLLİ
Servis : Direktörlük
No. : 4131-25

Öz : Parti ocağımız hak.

Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Sekreterliğine

ANKARA

C. H. P. Genel Sekreterliği	
Günleme:	21 Eylül 1937
Sayı: 528	Eki:

FABRİKALARI :

HEREKE
Yünlü ve İpekli Fabrikası
KAYSERİ
Bez Fabrikası
EREĞLİ
Bez Fabrikası
İZMİT
Kağıt ve Karton Fabrikası
BÜNYAN
Yünlü Fabrikası
TOSYA
Çeltik Fabrikası
NAZİLLİ
Basma Fabrikası

İŞTİRÂKLER :

BEYKOZ
Deri ve Kundura Fb.
BAKIRKÖY
Bez Fabrikası
FESHANE
Yünlü Fabrikası
Türk Gilyaçılık
Ltd. Şk.
Türkiye Şeker Fabrikası
Anonim Şirketi
Adapazarı Türk Ticaret
Bankası
Trabzon Elektrik Şirketi
Malatya Teşebbüsü
Sınaiye Şirketi
Maraş Çeltik İşleri Şk.
Süngercilik Anonim Şk.
Ergani Bakır Madeni

12.8.937 Tarih ve 5/2943 sayılı yazı
kargılıdır.

Kombinamızda kurduğumuz parti ocağının
önemli bir faaliyet göstermesi yolundaki çalış-
mamıza değerli yardımı olacağına kani bulundu-
ğumuz halkevinin açılması yolundaki müracaat-
larımız şehrimiz nüfusu düşünülerek tasvip buyrul-
muştur.

Fabrikamız, faal devresinde daimî 2500
işçi ve memur çalıştıracığından bu kadronun hiç
değilse 2000 kişisini partimize bağlamak en bü-
yük idialimizdir.

Kombinamızda 1000 kişilik sahneli bir sa-
lonumuz ve bu salonda sinema, muhtelif konfrans ve
ictimâ salonları kütüphane ve spor teğekkülü ve bu-
na ilave edeceğimiz daha bazı tesisat vardır.

Fabrika sahası ile şehir arasında dört kilo-
metrelik bir mesafe olduğu; mamur ve işçilerimizin
de hemen tamamen fabrikamızda ve fabrika civarında
ikamet edeceklerine göre şehirdeki halk evinden hak-
kile istifade imkanları azalmaktadır.

Müessesemiz parti prensiplerine dayanarak
kendi sahasına düşen vazifeyi binhakkın yapmakta ve
icabeden tesisatı vucuda getirmektedir.

Ocağımızın gerek üye miktarı ve gerekse mal-
zeme ve vesait bakımından ocak teğekkülünden büyük
bir teğekkül olacağı varestei izahtır.

Netekim Kayseri Kombinesinin hususi vaz'i-
yetini nazarı itibare alan umumî merkez ve ilyönku-
rul bu fabrika parti topluluğunu ilçe telekki etmiş-
tir.

1.
A.
273

B.10: 13. 9. 1937 tarihinden Sümer Bank Nazilli Basma Fabrikasından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne Halkevi açılması için yapılan teklif metni. (BCA)

SÜMER BANK
NAZİLLİ BASMA FABRİKASI

Nazilli :

Telgraf : SÜMERNAZİLLİ

Servis :

No. :

Öz :

FABRİKALARI :

HEREKE
Yünlü ve İpekli Fabrikası
KAYSERİ
Bez Fabrikası
EREĞLİ
Bez Fabrikası
İZMİT
Kâğıt ve Karton Fabrikası
BÜNYAN
Yünlü Fabrikası
TOSYA
Çeltik Fabrikası
NAZİLLİ
Basma Fabrikası

İŞTİRÂKLER :

BEYKOZ
Deri ve Kundura Fb.
BAKIRKÖY
Bez Fabrikası
FESHANE
Yünlü Fabrikası
Türk Çülyağcılık
Ltd. Şk.
Türkiye Şeker Fabrikası
Anonim Şirketi
Adapazarı Türk Ticaret
Bankası
Trabzon Elektrik Şirketi
Malatya Teşebbüsü
Sınaiye Şirketi
Maraş Çeltik İşleri Şk.
Süngercilik Anonim Şk.
Ergani Bakır Madeni

Fabrikanın ocak halinde telakki edilen faaliyetine disiplin icabı itiraz etmemekle beraber hiç olmazsa bu topluluğu kültürel bakımından yükseltmek ve bilhassa partimize daha fazla eleman temin edebilmek gayesiyle fabrikamızda bir halk evi şubesinin açılmasına müsaadenizi ve bu hususta ilkurula yapacağımız müracaatın tasvip ve ilbaylığa emirlerinizi dileriz.

Meydana getirilecek Halk evi şubesinin muhtelif kolları yüksek direktifiniz dahilinde aynı zamanda Nazilliyi temsil edecek mahiyette faaliyetinin ilçe ile iştirak ettirileceğini de arz ederiz.

Yüksek saygılarımızla,

SÜMER BANK
NAZİLLİ BASMA FABRİKASI

D.

B.11: 13. 9. 1937 tarihinden Sümer Bank Nazilli Basma Fabrikasından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne Halkevi açılması için yapılan teklif metni. (BCA)

Halkevi şubelerinin Yönetim

Şubeler	Başkan		Üye	
	Adı	Mesleği	Adı	Mesleği
Dil, Tarih, Edebiyat				
Ar				
Gösterit	İzzet Ulgen	Kültür İşyari	Fevzi Cengiz	Öğretmen
Spor	Mustafa Halim Biner	Emekli Binbaşı	İsmail Seçkin	Yüzbaşı
Sosyal yardım				
Halk dershaneleri ve kurslar				
Kitapsaray ve yayın	Salih Çevik	İnhisarlar Memuru	Cemal Güneş	Vakıflar memuru
Köyçülük	D.Namık Gedik	Hükümet hekimisi	Osman Cerit	Manifattoracı
Müze ve sergi				

Çine Halkevi Yönetim Kurulunu

Halkevi Başkanı : Nuri Gün Gör

Üye : Namık Gedik Üye : İzzet Ulgen Üye : Salih Çevik

Kurulunu teşkil eden arkadaşların listesi

Üye		Üye		Üye	
Adı	Mesleği	Adı	Mesleği	Adı	Mesleği
İkbal Cengiz	Ev kadını				
Zeki	Orman komutanı				
Hasan Denktaş	Bakkal				
Hidayet Yavaş oğ	Tuhafiyeci				

teşkil eden arkadaşların adları aşağıdadır :

Mustafa Halim
Üye : Biner Üye : Üye :
Üye : Üye : Üye :

B.12: 1938 Çine Halkevi şubelerinin yönetim kurulu listesi. (BCA)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Aydın Halkevi Yayınları

Sayı	Kitabın adı	Yazarın adı	Matbaası	BasıldığıTari	Sahibi
1	İncircilere öğüt	Nâdir	Aydın	1933	I
2	Halkevi broşürü	Aydın halkevi	İzmir nefaset	1933	4
3	Pamuk ekicilerine- öğüt .	Celâl	Aydın	1934	
4	İncircilere öğüt	Nadir Birvar	=	1935	I
5	Devlet vergileri	Salih Acar	=	1935	3
6	Çocuk terbiyesi	Sabiha Yazgan	İzmir Ticaret	1935	2
7	Milli Edebiyat	Cavide	= =	1935	3
8	Tarih bakımından- belediyeçilik.	Asaf Gökbel	= =	1935	4
9	Türkiyede harita- cılığın tekamülü.	Seyfi Tezer	= =	1935	3
10	İyon medeniyeti	Hulusi Erdoğan	= =	1935	I
11	Aydın ili tarihi	Asaf Gökbel-H. Şölen	İstanbul A. İhsan	1936	28
12	Halkiyat derleme - kılavuzu .	Aydın Halkevi	Aydın C.H.F.	1938	3
13	Milli şef İsmet İnönü'nün kastamonuda- irat buyurdıkları nutuk.	=	= =	1938	
14	Milli şef İsmet İnönü'nün C.H.Partisinde büyük - kurultayında irat buyur- duğu Nutuk .	=	= =	1939	8
15	Zararlı kuşlar	H. Ünsel	= =	1939	8
16	Şap Hastalığı	K. Lütfi Bilgen	= =	1939	7
17	Hatay hakkında - konferans .	Etem Menderes	= =	1939	24
18	Lozan H.konferans	Hikmet Şölen	= =	1939	20
19	Şehirlerimizin imarı	Mitat Yenen	= =	1940	14
20	Bozdoğanlı Fethi	Asaf Gökbel	= =	1940	99
21	Ahvali Hazıra	Hikmet Bayur	= =	1940	20
22	Zehirli Gazlar	Cavide Atilla	= =	1941	45
23	Aydın şairleri	Kemal Özkaynak	= =	1944	89
24	İstiklâl savaşında- mudurnu-bolu-dzce	Salim Sarıbay	= =	1943	104
25	Köycülük ve köy da- vası hakkında etüt.	Salim Gündoğan	= =	1944	130
26	Aydın ili yürükleri.	Hikmet Şölen	= =	1945	25
27	Ceza tatbikatında - görev ve yetgi .	Celil Cevherioğlu	= =	1945	104

B.13: Aydın Halkevi tarafından yayınlanan eserler. (BCA).

14311

5830 sayılı kanun gereğince Devlete intikal eden Halkevi binalarından, Fatih Halkevi binasının Pertevniyal Lisesinin işgalinde bulunan kısmı (1951 - 1952 ders yılı sonunda teslim edilmek şartıyla), Afyon Halkevi binasının (bitişliğinde bulunan iki oda, iki salon ve bir makine dairesini havi sinema kısmı hariç) diğer kısımları ve Aydın eski Halkevi binasının (alt katında bulunan dükkân ve mağaza ile binanın bitişliğindeki sinema binası hariç olmak üzere) geri kalan kısmının Türk Ocağına tahsis edilmesi; 5830 sayılı kanunun 7 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 24/ I/1952 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

C. Bayar

030 18 01 127 102 2

Baybakan *U. N. Ender*
Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı *S. Ağar*
Devlet Bakanı -----
Adalet Bakanı *A. M. Çay*
Millî Savunma Bakanı *M. N. Karaman*
İçişleri Bakanı ve Dev. B. V. *K. K. K.*
Dışişleri Bakanı *F. Köprülü*
Maliye Bakanı *H. V. Karaman*
Millî Eğitim Bakanı *J. J. J.*
Bayındırlık Bakanı *K. K. K.*
Eko. ve Ticaret Bakanı *M. M. M.*
Sa. ve So. Y. Bakanı *D. D. D.*
G. ve Tekel Bakanı *J. J. J.*
Tarım Bakanı *K. K. K.*
Ulaştırma Bakanı *J. J. J.*
Çalışma Bakanı ve İşletmeler Bakanı V. *M. M. M.*

B.15: 1951 Tarihli 5830 Sayılı kanun gereğinde eski Aydın Halkevi binasının Türk Ocağına devredilmesine dair emir.(BCA)

ANT

932

Yıl : 1—Sayı : 85

HALKÇI GÜNDELİK GAZETEDİR

Nüshası (100) Para

Amerika Yeni Para Çıkarıyor

San'atlar Mektebimiz

Geçen sayımızda san'atlar mektebimizin kaldırılacağı hakkında çıkarılmış şayiayı nefretle kaydetmiş ve kanaatimizi yazmıştık. Bu hususta ayrıca makamlarla temaslara gelerek yaptığımız tahkikat ile elde ettiğimiz netice kanaatimize yeni bir resanet daha verdi.

Şehrimize süs ve şeref veren bu san'at yuvasının değil kaldırılması bilakis daha yüksek feyizler verici tekâmüllere mazhariyeti için çalışılmak kanaati beslendiği anlaşıldı.

Salâhiyettar makamat böyle bir şeyden haberdar olmadığı gibi hatırdan bile geçirilmediği kat'iyetle tebellür etti.

Şu halde, evvelce de yazdığımız veçhile menfur düşüncelerin siyah dumanlı ağızlarından çıkarak etrafa yayılan şu veya bu şeklin aşı ve esası olmadığı ve olamayacağı tebarüz etmiştir.

Fikirleri biran için olsun işgal eden şayiaya nefretle dudak bükenler şüphesiz kanaatlarında isabet eden ve hakikatı gören insansulardır.

Demek isteriz ki; ulu orta atılan şayialara kıymet vermek şöyle dursun onun üzerinde tevakkuf bile doğru değildir.

ANT

Amerika Buhranı Dünyanın her tarafında tesir yaptı - hükümet yeni para çıkarıyor

Londra, 6 (A.A.) — Amerika bankaları buhranının tesirleri, dünyanın her tarafında kendini gösteriyor.

Japonya da bütün kıymet borsaları kapanmıştır. Tekrar açılmaları Amerikanın vaziyetine bağlıdır. Diğer taraftan Londra borasında dolar müstesna olmak üzere diğer kıymetler üzerinden muamele yapılmaya başlanmıştır.

Nevyork, 6 (A.A.) — Amerikada, hükümet bankalara mevdu para mukabilinde aynen para gibi tevavül etmek üzere Kleving şeklindeki şahadetnameleri çıkarmaya izin vermiştir.

Hükümet bütün milletin altın parasını murakabeye salâhiyettardır.

Kongre, Perşembe günü fevkalâde toplanacak ve Rozveldin istediği geniş salâhiyetleri müzakere edecektir.

Muharebe devam ediyor

Tokyo, 6 (A.A.) Çinlilerle muhtelif istikametlerde muharebeler devam ediyor. Japon tayyareleri Çin hançarını şiddetle bombarduman ediyorlar. Şimal cephesinde çinliler ric'at halindedirler.

Almanya'da

Hitlercilerin zaferini muhalifler de itiraf ediyor

Berlin, 7 (A.A.) İntihabatta alman milletininki seriyeti Hitler Papan millî hükümetini tamamen tasvip ettiği göstermektedir.

Hitlercilerin parlak zaferi muhalifler tarafından bile itiraf edilmektedir Siyasi vaziyetinin normal inkişafa ereceği anlaşılmaktadır.

Hükümet harici siyasetin de alman millî emellerinin ve haklarının tahakkukuna çalışacaktır.

Halkevleri: köhne kâfaların vaktile milletin temiz ruhuna sindirdiği cehalet ve taassubu eriten nur menbaidir

Vilâyetimiz

Dil derleme heyeti

Dün vali beyin riyaseti altında dil derleme umum heyeti toplanarak dilimiz hakkında uzun boylu konuşmalar yapılmıştır. Bu konuşmalar pek yakında ortaya faydalı verimler koyacaktır. Bütün vilâyet dahilinde bu husus için azami faaliyete geçilmiş olduğu son alınan haberlerdendir.

Ticaret Odasında

Şehrimiz Ticaret odası yeni idare heyeti, dün gece ilk toplantısını yapacaktı.

Haber aldığımız göre bu toplantı önümüzdeki Cumartesi gününe bırakılmıştır.

Aydın Halkevi R.:

9-3-933 Perşembe günü akşamı saat 20 de Halkevi dil, edebiyat, tarih şubesi reisi muallim Hulûsi Erdoğan B. tarafından Halkevi salonunda (Halk bilgileri ve halk türkületi) mevzuu üzerinde münakaşalı bir konferans verilecektir herkes gelebilir. D. 2 (17)

halkeyinde KONFERANS

8 - 3 - 933 Gecesi Bakteriyolog Nuri Şemsi Bey Tarafından Halkevimizde (Firengi)
Hakkında Verilen Konferanstır

— 6 —

2 — Hatakt sadır, delilik, kalç umumî gibi avayızla aile yuvası intizamını kaybeder. Evlenmekten maksat ve gaye kaybolur, felâket olur.

3 — Hasta çocukların dünyaya gelmesi ki; böyle çocukların ne kadar bedbaht olduğunu izah ettik. Bu sebepler dolayısıyla firengiler muntazam tedavi olunmalı yani çibandan sonra lâakal üç sene tedavi edilmeli ve bir senede hiç bir arızaları görülmediği tabip tarafından bilimeli, en küçük bir arıza bile tekrar tedaviyi ve evlenmek için teahhürü muciptir.

4 — [Böyle hastaların her zaman kanları ve bel kemiğinin içindeki su, mayii dimağın şekilleri muayene edilerek hastalığa ait alâmetlerin yok olduğu görülmeli.

Gayri menkul malların açık arttırma ilânı

Aydın icra memurluğundan :

Alacaklı: İzmirde Bohor Barki efendi.

Borçlu: Reşadiyede sermerci zade Mehmet ef.

Satılan mallar :

Tapunun Haziran 314 tarih 169 - 170 Numarasında kayıtlı Reşadiye Naipli karyesinin kızılkaya mevkiinde şarkan yol, garben molla mustafa oğlu molla mehmet bahçesi, şimalen eğribozlu mehmet efendi, cenuben sahibi senet ile mahdud bir dönüm iki evlek bahçe.

Tapunun haziran 324 T. 173 - 174 tarih Numarasında kayıtlı şarkan yol, garben molla mehmet ali zevcesi ayşe, şimalen neyribozlu mehmet, cenuben molla mustafanın molla mehmet bahçesiyle mahdud dört dönüm bahçe.

Tafsilâtı yukarıda tapu

5 — Böyle olduğu halde bile evlenmeden üç ay evvel yeniden bir tedavi daha yaptırmalı — evvelki tedavilerden gayri.

6 — Tevhülden sonra zevce hekimin nezareti altında bulunmalı, icabında kanı muayene edilmeli.

7 — En küçük bir arıza zuhurunda hekime müraat etmeli.

8 — Zevce hamil ise icabında bir devrei tedavi tekip etmeli.

9 — Her hamilde salim görünen validenin kanı muayene edilip icabında bir devre olsun tedaviye tabi olmalı.

10 — Çocuk doğduktan sonra valide ve çocuğun kanları maayene edilmeli, icabına göre tedaviye tabi tutulmalıdır. Hiç bir arıza görülmeyp te kanlarında teamül varsa yine tedaviye tabi olmalıdır.

— Devami var —

keyitleri gösterilen iki küt'a bahçe elyevm bir bahçe halindedir. Halihazır hududu şarkan yol, garben hacı molla, cenuben yol, şimalen osman kerimesi ayşe ile mahduttur ve 6 dönüm miktarındadır, içinde tahminen 80 ağaç zeytin, 4 ağaç incir, 20 kadar badem ağaçları olup zeytinlik halindedir. Kıymeti 700 liradır.

Tapunun Haziran 324 T. ve 175 - 176 - 177 - 118 Numaralarında kayıtlı Naipli karyesinin kızılkaya mevkiinde şarkan çirkince li fatma evlâtları, garben kel panayot bahçesi, şimalen yol, cenuben cebel ile mahdud 8 dönüm miktarında 150 küsur ağaç incir ve 5 ağaç armut bulunan 700 - kıymeti muhammedî bahçe.

Tapunun Mart 341 tarih ve 77 Numarasında kayıtlı Naipli karye civvarı mevkiinde tapuya nazaran şarkan yol, şimalen mavi oğlu mustafa kızı meryem,

garben pekmezci oğlu [tarlası, cenuben hacı mehmet oğlu hacı mehmet ile mahdut halihazır hududu şarkan yol ve yörük halil ve reseleri, şimalen yörük halil ve muhacir hüseyin ve reseleri, garben pekmezci oğlu bahçesi, cenben hacı mehmet oğlu mustafa aliçile mahdud 18 dönüm miktarında 8 ağaç zeytin ağacı ile bir çit damını havi do lu incir fidanlığı.

Kıymeti : 3000 lira.

İşbu emval, alacaklıya ipotektir.

Arttırmanın yapılacağı yer gün saat : Birinci arttırma 23/4/933 Pazar günü birinci ve 8/5/933 Pazartesi günü ikinci arttırmalar saat 14 - 16 da icra edilecektir.

1 — İşbu gayri menkulün arttırma şartnamesi 23 / 3 / 933 tarihinden itibaren 932 - 3113 numara ile Aydın icra dairesinde her kesin göre bilmesi için açıktır. İlânda yazılı olanlardan fazla malûmı almak istenilirse işbu şartnameye ve 932 - 3113 dosya numarasile memuriyetimize müraaat etmelidir.

2 — Arttırmaya iştirak için yukarıda yazılı kıymetin yüzde yedi buçuk nisbetinde teminat pey akçesi veya millî bir bankanın teminat mektubu tevdi edilecektir (124)

ipotek sahibi alacaklılar la diğer alâkadarların ve irtifak hakkı sahiplerinin gayri menkul üzerindeki haklarını hususile faiz ve masarife dair olan iddialarını işbu ilân tarihinden itibaren yirmi gün içinde evrakı müsbitelerile birlik te memuriyetimize bildirmeleri icap eder. Aksi halde hakları tapu siciliyle sabit olmadıkça satış bedelinin paylaşmasından hariç kahrılır.

4 — Gösterilen gündü arttırmaya iştirak edenler arttırma şartnamesini okumuş ve lüzumlu malûmatı almış ve bunları tema men kabul etmiş ad ve itibar olunurlar.

5 — Tayin edilen zamanda gayrimenkul üç defa bağırıldıktan sonra en çok arttırana ihale edilir. Ancak arttırma bedeli muhammen kıymetin yüzde 75 ini bulmaz veya satış

Aydın A. 37. Sa.

Al. komisyonundan:

Ayıldaki askerin ihtiyacı için 12 aylık pirina sabunu aleni surette münâ kasaya konulmuştur. Kat'ihalesi 1/4/933 tarihine müsadif cumartesi günü saat 10 da icra edilecektir. Şartnamenin birer sureti İzmir mustahkem mevki Milas 2 nci dağ alayı satın alma komisyonlarında vardır.

Teliplerin vakti meyanında (5859) kuruştan ibaret olan teminat muvakkatselerile birlikte Aydın askeri satın alma komisyonuna müraacaatları ilân olunur.

11, 16, 21, 26 No. (14)

isteyenin alacağına rüchani olan diğer alacaklılar bulunup ta bedel bunların o gayri menkul ile temin edilmiş alacaklarının mecmuundan fazlaya çıkmazsa en çok arttırana tahhüd baki kalmak üzere arttırma 15 gün daha temdit ve on beşinci günü aynı saatta yapılacak arttırmada bedeli satış isteyen alacaklı rüchani olan diğer alacaklıların o gayri menkul ile temin edilmiş alacakları mecmuundan fazlaya çıkmak şartile en çok arttırana ihale edilir. Böyle bir bedel elde edilmezse ihale yapılmaz ve satış talebi düşer.

6 — Gayri menkul kendisine ihale olunan kimseler derhal veya verilen mühlet içinde parayı vermezse ihale kararı fesholunarak kendisinden evvel en yüksek teklifte bulunan kimseler arz zetmiş olduğu bedelle alınağa razı olursa ona, razı olmaz, veya bulunmazsa hemen on beş gün müddet içinde arttırmaya çıkarılıp en çok arttırana ihale edilir. İki ihale arasındaki fark ve geçen günler için yüzde beşten hesap olunacak faiz ve diğer zararlar ayrıca hükme hacet kalmaksızın memuriyetimize alıcandan tahsil olunur. Madde (133)

Yukarıda gösterilen gayri menkullerin birinci arttırması 23 4-933 pazar günü, ikinci arttırma 8 5-933 pazartesi günü saat 14 16 da Aydın icra memurluğ odasında işbu ilân ve gösterilen arttırma şartnamesi dairesinde satılacağı ilân olunur. No.(27)

AYDIN

Sayısı : 100 Para

CUMADAN BAŞKA HER GÜN ÇIKAR SIYASİ HALK GAZETESİ

Sayısı : 100 Para

Lozan Yıl Dönümü

Bugün Lozan anlıhuunun yıl dönümüdür. Lozan anlıhuunun, büyük ve âlomsüzümü maraflıkıyetini bütün dünya bilir, Türküngebediye iftihar edeceği bu yıl on, her türlü bağlardan ve esaretten kurtarmıştır. Bu büyük günü bütün vatandaşlara kutlularız.

Gençlerimizin Tetkik Gezintileri Karşısında

Haber dalgalarının mu bitimiz afkuna getirdiği yeni haberler, Türk gençliğinin azmini haykıran sesler göksümüzü kabartıyor. Kucağlaştığımız gençlerde gördüğümüz yüksek mefkûreler heyecanımızı artırıyor.

Ana yurt üzerinde Turlar yapan, vatan mntakaları köylerinde tetkikata çıkan ve yurdun her köşesini öğrenmek için azmeden gençlerin ileri hamleleri, atının parlak yıldızlarını bize şimdiden gösteriyor.

Feyzili Oumhuriyetimizin çok kuvvetli enerjisini taşıyan bu günü genç neslin yükselmek yönünde gösterdiği azim, kuvvetli sarılmaz inancımızla, yemiden yeniyi heyecanlı ve neşeli imanlar katıyor.

Sekiz genç Denizliden kalkarak bisikletle Tefenni, Burdur, İsparta, Dinar, Sandıklı, Afyon, Uşak, Alaşehir, Salihli, Gölcük, Ödemiş sahalarını dolaşa dolaşa şehrimize geliyorlar.

Turlarını çok büyük muvaffakiyetle başarmakta olan, mefkûrelerine derin inkişaf veren, vücutlarına yeni bir zıdelik katan seyahat intibalarındaki sevinç heyecanıyla coşan, kaynaşan Cumhuriyetin bu genç neslinin kutlu teğbübelerini mutluarken Gazi

Lozan Sulhu Şerefine Bu Gün Saat 19 da Halkevimiz Taracasında Merasim Yapılacaktır

Dağcılık Kulübü

Ankara 23 (AA) — Dağcılık sporunun Ankara'da inkişafını temin için şehrimizde bir Dağcılık kulübü kurulmuştur.

terbiye enstitüsünden dört gencin muallimleri başlığı altında Ege mntakası köylerinde tetkikatta bulunmak üzere Ankaradan bisikletle bir tetkik seyahatine çıkmış olduklarını öğrenmiş oluyoruz.

Bu genç talebelerde Eskişehir, Balıkesir, İzmir, Antalya, Afyon mntakaları köylerinde birbirucukay dolaşacak, köy halkıyla kucaklaşacak, samimi konuşmalar yaparak tetkikatta bulunacaklardır.

Gençlerimizin kültür sahasındaki bu teşebbüslerini göksümüzü kabartan bu azimli hamlelerini alkışlamak, heyecanla kutulamak kadar neşeli hiç bir şey tasavvur edilemez.

Bu tetkik gezintilerini birbirine ekleyen genç talebelerimizden yüksek ve lise tahsil gören 75 talebinde tatil münasebetiyle büyük bir seyahata çıktıklarını, öğrenmiş bulunuyoruz.

Birer birer ve kafiye kafiye, memleketin hemen her tarafında talebe gezintileri, talebe telebe seyahatları yapıldığını görüyoruz.

Memleketin dehşetli ve haricinde, mühtelif kollarından yapılan bu seyahatların, genç dimağlar üzerinde en amelî ve kuvvetli tesirler yapacağı, gezinlerin, onlara büyük hayat dersleri kazandıracığı şüphesizdir.

Hilmi Zade
Vasfi

24 Temmuz Şerefine

Dün Saltanatın devrildiği ve Meşrutiyetin ilân günü olan (23 Temmuz) şerefine şehrimizin heryeri Bayraklarla donandı.

Bütün yurtdağların istipdadı yıkarak hürriyetlerine sahip oldukları bu günün yıl dönümünü Cumhuriyetin neşesile kutladılar.

Bu neşeyi akşama Halkevimiz taracasındaki çok samimi aile eğlentisi tamamladı. Gece yarısına kadar süren bu eğlenti neşe ve samimiyet havası içinde nihayet bulurken gönüller bu neşe heyecanından ayrılmak istemiyordu.

Dil Kurultayı

Bu seneki dil kurultayının geceninde daha canlı olacağını yapılmakta olan hazırlıklar müjleliyor. Öğrendiğimize göre ikinci dil kurultayına beynelmîl şöhreti haiz ecebî âlimlerde iştirak edeceklerdir.

Bilhassa bunlar arasında dost Sovyet Rusyanın çok değerli dil âlimleri de bulunacaktır.

Bu dil inkişabımızın büyüklüğünü hız ve verimli mossaşının değerini göstermek ehemmiyetini anlatmak için en kat'î bir delil değil midir?

Yurtdaş!

Onpara Harcarken bile kimin cebine gittiğini düşün;

İsmmet P. hz. Yalova'da

İstanbul 22 (AA) — Başvekil İsmet Paşa hazretleri bu sabah Ankaradan gelerek Yalovayı tetkif etmişlerdir.

Trakya Pancar Müstahsılları Ordumuza bir tayıya hediye ettiler

Ankara 23 (AA) — Trakya şeker pancar müstahsılleri Alpallu şeker fabrikasına sattıkları Pancarlardan ayırdıkları inane ile ordumuza bir tayıya hediye etmeye muvaffak olmuşlardır. Satın alınan tayıyanın isim konma merasimi 30 Ağustos Zafer bayramı günü yapılacaktır.

Köy âdetleri

Trabzon 23 (AA) — Halkevinde bir heyet köy âdetlerini, Türkülerini toplamak için köylere gitmiştir.

Trabzon'da Fındık Bayramı

Trabzon 22 (AA) — Sıcaklar Fındık mahsulünün itrakını erkinleştirdiğinden on güne kadar mahsulün toplanmasına başlanacaktır.

Bu yıl Fındık bayramı burada çok parlak yapılacaktır.

İncir

Mustahsılleri Vali Beyefendi Nezinde Taplandılar

Ortaklar, Germencik, Erbeyli, Karapınar İncir müstahsılleri evvelki gün Aydın gelerek Vali Beyefendinin huzurile vilâyet makamında toplanmışlardır.

Bu toplantıda İzmire gönderilecek malların çok dikkatli bir şekilde istan derize edilmesi, zirai kradi kooperatiflerinin mecburi satış birlikleri yapmaları ve bu birliklerinde bir üniyon teşkil etmeleri hususunda hükümetimizce alınan tedbir üzerinde konuşulmuştur.

Bu hususta ihtisasatımızı ayrıca yazacağız.

Affedilen Verkiler

İkinci on yılına basan Cumhuriyetimizin feyizli işlerinden biride hiç şüphe yok ki halkın refah ve huzuruna temine yarayan işleri başarmasıdır.

Büyük Millet Meclisimiz verkilerin tasviyesi ve affı hakkında yeni bir karar kabul etmiştir.

Bu kanunla hangi verkilerin affedildiğini bütün alâkadarların öğrenmesi için kanunu yarından itibaren neşredeceğiz.

Halkevi Riyasetinden

26 Temmuz 1934 Perşembe günü saat 20,30 da Halkevi salonunda (Zehirli Gazlar) hakkında bir konferans verecektir.

Bütün yurtdağların bulunmaları rica olunur.

AYDIN

Bu akşam (Gazi Gecesi) dir

Bu Gece, Her Yerde Bütün Halkevlerinde Hararetle Tes'it Edilecektir

İncirlerimiz hakkında

Ziraat Bank müdürümüz muhterem Kaya Beyefendile bir saat baş başa

Ziraat Bank müdürümüz muhterem Kaya Beyefendile bir saat baş başa

Muhterem Kaya Beyefendi- nin Aydın çevresine yayılan Kredi Kooperatiflerle baş başa görüşmeler yap- mış dünkü sayımızda yazmıştık.

Müdür Beyefendinin; bu değerli gezinti ve görüşme- lerden aldığı intibalar hak- tında kendilerile mülakat eden arkadaşlarımızla söyle- şiklerini halâsa ederek o- ruşularımıza sunuyuz. — Evet, evvelki gün İnhisarlar başmüdürü Sırrı Beyefendi ile Sultanhisar, Atça, Köşk, Umurlu, Ka- rapınar, Ortaklar, Germen- lik, Hidirbeyli ve Erbeyli Kredi Kooperatif merkez- lerini dolaşık. Bu seyahat- imizde iki mesele ile meş- gul olduk. Biri İnhisarlar idaresince incir mübaysası için tayin edilen memur- larla müstahşiller arasın- da birinci incir alm satımını mübaysa merkezlerinde mahallen tetkik etmek, diğeri de isimlerini saydığımız Kredi Kooperatifleri için kendi ortaklarının mahlini satın alarak toplantı- na ve buradan bir memur göndererek talimatnameye uygun olduğu takdirde salın- mın alınarak İzmir'e gönder- mek hususlarından ibaret- tir.

Burada şunu; dayduğum büyük bir memnuniyetle söylemek isterim ki İnhisarlar başmüdürü Sırrı Beyefendinin müstahşillere karşı gösterdiği yüksek hassasiyeti her şeyin fevkin- de. Tetkik seyahatimi için bütün safahatında Sırrı Beyefendinin değerli faali- yetini göze çarpmaktadır. Bu seyahatimizde açık- kalırlık yaparak ucuş fi-

atle müstahşil e'inden ma- lını satın alarak mübaysa merkezlerine satmak iste- yen mutavassıtların getir- dikleri malları almamakla onlara elimizden gelen maddi cezayı vermiş olduk. Burada köyülülerin kendile- rini aldatan bu adamları bize bildirmekte gösterdik- leri hassasiyeti şükraula- yad edebilirim.

Takdir edersiniz ki in- cirden fiatı bidayette çok düşük bir vaziyette idi. İnhisarlar idaresinin işe girişmesi fiatı bir kal- kınmayı mucip oldu. Şimdi zamanın müsait olma- masına rağmen demin isim- lerini söylediğim koopera- tiflerimizle bir satış teşhi- lâtı vücuda getirerek mahsulün mümkün mertbe- değerini bulmak üzere sat- tığı temin ettik.

Yarın bütün kredi ko- operatifleri idare heyetleri ni burada toplayacağız. Bundan gayemiz ortakla- rın şahsi teşebbüsleriyle bir satış kooperatifi kurmak- tır. Size bu hususta anoak toplantıdan sonra tefsilât verebilirim.

Şunu da şimdiden söyle- yebilirim ki Aydın inciri lâyık olduğu mevkiini bul- lacaktır. Her yerin incir- lerinden örnekler getirte- rek Aydın incirini tiplere ayıracağız. arz ve talep içinde bu cihete çok ehem- niyet vermiye çalışacağız.

Bütün seyahatimizde müstahşilimizin yüzü gül- düğünü ve bütün kredi kooperatiflerinin azamî fa- aliyet ve hassasiyet gös- terdiklerini ve İnhisarlar idaresine karşı büyük bir muhabbet beslediklerini ve ölmürriyet idaremizin bu feyizli tedbirlerini

Türkiye Milletler Cemiyeti Azalığına Seçildi

Bu, Bütün Milletler Tarafından Derin Bir Memnuniyetle Karşılandı

Cenevre 18 (A.A.) — Milletler cemiyeti meclisi gayri daimi azalığına Türkiyenin seçilmesi için 52 azadan 48 zi lehimizde rey vermiştir. Şarkta ve garpta sulh ve müsalemlet amili olduğu her kesçe anlaşılın Türkiyenin meclis azalığına seçilmiş olması bütün heyeti murahasalar ve beynelmilel matbuat tarafından derin bir memnuniyetle karşılanmıştır.

Mebusumuz Fuat Beyefendi halk- la konuşuyor

Mebusumuz Fuat Beyefendi evvelki gün Köşk, Sultanhisar, Yenipazar ve Dalama nahiyelerine gide- rek halkla konuşmuşlardır.

Vasıf B. gitti

İstanbul mebusu Vasıf Bey dünkü trenle İstanbul dönmüşlerdir.

Nafiz Bey

Fırkamız Vilâyet idare heyetinden belediye reisi Nafiz bey efendi dün Bezoğana gitmiş ve gide- cümüşlerdir.

Minnet ve şükranla tekrarl- adıklarını gördük ve duy- duk. Bundan çok müta- hasisim.

Muhterem Kaya Beyefendinin seyahatleri hak- kındaki sözleri burada so- na ermiş olduğundan yo- ralmak bilmiyon, memle- ket için her şeye tercih eden bu iş adamına arka- daşımız teşekkürlerini sun- muş ve tekrar görüşmek üzere yanlarından ayrıl- mıştır.

Etem Kadri B.

Fırkamız Vilâyet İdare Heyeti reisi Etem Kadri Bey dün Nazilliye gitmiş gece dönmüşlerdir.

Fırka

Yoklamaları devam ediyor

Evvelki gün Çine kaza- sile Atça ve Yenipazar nahiyelerinin, dün de Bozdoğan ve Nazilli kazaları- nın Belediye Fırka yokla- maları yapılmıştır.

Ahmet Emin ve Salih B. ler

Vilâyet Daimi Encümen azasından Ahmet Emin bey le Maarif müdürümüz Salih Bey dün Köşk, Atça, Ku- yucuğa uğrayarak Bozdoğana gitmişlerdir. Oralar- daki mekteplerin vaziyet- lerini tetkik etmekte idiler. Bugün Aydına dönmüşler- dir.

Ergani'de

Yakın zamanda Ergani'de 600 den fazla vatandaş çalışacak burası ka- labalık bir istihsal merkezi olacak.

İktisat vekilimiz Zonguldak'ta

Zonguldak 18 (A.A.) — İktisat Vekili Celâl Bey dün 18,30 da buraya gel- miştir.

Nazillide

Birinci sınıf hava ra- sat istasyonnu açılıyor

Nazillide birinci sınıf bir hava rasat istasyonu açılacaktır. Bu istasyondan her gün saat 19 da Anka- raya malûmat verilecek. Ankaradanda bu malûmat 21 de Paris'e ulaştırılacaktır. İstasyonla telgrafhane arasında irtibatı temin için telgrafhaneye bir ma- kine konulması kararlaştırılmıştır.

Kredi Kooperatifleri

Bu gün vilâyetimiz çevre- sindeki bütün kredi koopa- ratifleri idare hey'etleri Ziraat bankamızda bir top- lantı yapacaklardır.

himayetfale

Yardım etmek üzere âza olunus.

B. 20: Aydın- 19 Eylül 1934.

Aydın

Sayısı : 100 Para

PAZARTESİDEN BAŞKA HER GÜN ÇIKAR SİYASİ HALK GAZETESİ

Sayısı : 100 Para

Halkevlerinin Yıldönümü 20 Şubat Pazar Günü Kutlanacak

Yeniden açılacak 39 Halkevi ile Halkevlerimizin sayısı 206 oluyor. Yeni açılacak Halk evlerimizin birisi Nazillide diğeri Çinededir

Ankara 13 (A. A.) — C. H. P. Gen yön kurulunca Halkevlerinin açılma yıl dönümünün kutulama törenine beraber 20 şubatta açılmama karar verilen Yeni Halkevlerinin açılacağı yerler şunlardır.

Adayaman, Ahlat, Arapkir, Bakırköy, Balya, Bayramic, Beyındır, Biga, Bozüyük, Buldan, Cizre, Çeşme, Demirci, Çine, Dikili, Divriç, Ereğli,

Eleşkirt, Elmali, Eyp, Fatih, Gemlik, İzmirde Karşıyaka, Keskin, Kiğı, M. Kemalpaşa, Menemen, Yukarı Nazilli, Nusaybin, Seferihisar, Sivrihisar, Sındırgı, Sungurlu, Şarkı Karacagöç, Ulukışla, Varto, Vezirköprü, Vize.

Mevcut 167 olduğuna göre bu yıl açılacaklarla birlikte Halkevlerimizin sayısı 206 ya çıkmış bulunmaktadır.

Peşte konferansı bitti Murahaslar müşterek bir beyanname neşrederek konferansın neticelerini bildirdiler

Budapeşte 13 [Radyo] — Roma protokoluna imza eden üç devlet murahaslarının müzakereleri biten bulduğundan müşterek bir beyanname neşretmişlerdir.

1 — Roma protokolunun mümesülleri 10-11-12 ikinci kânun 938 tarihinde Budapeştede İtalya hariciye nazırı Kost Ciyano, Avusturya Başvekili Şoşing ve hariciye nazırı doktor Şmiyt, Macaristan Başvekili -B. Dranı, hariciye nazırı Dekaniye yeniden bir istiparede bulunmuşlardır.

2 — Üç Devlet mümesülleri Roma protokolunun müasit surette imzalarını ve müasbet neticelerini sayan memnu-niyet olduğuna beyan ederler.

Siyasal ekonomik faaliyetlerinin tepriki mesaini saye-sinde arttıgını ve Avusturya Macaristan hükümetleri İtalyanın sülh ve imar garantisinden istifade ettiklerini İtalya Almanya müavezri arasında tepriki mesailerini sanimiyetle bildirdiler.

3 — Avusturya ve Macar-

tan mümesülleri komonizme karşı aleyhtarlıklarını yeniden bildiren bu paktı sanimiyetle alkışlamışlar ve memleketlerinde komonist propagandasına karşı koymak için mukabil propagandad bulunacaklarını beyan etmişlerdir. İspanyada nasyonalist General Franko hükümetini kati surette mepru tasamak hükümünü vermişlerdir.

4 — İtalyanın aınlar kurulumundan çekilmesi kararını diledikten sonra bu kararın böyle bir içtiman vukunda ulusal kurumu ile vaziyetlerini yeniden tetkik edeceklerini bildirmişlerdir.

5 — İtalya ve Avusturya mümesülleri hükümetlerinin Macaristan ile Romanya arasında münasabata sanimanede bulunulmasını ve tına havzasında her iki hükümetin müşterek menfaatlerini görününde bulunduracaklardır.

6 — Üç memleket arasında-

Vilayette

Vilâyet Daimî Encümeni Toplandı

Vilâyet Daimî Encümeni dün öğleden sonra İlbay Ö. Gündayın başkanlığında mutad toplantısını yapmış ve havale olunan evrakı tetkik ederek karara bağlamıştır.

Bodrumda zeytin Budama müsabakası

Muğla 13 [Radyo] — Bodrumda beş gün süren bir zeytin budama müsabakası açılmış bu müsabakaya 23 kişi iştirak etmiştir. En iyi zeytin budayanlara belgeler verilmiştir.

Muğlada 16 bin kilo balık İstihlak edildi

Muğla 13 [Radyo] — 1937 yılı içinde Muğlaya 16 bin kilo balık gelmiş ve istihlak edilmiştir. Bu balıklar Kadine dalyanından gelmiştir.

her vasıta ile süklâştırılmasını kabul etmişlerdir.

Peşte 13 [Radyo] — İtalya hariciye nazırı kost Ciyano bu sabah saat 7,30 da Budapeşteyi terk etmiştir.

Belgrad 13 [Radyo] — İtalya Yugoslavya ticari daimi komitesi Belgrada vasıl olmuştur. Komite toplantılarına başlamış ticri mukavele meriyete girmiştir.

Berlin 13 [Radyo] — Almanya hariciye nazırı bu sabah Polonya hariciye nazırı ile Polonyanın Berlin sefirini kabul etmiş müteakiben şerefli-rine bir öğle yemeği vermiştir.

Hayattan sesler:

İyi söz söyleyebilir. fakat hatip!

G eçen gün bir mecliste idik. Hazır bulunanlardan biri, mütemedi ve muntazam söz söylüyor ve kelimeleri, zahmetsiz ve kolaylıkla, karpasndakilere hoş gelen bir maharetle birbirine ekliyerek, mefulleri temiz bir konuşma içinde eriterek, me-rasını ve maksadını anlatmaya çalışıyor; noktâ nazarını

Partide:

İlgön kurul toplandı

Parti İlgön kurulu dün öğleden sonra İlbay ve İlyönkurul başkanı Özdemir Gündayın başkanlığında toplanarak parti işleri üzerinde konuşulmuştur.

Belediyede:

Belediye daimî encümeni toplandı

Belediye daimî encümeni dün öğleden sonra Belediye Reisi Avukat Nafiz Karabudağın başkanlığı altında toplanarak havale olunan evrakı tetkik etmiş ve karara bağlamıştır.

Bu toplantıda münakasada bulunan arı mezarlık duvarlarının inşasına talip bulunmadığından münakasa müddeti on gün temdit edilmiştir.

Güreş dersleri başladı

Evvelki sayılarımızda bağlayacağımız yazdığımız güreş dersleri dün başlamıştır.

Spor bölgemiz tarafından Park karşındaki Parti binasında hazırlanan güreş salonunda dün akşam oldukça kalabalık bir gençlik toplanmıştı. Bölgemiz güreş antrenörü B. Nuri ilk idmanları göstermiş, dersleri vermiş ve bazı çok müstait gençlerle de bir ilki güreş gösterişleri yapmıştır.

Gençlerin bu spora daha ilki gününden gösterdikleri büyük alaka; Bölgemizin güreşte çok çabuk terakkî ve iyi bir mevki alacağının en birinci alametidir.

en doğru ve en kabili tatbik olduğunu kabul ettirmek için dil döktüyordu.

Meclisten çıktığımız zaman arkadaşlardan biri:

— Bu adam, ne güzel bir hatip olabilir, onda, on binlerce kişiye hitap edebilecek, onların ruhunda fırtına uyandırabilecek bir lisan kudreti

-Devamsı 3 acü sayfa-

Cumhuriyet

BAHAR
Posta ve Düşün Salonlarında
Etiler, Beşiktaş ve Nispetiye meclislerinde
ve bütün büyük şehirlerde
kubuk satılır
ADRES: Pera, İstanbul
numarası No: 25, Telefon: 4037

27 nci yıl sayı : 4706

KURUCUSU: YUNUS NAKİ
Yayıncı ve muhbir: Mustafa Cumhuriyet, İstanbul — Posta Kurumu İstanbul No: 248
Ticaret Sicil No: 24890 — Numarası: 2429 — Yayıncı: 2429 — Müktesat: 2429

Perşembe 9 Ağustos 1951

Meclis, Halkevlerine dair kanunu dün kabul etti

Gayrimenkullerin ihbardan sonra 3 ayda tahliye edilmesi çok görüldü, müddet 1 aya indirildi

Mecliste mevcut 365 milletvekilinden 362 si kanunun lehinde, bağımsızlardan 3 milletvekili de aleyhinde oy verdiler

ANKARA 8 (Telişinisi) — Meclis dün öğleden sonra toplanarak, halkevlerine dair kanun tasarıyı görüşüp, 362 oyla kabul etti. Kanun, gayrimenkullerin ihbardan sonra 3 ayda tahliye edilmesi için müddet 1 aya indirildi. Meclis, mevcut 365 milletvekilinden 362 si kanunun lehinde, bağımsızlardan 3 milletvekili de aleyhinde oy verdiler. Kanun, 15 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilmiştir. Kanun, 15 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilmiştir. Kanun, 15 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilmiştir.

Ankara'daki Amerikan Yardım Heyeti üyeleri, Kore değişimine ilişkin papazların bir toplantı esnasında birliğe komünistlerle bir arada

Meclisten notlar

Tasarı hakkında son konuşmayı Feridun Fikri Düşünceyi yaptı ve eski C. H. P. rükûdünün bu hareketi hayretle karşıladı

Ankara 8 (Telişinisi) — Halkevlerine dair tasarı Mecliste görüşmelerden sonra Feridun Fikri Düşünceyi tarafından sunuldu. Tasarı, Meclis'in 21 Haziran'da kabul edilmiştir. Kanun, 15 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilmiştir.

Seçim propagandası hızını gittikçe arttırıyor

Demokratlar, C.H.P. nin adaylarını beğenmediler, D.P. İstanbul Başkanı Lütfi Kırdara hücum ediyor

Dr. Mikercem Sarı

Dr. Lütfi Kırdar

Genel mecliste devlet Sevinç Ankara'ya gelen Lütfi Kırdar ve D.P. İstanbul Başkanı Dr. Mikercem Sarı'nın konuşmaları dinlendi. Sarı, seçim propagandasının hızlandığını belirtti. Kırdar, D.P. adaylarını beğenmediklerini söyledi.

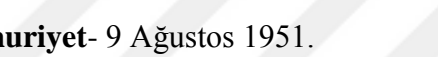
Dr. Mikercem Sarı'nın konuşması dinlendi. Sarı, seçim propagandasının hızlandığını belirtti. Kırdar, D.P. adaylarını beğenmediklerini söyledi.

C. H. P. adayları

Merkezden gönderilecekler bugün belli olacak
C. H. P. nin ara seçim yapılmadan önceki adaylarını belirleyen Meclis, bugün ara seçim için adayları belirleyecek. Merkezden gönderilecek adayların listesi bugün belli olacaktır.

Kore değişime birliğinin ilk kfilesi İskenderun yolunda

Birlik, Ankara garında binlerce vatandaşın sevgi tezahürleri arasında uğurlandı

B. 22: Cumhuriyet- 9 Ağustos 1951.

Acheson, Rusların sulh taarruzuna cevap verdi

Amerika Dış İşleri Bakanı, Rusların...

Papannın izni yolladığı mes

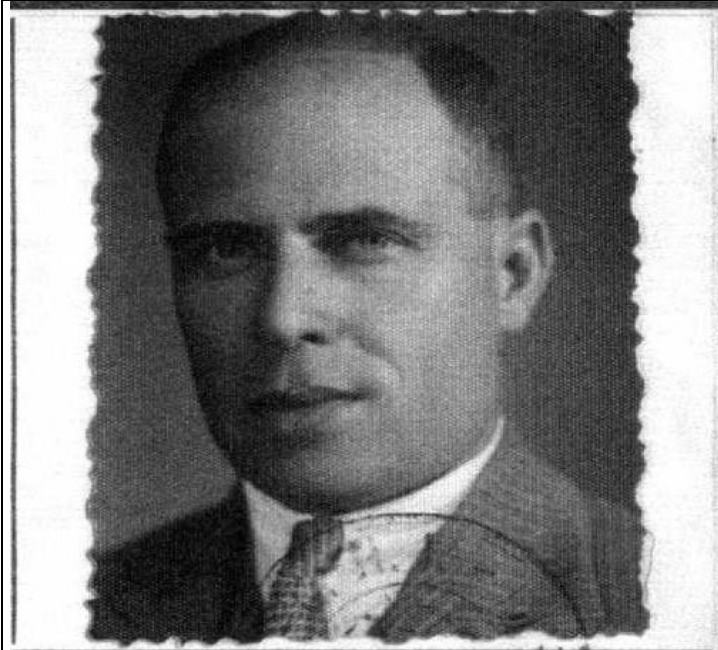
...

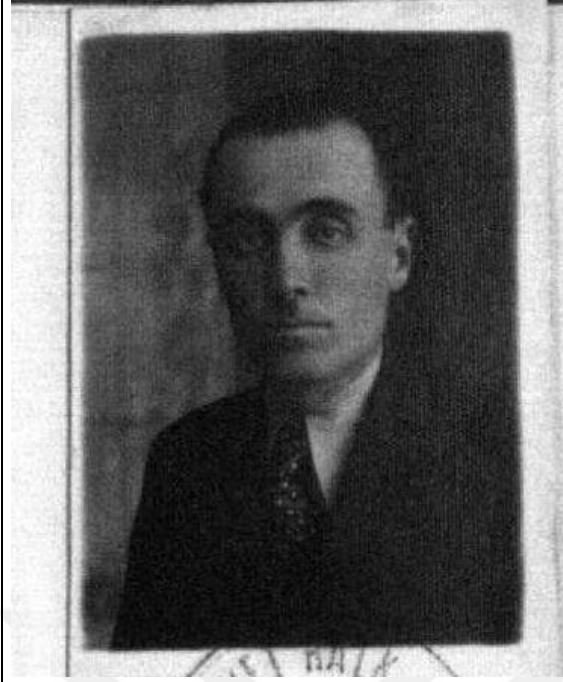
FOTOĞRAF VE RESİMLER

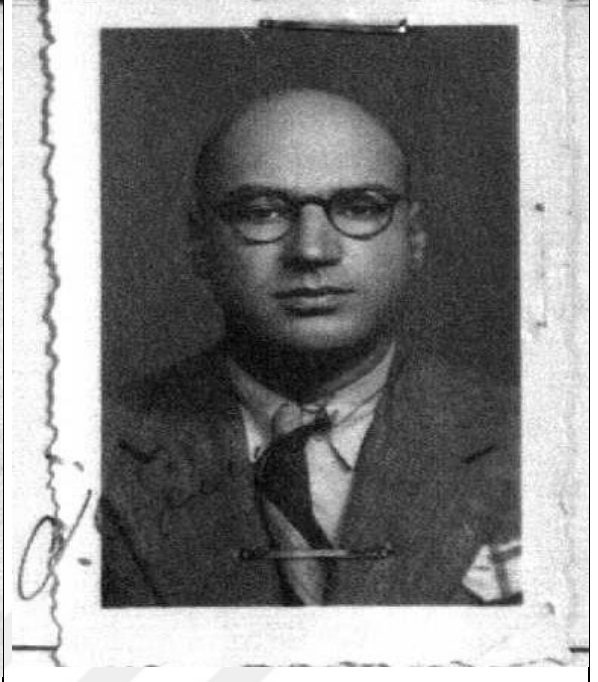
F- 1: Aydın Halkevi Başkanı Avukat Neşet Akkor

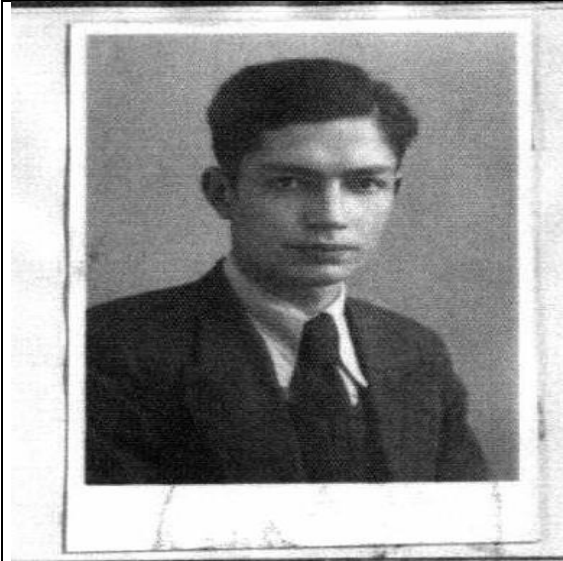
F-2: Söke Halkevi Başkanı Rıdvan Akpagut

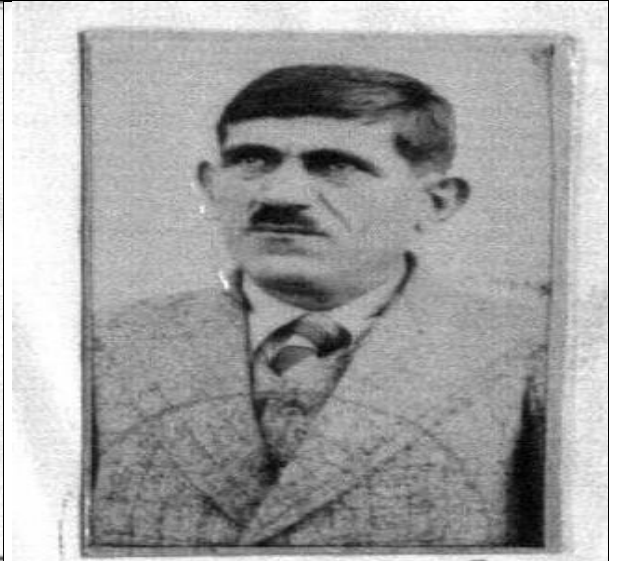
F-3: Çine Halkevi Başkanı Nuri Gungör

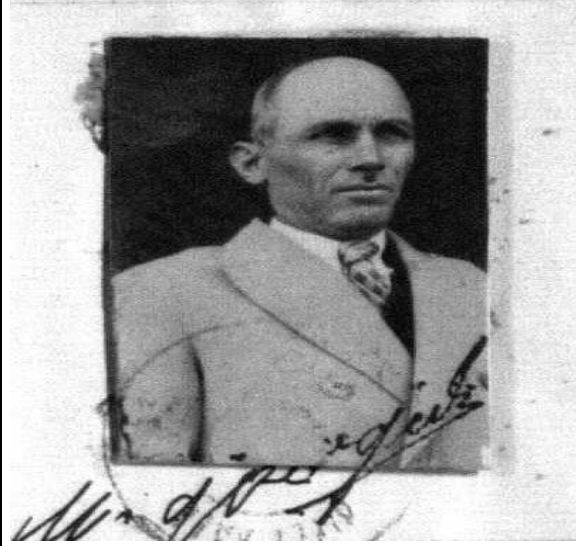
F- 4: Nazilli Sümer Halkevi Başkanı Fazlı Turga

F-5:Sultanhisar Halkevi Başkanı Cevat Dürük

F- 6: Atça Halkevi Başkanı Nimet Genç

F-7: Kuyucak Halkevi Başkanı Mehmet Görgülü

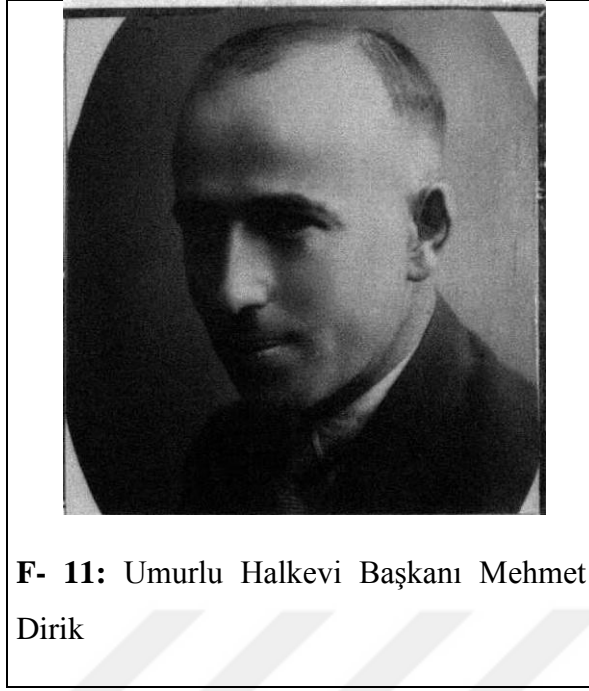
F-8: Bozdoğan Halkevi Başkanı Osman Nuri Onat

F-9: Yenipazar Halkevi Başkanı Rıza Tekeli

F- 10: Germencik Halkevi Başkanı Alim Őemin

F- 11: Umurlu Halkevi Başkanı Mehmet Dirik

F-12: 1934 Aydın Halkevi'nde Kuruluş Yıl Dönümü Kutlama Programından

F-13: 1934'de Nazilli Halkevi'nde Kuruluş Yıl Dönümü Kutlama Programından

F-14: 1936'de Aydın Halkevi'nde Kuruluş Yıl Dönümü Kutlama Programından

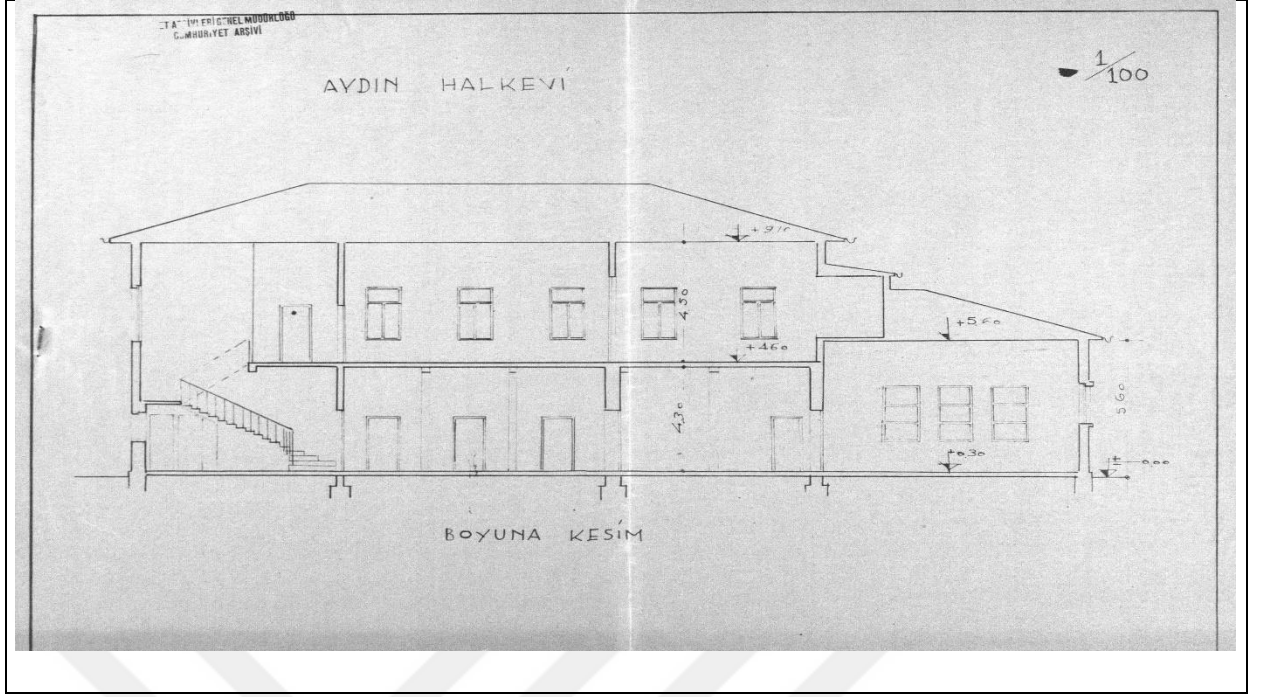
F- 15: 1937 yılında Aydın Halkevi Temsil Şubesi

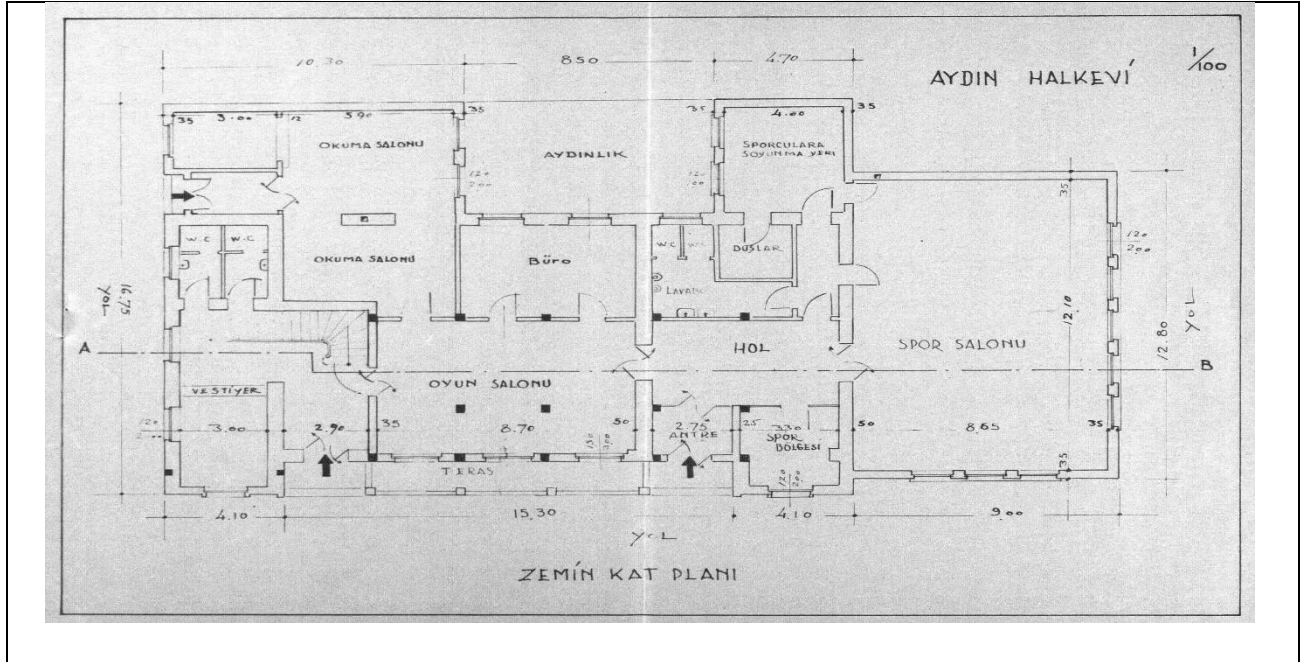
F- 16: 1941 yılında Nazilli Halkevi Spor Şubesi

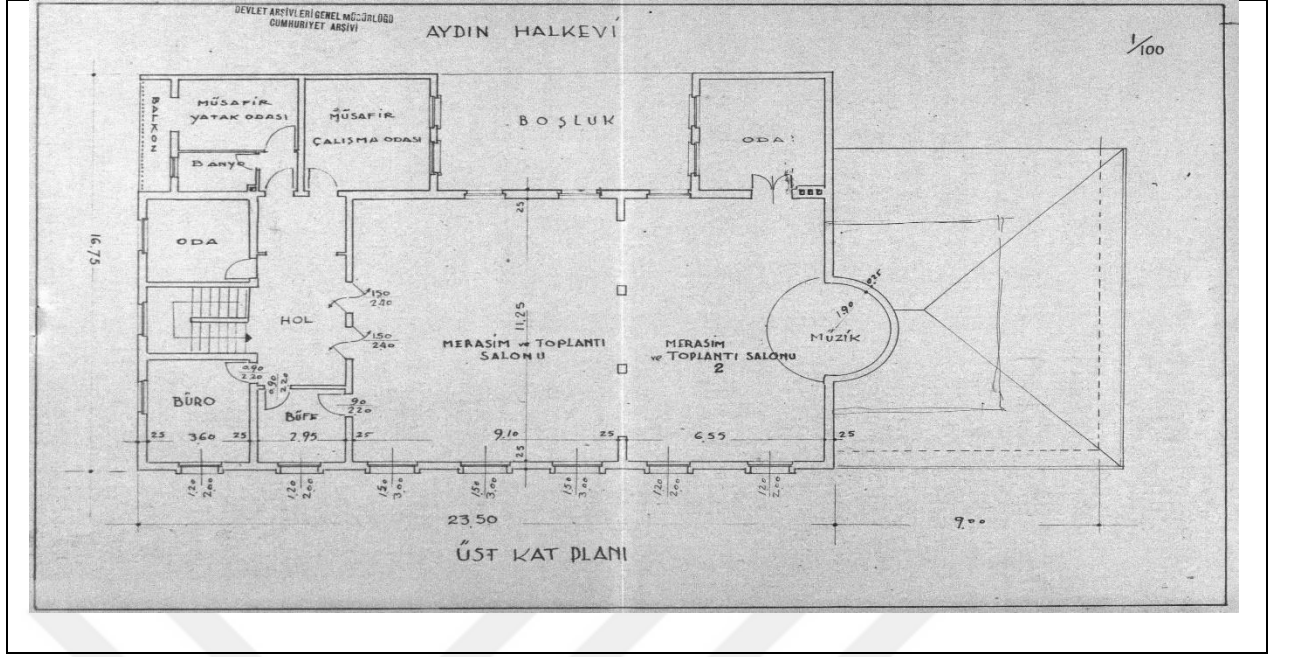
KROKİLER

K-1: Aydın Halkevi Binasının Yandan Kroki Çizimi

K-2: Aydın Halkevi Binasının Zemin Kat Krokisi

K-3: Aydın Halkevi Binasının Üst Kat Krokisi